

LA FÂNTĂȘINA LA IZVOR

Monografia etnofolclorică a comunei RIBIȚA

Motto:

Bazată pe patrimoniul spiritual, identificarea noastră cu valorile strămoșilor este resimțită și trăită ca o realitate binefacătoare, ca o comuniune și comunicare intensă cu ei. De aceea identificarea este activă. Ea duce la realizarea conștiinței de sine a persoanelor, a grupurilor sau a națiunilor în funcție de bunurile patrimoniale - materiale și spirituale - respectiv de valorile moștenite.

Mihail Diaconescu

*Dedic această carte țăranului
român, adevărata torță vie care
a străbătut mileniile istoriei
noastre zbuciumate aducând
până în zilele noastre, comoara
intactă a spiritualității geto-dace.*

Monica Dușan

CUPRINS

INTRODUCERE

I. SCURTĂ CARACTERIZARE FIZICO-GEOGRAFICĂ ȘI ISTORICĂ

1. Așezare
2. Relieful
3. Rețeaua hidrologică
4. Caracterizarea geologică
5. Clima
6. Solurile
7. Vegetația
8. Repere istorice

II. ETNOGRAFIE

1. Satele: gospodării și locuințe
2. Ocupații principale
3. Meșteșuguri
4. Portul popular
5. Uneltele. Industria casnică. Lucrări agricole
  - 5.1. Clăcile și șezătorile
6. Instalații tehnice

III. OBICEIURI

1. Obiceiuri calendaristice
2. Alte obiceiuri la Ribița
  - 2.1. „Muma Soarelui și Muma Ploii”
  - 2.2. Ceremonialul cununii
3. Obiceiuri ale ciclului familial
  - 3.1. Obiceiuri legate de naștere
  - 3.2. Nunta
  - 3.3. Obiceiul de înmormântare
    - 3.3.1 Cântecul bradului

IV. RELATII SOCIALE

V. ARHAISME ȘI REGIONALISME

1. Cuvinte regionale

VI. ARTA POPULARĂ

VII. ȘTIINȚELE POPULARE

1. Meteorologie populară
2. Medicină populară
3. Magia
4. Alimentație locală

VIII. FOLCLORISTICA

1. Folclor literar
  - 1.1. Legende și povestiri
  - 1.2. Cântece și strigături
  - 1.3. Colindele
    - 1.3.1. Colinde de gazdă
    - 1.3.2. Profesionale
    - 1.3.3. De june
    - 1.3.4. De fată
    - 1.3.5. Cosmogonice, mito-religioase
    - 1.3.6. Religioase
    - 1.3.7. Alte colinde
    - 1.3.8. Urări
  - 1.4. Teatrul popular
2. Colindele de la Ribîța. Clasificarea tipologică a colindelor, după profilul melodic general realizată de doamna profesoară Cornelia Circo
3. Folclorul copiilor
4. Folclor coregrafic

INFORMATORI

BIBLIOGRAFIE

INTRODUCERE

Comuna Ribița este o comună din Țara Zarandului, așezată ca și celelalte localități din jur, în dulcele „leagăn” specific Ardealului, leagănul de vale-deal. Unduirea dealurilor, adâncurile văilor, uneori întunecoase, formează un cadru special care în timp a modelat o anumită conformație spirituală a locuitorilor de aici, precum și specificul etnofolcloric al zonei.

Dulcea unduire a dealurilor, murmurul apelor în curgerea lor spre câmpie, nesfârșitul zărilor privite de sus de pe culmile înalte, și-au pus amprenta asupra locuitorilor de aici. Felul molcom dar hotărât al țăranilor, vorba domoală, mersul rar și apăsător, bucuria izvorâtă din satisfacția lucrului bine făcut, hărnicia, pofta de viață, ospitalitatea, bucuria cântecului și a jocului, s-au născut aici, printre dealurile cu fânețe înmiresmate și păduri ce șoptesc mereu altceva, în funcție de anotimp.

Aurul, una din bogățiile locului, nu a adus de-a lungul timpului bogăție, din contră, i-a transformat pe cei de aici în adevărate cârțițe ce au scormonit prin măruntaiele pământului, flămânzi, dezbrăcați și bolnavi, mereu pentru alții, pentru stăpânitorii acestor bogății, pentru alte nații care au prosperat datorită aurului din Apuseni. Sărăcia a fost endemică în aceste locuri în trecut, chiar dacă râurile aduceau aurul la vale. Nu fără sens au ieșit din gura moșului versurile:

„Munții noștri aur poartă / Noi cerșim din poartă-n poartă”.

Durerea și suferința moșilor au ajuns la apogeu, transformându-se în câteva rânduri în revolte. Flăcările acestor revolte au mistuit odată cu locuințele nobililor și obida moșilor adunată de-a lungul secolelor. Pământul a fost sfințit cu sudoarea, lacrimile și sângele lor. Tăvălugul dur al istoriei a trecut din plin pe aici, peste hotarul comunei Ribița.

Chiar craiul munților, Avram Iancu, în ultimii săi ani, și-a plimbat pașii peste aceste dealuri, poposind uneori pe la casa câte unui țaran, ospătându-se dus pe gânduri și tăcut, din puținul pe care îl găsea. Pădurile, văile, dealurile, i-au cunoscut cântecele fluierului său, gândurile rătăcite și privirile pierdute.

Cu adevărat aceste locuri păstrează încă vie o parte însemnată din istoria neamului românesc. Bisericile din comună, monumentele istorice, duc mai departe în timp, o parte a acestei istorii, fiind adevărate documente pentru timpurile apuse, timpuri pentru care aceste documente în general lipsesc.

Deși aflată sute de ani sub dominație străină, această parte de țară a știut să-și păstreze cu strășnicie ființa și specificul național. Cu toate interdicțiile și opresiunile la care au fost supuși, oamenii de aici nu și-au abandonat rădăcinile. S-au revoltat uneori când suferințele deveneau de neîndurat, dar au rămas mereu pe aceste locuri, frați cu râul, dealul, pădurea și tot ceea ce-l înconjură, să-și ducă mai departe traiul, așa cum obișnuiesc de milenii, pe pamânt românesc. Toate furtunile istoriei nu i-au putut clinti, nu i-au putu schimba, au fost mai tari decât piatra și au ramas în continuare **români**.

I. SCURTĂ CARACTERIZARE FIZICO-GEOGRAFICĂ ȘI ISTORICĂ

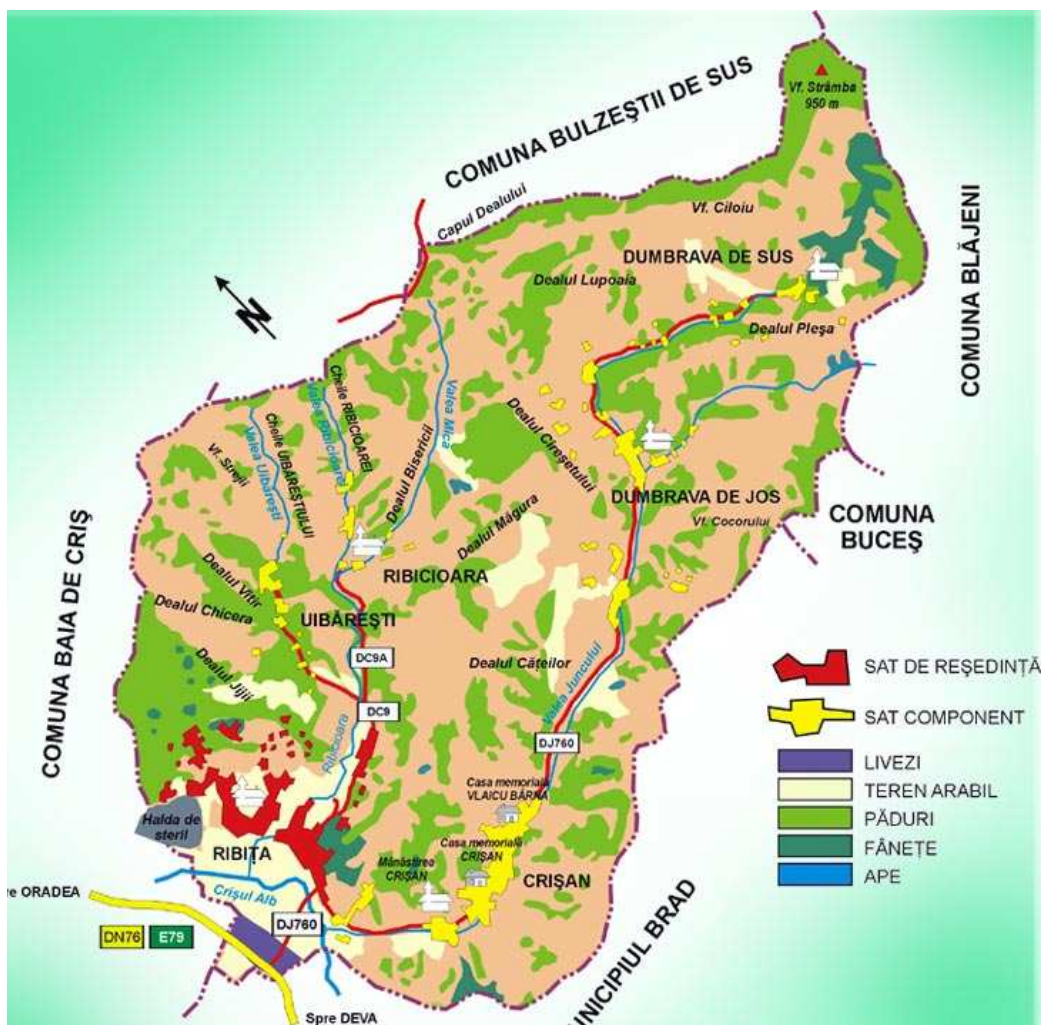
1. Așezare

Comuna Ribîța este situată într-o zonă pitorească din Depresiunea Bradului, în partea de nord a județului Hunedoara, la o distanță de 7 km de municipiul Brad și de 44 km de municipiul Deva. Legătura cu municipiul Deva se face pe D.N. 78 Deva-Brad-Oradea, iar pe calea ferată ce trece prin halta Ribîța, se face legătura cu municipiul Arad.

Teritoriul comunei se învecinează la nord cu comuna Bulzeștii de Sus, la sud-vest și vest cu comuna Baia de Criș, la sud și sud-est cu municipiul Brad, iar la est cu comunele Buceș și Blăjeni. Suprafața sa totală măsoară circa 73 kmp.

În componența comunei intră satele: Crișan, Dumbrava de Jos, Dumbrava de Sus, Ribicioara și Uibărești, distanțele față de reședință fiind următoarele: Crișan - 4 km, Dumbrava de Jos - 12 km, Dumbrava de Sus - 20 km, Ribicioara - 8 km, Uibărești - 5 km.

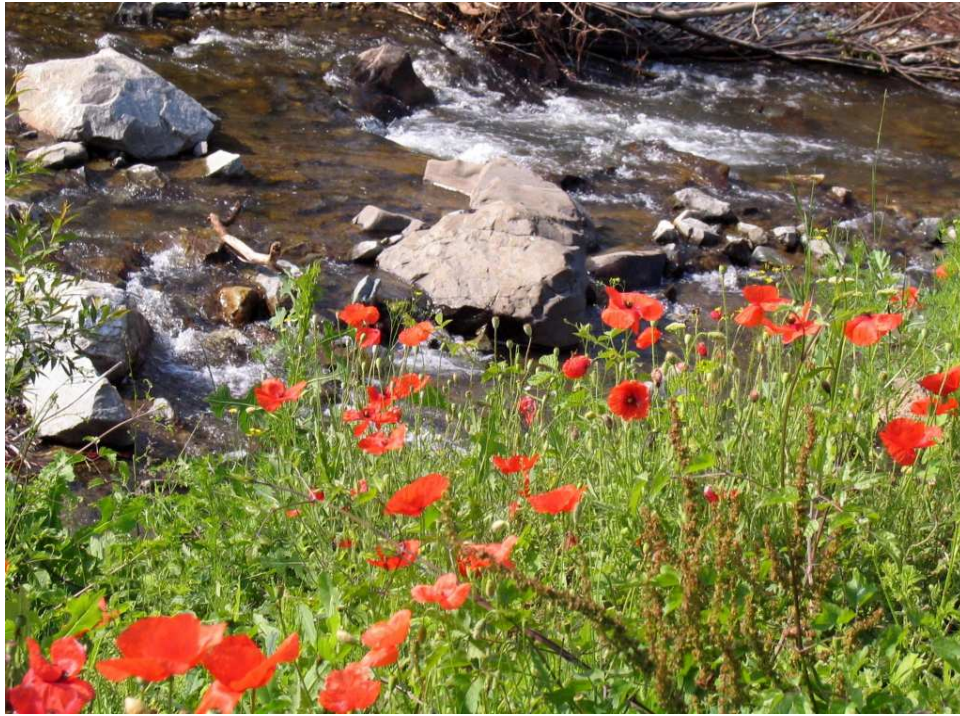

Comuna Ribița este așezată într-o zonă de dealuri piemontane, care urcă în nord până la poalele Muntelui Găina, cel atât de renumit pentru „Târgul de fete” ce se organizează aici în fiecare an în miezul verii, iar la sud, dincolo de valea Crișului Alb, orizontul este mărginit de o culme a Munților Metaliferi, a cărui vârf, Caraciul, are o altitudine de 900 m.

2. Relieful

Relieful comunei este format în mare parte din dealuri piemontane de eroziune și muncii, dealuri ce se prezintă în alternanță cu văile numeroase ce străbat comuna. În partea de sud a satului Ribița apare o parte a depresiunii Bradului.

Luncile înguste care însoțesc cursurile de apă ale râului Crișul Alb, pâraului Bulzeștiului, Ribicioarei și Juncului, sunt de fapt cele mai bune terenuri agricole ale Comunei.

Toate satele comunei sunt așezate de fapt în lungul cursurilor de apă ce le străbat și pe dealurile ce mărginesc aceste cursuri.

Altitudinea variază de la 260 m în lunca Crișului Alb, la 950 m pe dealurile din Dumbrava de Sus. Câteva din dealurile comunei, cu altitudine mai mare, sunt următoarele: Dealul Cornișel din Ribița, cu 528 m altitudine, Vârful Strejii - 459 m din Uibărești, Dealul Grohot - 617 m și Vârful Colțului - 707 m din Ribicioara, Dealul Mărului - 563 m din Crișan, Vârful Cocoșului - 737 m, Vârful Măgura - 765 m din Dumbrava de Jos, Vârful Edera - 765 m din Dumbrava de Sus și Vârful Strâmba cu 1154 m, vârf care domină Dumbrava de Sus dar care de fapt nu este situat pe teritoriul comunei.

De un interes deosebit se bucură în comună Cheile Ribicioarei, situate pe firul văii Ribicioarei, mai sus de satul cu același nume. Aceste chei se întind pe o distanță de 2-3 km, prezentându-se sub forma unui S inversat, pe direcția est-vest ele fiind declarate areal protejat de categoria a IV-a. Pârâul care le străbate a ferestruit în piatra calcaroasă chei cu aspect sălbatic și pitoresc. Pereții cheilor sunt îmbrăcați în specii arborescente: păducel, porumbar, macieș, liliac sălbatic, iar mai sus pe culmi, cu păduri de foioase. În pereții cheilor se deschid câteva grote mici și doar 4-5 peșteri mai importante. Dintre acestea, Peștera Cizmei este declarată rezervație speologică de gradul III. Aici a fost descoperit cu ani în urmă un schelet uman din perioada neolitică și rămășițe ale ursului de peșteră (*Ursus speleus*). Tot pe pereții acestei peșteri se găsesc și desene rupestre (cercuri concentrice, cruci înscrise în cerc etc.) care datează tot din perioada neolitică.

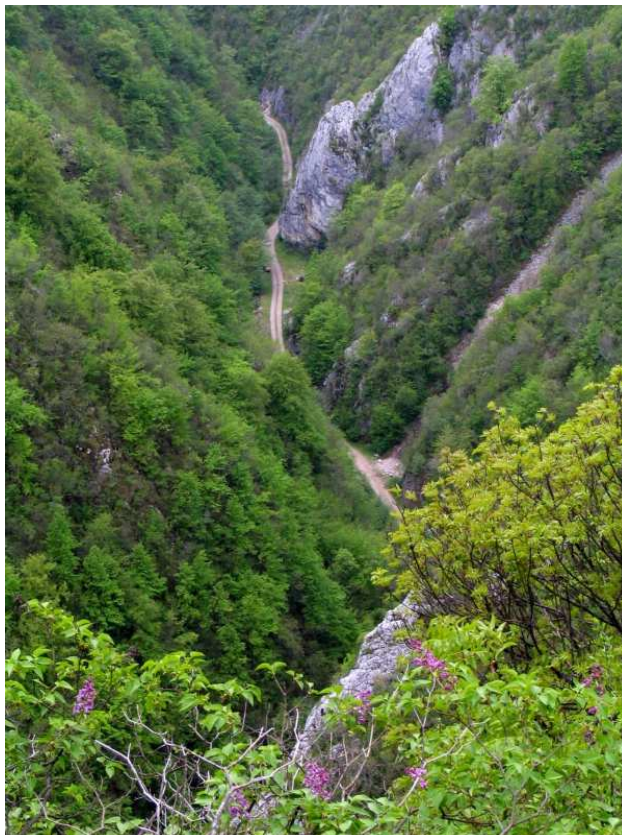
De aici din aceste chei, peste deal spre vest, la o distanță de 2-3 km, se găsesc Cheile Uibăreștilor. Acestea sunt situate pe apa cu același nume, în amonte de satul Uibărești. Ele se găsesc pe teritoriul comunei Bulzesti, dar accesul spre aceste chei este facil și prin satul Uibărești, pe firul văii, sau peste deal, din Cheile Ribicioarei.

Punctul de maximă atracție al acestor chei declarate și ele areal protejat de categoria a IV-a, este Podul Natural Grohot, un fenomen carstic unic în zonă. Acest pod este o ultimă rămășiță a peșterii care existase în vechime aici și al cărei tavan

prăbușindu-se, a dus la formarea cheilor actuale. Și aceste chei au un farmec unic, cu pereți abrupti, cu stânci albe îmbrăcate în tufe de liliac.

Cele două chei, precum și spinarea calcaroasă a Strâmbei dau o individualitate aparte reliefului comunei. Alternanța de dealuri și văi conferă reliefului diversitate și de asemenea unitate.

3. Rețeaua hidrologică

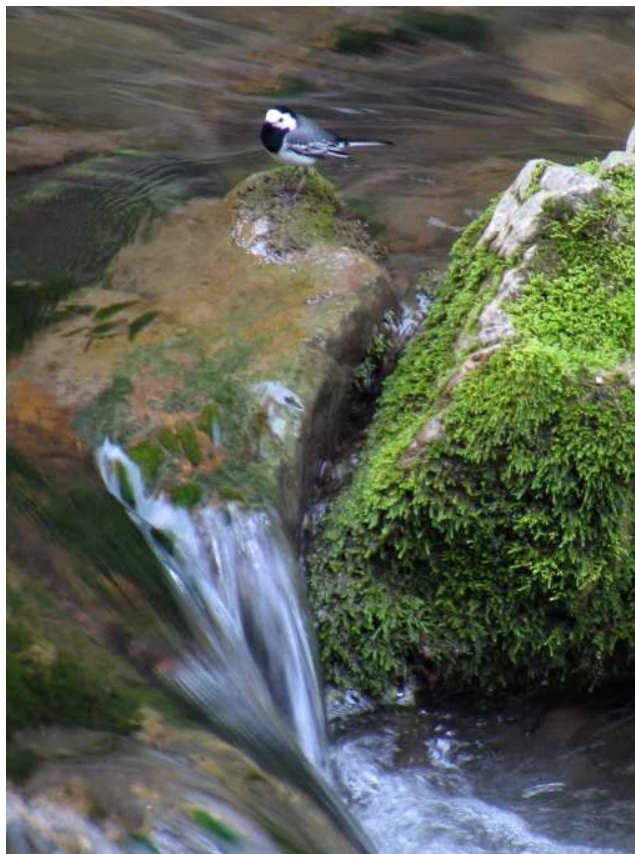
Rețeaua hidrologică face parte din bazinul Crișului Alb, care prin intermediul pâraurilor Ribiței (Bulzeștilor), Ribicioarei și Juncului, colectează întreaga rețea hidrografică ce străbate teritoriul comunei Ribița.

Râul Crișul Alb străbate satul Ribița pe o distanță de 2 km, aproape de limita sudică a comunei, primind ca afluenți pe teritoriul satului Ribița, pâraurile Ribiței (Bulzeștilor) și a Juncului.

Pârâul Ribița străbate satele Uibărești și Ribța, pe o direcție aproximativă N-S, și primește ca afluent pe teritoriul Ribiței, în punctul numit „Întreape”, pârâul Ribicioarei, pârâu ce străbate la rândul său pe direcția N-S, satul Ribicioara. Pârâul Ribița își are izvoarele la poalele Muntelui Găina și după ce străbate satele Bulzeștii de Sus și de Jos, Grohot, Uibarești și Ribița, se varsă în râul Crișul Alb, pe teritoriul celui din urmă sat amintit.

Pârâul Juncului izvorăște dintre dealurile înalte ale Dumbrăvii de Sus, străbate acest sat pe direcția est-vest, primește un afluent pe teritoriul Dumbrăvii de Jos, își continuă curgerea pe direcția N-S, străbătând satul Crișan, iar pe teritoriul Ribiței își potolește undele în albia Crișului Alb.

Pârâiașe de mica importanță coboară de pe dealurile ce străjuiesc curgerea celor trei ape mai importante ce străbat comuna, unindu-se cu acestea.

Ca o notă specifică trebuie amintite aici inundațiile anuale, pe care aceste pârâuri le produc odată cu începerea ploilor din toamnă sau la topirea zapezilor în primavară.

4. Caracterizarea geologică

Teritoriul Comunei Ribița se află în zona VI seismică.

Cu circa 40 milioane de ani în urmă, la sfârșitul Jurasicului, teritoriul Barza-Brad era o zonă marină puțin adâncă, cu sedimente de calcare cenușii recifale. Aceste sedimente se întâlnesc azi rar datorită perioadelor ulterioare care au durat până în Cretacicul superior.

Încă din antichitate și Ev Mediu, continuându-se până astăzi, în zonă s-a remarcat o intensă activitate minieră de extragere a metalelor prețioase, în special a aurului, precum și extragerea cărbunelui.

Zona Barza, ca și cea mai mare parte a Munților Metaliferi, sunt alcătuite din formații bazice, construite într-un bloc masiv, gros de mii de metri și întâlnite atât la suprafață cât și în subteran.

Vulcanismul din bazinul Brad este unul din importante fenomene manifestate în Neogen și care a durat câteva milioane de ani.. Vulcanii din zona Brad fac parte dintr-o structură mai mare orientată NV-SE, care se întinde pe o lungime de 56 km,

de la Hălmațiu la Săcărâmb și o lățime de aproape 12 km. (din P.U.G. Ribita) Tipurile aluvionare de zăcăminte aurifere se întâlnesc pe valea Crișului Alb.

5. Clima

Clima teritoriului în care este situată comuna Ribița, este temperat continentală, cu influență oceanică. Temperatura medie anuală este de cca 9 grade C, variind între limitele de plus 36 grade C și minus 20 grade C. Zilele cu cele mai scăzute temperaturi se înregistrează de obicei în luna ianuarie, (media minus 2 grade C), iar cele mai călduroase în lunile iulie-august (media plus 18).

Numărul zilelor cu temperaturi peste 0 grade C în cursul unui an este de 309, iar cel al zilelor cu temperaturi sub 0 grade este de 56.

Primele zile de îngheț apar la jumătatea lunii octombrie, iar ultimul îngheț în prima jumătate a lunii aprilie.

În ceea ce privește precipitațiile, cantitățile cele mai ridicate se înregistrează în lunile mai-iunie, iar minimele se înregistrează în lunile ianuarie-februarie, iulie-august. În general media înregistrată este de cca 700 mm / mp.

Vânturile dominante sunt cele dinspre NV și V, neproducând pagube, intensitatea lor fiind diminuată de dealuri.

În comuna iernile sunt relativ blânde și lungi, iar verile sunt cu temperaturi și umiditate moderată.

În ultimii ani se constată o perturbare în succesiunea anotimpurilor, tinzându-se la eliminarea toamnei și a primăverii, precum și instalarea unor perioade de secetă prelungită, perioade care alternează uneori cu prelungite perioade de precipitații.

6. Solurile

Solurile de pe teritoriul comunei se încadrează în zona solurilor aluvionare în partea sudică a comunei și a celor brune de pădure și a podzolorilor, în partea de nord.

În zona de luncă și terasele joase ale Crișului Alb, se întâlnesc zone aluvionare destul de sărace în substanțe favorabile agriculturii.

Solurile brune de pădure și podzolorile se întâlnesc în nordul comunei, și se caracterizează printr-o fertilitate moderată ce favorizează pășunile și pomicultura.

7. Vegetația

Vegetația este determinată de natura solurilor, de condițiile de climă și relief. O suprafață importantă din dealurile comunei este ocupată de pădurile de foioase, pășuni și fânețe, după cum urmează: arabil - 637 ha, pășuni - 399 ha, fânețe - 677 ha, fond forestier - 5161 ha. Pădurile de conifere sunt prezente într-o măsură mult mai mică, pe dealurile din Ribicioara și Dumbrava de Sus. Pădurile de foioase au în componența lor specii de carpen, stejar, cer, fag, ulm, tei, cireși sălbatici. Pe dealurile cu pantă accentuată s-au plantat salcâmi pentru consolidarea solului. (Ribicioara, Dumbrava de Jos și Dumbrava de Sus.)

Flora spontană este specifică zonelor de deal și de munte.

În Cheile Ribicioarei și Uibăreștilor cresc în pâlcuri, tufe de liliac sălbatic (*Syringa vulgaris*), frasin, păducel, porumbar, toți acești arbuști îmbrăcând stâncile albe. Câteva specii de ferigi și iederă, aduc tonuri de un verde întunecat, în zona cheilor. Leurda, barba unгурului, liliacul salbatic, sunt câteva din plantele rare existente aici.

8. Repere istorice

Prima atestare documentară a satului Ribița, este din anul 1369, prin documentul care îi confirmă lui Neacșa Teodor stăpânirea asupra satelor Ribița, Mesteacanu de Sus și de Jos și „Tertfalva” (Tebea?), Neacșa Teodor fiind tatăl cneazului Vladislav. Acesta, la 1404 este sancționat cu pierderea acestor moșii, de către regele Sigismund de Luxemburg, pentru „nota infidelitas”. (Adrian Rusu, „Studii și cercetări la Biserica ortodoxă din Ribița”). În același an, fiii lui: Matia, Vratislav și Miclăuș reprimesc moșiile, drept multumire probabil, începând construcția bisericii de la Ribița, existentă și astăzi, ca o mărturie concludentă a acelor timpuri.

Bineînțeles, zona a fost locuită din cele mai vechi timpuri, ca o mărturie în sprijinul acestei afirmații fiind uneltele de silex și resturile ceramice din perioada hallstattiană descoperite în urma săpăturilor efectuate în anul 1990, la Biserica Ortodoxă din Ribița și nu în ultimul rând scheletul uman și desenele rupestre datând din perioada neolitică care au fost găsite în peștera Cizmei din Cheile Ribicioarei.

În punctul La Cărămizi, în apropierea satului Ribicioara, au fost decoperite materiale ceramice care aparțin culturii Coțofeni, din grupul cultural Șoimuș, din epoca timpurie a bronzului. Un tezaur medieval format din monede de argint (414 piese din sec. XV-XVI) a fost descoperit pe Dealul Șarba, din nord-estul localității Ribița.

În hotarul localității Ribița, s-au descoperit urme arheologice de exploatare a aurului în epoca romană (mine și cariere) și în cea medievală.

La 1439 sunt atestate satele Vaca (Crișan), Juncu și Uibărești. Satul Ribicioara este amintit într-un document din anul 1441.

Un document deosebit de valoros al unei perioade istorice din care aceste documente ne lipsesc, este chiar biserica de la Ribita. Construcția acestei biserici a fost începută în anul 1404, după cum aminteam mai sus. Din cei trei fii ai lui Vladislav, se dezvoltă familiile: Ribiczey din Matia, Nemeș din Vratislav, și Bradi din Miclăuș. Acest lucru reiese dintr-un document emis de Capitlul din Oradea în anul 1527, în urma unei documentări făcută la Ribița. (Andrei Rusu, „Studii și cercetări la Biserica Ortodoxă din Ribița”)

Biserica de la Ribița prin picturile ei, demonstrează existența cu două secole înainte a unei școli de pictură de tip comnen. Existența acestei școli implică automat, existența unei civilizații românești în acel secol, a unei civilizații înfloritoare. Această școală din sec. XII atinsese după cum afirmă specialiștii, o mare altitudine artistică. Stilul de pictură comnen, al acestei școli amintite, s-a păstrat încă două sute de ani până la 1400, datorită izolării la care a fost supusă această zonă a țării de către dominația regatului maghiar, după căderea Bizanțului sub latini, la 1204.

Nobilii români care au ctitorit această biserică, au fost la rândul lor oameni cu un gust artistic șlefuit, „gustul unui popor vechi și cu veche ființare pe locul nașterii sale, gust de neimaginat dacă românii transilvani din secolul XII ar fi fost doar o obște de păstori abia sosiți din sudul Balcanilor.” (Ulea, 2001, p. 120). De asemenea ctitorii bisericii trebuie să fi fost nobili înstăriți, cu o solidă stare materială pentru a demara construcția acestei biserici.

În lucrarea sa „Istoria românilor din Transilvania”, Mario Ruffini, spunea despre cnejii care apar pomeniți în documente la 1415, 1445: Balea la Crișcior, Vladislav și Miclăuș cu fiii lor Șorban și Ioan la Ribița, că „nu sunt doar simpli capi de sate, ci conducători de districte, care comandau o întregă regiune întinsă până dincolo de Beiuș și care forma în întregul ei, un voevodat român în vestul Transilvaniei.” (Ruffini, 1993, p. 42)

Deci, se poate concluziona că la începutul secolului XV, la Ribița era o clasă de nobili români, cu vastă cultură și o solidă stare materială.

Urmărind picturile de la Ribița, în special tabloul votiv în care apar portretele ctitorilor, se poate constata că ei poartă costumul vechi al boierilor români. La românească a jupâniței Ana dovedește că la începutul sec. XV, în familiile cnejilor români încă se mai păstrau tradițiile românești, tradiții care mai târziu vor fi părăsite, producându-se maghiarizarea nobililor români.

Acești nobili români vor fi înnobițați de către regii angevini pentru diverse servicii aduse coroanei maghiare. Ei se vor înstrăina tot mai mult de națiunea română, căreia la un moment dat nu-i mai corespund nici prin religie, nici prin interese sociale, economice sau politice, iar interesele lor vor fi în viitor cele ale statului care îi crease și înnobilase. (Mario Ruffini, 1993, p.62)

Dar acest lucru se va întâmpla mai târziu, probabil la sfârșitul sec. XV, începutul sec. XVI, când presiunea maghiară va deveni mai intensă. Astfel, principele Ioan Sigismund va duce o politică de trecere a Transilvaniei la protestantism. Politica sa era menită să-l desprindă din punct de vedere religios pe supușii români de lângă cele două voievodate românești. „Creând o biserică protestantă română în Transilvania, românii ar fi fost orientați într-o altă direcție, contrară celei care cu ortodoxismul îi împingea spre Moldova și Țara Românească.” (Ruffini, 1993, p.73)

La 1564, reforma calvinistă este admisă oficial de către dietă, prin aceasta dorindu-se să se facă din religie un instrument de guvernare. Acesta este probabil și momentul în care picturile de la Ribița au fost acoperite, încercându-se convertirea locuitorilor la noua religie și totodată maghiarizarea lor. Tot în această perioadă au fost îndepărtați preoții și episcopii ortodocși considerați trădători ai statului. Au mai rămas doar în jurul mănăstirilor câte 2-3 călugări analfabeți, protejați de marile familii nobiliare, care mai păstrau religia ortodoxă. Același lucru este posibil să se fi întâmplat și la Ribița, deoarece se presupune că inițial biserica de aici a funcționat și ca mănăstire cu un număr mic de călugări. În momentul când nu au mai putut fi protejați de familia de nobili de aici, ei s-au mutat peste dealul din răsărit unde și-au construit o altă biserică ce a dăinuit până la sfârșitul secolului XVIII. (Mănăstirea Vaca)

Cu toate strădaniile maghiarilor, noua religie nu a fost însușită de români, iar la 1571, se reușește cu ajutorul și acceptul lui Ștefan Bathory, unirea tuturor românilor din Transilvania sub un singur episcop, Eftimie.

Ribița a jucat în trecut și un important rol administrativ, fiind amintită în anul 1444 drept sediu al unuia din districtele Comitatului Zarand.

Tot aici, în anul 1709 au avut loc confruntări între lobonți și curuți, cei din urmă fiind înfrânți.

Cu ocazia răscoalei de la 1784, evenimentele care s-au desfășurat pe teritoriul comunei au fost sângeroase. Toate satele comunei au participat masiv la aceste evenimente, unul dintre conducătorii răscoalei fiind Crișan. Acesta s-a născut în satul Vaca, în anul 1732, din părinții Petru Golda și fiica preotului Giurgiu din Bulzești.

Crișan a fost cel care a înscris iobagii din Crișcior pentru a intra în oastea împăratului, a purtat la Bălgrad documentele cu semnăturile iobagilor ce vroiau să se înscrie în oaste, iar mai târziu devine conducătorul tuturor iobagilor răsculați din Valea Crișului Alb. El va hotărî toate mișcările trupelor de țărani răsculați, va rezolva toate problemele apărute, și va purta tratativele cu trimisul gubernial pentru pacificare, Ioan Piuaru-Molnar.

Alături de el au luptat mulți iobagi din comună, Toma Buzdugan din Vaca fiind prietenul și omul de încredere al lui Crișan.

Cete de iobagi din Mesteacă, Junc, Vaca, Ribicioara, Uibărești și Ribița, sub conducerea lui Crișan, în data de 3 noiembrie au atacat curțile nobiliare de la Ribița, ale lui Iosif Ribiczei.

Lupta dintre iobagi și nobilii adăpostiți de zidurile clădirii, a fost lungă și înverșunată. Aici și-au găsit sfârșitul șapte din iobagii participanți la acest asediu. Nobilii au fost legați de către răsculați, și duși în marginea Crișului unde au fost omorâți și îngropați. La Ribița au fost uciși 42 de nobili, șaptesprezece din familia Nemeș, cinci din familia Ribiczei, fostul notar al comitatului, Iosif Madocsai și alții.

Răscoala a fost înăbușită și după cum se știe, Crișan se spânzură în celulă. Trupul său va fi împărțit în mai multe bucăți, dintre care una a fost așezată la intersecția drumurilor dintre Crișan și Ribița. În acest loc astăzi s-a înălțat o troiță în memoria răsculaților.

Vechile curți boierești ale conților Ribiczey, după cum spuneam, urmașii maghiarizați ai ctitorilor bisericii de la Ribița, se pare că au fost în centrul satului, pe partea stânga înaintea de podul peste Valea Ribitei, tot aici fiind amplasată și o biserică pe care localnicii o numeau „biserica ungurească”, zidită din piatră. Ea a dăinuit până după cel de-al doilea război mondial.

Dincolo de pod și până sub pădure, satul este denumit „Curteni”, probabil în amintirea acelor care pe vremuri erau iobagi și roboteau pe pământurile nobilului Ribiczey.

La ieșirea din Ribița, spre satul Uibărești, în apropierea drumului, pe dealul din dreapta, s-a descoperit un interesant tezaur monetar feudal, compus din 414 monede de argint. Acestea erau așezate într-un vas de ceramică, îngropate la rădăcina unui copac. S-a stabilit că monedele ce compun tezaurul, provin din Transilvania, Ungaria, Rusia și Lituania, cât și din ducatele de Brandenburg.

Proveniența diferită a monedelor ce compun tezaurul respectiv, demonstrează relațiile economice puternice pe care le întreținea Transilvania la acea dată cu statele vecine, iar data ultimei monede, anul 1592, dă o indicație asupra datei la care au fost ascunse monedele. (I. Pârva, „Drumuri în Țara Zarandului”, p.32)

Se poate constata de asemenea, conform datelor statistice, că satele de munte, Ribicioara și Juncu, erau mai intens populate, (aveau o populație mai numeroasă) în trecut, deoarece probabil oamenii preferau să locuiască în locuri mai retrase, mai departe de autorități, locuri unde aveau mai multă libertate.

În Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, de sub conducerea lui Avram Iancu, locuitorii comunei Ribița vor fi participanți activi. Astfel, printre cei 13 români masacrați la Brad, în zilele de 10-13 octombrie 1848, s-a numărat și Cor Marișca (32

ani) din satul Vaca. În replică la cele întâmplăte, în 26 octombrie 1848, românii înfuriați se vor răzbuna pe un grup de nobili și familiile lor (familiile Brady și Kristiory). Acest eveniment se produce în locul numit Gura Văcii (între Brad și Mesteacăn), țărani fiind conduși de Ion Itan, tribun de Ribița.

Mulți dintre locuitorii comunei și-au jertfit viața în cele două războaie mondiale, iar unul din tinerii născuți la Dumbrava de Sus, a murit în Revoluția de la 1989, fiind declarat erou.

Bibliografie

Cincheza-Buculei, Ecaterina, *Ipoteze și certitudini în frescele descoperite la Ribița*

Dragomir, Silviu, *Vechile biserici din Zarand și ctitorii lor în sec. XIV și XVI*, tiparul Cartea românească, Cluj, 1930

Pârva, Ioan, *Drumuri în Țara Zarandului*, Ed. Sport-Turism, București, 1983

Ruffini, Mario, *Istoria românilor din Transilvania*, Ed. Protheus, București, 1993

Rusu, Adrian Andrei, *Studii și cercetări-Biserica românească de la Ribița*, Revista monumentelor istorice, LX, nr. 1, 1991

Ulea, Sorin, *Arhanghelul de la Ribița*, Ed. Cerna, București, 2001

II. ETNOGRAFIE

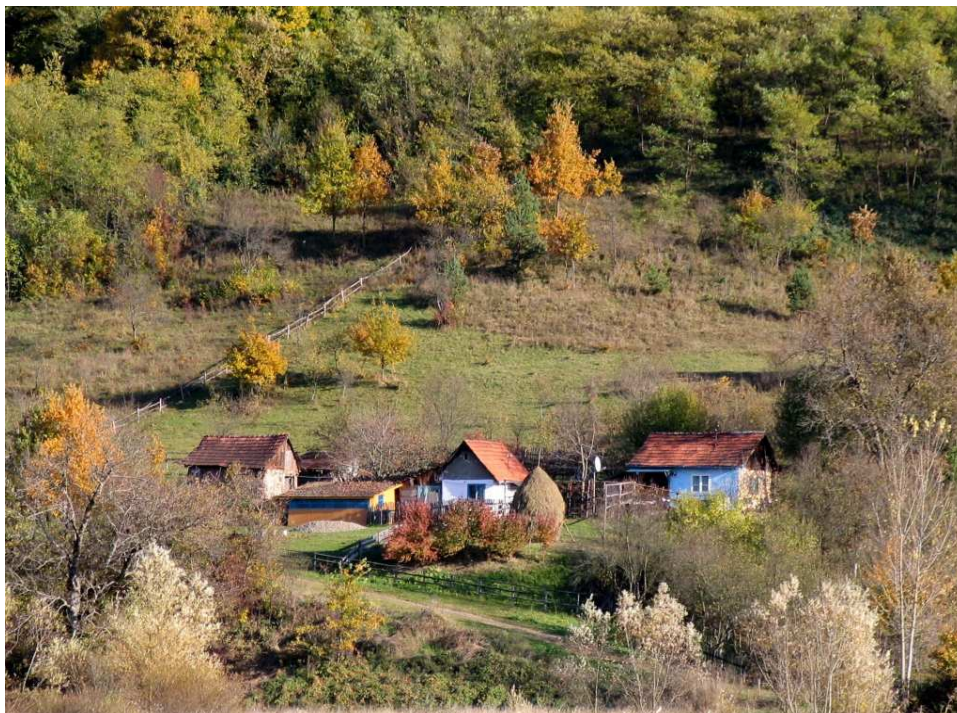
1. Satele: gospodării și locuințe

Caracteristică pentru satele comunei este așezarea lor pe firul apelor ce șerpuiesc printre dealuri, pentru a se vărsa în final pe teritoriul satului Ribița, în râul Crișul Alb. Face într-o oarecare măsură excepție de la această regulă, satul Dumbrava de Sus, care este situat într-o zonă de dealuri, la o altitudine medie de 700 m.

Satul Dumbrava de Sus face parte din tipul satelor risipite, deoarece gospodăriile sătenilor sunt construite pe culmile dealurilor, printre fânețe și pomi fructiferi, la distanțe mari unele de celelalte. Câteva din aceste gospodării urmează firul Văii Juncului pe o mică porțiune.

Celelalte sate sunt din punctul de vedere al așezării gospodăriilor, o combinație între tipul satelor risipite și tipul satelor răsirate. Astfel, gospodăriile satului Dumbrava de Jos se înșiruie cu spații mari între ele, în lungul Văii Juncului, precum și pe culmile dealurilor ce marginesc de o parte și de cealaltă, curgerea acestei văi. Înălțimea acestor dealuri variază între 600-700 m.

Gospodăriile satului Crișan au o așezare asemănătoare, înșiruindu-se pe cursul aceleiași văi, în aval de satul Dumbrava de Jos. Aici se observă o micșorare a spațiului existent între gospodării, odată cu lărgirea luncii ce însoțește pârâul respectiv, precum și o micșorare a altitudinii dealurilor din jur, altitudine ce variază între 300-500 m.

Satele Uibărești și Ribicioara au aceeași așezare a gospodăriilor, în lungul văilor ce le străbat, satul Uibărești fiind așezat pe firul pârâului Bulzești (Ribița), iar Ribicioara, pe firul pârâului Ribicioara. În cele doua sate nu există gospodării pe dealurile din jur. Ribicioara a cunoscut în trecut o intensă locuire a dealurilor din răsărit, dar odată cu depopularea masivă a satului, gospodăriile de pe culmi au dispărut.

Satul Ribița este așezat în lunca mai largă formată de confluența pârâului Bulzești (Ribița) cu râul Crișul Alb. Gospodăriile sunt răsirate la poalele dealurilor, printre grădini de pomi fructiferi și zarzavaturi. Puține dintre ele mai sunt risipite pe culmea dealurilor din jur, chiar dacă și aici în trecut predominau aceste gospodării.

Se poate concluziona că în mare parte, gospodăriile comunei sunt construite în apropierea apelor limpezi de munte, bogate în pește, ape a căror curgere este mărginită de verdele sălciilor, arinilor și alunilor. Mai departe, în spatele caselor, pe clinele dealurilor care se înalță imediat în apropiere, se găsesc grădinile de zarzavaturi, livezile cu meri, peri, ciresi, pruni și mulți nuci, fânețe întinse, iar mai sus coroana verde, întunecată a pădurilor de foioase.

Fiecare anotimp aici își are farmecul său și identitatea proprie. Iarna debutează de obicei prin luna decembrie, cu zăpezi mai mari în satele Dumbrava de Sus și de Jos. Albul imaculat îmbracă satele în veșmânt strălucitor, liniștea și calmul se înstăpânesc peste toate. Viața parcă își încetinește atunci ritmul. Doar câte un lătrat de câine sau fumul înălțându-se sinuoase din coșurile caselor, amintesc de existența locuitorilor de aici.

Primăvara aduce o explozie de verdeață și flori. Mai întâi, livezile se găsesc în veșminte albe, parfumate, iarba verde-smarald îmbracă dealurile văduvite de asprimea iernii trecute. Marginile de pădure se smălțuiesc de flori, iar mai târziu, fânețele înflorite devin atotstăpânitoare.

Vara invită la plimbare pe cărările întortocheate ce șerpuiască pe firul apelor, peste dealuri și prin pădurile foșnitoare. Răcoarea pădurilor, izvoarele cu apă rece, îmbie călătorul oboist la odihnă.

Mai târziu în toamnă, aici întâlnești un adevărat festin al fructelor pârguite și aromate, fructe ce au adunat în ele toată căldura și lumina soarelui de vară, precum și parfumul florilor din primavară. Pădurile oferă de asemenea în toamnă, un spectacol cromatic fără egal.

Gospodăriile comunei se compun în general din casă de locuit, înconjurată de celelalte acareturi. Acestea constau din : bucătărie de vară, grajd cu sură și fânar, cocină, cotețe pentru păsări, eventual și pătul pentru porumb, fântână, lemnărie.

În apropierea gospodăriilor există de obicei o mică grădină de zarzavaturi care aprovizionează gospodăria cu cele necesare. Pomii fructiferi înconjoară și ei acareturile și casa urcând panta dealurilor spre culmi.

Gospodăriile care mai păstrează încă specificul tradițional sunt cele de la Dumbrava de Sus și de Jos, Uibărești, Crișan. Astfel de gospodării se mai găsesc și în celelalte sate dar în număr foarte mic.

În trecut, gospodăria tradițională a țărânului român, a fost construită ca un spațiu de maximă utilitate, care să satisfacă totodată nevoile de confort cât și pe cele estetice. Astfel, o gospodărie bine organizată trebuia să dispună atât de casa propriu-zisă, de adăposturile pentru animale cât și de o sumedenie de acareturi și nu în ultimul rând, de o serie de unelte și obiecte care-l erau indispensabile. Întreaga gospodărie era integrată armonios în mediul înconjurător, țărânul român folosind pentru construcția ei, ceea ce natura îi oferea. Astfel casa și acareturile erau construite din lemn, chiar și cuiele care făceau legătura între diversele elemente ale construcției, erau tot din lemn.

Pentru ca întreaga construcție să aibă trăinicie, pregătirea materialului pentru construcție se făcea după anumite reguli. Lemnul trebuia să fie tăiat numai în zile de post, pentru a nu fi mâncat de cari, și în perioada de iarnă.

Lemnul este prezent peste tot în gospodăria țărănească: în pereții caselor, în stâlpii pridvorului frumos ornamentați, în porțile cândva artistic meșteșugite, în gardul ce împrejmuiește gospodăria, în mobilierul casei și mai ales în bisericile cu turle săgetate spre cer, ca niște „păsări măiestre”, gata să-și ia zborul. Lemnul este iubit, mângâiat, transformat în cele din urmă.

Vida Gheza povestea despre un obicei al maramureșenilor, denumit „iertăciunea bradului”, obicei prin care tăietorii de lemne, cer iertare copacilor rămași în picioare, pentru retezarea fraților lor. Li se aduc ofrande horincă, colaci, secure, în timp ce se joacă și cântă în jurul lor. Se observă astfel că nimic nu se făcea la întâmplare. Toate

acțiunile țaranului erau înfăptuite după niște reguli ancestrale, care nu-l permiteau să agreseze nimic din ceea ce-l înconjură. Echilibrul și armonia din jurul său nu trebuiau stricate prin nici una din acțiunile sale. Se știe din istorie că au fost mari civilizații care au dispărut din cauza disprețului față de natură.

În timp, țărani ajung să cunoască precis calitățile fiecărei specii de arbori existente în pădurile de pe teritoriul satelor pe care le locuiesc. Mai precis ei știu la un moment dat să aleagă locul exact din care trebuie luați copacii cu calități superioare. Astfel, erau aleși arborii care creșteau pe acea față a dealului sau muntelui unde era mai uscat, adică de pe pantele cu expoziție sudică, iar tăierea lor se realiza toamna sau iarna când aveau mai puțină sevă sau umezeală, deoarece carii atacă mai ușor lemnele umede. Se mai tăiau arborii ținându-se cont și de anumite faze ale lunii, sau atunci când se presupunea că sunt părăsiți de ființele (spirite) care locuiesc în ei. (Paul H. Stahl, 1969, p.17)

Nu orice lemn se folosește însă în construcții. Cel mai des utilizați sunt brazii, stejarii, fagii, aceștia fiind de altfel și cei mai răspândiți în pădurile noastre. Cel mai bun este stejarul, tare, rezistent la intemperii, rezistent la cari, el are în plus o calitate însemnată: rezistă la cioplituri fără ca lemnul să sară.

Stejarul este cel folosit și pentru construirea locuințelor din satele comunei. În trecut această specie era prezentă alături de fag în pădurile ce înconjurau satele. Astăzi, datorită exploatării lui nejudicioase este tot mai rar întâlnit în împrejurimi.

După ce lemnul tăiat se uscă în măsura satisfăcătoare și după ce era ales locul unde va fi ridicată casa, se începea ridicarea acesteia. Alegerea locului pentru construcție se făcea de asemenea cu multă grijă. Locul nu trebuia să fie bântuit de spirite rele, să nu se fi întâmplat în apropiere nimic rău. Odată ales locul el trebuia apărat de alte „pângări”.

De începerea lucrului la casă se legau o altă serie de credințe: pentru a îmbuna spiritul locului, pentru a îndepărta unii dușmani nevăzuți, pentru a asigura sănătatea și bunăstarea locuitorilor viitoare case, se aducea o jertfă. Astfel, era sacrificată o pasăre pe locul respectiv iar la temelia casei se puneă o monedă. (inf. Oprean Aluna, Ribîța; Lupea Ioan, Crișan).

Gospodăriile erau împrejmuite de garduri realizate din nuiete împletite, iar mai târziu din lațuri sau scânduri așezate vertical cu partea de sus terminată în unghi ascuțit, sau mai rar scândurile erau așezate pe orizontală.

Locuințele din comună aveau de obicei două nivele. Fundația și primul nivel erau construite din piatră, iar nivelul al doilea din bârne de lemn cu un diametru de cca 20 cm. Atât nivelul al doilea al clădirii cât și acoperișul erau construite numai din lemn, chiar și cuiele care făceau legătura între diversele elemente ale construcției fiind din lemn. Toate casele cât și șurile construite până în primele decenii ale secolului XX aveau acoperiș din paie, iar mai târziu au fost acoperite cu țiglă.

După ce era construit primul nivel al casei, din piatra, se așeza peste acest zid un prim rând de bile din lemn. Capetele copacilor, care la cele mai vechi construcții aveau secțiuni rotundă, se scobeau deasupra, adâncindu-se astfel un loc în care se instalează capătul bârnei. O dată așezată bârna suprapusă, cea de jos este fixată, greutatea ei apăsând în scobitura celei de dedesubt și împiedicând-o să mai miște. Se așează deodată patru bârne care formează un careu (cadrul casei), peste ele alte patru bârne și tot așa până se obține înălțimea dorită. O dată constituit careul celor patru laturi ale încăperii, se așează deasupra și spre centru alt rând de bârne distanțate, peste care se pun scândurile care constituie tavanul încăperilor. Ulterior la construcții s-au folosit lodbele fasonate obținute din inima stejarilor groși. În interior pereții erau finisați cu un amestec de pământ și mai pe urmă spoiți cu var.

Peste bârnele orizontale ale tavanului se fixează scheletul acoperișului, învelit cu grijă pentru a împiedica pătrunderea apei și a zăpezii. Înalt, cu pante puternice, acoperișul permite scurgerea ușoară a apei de ploaie. Acoperișul avea în trecut o singură formă, în patru ape: două mari, în față și în spate, și două mici în părțile laterale. Din a doua jumătate a secolului XX, chiar mai repede, casele nu s-au mai acoperit cu paie ci cu țiglă. Astfel, fețele laterale ale acoperișului au dispărut, devenind suprafețe verticale care erau înfundate cu scândură.

De regulă, la primul nivel casa avea două încăperi mari, iar la nivelul al doilea, 2-3 camere (cei mai înstăriți). Una dintre încăperile primului nivel îndeplinea rolul de pivniță, unde erau depozitate rădăcinoasele, cartofii, sfecla, fructele (mere, pere), butoaiele cu țuică și țider (oțet de mere). Cealaltă era utilizată ca bucătărie, în special în perioada de iarnă.

La nivelul al doilea o încăpere mai mică era folosită drept camară. Acolo se păstrau putinile cu brânză, slămina, oalele cu carne și cârnați, oalele cu liptar, făina, sarea și alte produse necesare pentru prepararea mâncării. O altă cameră mai mare era folosită ca și cameră de oaspeți. Aici se depozitau în lăzi hainele de sărbătoare, sau

pe ruda care atârna sub tavan deasupra paturilor, erau depozitate covoarele, cergile, perinile. O altă cameră era folosită pentru locuit.

Camera de zi era aranjată în felul următor: cuptorul zidit într-un colț al camerei, cu plita pentru prepararea mâncării, iar în alt colț al camerei, între cele două ferestre ale casei era așezată masa, înconjurată pe două laturi de-a lungul pereților, de bănci cu spătar (laviță). Pe un perete era așezat patul (unul sau două). Mai exista de obicei un lingurar și un blidar. Deasupra patului erau atârdate pe rudă, cum aminteam, cergile, covoarele, cearșafurile, pernele, dispuse în straturi, împlinind trei funcții: estetică, de înfrumusețare a interiorului, de depozitare și de etalare a zestrei fetei din casă. Pereții erau decorați de jur împrejur cu icoane, blide și ștergare (cindeie). Sub tavan, dintr-o parte în cealaltă a camerei, era așezată „meștergrinda”. Acolo se pune sub ștergar pâinea sau mălaiul familiei, se mai atârna busuioc de la bobotează, sau cununa de grâu care a fost împletită la secerișul din vară.

Meștergrinda este elementul care determină organizarea interiorului, atât în plan material cât și spiritual, deoarece locuința are rol atât funcțional-util cât și sacru. Meștergrinda străbate în lungime toate încăperile construcției și leagă pereții transversali, iar prin grinzile care se succed deasupra și la intervale regulate, leagă pereții laterali și desigur susține întreaga structură a acoperișului. Aceasta mai împarte totodată, spațiul casei în două: în dreapta, spațiul „faptelor de viață” (unde sunt situate vatra cu cuptorul și patul). În acest spațiu se consumă nunta și se concepe noua viață, se naște și se moare, iar în stânga, spațiul „faptelor de ritual”, unde se succed ceremoniile botezului și nunții, tot aici fiind așezat și mortul (cu sicriul pe masă) și se practică priveghiul și prohodul.

Conform celor arătate mai sus, se poate constata că locuința avea două funcții principale. O funcție practică, domestică, ea oferindu-i țăranului adăpost, loc pentru odihnă și prepararea hranei, pentru păstrarea și depozitarea acesteia, precum și o funcție magico-religioasă, de apărare în fața spiritelor malefice, de practicare a unor ritualuri ceremoniale de „altar” creștin și loc de rugăciune și închinare. Accesul la

camerele de sus se realiza pe o scara cu trepte din lemn, sau mai rar din piatră. Scările se continuau cu un pridvor (târnaț), care înconjura casa pe 2-3 laturi. Din acesta se intra în camere. În cazul unor familii mai înstărite cu case mai mari, în partea din față a casei pridvorul era mărit, având dimensiunea unei camere de 4 / 4 m și susținut de stâlpi din piatră. Aici, pe perioada de vară, se reunea întreaga familie la discuții în zilele de sărbătoare, sau se lua masa. Târnațul era înfundat până la înălțimea de aproximativ 1 m, cu scânduri care aveau decupate în corpul lor un anumit model: stele, frunze, romburi, cercuri, care dau pridvorului un aspect estetic deosebit. Stâlpii pridvorului au și ei ornamentații care dau fațadei un aspect plăcut.

Bucătăria de vară era o construcție mică, folosită în perioada caldă a anului pentru prepararea mâncării. Lipit de bucătăria de vară, era construit cuptorul în care se cocea pâinea și cozonacii. Cuptorul era construit din cărămidă, cu vatra orizontală și o boltă înaltă de cca 50 cm.

Șura era împărțită în trei încăperi, cea din mijloc fiind uneori podită, deoarece era folosită la împlătitul păioaselor, iar celelalte două încăperi laterale se foloseau ca adăpost pentru animale.

În comună mai există și astăzi construcții în stil tradițional, în special în Crișan Uibărești, Dumbrava de Jos și de Sus. Unele din acestea au fost transformate și tencuite, dar încă mai păstrează o parte din stilul arhitectonic tradițional.

La Dumbrava de Jos și Dumbrava de Sus șurile au același aspect pe care îl aveau șurile de acum un veac, inclusiv materialele de construcție sunt aceleași, pentru acoperirea lor folosindu-se și astăzi paie de grâu. Planul lor de construcție poligonal amintește de construcțiile dacice descoperite în Munții Orăștiei, demonstrând prin aceasta o transmitere neîntreruptă a tradiției în ceea ce privește stilul arhitectonic, pe parcursul a două mii de ani.

Momentul în care cel ce înălța casa ajungea în vârful acoperișului, era marcat printr-o sărbătoare, amânată uneori până la terminarea completă a casei. Meșterul

așeza în acel moment în vârful casei un mic arbore sau o creangă verde, precum și flori sau capul unei păsări de curte (găină, rață), pasăre din care ulterior se ospătau și meșterii. Arborele respectiv avea darul să asigure fericirea și sănătatea celor care vor locui în casa nouă. Arborele trebuia să fie întotdeauna verde, arborele uscat fiind dimpotrivă semnul nenorocului. Uneori se mai punea în vârful casei și o sticlă cu țuică care pe urmă era consumată de meșteri.

2. Ocupații principale

Din totalul de 7300 ha de teren deținut de comuna Ribîța, doar 637 ha sunt teren arabil. Profilul economic al comunei este preponderent agricol, predominând sectorul zootehnic și pomicol.

Deoarece relieful este în general deluros, impropriu practicării agriculturii moderne, producțiile la hectar sunt modeste. Existând în schimb pășuni și fânețe întinse (399 ha respectiv 677 ha), creșterea animalelor este, și a fost și pe timpuri o ocupație importantă a locuitorilor comunei. Datorită aceluiași relief impropriu culturilor agricole, doar satul Ribîța a fost cooperativizat. Suprafața ocupată cu păduri este de 5161 ha.

Dealurile comunei sunt de veacuri adevărate grădini ale raiului datorită pomilor fructiferi care le urcă pantele în șiruri lungi. Prunii, merii, perii, cireșii, nucii, sunt speciile pomicole importante cultivate aici. Țuica obținută din aceste fructe era în trecut una din sursele importante de venituri ale locuitorilor. Numărul cazanelor de țuică este astăzi în jur de 30.

Producțiile de nuci obținute aici au fost de-a lungul timpului mari, zona fiind renumită, recunoscută pe plan național ca mare producătoare de nuci. Nucile sunt valorificate pe piața Bradului.

În anul 1936 datele statistice cu privire la sectorul pomicol, spun că la acea dată în comună existau 26.220 pruni, 5800 de meri, 620 de peri și 500 de nucii. Datele respective vin încă o dată să sublinieze importanța sectorului pomicol, precum și preocupările importante ale locuitorilor comunei.

Alături de sectorul pomicol, mai important decât acesta, se numără sectorul zootehnic.

Locuitorii comunei au fost caracterizați de hârnicie. Numeroasele animale care se creșteau cu ani în urmă aici, au dat chiar denumirea la doua din satele comunei. Astfel, vechea denumire a satelor Junc și Vaca își are originea tocmai în aceste îndeletniciri ale locuitorilor. Numeroșii junci (boi, viței) crescuți în aceste sate, luau drumul târgurilor de pe Valea Arieșului (Abrud, Câmpeni) sau de pe Valea Crișului Alb (Brad, Hălmațiu).

Aceeași statistică din anul 1936 ne relevă faptul că la acea dată existau în comună 801 vaci, 576 boi de muncă, 2.541 oi și 61 de cai. Numărul vacilor era mai mare în Ribița și Crișan și anume 251, respectiv 198 capete, iar numărul boilor de muncă este la Crișan de 263, iar la Junc 157 capete. În celelalte sate numărul acestora este mai mic. În satele de munte muncile agricole se realizau în special cu ajutorul boilor de muncă, de aceea și numărul lor este mare. Numărul oilor la aceeași dată era de 2.541 capete cu un număr mai mare în satul Juncu (712 capete).

Astăzi, în comună, numărul animalelor este în continuă scădere, un exemplu ilustrativ fiind în cazul ovinelor, doar 350 capete și 13 boi de muncă, în anul 2005.

Dacă imediat după revoluție s-a simțit o revigorare a sectorului agricol al comunei, cu creșterea atât a suprafețelor cultivate și a producțiilor la hectar, cât și a efectivelor de animale, în prezent, (2005) efectivele sunt în scădere accentuată.

Astfel, numărul bovinelor în anii 1997, 1998, 1999, a fost de 1275, 1292, 1352, iar efectivele de ovine au variat între 402, 455 în acești ani. În anul 2005 numărul bovinelor s-a înjumătățit aproape, el fiind de 722 de capete pe întreaga comuna.

Cu toate că terenul deluros al comunei nu oferea condiții pentru practicarea unei agriculturi eficiente, de-a lungul timpului culmile dealurilor au fost cultivate cu cereale și plante tehnice (câneapă, in). Chiar dacă producțiile obținute nu erau mari, ele asigurau un minim necesar în gospodărie, care era suplimentat prin cumpărare în

piețele din jur. Se cultiva pe dealuri în mod special ovăz și grâu de vară, care local se numește alacă (*Triticum monococum*). Cartofii au ocupat și ei în permanență un loc important între culturile din comună, deoarece se folosesc în alimentație cât și ca furaj pentru animale.

În trecut copiii de mici își începeau munca în gospodărie, ajutând părinții la lucrările agricole, fiecare după puterile lor. Cei de 5-6 ani mergeau cu oile pe deal, cei mai mari pășteau vitele, iar cei de 13-14 ani ajutau deja părinții la aratul holdelor, la strânsul recoltei sau la cositul fânului.

Printre ocupațiile secundare ale sătenilor se numărau în trecut albinăritul și mineritul. Astfel, în anul 1936 erau menționați 15 proprietari de stupi, cu un număr total de 115 stupi. Se poate presupune că numărul stupilor rudimentari era mult mai mare, dar aceștia nu au fost declarați la data respectivă. Astăzi, numărul familiilor de albine este de 470 și este în continuă creștere, apicultura fiind o ocupație plăcută și totodată profitabilă.

În ceea ce privește mineritul, dacă la începutul secolului trecut numărul băieșilor (minerilor), era mic (18 persoane), acest număr a atins apogeul între anii '80-'90, când foarte mulți bărbați erau angajați la minele din zonă, respectiv mina de cărbuni de la Țebea, și cea de minereuri aurifere de la Gura Barza. Chiar și femeile erau multe dintre ele angajate în întreprinderi auxiliare din sectorul minier.

În perioada comunistă, doar satul Ribița a fost cooperativizat, în celelalte sate păstrându-se o bună tradiție în creșterea animalelor și păstrarea unui șeptel de calitate. Un alt aspect ce nu poate fi trecut cu vederea îl reprezintă faptul că în zona Bradului există o preocupare de ameliorare a rasei de bovine Pinzgau. Comuna Ribița deține un număr important de bovine din această rasă, exemplarele din satul Ribița obținând în fiecare an importante premii la „Expozitia Pinzgau”, care se organizează în fiecare an în zonă.

3. Meșteșuguri

În cadrul comunei, a existat un sat specializat în confecționarea fluierelor. Cu câteva zeci de ani în urmă în Dumbrava de Sus, existau peste 100 de familii care se ocupau cu acest meșteșug. Odată cu terminarea lucrărilor agricole, cu strânsul legumelor și al fructelor din grădini, odată cu primii fulgi de zăpadă, fiecare gospodărie își orienta întreaga energie și creativitate spre altă muncă: confecționarea fluierelor. Din agricultori, cu mâini muncite și bătătorite, țăranii de aici se transformau pe perioada

de iarnă în mici artiști, care prelucrau lemnul, mângâindu-l cu mâinile, conferindu-i o nouă viață, transformându-l în cântec.

Serile lungi de iarnă, la lumina lămpii erau transformate și ele în zile lungi de muncă. Întreaga familie reunită în jurul vetrei, lucra frenetic, fiecare membru după priceperea sa, pentru a realiza în jur de 300-400 de fluier pe săptămână. În fiecare sâmbăta, pe la orele 3 din noapte, sătenii suiau de pe pâraie, de pe culmile din jur, cu felinare aprinse, și se adunau la Colțul Strâmbei. De aici, o porneau în șir prin zăpada înaltă până în Avram Iancu. Din timp în timp, cel care era în față și rupea zăpada proaspătă, era înlocuit de altul din șir, mai puțin obosit. Spre dimineață ajungeau în Avram Iancu și trăgeau la casa omului care le cumpăra fluierile. Fluierile erau vândute pentru 0,80 lei bucata, poate chiar 1 leu, cele mai bune. De aici, acestea luau „drumul țării”, încărcate în căruțele cu coviltir ale moșilor călători prin țară, alături de donițe, ciubere și alte produse.

Uneori fluierile mai erau duse și în Baia de Criș și vândute tot unor intermediari, sau direct în târg, în fiecare an pe Muntele Găina.

Fluierile se confecționau din lemn de frasin, tufă (alun) prun, cireș sau răchită. Bucățile de lemn se taie, se cioplesc, după care se sfredesc cu un sfredel. În continuare se fac rosturile, găurile, se pune dopul, după care se finisează, iar în final fluierile se ornamează după priceperea fiecăruia.

Astăzi, doar 2-3 persoane mai confecționează fluier, deoarece acest lucru nu mai este rentabil. Dintre aceștia, Mateș Petru excelează, fluierile sale ajungând la un înalt grad de măiestrie. Decorațiunile de pe aceste fluier, sunt geometrice, de o mare finețe, respectând vechea simbolistică prezentă pe lucrurile țaranului român, de la costume naționale și covoare, până la sculptura în lemn. Această simbolistică, cum spuneam, prezenta pe aceste fluier, urcă până la noi din adâncurile preistoriei. Astfel, motivul romboidal este aproape fundamental în ornamentica populară românească, spre deosebire de popoarele din jur, unde acest motiv lipsește. Motivul crucii, extrem de vechi și prezent peste tot, îl întâlnim în diverse variante la români. În

India este considerată simbol religios al focului, putere superioară, originea însăși a vieții. Alături de aceste motive mai întâlnim pe acela al spiralei, pătratul și cercul, cele din urmă fiind simboluri ale pământului, respectiv cerului. Toate aceste simboluri sunt prezente pe fluierile amintitului meșter, conferindu-le valoare și frumusețe.

Datorită măiestriei de care dă dovadă, Mateș Petru împreună cu fluierile sale, a fost prezent la numeroase târguri ale meșterilor populari din țară, târguri la care a primit distincții, arta sa fiind apreciată în mod deosebit. În anul 2005, a participat la Festivalul Național al Tradițiilor Populare, organizat de Muzeul „Astra” Sibiu, unde a primit o Diplomă de Excelență.

Alături de acest meștesug de confecționare a fluierelor s-au dezvoltat în sat și alte meștesuguri, unele complementare acestuia. Astfel, în anii din urmă, Mateș George a Pruncului, era meșterul fierar care furniza comunității sfrederele pentru fluier și cuțitele. De asemenea, tot el mai realiza potcoave pentru potcovitul numeroșilor boi de muncă existenți în sat.

În sat existau și rotari care realizau roțile atât de necesare carelor care asigurau tot transportul în sat. Rotarii ultimilor ani din satul Dumbrava de Sus au fost: Barna Ioan zis Bureană și Josan Nicolae-Micimac. Cel din urmă realiza toate lucrările de fierărie necesare comunității, confecționând chiar și pluguri.

Unul din meșterii satului care împletea coșuri de nuiete se numea Mateș George. Alți meșteri din comună care împletesc coșuri de nuiete sunt: Avram Nicolae din Crișan, Danciu Loghin din Ribita. Au mai practicat acest meștesug următorii: Clej Ioan-Roșăl, din Ribicioara și Trifa Ioan din Ribita.

Coșurile se realizau din nuiete de salcâ de grosimea unui creion. Acestea se recoltau în primăvară și atât timp cât erau încă verzi, se jupuiău de coajă după care se uscau. Din nuietele decojite de culoare albă se realizau coșurile de mână în care se transporta mâncarea pe câmp sau erau folosite la diverse ocazii: nunți, botezuri,

înmormântări, parastase. Din sălcile necojite se realizează coșuri mai mari cu două toarte, folosite pentru transportul fructelor, legumelor, etc.

Alți rotari care au existat în comună, astăzi decedați, au fost: Pavel Miron și Pavel Remus din Ribița, David Petru și Buda Solomon a lui Gușatu, din Ribicioara.

Tâmplărie mai lucrau la Crișan: Lazăr George, Trifa Ioan, Rusu Ioan. Pavel Ioan din Crișan executa ciubere și buți, iar Pavel Viorel era un bun meșter constructor de case. Însă cel mai marcant meșter al satului Crișan, al comunei chiar, este Bârna Tănase, un meșter polivalent deoarece este priceput la lucrări de zidărie, tâmplărie, mecanică, constuirea sobelor de teracotă și pictarea bisericilor. Pe lângă toate cele enumerate mai sus Bârna Tănase este și un poet popular, un păstrător al tradițiilor și folclorului local.

Meșteri tâmplari cu ateliere de tâmplărie sunt următorii: Lupea Ioan din Crișan, Iusco Ștefan și Niță Virgil din Ribița, Băd Viorel din Uibărești.

Meșteșugul țesutului în trecut era cunoscut de fiecare femeie. Fiecare gospodină trebuia să cunoască foarte bine acest meșteșug, deoarece cu acest meșteșug îmbrăca toată familia și casa întreagă. Nici o fată în trecut nu se putea mărita dacă nu știa să țese, coasă și să croiască haine. Stând cea mai mare parte a timpului în gospodărie, fetele învățau să lucreze încă din copilărie și toată adolescența. La maturitate deveneau cele mai multe dintre ele, adevărate maestre în arta țesutului. Cele care nu se descurcau în această îndeletnicire erau întotdeauna vizate în strigăturile satirice ale satului.

Astăzi, acest meșteșug este pe cale de dispariție, fiind cunoscut doar de femeile mai vârstnice. Acestea toate sunt adevărate maestre în arta țesutului.

Un alt meșteșug specific satelor comunei Ribița, și puțin răspândit în județul Hunedoara, este acela al încondeierii ouălor. Astfel, în Vinerea Mare, femeile se grupau câte 4-5 la casa unei vecine și începeau „împistirea” ouălor.

Ouăle erau curățate bine și apoi fierte. Între timp pe plita unei sobe se încălzea într-un vas de ceramică ceara de albine. Cu un instrument denumit „pișâță” - confecționat dintr-un mic mâner de lemn și o bucată de metal răsucit, înfipt în mâner ca un ac - se desenau pe ouă, cu ceară fierbinte, diferite modele. Modelele erau următoarele: flori (ruja, tulipan), stele, sori, ramuri de brad, frunze de stejar, de viță de vie, struguri, cireșe, ghindă, precum și unelte agricole (greble, furcuri, fierul plugului), animale (cocoș, pește), simboluri religioase (cruci, potire). Odată realizate aceste desene, ele erau colorate cu un bețișor din lemn înmuiat în culoarea dorită. După etapa respectivă, desenele colorate se acoperă în întregime cu ceară topită, iar oul astfel pregătit se introduce într-o culoare de fond, care aici era de obicei culoarea mov. După ce erau scoase din culoare, și se uscau, ouăle erau încălzite pe plita sobei până când ceara începea să se topească și era ștearsă cu o bucată de pânză.

Ouăle astfel împistrite erau duse duminică în cimitir și dăruite de către fete băieților pentru a fi jucate la jocul din luna de Paști, precum și copiilor.

În comună mai trăia în urma cu câțiva ani un meșter cojocar, pe nume Trifa Petru din Ribicioara. Munca acestuia începea cu argășitul pieilor, după metode vechi tradiționale. Pieile argășite erau diverse: iepure, oaie, capră, vită. Din pieile gata argășite, croia cojoacele, pe care apoi le cosea la mașina de cusut. Cojoacele erau simple, în general cu blana în interior. Unele modele erau lungi acoperind șalele, țșiate în față și încheiate cu nasturi confecționați tot din piele. Altele respectau un model vechi, cu lungimea până în talie sau ușor mai lungi cu deschiderea pe partea dreaptă a corpului, pornind de sub braț. La cererea clientului, meșterul putea executa și alte modele sau, haine de iarnă din blană, fiind căutat de persoane din întreaga zonă.

4. Portul popular

Portul popular prezent pe cuprinsul întregii țări, a ajuns de-a lungul timpului la un asemenea grad de desăvârșire încât cred că este necesară o scurtă prezentare generală a acestuia înainte de a mă referi strict la cel local.

Anii scurși de la începutul erei noastre și până astăzi, sunt mulți și fără număr. Atunci, pe aceste locuri trăiau dacii, „cei mai viteji și mai drepți dintre traci” - spune Herodot. În perioada respectivă, aceștia aveau o civilizație înfloritoare, după cum ne informează Hryostomos: „Geții sunt mai înțelepți decât aproape toți barbarii (grecii numeau barbari pe toate celelalte popoare) și mai asemenea grecilor”. Se mai poate concluziona astfel că dacii erau în multe domenii la fel de renumiți ca și grecii.

În ceea ce privește arta, dacii au excelat în acest domeniu, așa cum o dovedesc obiectele descoperite în urma săpăturilor arheologice. Dar pe lângă aceste mărturii ale artei dacice, de care beneficiem în urma săpăturilor, mai avem astăzi mărturii vii ale artei dacice, printre acestea numărându-se costumul popular.

Acesta, deși fragil, a străbătut milenii, fiind astăzi o comoară neprețuită, pe care o descoperim uneori cu încântare, în vechile lăzi de zestre. Frumusețea iilor românești, măiestrit lucrate, nu pare să fie întrecută de nici unul din obiectele similare ale altor culturi vecine. De asemenea maramele, fotele, cojoacele, brăciile sunt alte elemente ale costumului popular, adevărate monumente de artă populară, de o frumusețe care de multe ori ne lasă fără cuvinte.

Aceste minuni de artă au luat naștere de cele mai multe ori, în serile și nopțile lungi de iarnă, din mâinile atât de trudite de munca câmpului de peste vară, ale țărăncilor noastre.

Gândurile și visele acestora, au fost transpuse în culori și forme minunate, în lumina slabă a lămpii, pe pânza albă, ce-și așteapta parcă nerăbdătoare, înfrumusețarea.

Cusăturile au izvorât dintr-o mioritică memorie milenară, îmbogățite de o fantezie nemărginită și migălite pe aceste pânze, în modele fără număr, modele ce au în ele ritm, echilibru și o deosebită armonie.

Românul fiind întotdeauna trăitor în mijlocul naturii, iubitor al acesteia și în armonie cu ea, s-a inspirat de multe ori din ceea ce-l înconjură. Astfel, pe costumele noastre populare au poposit sori și stele, râuri și ape în șiroire, flori și frunze, arbori și păsări, toate acestea în combinații de mare finețe, echilibru și armonie. Aceeși măiestrie și echilibru le găsim pe fote cămăși, covoare, ștergare și pe oricare obiect țărănesc, fie el strachină, cojoc, stâlp funerar sau alte obiecte câte mai sunt într-o gospodărie țărănească.

Se mai poate remarca sobra armonie de culori prezente pe aceste costume: sobrietatea negrului, căldura roșului, luminozitatea galbenului, bogăția firului auriu, strălucirea mărgelilor și a paietelor.

Toate aceste cusături ivite pe pânză sub degetele agile și meștere ale țărăncii, sunt pieritoare. Ele, cusăturile respective, ne leagă strâns de cei care au fost înaintea noastră, de cei care vor veni în urmă. Odată pierdute aceste comori, vom deveni mult mai săraci, fără rădăcinile care ne-au ținut de atâtea milenii pe aceste locuri.

Costumul nostru popular este dovada incontestabilă a trăirii noastre din vremuri uitate pe aceeași vatră pe care au trăit străbunii. El face parte din rădăcinile poporului român, rădăcini înfipte adânc în glia care le-a hrănit amar de ani. Stilizate, sublimite, motivele de pe costume, sunt lucrarea timpului. Toate aceste lucruri

măiestrite s-au putut realiza doar de un popor statornic și nu de un popor care a măturat întinderea stepelor în goana cailor.

În comuna Ribița, din păcate, costumul popular nu se mai poartă decât ocazional, în special de către copii, cu ocazia serbărilor școlare. El se încadrează în portul popular specific Țării Zarandului.

La femei, costumul popular se compune din poale de pânză, în general fără cusături, doar cu o mică broderie pe margine, sau colți mici de cipcă (dantelă) neagră, făcuți cu croșeta. Cămașa, din pânză albă, este strânsă pe lângă gât cu un șnur ce se termină la capete cu ciucuri. Cusăturile decorative sunt prezente pe umeri, pe piept și spate. Aceste cusături coboară în șiruri paralele până la manșetă, care este largă, fără să fie strânsă la încheietură. Pe piept cusăturile sunt dispuse de asemenea în linii paralele mai subțiri sau mai late ce coboară până la brâu. Pieptarul (cojocelul) este din catifea neagră sau stofă neagră de lână, țesută în casă, decorat cu fir auriu, argintiu sau mătase neagră. Opregele, față și spate, sunt din stofă neagră de lână, decorate cu fir auriu sau negru. Opregele erau legate cu un brâu țesut în război, în culorile tricolorului. De brâu fetele își mai atârnavă o batistă brodată cu alb și cu dantelă pe margini, numită cișcăneuț.

Pe cap, femeile purtau un batic (cișcăne), legat în față. Circa zece ani după ce se căsătoreau, legarea baticului se făcea la spate sub concii. Toate femeile purtau părul lung și împletit în cozi. Fetele înaintea căsătoriei, purtau cozile pe spate sau în față, legate cu fundă. După căsătorie, cozile împletite se adunau în concii la spate.

Iarna, peste îmbrăcăminte, femeile purtau un laibăr (haină) din stofă groasă de lână, chiar o fustă largă cusută din aceeași stofă groasă. În picioare femeile purtau opinci, ghete, sau cizme.

Pe timp răcoros, bărbații purtau în cap căciuli din blană de miel, de culoare neagră, cămașa și izmene din pânză de in sau cânepă, cioareci și laibăr din stofă groasă de lână. Când era foarte frig, pe sub laibăr se purta un cojoc confecționat tot din blană de miel. Cojocul era compus din două părți, față și spate, pe o parte fiind cusute una de cealaltă, iar pe cealaltă parte se încheia cu găici și nasturi din piele. Partea din față a cojocelului era brodată cu fir de mătase în culori diferite.

Pe timpul verii, îmbrăcăminte se compunea din pălărie de paie, cămașă și pantaloni din pânză de in sau cânepă. Pantalonii erau largi și se strângeau în talie cu o sfoară. Peste cămașa largă, se purta un brâu lat din piele, cu ornamentații tot din piele. Se mai purta și un pieptar din stofă neagră.

Copiii, indiferent de sex, până la 4-5 ani, erau îmbrăcați într-o cămașă lungă din pânză. Mai târziu, costumul era asemănător cu al celor mari, în funcție de sex.

În zilele de sărbătoare, atât cămășile purtate de femei cât și cele purtate de bărbați, erau confecționate din pânza cea mai fină, cusute în ață în culori diverse, dar predominând negrul.

Încălțăminte de bază a tuturor locuitorilor era opinca, confecționată din piele de vită sau mai târziu din cauciuc. Opincile erau legate de picior cu curele din piele sau sfoară din cânepă, peste obielele din lână ce înveleau picioarele.

Motivele decorative întâlnite pe cămășile de sărbătoare ale femeilor erau atât vegetale stilizate, cât și geometrice. Dintre cele geometrice predominante erau linia frântă, romburile, pătratele, linia șerpuită, torsadele, toate combinate în modele extrem de variate și complexe, care făceau din aceste cămăși adevărate opere de artă. Cusăturile erau realizate în cruci, peste fire, sau în broderie.

La cămășile bărbaților, modelul decorativ era cusut în jurul gâtului, a mânecii și pe poale. Modelul consta într-o înșiruire de frunze (de fag) brodate cu ață neagră.

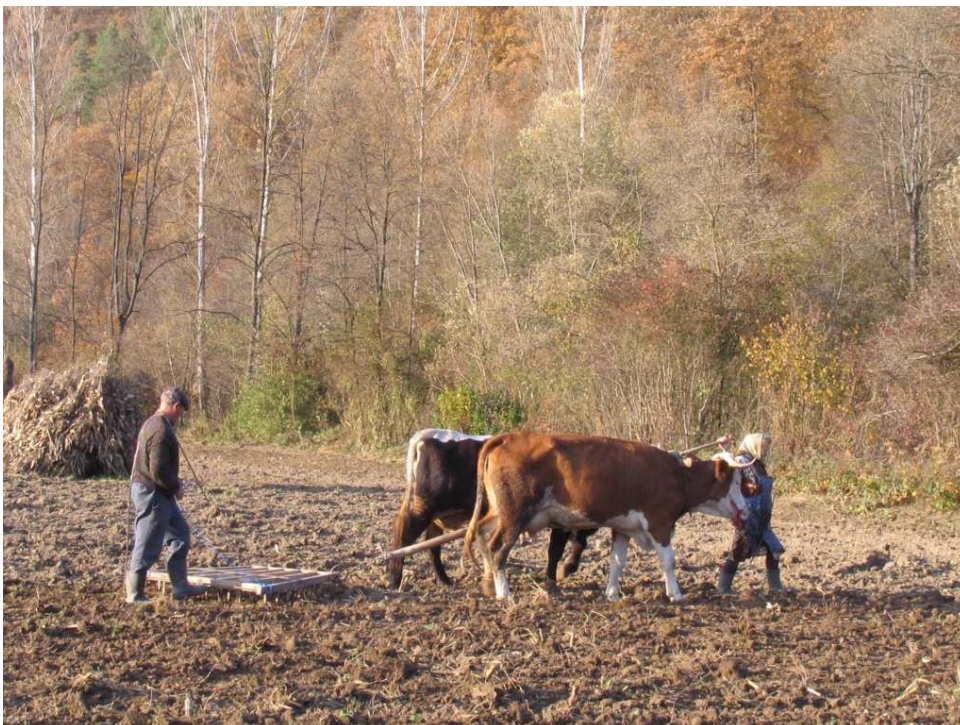
5. Uneltele. Industria casnică. Lucrări agricole

Așa cum aminteam mai sus, gospodăria țaranului român a fost construită ca un spațiu de maximă utilitate. Și gospodăriile comunei au fost în trecut adevărate întreprinderi în care se producea aproape tot ceea ce era necesar pentru existența familiei. Toate lucrurile de care avea nevoie țaranul pentru a realiza produsele finite care îi erau necesare, le avea în propria gospodărie, obținute de el, sau de alți meșteri din sat specializați fiecare în realizarea anumitor lucruri (unelte, obiecte, case, mijloace de transport, utilaje, instalații tehnice).

Muncile agricole începeau încă din iarnă, odată cu transportarea gunoiului de grajd pe terenurile agricole. Transportul se realiza cu *sania* sau cu *carul*, trase de cai sau boi. Tot cu aceste mijloace de transport se aducea acasă recolta de cereale, de sfeclă sau cartofi, fânul de pe dealuri sau de pe șes. Uneori se aduceau și lemnele de la pădure. În alte cazuri lemnele erau trase după cai sau boi, până acasă (în cârcei). Pentru tăierea lemnului se foloseau *securile* și *custurile*, precum și *ferezul de mână*.

În primăvară se începea aratul terenului cu *plugul*, care de cele mai multe ori, mai ales în satele de munte, era tras de boi. Se mai folosea *garpa cu colți*, după care se legau târși, adică niște ramuri care aveau rolul de a mărunți terenul cât mai bine și de a acoperi sămânța care era semănată cu mâna. Pentru lucrarea terenului se mai foloseau *sapa* și *hârlețul*, *săpoiul*, *grebla cu dinți de fier*, iar *târșăcopul* era folosit pentru curățarea unor terenuri năpădite de rugii sau alți arbuști, precum și la alte munci. Se mai folosea *ranga* pentru executarea unor gropi în care se infigeau pari pentru îngrădituri.

Mai târziu în vară, când păioasele se coceau, se începea secerișul acestora cu *secera*. Tot cu *secera* se tăiau și paiile de porumb.

Vara, se folosea *coasa* pentru tăierea fânului, *furcuri* de diferite mărimi pentru adunatul lui, *greble* cu colți de lemn și *furcoi* pentru clădirea fânului în clăi.

După terminarea secerișului, snopii se transportau și se depozitau în podul șurii unde se păstrau până iarna când se îmblăteau. Operațiunea de separare a boabelor de

paie se numea *îmblătit*, denumire care venea de la unealta folosită pentru efectuarea acestei operații: *îmblăciul*.

Îmblăciul se compunea din două bucăți de lemn, numite *odârja* și *hădărag*. Odârjaua se confecționa din lemn de alun și avea o lungime de 1,5 m, și diametrul de 2 cm. În partea sa superioară erau săpate două găuri, în care se lega o gaică din piele de vită netăbăcită, în așa fel încât pielea respectivă să se rotească prin cele două găuri. Hădăragul era făcut din lemn de corn cu diametrul de 3-4 cm și o lungime de 1 m. Capătul superior era făcut în formă de muchie pe care se lega o gaică fixă, tot din piele netăbăcită. Gaica de la odârja și cea de la hădărag erau unite printr-o curea de piele, realizându-se astfel îmblăcii.

Îmblătitul se făcea în încăperea din mijloc a șurii, aflată între grajdurile animalelor. Această încăpere avea dușumea din lemn. Snopii se azeau pe dușumea de la un perete la celălalt, cu spicele în aceiași parte și se băteau cu îmblăcii până la desprinderea spicelor de către paie, după care se întorceau pe partea cealaltă, continuându-se bătaia până se realizează desprinderea completă a spicelor.

Spicele se băteau apoi până la dezintegrarea lor completă, după care cu o greblă cu dinți lungi de 10 cm, așezați la 3 cm unul de celălalt și cu o mătura din crengi de mesteacăn, se alegeau boabele din pleavă, boabele fiind așezate în alt colț al încăperii. După terminarea îmblătitului se trecea la separarea boabelor de resturile de pleava rămasă și de alte impurități, prin procedeul denumit vânturare. Vânturarea consta în aruncarea boabelor rezultate după îmblătire, spre mijlocul încăperii, astfel încât boabele sănătoase, ajungeau la o distanță mai mare decât pleava și corpurile străine, care fiind mai ușoare, cădeau mai aproape.

În continuare se trecea la ciurirea boabelor. Pentru această operație boabele se introduceau într-un *ciur* și se cerneau pentru a îndepărta corpurile străine încă rămase printre boabe. Ciurul era o sită mare, făcută din piele de vită, care era găurită în așa fel încât boabele să nu treacă prin găuri. Boabele astfel prelucrate se urcau în podul casei iar după 10-12 zile puteau fi duse la moară și măcinate.

Multe din gospodăria dispuneau de *râșnițe* de piatră, cu ajutorul cărora se măcinau grăunțele, atunci când era nevoie de cantități mai mici de făină.

Prelucrarea inului și a cânepii era o muncă de care se ocupau femeile în exclusivitate. Astfel, când plantele atingeau maturitatea, erau culese prin smulgere din rădăcini și legate în mânuși (snopi). Mânușile se introduceau apoi într-o baltă cu apă, numită *topilă*, pentru a se realiza topirea lor. În general, în comuna Ribița, satele fiind înșiruite pe văi, mânușile se puneau la topit pe marginea râurilor care traversau satele. După ce erau ținute în jur de două săptămâni la topit, plantele erau scoase din topilă, spălate bine cu apă curată și întinse la uscat.

Melițarea plantelor constituia următoarea operațiune, și anume aceea de extragere și prelucrare a câlțului. *Melița* era formată din două scânduri de 1 m lungime, montate orizontal, capetele fiind prinse între două lemne (picioare), la distanță de 3 cm. Între aceste scânduri se monta altă scândură, având aproximativ aceleași dimensiuni. Fiind prinsă la unul din capete într-un lemn, iar cealaltă parte se termina cu un mâner. Plantele bine uscate se băteau în meliță, realizându-se extragerea câlțului din tulpinile acestora. Câlțul era tras printr-un *pieptene fix* care avea 5 rânduri de dinți de oțel cu lungimea de cca 25 cm, fixate într-o bucată de lemn de esență tare, la o distanță de 1 cm unul de celălalt. Cu un alt *pieptene mobil*, asemănător celui descris anterior, dar de dimensiune mică, se făcea pieptănarea câlțului din pieptenele fix.

Câlțul se trăgea din pieptenele fix, făcându-se mănunchiuri mai mici, după care se heselea, adică se tragea printr-un alt pieptene format din dinți de oțel lungi de 7 cm, așezați în formă concentrică într-o scândură de esență tare. Pieptenele respectiv se

numea *heselă*. Apoi câlțul era așezat pe *furcă* și tors. Firul realizat din acest câlț se folosea la urzeala pânzei, iar câlțul rămas în pieptenul fix și *heselă*, se torcea în fir care se folosea pentru bătut.

Pânza rezultată după țeserea în război, se introducea în apă și se expunea la soare pentru albire. Această operațiune se repeta de 3-4 ori pe zi, timp de o săptămână, realizandu-se o parte albă a pânzei, denumită *față*. Din această pânză femeile confecționau poale, cămăși, cearșafuri, fețe de pernă.

La începutul lunii mai, în satele comunei se începea tunsul oilor. Oile erau tunse de către femei, cu *foarfece* speciale, realizate din tablă. Lâna rezultată după tunsul oilor, era prelucrată tot de femei. Aceasta se spăla de obicei în apă rece, la râu, și se pune la uscat. În continuare se scărmana cu mâna, sau se trăgea prin pieptene după metoda de la cânepă, iar firele mai lungi se formau în caer pentru tors. Lâna ce rămânea în pieptene, se dădea la *darac*, după care se transforma în fir prin toarcere manuală.

Lâna cărmănată manual, sau la o mașină specială (ceptănuș), se aduna în caiere. Acestea se puneau pe *furcă* și erau toarse. De pe *fus*, lâna se făcea ghem și apoi cu ajutorul *rășchitorului* se transforma în jirebdii, care erau duse la vopsit.

Sculurile aduse de la vopsit, erau așezate pe *vârtelniță* și depănate în gheme.. Apoi firele pentru urzeală erau urzite pe *urzoi*, iar pe urmă erau montate în *război*.

Războiul avea în componența sa mai multe părți: *tălpile*, *scaunul*, *sulurile*, *ițele*, *spata*, *brâgle*, *iepe*, *popa*, *preuteasa* și *vergele*. Se mai folosea în procesul de țesere *suveica*, cu ajutorul căreia se trecea firul de lână printre firele de urzeală. Firele de urzeală se rulează pe sulul din spate, în alternanță cu *vergelele* care sunt niște bețe de lungimea sulului, care se pun după fiecare rând de înfășurare ca să nu se încurce firele. Firele de urzeală sunt trecute apoi prin *ițe* și *spată*, după care se prind pe sulul din față. Între firele de urzeală, în fața *ițelor*, se pun niște *vergele* care se cheamă

fuștei, care au rolul de a ține firele de urzeală drepte și întinse și ajută de asemenea la realizarea rostului.

În procesul de țesere se mai folosea *socala*, care era o cutie mică din lemn, ce avea montat pe orizontală deasupra ei, un ax cu o roată din lemn. Într-un capăt mai ascuțit al axului se pune o țeavă pe care se înfășura firul de lână, datorită rotației imprimată axului respectiv prin rotirea repetată cu palma, a roții amintite.

Țevile erau executate din lemn de soc, goale pe dinăuntru, având o lungime aproximativă de 20 cm. Țevile odată pline, erau montate în suveică și folosite în procesul de țesere.

În trecut nu exista casă care să nu aibă un război de țesut. Cu ajutorul acestuia era îmbrăcată toată casa și toată familia. Iarna el era instalat în casă, iar pe perioada de vară acesta era instalat în șură sau într-un șopron. Prin intermediul lui, din mâinile țărăncilor ieșeau adevărate opere de artă, de o frumusețe și o varietate incredibilă. Astfel, erau realizate: ștergare, (tindeie), fețe de masă, (măsărițe), cerșafuri, fețe de pernă, covoare, păretare, preșuri (covorașe), cergi, pânză de diferite tipuri și grosimi pentru confecționarea obiectelor de îmbrăcăminte.

Stofele de lână erau trecute prin *piuă* și *vâltoare*. Acestea se găseau doar în comuna vecină, Bulzești. În consecință pentru a trece stofele prin vâltoare și piuă, sătenii trebuiau să le transporte până la Bulzești. Aici, stofele se introduceau umede în piuă, unde erau bătute cu ciocane de lemn, acționate de o roată învârtită de o apă curgătoare.

După dubire, stofele se introduceau la vâltoare. Vâltoarea era un bazin în care apa intra printr-un jgheab înclinat. Doagele din care era făcut bazinul erau asemanătoare dinților de fierăstrău, iar viteza apei care curge prin jgheab, imprima țesăturilor o mișcare de rotație. Aceste două operațiuni ridicau rezistența stofei, a țesăturilor, le îndesau, le scămoșau, conferindu-le un aspect plăcut.

Hainele din casă se spălau în *pârlău*. Acesta era un ciubăr din lemn care avea în partea inferioară un orificiu care atunci când era necesar se înfunda cu un dop de lemn. În pârlău se așezau hainele de pânză albă, unele peste altele, se acopereau cu o bucată de pânză peste care se puneau cenușă. Peste toate acestea se turna apa clocotită. După un timp, când pârlăul se umplea cu apă fierbinte, se scotea dopul din partea de jos a pârlăului și apa se scurgea jos. Se mai turna în continuare apă fierbinte peste haine, până curgea limpede în partea de jos. După aceea hainele se scot și se duc la râu unde vor fi bătute cu maiul și clătite în apă.

Mai existau în gospodării și alte unelte, cum ar fi: *ciocan, clește, daltă, sulă, teslă, gilău, rindea*. Unele gospodării aveau și *tocile*, un fel de polizoare manuale, pe care se ascuțeau sapele, securile, cuțitele.

Gospodăriile din comună erau și adevărate centre de prelucrare și preparare a alimentelor. Aproape toate alimentele necesare pentru familie, erau preparate în propriile gospodării.

Toamna erau așezate în pivnițe fructele și legumele necesare peste iarnă, varza era pusă la murat în butii, cidurul preparat din mere pisate, puse la fermentat. Din prunele „grase” (un soi de prune foarte dulci), se obținea liptarul, care era o marmeladă fără zahăr.

Laptele era transformat în brânză, folosindu-se două modalități: laptele proaspăt muls (de oaie sau vacă), era pus la închegat cu cheag. După închegare brânza se tăia în calupi care erau puși în saramură. O altă variantă de preparare a brânzei era prin punerea laptelui proaspăt în oale de pământ, și lăsat să se prindă (acreasă). Când laptele era acrit, o parte se utiliza astfel iar o altă parte era pus cu oalele pe plită la foc domol și încălzit, după care se golea în bucăți de pânză și se puneau să se scurgă zerul. Ceea ce rămânea în bucata de pânză, era o brânză dulce care se folosea proaspătă, și care local se numește sămățișă. Zerul rezultat se folosea pentru prepararea altor mâncăruri sau se utiliza la hranirea porcilor. Din smântâna luată de pe laptele prins, se obținea untul.

Pâinea, cozonacii, tăieței și alte plăcinte, se obțineau tot acasă, din făina făcută la morile din comună.

Carnea utilizată în alimentația familiei era obținută de la animalele din gospodărie. Astfel, se tăiau miei, oi, capre, viței, porci și păsări. Pentru fiecare dintre acestea existau rețete specifice de preparare.

Porcul care de obicei era tăiat la Crăciun, era valorificat în totalitate, trebuind să ajungă (consumat cu chibzuință) pentru întregul an. Slănina, oasele (spinarea, picioarele, coastele), erau puse în saramură pe o perioadă de 6 săptămâni, după care se puneau la afumat în podul casei. Acestea toate, odată afumate, erau transferate într-o cămară răcoroasă și drămuite cu grijă de gospodinele chibzuite, trebuind să ajungă măcar până în toamnă.

Grăsimile rezultate erau topite pe sobă (într-un ceaun) și se obținea astfel untura și jumările. Untura se folosea la prepararea mâncărilor, uleiul fiind pe timpuri aproape inexistent în alimentația din zonă.

Carnea care era utilizată într-un viitor apropiat, se păstra la saramură, iar cea care trebuia folosită vara, se frigea și se punea la păstrat în untură, în oale legate la gură. Restul de carne era utilizat pentru prepararea cârnaților și a altor mezeluri (măieș, sângerete). Aceștia erau de asemenea afumați pentru a se păstra o perioadă mai lungă.

Se poate astfel observa că totul era preparat cu multă pricepere și chibzuiță. Nimic nu era risipit.

5.1. Clăcile și șezătorile

După cum se observă din cele arătate mai sus, gospodăria țărănească era de fapt o mică întreprindere în care familia reușea să-și obțină toate alimentele și materialele necesare existenței. Satul era de fapt o comunitate în care erau dezvoltate armonios relațiile de înțeles, de prietenie, de bună înțelegere.

La muncile de o amploare mai mare, de obicei se făceau clăci. Astfel de clăci se realizau la seceratul păioaselor, la culesul porumbului, la culesul prunelor, când acestea erau în cantități mari, la ridicarea unei construcții (casă, șură), la îmblătitul grâului, la torsul cânepii sau al lânii, etc.

Când soarele dogorea puternic, în miez de vară, când lanurile tălăzuiau înfiorate de adierea vântului cald, aurind spinările domoale ale dealurilor, atunci prin sate începeau clăcile la seceratul grâului.

La Dumbrava de Sus, Mateș Petru povestește despre clăci astfel: „Câte două clăci erau într-o zi. Două rânduri de muzicanți erau tomniți atunci pentru seceră. Dealurile răsunau atunci, vreo două săptămâni de muzică, de cântecele fetelor și ale feciorilor. Fetele secerau grâul, iar feciorii în urma lor, îl legau în snopi și-l așezau în cruci, iar muzicanții veneau cântând în urma secerătorilor, făcând voia bună.”

O dată secerișul încheiat, se împletea o cunună, care era purtată spre casa gospodarului de către cea mai tânără secerătoare, după informațiile de la Ribița. La Crișan, cununa era purtată de un băiat.

În drum spre casă, purtătoarea cununii era întâmpinată de săteni cu găleți cu apă. Aceasta, trebuia să fie deosebit de agilă, de sprintenă, pentru a evita să fie udată. De cele mai multe ori, purtătoarea cununii fugea cât o țineau puterile pentru a nu fi udată. Dacă treceau pe lângă râu, purtătoarea cununii putea fi aruncată în apa acestuia. La casa gospodarului, claca se termina cu atârănarea cununii în grindă, cu o masă mare, mult joc și veselie.

Ileana Iusco, din Ribița spune că dacă era udată purtătoarea cununii, se credea că anul următor va fi polios și puțin productiv. În schimb, Lup Mărioara de la Crișan spune că băiatul care purta cununa, trebuia să fie udat pentru ca pe viitor, holda să fie roditoare. Se poate astfel constata, că deși satele sunt foarte apropiate, există o diferență de obiceiuri și credințe, între acestea.

Purtătoarea cununii de la Ribița, spunea o strigătură asemănătoare cu cea de mai jos : *„Tânărăică când eram / La seceră mă duceam / Badea venea la legat / Ca să-l dau un sărutat / Sara holda am gătat / Io cununa am luat / Și cătră sat am plecat / Toata lumea m-o udat / Doar badea m-o sărutat / Și în brațe m-o luat”*. (inf. Pavel Anica, Ribița)

Am rămas impresionată de o discuție purtată cu Raț Avram din Dumbrava de Sus, care își amintea cu nostalgie de vremurile din tinerețea sa: „Aveam pe vremuri până la 60 de cruci de grâu de vară și câte 80 de cruci de grâu de toamnă, și făceam o clacă cu 80 de oameni. Îmi aduc aminte că am fost o dată la clacă la Tomnatec și când ne-am adunat la masă, am fost vreo 140 de clăcani. Atunci să fi văzut joc și veselie!”

Cu timp în urmă, în satele comunei, porumbul se culegea cu tot cu pănuși, după care se depozita în șură. Pentru depănușarea lui se făceau clăci, la care participau în special fetele și băieții.

„Când desfăceam cucuruzul și găseam unul cu boabe roșii, fata care îl găsea trebuia să se lase sărutată de băieți, iar dacă cucuruzul era găsit de un băiat, la fel, acesta avea dreptul să sărute fetele” povestesc femeile de la Ribița. „Întotdeauna la desfăcatul cucuruzului - mai spun ele - ieșea o mare veselie, pentru că fetele nu se prea lăsau sărutate, sau nu le convenea de unii feciori, și atunci erau alergate de către aceștia prin clăia de vospe (pănuși), până erau prinse. Se striga, se râdea, se cânta mult la aceste clăci. Gazda servea clăcanii cu pâine proaspăt scoasă din cuptor, castraveți murați și țuică.” (inf. Sârba Romica, Ribița)

Toamna, un alt prilej de clacă era la prepararea liptarului (marmelada de prune). Operațiunea de obținere a liptarului era destul de lungă și cerea multă atenție. Prunele erau fierte întregi, într-o căldare specială de aramă, după care erau strecurate printr-o strecurătoare de pământ și din nou erau fierte mult timp. Toată noaptea dura fierberea liptarului. În tot acest timp trebuia învățit în liptar să nu se prindă de fundul căldării și să se afume. De aceea când se zvonea că cineva face liptar, se adunau mai mulți în jurul focului, (a căldării) și aici, toată noaptea învățeau cu rândul în căldare, spuneau snoave, ghicitori, glume, se cânta, se organizau diverse jocuri, și toată lumea se distra.

Târziu în toamnă începeau și clăcile la torsul cânepii sau al lânii. Acestea se desfășurau în felul următor: Femeia care organiza claca, cu câteva zile înainte de

clacă, mergea pe la casele femeilor pe care le chema la clacă, dar le lăsa și câte un caier pentru tors. Pe parcursul zilelor care urmau, femeile se străduiau să toarcă caierul primit. În ziua hotărâtă ele se duc la casa femeii cu caierul tors. Aici mai primesc un alt caier pe care îl torc. În acest timp fiecare femeie pe rând, începe să povestească ceva distractiv, sau să cânte. După un timp când se terminau caierele de tors, gazda aducea mâncare, băutură și se încingea jocul. Jocul putea să se realizeze doar între femei. Ele se prindeau de mâini într-o horă, începeau să cânte și să spună strigături. Pașii jocului erau mai lini sau mai alerti, în funcție de dispoziția de moment a femeilor. În satul Crișan, încă se mai păstrează și astăzi un astfel de dans de femei, specific clăcilor și șezătorilor.

În alte cazuri gazda, tocmea 2-3 instrumentiști, care puteau fi simpli cântăreți din fluier, anunța și feciorii care soseau spre sfârșitul lucrului, atunci începând un joc în toată regula.

Iarna se mai făceau și șezători, în acest caz fiecare aducându-și de acasă lucrul propriu: caiere ce trebuiau toarse, jirebdii (sculuri) de lână care trebuiau depănate, cămăși cusute etc. Și în aceste cazuri, participau și feciorii care găseau instrumentiști și începeau la un moment dat jocul.

Danciu Loghin din Ribicioara, spune că cele mai mari șezători se organizau luna și miercurea. Exista credința că marțea nu este bine să se facă șezători, de teama unei entități malefice, numită Marțolea sau Marțnoaptea. Această entitate se spune că pedepsea pe toate femeile care lucrau marți seara. Ea venea și bântuia casele respective sau aducea boli femeilor care nu o respectau. Aceleași informații în legătură cu Marțolea, mi-au fost furnizate și la Ribița. Tot așa, se credea că nu este bine să faci o serie întreagă de lucrări nici vinerea, această zi spunându-se că este a Fecioarei Maria. Astfel, în această zi nu este bine să se spele haine, să se coacă pâine sau plăcinte în cuptor, să se coase sau să se țeasă în război. Bărbații nu era indicat să se bărbierească sau să se tundă în această zi. Dușan Mărioara, din Ribița, spune că în această zi dacă lucrează femeile lucru de mână, „împung cu acul pe Maica Domnului în ochi”.

De aceea probabil, mai rămâneau doar 2-3 zile pe săptămână bune pentru organizarea clăcilor și șezătorilor de tors sau cusut.

Prin intermediul clăcilor și al șezătorilor se rezolvau multe din treburile mai complexe ale fiecărei gospodării. Totodată clăcile mențineau relațiile strânse între membrii comunității, o bună înțelegere, satele fiind de fapt în trecut, marea familie a fiecărui membru al comunității, alături de mica familie de acasă. Aici se întâlneau tinerii și se cunoșteau, se plăceau. În urma horelor din timpul verii și a jocurilor de la clăcile și șezătorile din iarnă, se realizau căsătoriile. Nu în ultimul rând, pe lângă faptul că erau utile, clăcile erau și un motiv de bucurie și veselie, atât pentru tineri cât și pentru cei mai vârstnici.

6. Instalații tehnice

Existența instalațiilor tehnice într-o mare diversitate de soluții ingenioase, situează poporul român, între creatorii primelor „fabrici” din lume, moara de apă marcând o etapă importantă în istoria civilizației umane. Astfel, s-au construit din cele mai vechi timpuri în țara noastră - țară eminentă agricolă - mori de apă, mori de vânt, mori cu manej.

Morile acționate de forța apei au fost prezente cu câțiva ani în urmă, în număr destul de mare în comună, probabil și datorită cursurilor de apă frecvente. Sătenii au știut să profite de aceste cursuri și să supună, să convertească forța rebelă a apelor de munte, utilizându-le în scopuri personale.

Morile prezente pe aceste cursuri de apă, erau mici, având o construcție simplă. Din unele informații culese, am înțeles că aceste mori aveau o singură încăpere, construită pe o fundație de piatră, în apropierea cursului de apă. Interiorul era foarte simplu: pe jumătatea din fund a încăperii, pardoseala era ridicată ca un podium. O parte a acestuia servea drept loc de depozit pentru sacii plini, cealaltă parte era ocupată de pietrele morii și de către scocul prin care se scurge de sub pietre, făina. Fusul pietrei mișcătoare, trecând vertical prin pardoseală, este prins într-un alt ax orizontal care este rotit de „roata morii”. Aceasta era confecționată din lemn, sub forma a două „cercuri” dispuse paralel, legate între ele prin bucăți de scândură, care reprezintă de fapt „paleții” peste care cade apa, punând în mișcare roata morii și totodată pietrele care măcinau grăunțele. Roata respectivă era așezată vertical, sub jetul de apă colectat de un jgheab ce pornește din cursul principal de apă. Atunci când moara nu era în funcțiune, acest jgheab era redirectionat, astfel încât apa să nu mai curgă peste paleții roții de moară.

Roata este susținută de un fus gros și lung, care se sprijină cu capetele pe două grinzi, una aflată în moară și cealaltă în afară. Pe același fus se află în interiorul morii, o roată cu măsele, care la rândul ei angrenează o roată dințată mai mică. Aceasta la rândul său pune în mișcare *valul* care printr-un fus vertical, mișcă piatra alergătoare a morii. Cea de a doua piatră este fixa. Pietrele se pot îndepărta sau apropia printr-un dispozitiv care se numește *iapă*. În funcție de această distanță moara macină mai mărunț sau mai mare. Deasupra pietrelor se afla un coș prin care se turnau boabele. Coșul are o cutie care nici ea nu stă pe loc, ci este mișcată de o bară de lemn care se atinge de piatra alergătoare și preia mișcarea pe care o transmite. Din coș, boabele trec în cutie, apoi printr-un sac ajung între pietre. Făina iese printr-un jgheab și cade într-o ladă, de unde este transferată în sacul proprietarului.

În satul Junc, astăzi Dumbrava de Sus și Dumbrava de Jos, au existat mai multe astfel de mori, după cum urmează: la Sima, la David Ion, la Rus Ioan, la Petrea a Granii, la Dolică, la Trifa lui Ciuligan, la Pecea. Au mai fost mori în satul Crișan la Nita Ioan zis Coja, la Rusu Petru a lui Medrea, la Ciocan Nicolae, Magdalena Tănase a lui Șontic. În satul Ribicioara exista moară la Ardei, la Gura Teii (a lui Giurgiu), la Gura Bulzului (Buzduga), iar la intrarea în satul Uibărești, la Florea. Tot aici la Florea, exista și un joagăr acționat de asemenea de forța apei. La Uibărești mai era moara lui Huza și a lui Hizito, în Valea Grohotului. La Ribița era moara de la Bella. Din păcate nici una din aceste mori nu mai există astăzi, nici măcar ca simple piese de muzeu, sau ca mărturii ale unui trecut nu prea îndepărtat. Inutile la un moment dat ele au devenit în scurt timp ruine, după care au fost demolate.

În Dumbrava de Jos existau teascuri pentru obținerea uleiului. Acesta se obținea din semințe de dovleac și din sămburi de nucă. Unul din aceste teascuri se găsea la Pecea. Într-o grindă scobită, lungă de 10-12 m, se puneau semințele de dovleac și se pisau cu maiuri de lemn. Semințele pisate se frământau bine cu apă caldă, după care se puneau în tăvi și se prăjeau în cuptor. Ulterior erau introduse în teasca compusă dintr-un butuc și o roată, și erau stoarse, obținându-se astfel un ulei gustos

și sănătos. Aceste olierițe funcționau din octombrie până în mai. (inf. David Gheorghe, Dumbrava de Jos)

O altă instalație tehnică, foarte răspândită în comună a fost și este încă, cazanul de țuică. Varietatea și multitudinea pomilor fructiferi, ce îngreunau cu roadele lor dealurile din jurul gospodariilor, au făcut ca numărul cazanelor de țuică să fie mare. Excedentul de fructe, era transformat în țuică, aceasta aducând de multe ori în familie un venit important.

În funcție de perioadele de coacere, cireșele, merele, perele, prunele de diverse soiuri, piersicile, coarneau, erau adunate în butii și lăsate să fermenteze. După ce fermentau, borhotul rezultat, era transportat cu carul până la locul unde era instalat cazanul de făcut țuică. Acesta era instalat în apropierea unui curs de apă, și avea următoarele componente:

- *cazanul* propriu-zis, (o căldare cu o capacitate ce varia între 50 și 200 de litri), era confecționat în totalitate din aramă (cupru). Țuica era cu atât mai bună și mai sănătoasă cu cât cazanul era confecționat dintr-un material mai pur. Cazanul era instalat pe o vatră zidită din cărămidă, prevăzută cu un grătar pe care se făcea focul, imediat sub cazan. În partea superioară cazanul are un orificiu pe unde se introduce borhotul, iar în partea inferioară un altul pe care i se dă drumul afară, în momentul în care căldarea trebuie golită. Un ax pe care este înfășurat un lanț, traversează cazanul, terminându-se în exterior cu un mâner, prin intermediul căruia este acționat manual. Cu ajutorul acestui ax este amestecat borhotul în timpul fierberii, ca să nu se prindă de fundul cazanului. Dacă s-ar întâmpla acest lucru, țuica rezultată ar fi afumată.
- *comănacul*, confecționat și el din cupru, are forma unei căciuli care se aplică peste cazan și colectează aburii de alcool, rezultați din fierberea borhotului.

- „calul” este o conductă cu diametrul de câțiva centimetri, care pornește din comanac, preluând aburii de aici și se oprește în „răcitor”.
- „răcitorul” este o butie mare cu apă rece care se îmbospătează pe măsură ce se încălzește.
- „șarpele” este o conductă cu diametrul mai mic decât „calul”, cu care acesta se continuă. Conducta respectivă coboară în spirală până în partea de jos a răcitorului. Aici, în această conductă, aburii de alcool se răcesc și se condensează. După care curg sub formă de „țuică” într-un ciubăr, care se numește „laităr”. Țuica este „grădălită” și turnată în butoaie.

În urmă cu aproximativ 20 de ani, apa din răcitor era îmbospătată în permanență cu ajutorul unei roți mari din lemn care era instalată pe cursul apei, și avea montate la distanțe regulate, bidoane de aproximativ 5 litri, care se umpleau cu apa râului, greutatea lor imprimând roțile respective mișcarea de rotație. Ele se goleau de apă într-un jgheab care ducea direct în răcitor. Astăzi, apa este schimbată cu ajutorul motoarelor electrice.

În prezent, în comună mai sunt în jur de 30 de cazane de țuică. Și aceste instalații sunt exemple valoroase ale ingeniozității țaranului roman, a modului în care acesta a știut să valorifice tot ceea ce natura îi oferea. Și acum, țuica obținută în satele comunei, din fructe diverse, este renumită și căutată în toată zona.

Bibliografie

Ciomac, I. L. și Popa-Neacșa, V. - *Munții Apuseni – Cercetări asupra stărilor economice din M. Apuseni*, Tipografia ziarului Universul, București, 1936

Costantinescu, N. ; Dobre, A. - *Etnografie și folclor românesc - familia științelor etnologice*, Editura Fundației *România de mâine*, București, 2001

Crainici, Nineta - *Bioenergoterapia în tradiția milenară a poporului român*, Ed. Miracol, București, 1997

Floreacu, I. Al. - *Civilizația lemnului*, Ed. Ceres, București, 1976

Stahl, Paul H. - *Meșterii țărani români și creațiile lor de artă*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1976.

III. OBICEIURI

1. Obiceiuri calendaristice

Obiceiurile calendaristice sau de peste an, sunt legate de organizarea ciclică a timpului. Calendarul vechilor oameni măsura timpul prin etapele importante ale muncilor agricole. În funcție de succesiunea acestor munci era asimilată în conștiința comunității respective și trecerea timpului. Necesitățile muncii l-au dus pe om la o cunoaștere empirică a evoluției ciclice a timpului în funcție de mișcarea astrilor, de perioadele de vegetație, precum și legătura dintre acestea.

Fără ideea opririi simbolice a timpului și reluarea curgerii sale de la capăt, fără transformarea timpului fizic, linear, în timp cultural, circular și repetabil, nu era posibilă în vremurile preistorice, inventarea calendarelor care au pus de acord activitatea umană cu fenomenele constante ale mediului terestru și cosmic. (Ghinoiu, 2004, p. 8)

Observarea atentă a fenomenelor naturale, a celor meteorologice, succesiunea anotimpurilor, mișcarea astrilor, a dus în timp la mărirea producțiilor și la o mai bună cunoaștere a mediului înconjurător, precum și a influenței pe care acestea le au asupra producțiilor agricole.

Sistemul obiceiurilor agricole este dominat de legatura foarte strânsă dintre om și natură, de organizarea ritmică a activităților agricole și o viziune agrară asupra timpului. O bogată „colecție” de „semne ale timpului”, reglează ritmul de muncă al țaranului, precum și a unor activități cotidiene. Astfel, aratul, semănatul, seceratul, urcarea sau coborârea oilor de la munte, au fiecare vremea lor.

Peste aceste date cu specific agrar, în timp s-au suprapus sărbătorile religioase, sau alte sărbători oficiale, acest lucru ducând la o îmbogățire a obiceiurilor calendaristice.

S-au produs de asemenea și deturnări ale unor date, cum ar fi data de Anul Nou, care în trecut începea odată cu noul an agricol, deci în jurul datei de 1 martie, pentru zona noastră. Mutarea datei oficiale a Anului Nou în Republica Romană, la 1 ianuarie, a fost legată de preluarea funcției de către noii proconsuli. (Pop Ruxăndoiu, 1991, p. 100)

Asemenea mutații de date care au fost preluate de civilizația europeană, au dus la o desistematizare a obiceiurilor arhaice, urmate de o nouă restructurare a lor, cu asimilări de elemente noi. O rămășiță a începerii Noului An o dată cu anul agrar, este Plugușorul, un obicei care se poate observa că nu prea își găsește locul în toiu iernii.

Relația cu muncile de peste an, precum și repetabilitatea lor, sunt particularitățile caracteristice ale obiceiurilor calendaristice. De asemenea în aceste obiceiuri întâlnim prezente două dintre miturile vechi ale umanității: mitul despre moartea și învierea naturii, precum și cel despre fecunditatea, rodirea pământului și fecunditatea maternă.

Anul Nou, Sfântul Vasile. Așa cum aminteam mai sus, în străvechime, începutul noului an era sărbătorit și bineînțeles strâns legat de începerea unui nou ciclu agrar. Pentru ca producțiile agricole să fie bogate erau necesare diverse ritualuri, care să atragă fertilitatea, abundența asupra holdelor ce urmau să fie însămânțate. Un astfel de obicei menit să asigure fertilitatea este Plugușorul. Odată cu venirea primăverii omul primitiv credea că prin acte cu acțiune magică, cântece, invocații, orații, putea

să determine favorabil noul ciclu agrar. Toate colindele și plugușoarele care au ajuns până la noi erau legate de acest moment al reînvierii naturii.

În zona noastră însă nu s-a păstrat Plugușorul, în schimb exista obiceiul uratului cu o ramură verde (brad) bogat împodobită. Verdele, (bradul) semnifică perenitatea, tinerețea veșnică, sănătatea, iar podoabele colorate probabil aveau rolul de a chema bogăția, bunăstarea, asupra celui urat. Rolul uratului în dimineața Noului An era acela de a felicita fiecare gospodar, de a le aduce sporul în casă, sănătatea în anul care începea în acea zi. Acest obicei de a merge cu uratul prezintă analogii așa cum spune P. Caraman, „cu datina romană a împărțirii de ramuri verzi, de la Calendele lui Ianuarie, cu scopul de a provoca sănătatea”. (P. Caraman, p.74)

La Crișan, copiii sub 10 ani, umblau din casă în casă cu uratul. Purtau o ramură împodobită, sau mai des un toiag cu un clopoțel. Ajunși la ușa gazdei strigau: „*Gazdă mândră și frumoasă / Slobozi Anul Nou în casă. / Anul Nou cu bucurie / Vă dorim ca să vă fie.*”

Clopoțelul și toiagul au menirea de a alunga spiritele rele, boala, farmecele. De asemenea simpla intrare a tinerilor băieți în gospodărie are rolul de a aduce bunăstarea în Noul An. O veche credință de aici, prezentă de fapt și în alte zone, cere ca primul străin care intră în casă în prima zi din an, să fie de sex masculin. În cazul în care intră o persoană de sex feminin, bunăstarea din acel an va fugi din casa respectivă. Probabil și această credință a impus colindul băieților pe la case încă din zori de zi, pentru a se devansa vizita unei eventuale persoane de sex feminin și pentru a fi asigurat norocul pe anul în curs.

Mai există în comună următoarele superstiții și practici legate de Anul Nou:

- nu se mănâncă carne de găină în noaptea de Anul Nou sau în prima zi din an, deoarece nu va fi spor în casă. Așa cum găina răștie cu ghiarele și împrăștie în jur, nici în gospodărie nu se va aduna nimic, ci munca va fi fără spor. (inf. Lupea Ioan, Crișan; Dușan Mărioara, Ribița)
- în dimineața din Anul Nou, pentru a avea spor la bani, membrii familiei trebuie să se spele cu apă în care au fost puși bani. (inf. Lupea Ioan, Crișan; Dușan Mărioara, Ribița)
- este indicat în prima zi din an să se mănânce carne de pește și rât de porc, pentru a fi iute și alunecos peste an ca peștele, să poți aduna avere așa cum adună porcul pământul cu râtul. (inf. idem.)

Tot începutul de an pare să fie în concepțiile vechi, propice aflării viitorului. Astfel, în noaptea de Anul Nou femeile încercau să afle cum va fi vremea în anul care tocmai se năștea. Cunoașterea acestui lucru era capitală pentru întreaga familie, deoarece în trecut familia era dependentă de producțiile agricole obținute în acel an. În cazul în care timpul era favorabil pentru lucrările agricole, producțiile obținute erau îmbelșugate și deci îndestulătoare pentru familie. În caz contrar, când se obțineau producții mici, familia suferea, de aceea gospodinele încercau să afle cum va fi anul, bogat sau sărac, în funcție de timp.

Pentru a afla acest lucru, femeile își pregăteau două cepe mari, sănătoase, pe care în jurul orei 12 din noapte, când se înnoia anul, le tăiau în două. Foile mai mari și mai groase erau așezate pe două rânduri de câte șase foi, de la stânga la dreapta. Se făcea o notare în gând a lor. Fiecărei foi de ceapă îi corespundea o lună din an. În fiecare se puneau câte o linguriță de sare. Dimineața se controlau foile. Lunile care

corespundeau foilor din care sarea se topise peste noapte se concluziona că vor fi ploioase, iar cele în care sarea a rămas netopită vor fi uscate, secetoase. Erau și foi cu sarea doar parțial topită, deci cu precipitații medii.

Astfel, în urma analizării foilor de ceapă, se putea stabili dacă anul va fi ploios sau secetos, în ce luni va ploua mai mult sau mai puțin. În funcție de aceste constatări, țăranii își programau lucrările agricole, astfel încât acestea să fie făcute la momentul optim. Semănatul să fie făcut pe cât posibil înaintea începerii perioadelor ploioase, precum și seceratul.

Se poate observa de asemenea în acest ritual de ghicire a timpului utilizarea sării. Aceasta este investită de credința populară cu puteri magice. De aceea este utilizat un element cu proprietăți magice, alături de ceapă, o plantă supusă influenței mediului.

Un alt mod de a afla viitorul, tot în noaptea de Anul Nou, era cel numit Sân-Văsâi. Prin acest ritual fetele de măritat puteau să afle date despre cel ce le era ursit. Acest ritual se desfășura în modul următor:

Fetele de măritat se adunau în grupuri în noaptea de Anul Nou, la una din casele din vecini. Aici, femeile mai în vârstă, una din bunicile fetelor respective, pregătea mai multe obiecte pentru ghicirea ursitului. Într-o cameră, în absența fetelor, pe masă se așezau cu fundul în sus, 12 blide (farfurii). Sub fiecare din aceste blide se puneau câte un obiect, cum ar fi: bani, pâine, pieptene, busuioc, oglindă, porumb, spin, cute (piatră cu care se ascute coasa) etc.

După ce erau așezate astfel, fetele erau chemate din camera alăturată pentru a-și alege fiecare câte o farfurie din cele așezate pe masă. În funcție de ceea ce găsea fiecare fată sub farfurie, se spunea că așa îi va fi soțul. Astfel, dacă se găseau:

- bani - viitorul soț va fi bogat
- oglindă - un soț fălos
- pieptene - soț colțos, rău, guraliv
- porumb - un bărbat mic de statură ca știuletele de porumb
- pâine - bun ca și pita, bogat
- spin - sărac lipit
- busuioc - căsnicie fericită
- tăciune - soț tuciuriu (țigan)
- cute - bărbat sărac (inf. Iusco Ileana, Trifa Sabina, Ribița)

În urma descoperirilor făcute, fetele se bucurau sau se întristau (unele chiar plângeau) în funcție de ceea ce găseau sub farfurii. După acest ritual, fetele sărbătoreau prin cântece și voie bună, trecerea într-un nou an.

Un alt mod de a afla ursitul era cu ajutorul unui aluat din făină și apă. Acesta se frământa și din el se făceau *cocurele rotunde* în care se introducea câte o bucată de hârtie pe care se scria numele câte unui băiat. Într-o oală se puneau apă să fiarbă. Când apa dădea în clocot, bucățile de aluat se goleau toate o dată în apă. Se privea cu atenție în oală și prima bucată de aluat care se ridica la suprafața apei era scoasă afară. Se desfăcea aluatul și se citea numele feciorului care fusese trecut pe hârtie. Acela se credea că îi este ursit fetei ca viitor soț. (inf. Trifa Sabina, Ribița).

Boboteaza. Și de această sărbătoare se legau o serie de obiceiuri și practici, care aveau rolul de a influența de asemenea norocul în anul care tocmai începuse.

Pentru a-și putea visa (cunoaște) ursitul, fetele obișnuiau ca în ajunul Bobotezei să „ajuneze”. Unele țineau post negru, adică nu mâncau nimic până la asfințitul soarelui. Doar postul le putea ajuta ca în noaptea dintre Ajun și Bobotează să-și viseze ursitul.

În ziua de ajun trecea și preotul pe la fiecare casă cu „Boboteaza”. Casele erau astfel sfințite și curățate de toate relele și „mizeria” spirituală adunată în lungul anului trecut. Familiile care le locuiau puteau astfel începe un an nou, într-o casă curățată, sfințită. Întreaga familie obișnuiește să-l aștepte pe preot. Femeile pun sub preșuri, lângă pragul ușii, diferite grăunțe, cu credința că trecând preotul peste ele, vor avea recolte bogate în acel an. În cazul în care nu au mâncat nimic în acea zi, membrii familiei vor bea apă sfințită din donița preotului. Pentru fetele care doresc să-și viseze ursitul, preotul lasă un fir de busuioc, din mănunchiul de busuioc cu care stropește casele. Acest fir de busuioc, seara înainte de culcare, fetele și-l pun sub perină.

Odată cu asfințitul soarelui și căderea întinericului, fetele ies din casă cu ochii închiși, până la gardul care înconjoară curtea. Aici, pun mâna pe una din spițele care formează gardul și o leagă cu o panglică. Odată ieșite în curte, ascultă să audă un lătrat de câine. Din partea de unde se aude primul lătrat de câine, de acolo îi va fi viitorul soț. A doua zi, pe lumină va fi verificată și spița din gard care este legată din seara precedentă. Dacă aceasta este dreaptă, viitorul soț va fi drept și frumos. Dacă este mai înaltă decât celelalte, atunci soțul va fi înalt, dacă este putredă, soțul va fi bolnăvicios, dacă este cârnă, soțul va fi urât, dacă este cu noduri, soțul va fi gușat, dacă este cu chiciură, soțul va fi bogat, etc.

Pe tema aflării ursitului se mai făceau și glume. În cazul în care fetele de măritat aveau frați mai mici sau mai mari, aceștia speculau momentul și le pregăteau câte o păcăleală surorilor. Una dintre acestea povestește cum în seara în care trebuia să iasă cu ochii închiși din casă pentru a-și alege parul din gard, se împiedicase de sfoara legată de fratele său, cu puțin timp înainte pentru a o păcăli. Căzuse pe burtă, iar frații mai mari, răsuseră de ea. (inf. Toma Maria, Crișan)

Multe dintre femei mărturisesc că ceea ce visaseră în noaptea de Bobotează li se adevărase peste timp.

În dimineața de Bobotează se obișnuia să se meargă înainte de răsăritul soarelui la râul care străbate satul, pentru a face baie. Există convingerea că în acea dimineață apa râurilor este sfințită, și cine se scaldă în această dimineață în râu, va fi ferit de boli pe parcursul întregului an. Iată ce povestea Mihăiesc Șara din Ribița, despre acest lucru: „Mă sculam dimineața înainte de răsăritul soarelui, îmi băgam picioarele în cizme și luam un lipideu gros de lână, în care mă înfășuram. Fugeam iute până la vale. Acolo, slobozeam lipideul din spate și mă băgam în apa iute și rece care era înghețată pe margini. Apoi ieșeam iute și-mi luam iar lipideul în spate și fugeam acasă la căldură. Lucrul ăsta îl făceam în fiecare an, da' nici bolile nu se lipeau de mine.”

După ce se îmbăia în acest fel, toată lumea mergea la biserică, unde în acea zi era sfințită apa, adică se făcea „Aghiasma Mare”. În oale, câni frumos împodobite, femeile duc în această zi apa la biserică pentru a fi sfințită. Cu această apă ele stropesc grajdul, gospodăria întreagă, pun în fântână, încercând astfel să curețe totul

în jur, de energiile negative care le-ar fi putut murdări. Apa aceasta se păstrează tot anul, fiind bună pentru diverse boli sau necazuri.

Sfântul Trifon - 1 februarie. În această zi se credea că este bine să se dea mâncare la păsări, pentru ca acestea să nu prade holdele în vară. Clej Atanasie din Ribicioara, spune că mama sa în această zi, mergea în marginea pădurii (casa era aproape de pădure) cu o poală de grăunțe (grâu, orz, cucuruz) amestecate cu cenușă și le arunca păsărilor, spunând:

*„Cu bucatele vă hărănesc,
Cu cenușa vă orbesc,
Să nu veniți în holda mea.”*

Se observă că și acest ritual este menit tot pentru a asigura o recoltă bogată.

Stretenia - Întâmpinarea Domnului, 2 februarie. Și legat de această zi, există câteva credințe tot cu privire la gospodărie și la timpul probabil. Astfel, Satnciu Lucreția din Ribița, ne povestește că în această zi trebuie pusă zăpadă sub coada vacilor, ca să nu streată în vară când vor fi călduri mari. De asemenea, în această zi există credința că ursul iese afară din bârlog. Dacă își vede umbra, atunci urmează în continuare iarnă lungă și grea, iar ursul intră înapoi în bârlog. Dacă afară este înnorat, ursul pleacă să se plimbe deoarece primăvara este aproape.

Aceasta zi a fost dedicată *ursului* de către majoritatea popoarelor europene, el având un rol calendaristic deosebit la populațiile nordice care l-au asimilat cu Luna. Schimbarea anotimpurilor indicată de urs prin dispariție iarna și apariție bruscă primăvara, a reprezentat probabil motivul pentru care acesta se număra printre animalele - oracol, de prevedere și orientare în timp. (Ghinoiu, 2004, p. 94)

Sfântul Haralambie - 10 februarie. În ziua de Sfântul Haralambie, se obișnuiește în satele comunei să se țină o anumită slujbă la biserică, pentru animalele din gospodărie, pentru sănătatea lor și pentru belșug, în special pentru vite. Femeile duc la biserică tărâțe și prescuri. Tărâțele sfințite se aduc acasă și se dau animalelor să le mănânce, precum și prescura. Este singura zi din an când prescura poate fi dată animalelor. Pe un carton, preotul face o sfeștanie. Acest carton va fi prins pe un perete în grajd, pentru a apăra grajdul întregul an de vrăji, moroi, spirite malefice.

Capu' Primăverii se sărbătorește în data de 24 februarie. Sărbătoarea religioasă corespondentă, de la care probabil i se și trage denumirea, este „Întâia și a doua aflare a Capului Mergătorului Înainte și Botezătorului Ioan”.

Se crede că această zi este una de început de primăvară, o zi care anunța sosirea iminentă a timpului frumos. Pentru a pregăti viitoarele recolte bogate, femeile obișnuiesc și în această zi ca și de Sfântul Trifon, să arunce grâu și cânepă păsărilor de 12 ori, pentru ca acestea să nu prade holdele în vară.

Mai există obiceiul ca în această zi, fetele și băieții să meargă la pădure pentru a culege primele flori apărute: anglicei, ghiociei, toporași, cocoșei. Ei trebuie să glumească să râdă în această zi pentru a fi veseli peste an și pentru a avea pereche și a fi iubiți.

Sătenii se feresc să lucreze în această zi. Femeile nu lucrează în război și nici lucru de mână, deoarece se spune că această zi trebuie ținută pentru dureri de cap. Cine lucrează în această zi, îl va dura capul tot anul. „Cap pentru cap”, - aceasta este sintagma folosită în popor pentru a caracteriza această zi.

1 martie - Cu privire la această zi și la purtarea mărtișorului, în comună nu se mai păstrează multe cunoștințe. Purtarea mărtișorului a devenit un lucru comun, golit de semnificația sa ancestrală. În trecut mărtișorul era legat copiilor pentru a avea noroc și a fi feriți de boli. Șnurul împletit în roșu și alb semnifică energia solară și puritatea. Uneori șnurul se împletea în roșu și negru, ceea ce înmănușia energia solară și cea telurică. Sub scutul acestor două energii cosmice care se reîmprospătau la începutul primăverii, se puneau copiii.

Dacă astăzi băieții oferă mărtișoare fetelor, acum câteva zeci de ani, la Ribița, fetele erau cele care meștereau aceste mărtișoare, din fire de mătase, bumbac sau lână și le ofereau băieților. Astăzi, mărtișoarele sunt un simbol al afecțiunii, al prieteniei, al iubirii.

În data de 1 martie debutează și **Zilele Babelor**. Aceste zile sunt legate de cunoscuta legendă a Babei Dochia, și se caracterizează printr-o vreme foarte capricioasă. Este obiceiul ca fiecare să-și aleagă calendaristic una din cele nouă Babe (1-9 martie). În funcție de cum va fi timpul în ziua aleasă de o anumită persoană, se spune că așa este și caracterul persoanei respective, sau așa îi va merge în anul respectiv. Dacă timpul este însoțit anul îi va fi norocos, iar dacă plouă, anul îi va fi nefast.

40 de sfinți - Sfinții 40 Mucenici din Sevastia (9 martie). Odată cu trecerea Babelor, întreaga suflare a satelor se pregătește să întâmpine renașterea naturii și începerea lucrărilor agricole. Legat de sărbătoarea celor 40 de sfinți, în zonă există o serie de ritualuri care se practică în această zi. Lumea satului se grăbește să întâmpine renașterea naturii, dar și să se apere de unele elemente ale acesteia care i-ar putea provoca răul.

Astfel, în ziua de 40 de Sfinți, în satele comunei se practică în fiecare gospodărie un ritual de purificare prin intermediul focului. Ritualul ajuns până astăzi, din vechi timpuri, folosește focul ca element cu rol purificator. Focul, în vechile cosmogonii, alături de apă, aer, pământ și eter, este element component al lumii, răspândit pretutindeni, fluid al vieții universale, venerat sub forma focului din cămin sau a focului folosit pentru sacrificii. (Călușuța-Alecu, 2002, p. 77)

În dimineața zilei de 40 de Sfinți, femeile se scoală înainte de răsăritul soarelui. Aprind în curte un foc, din care pe o lopată se iau tăciuni aprinși. Cu lopata cu jar într-o mână și cu lanțurile grele de împiedicat carul, în altă mână, se înconjoară „iortonurile”, adică toate acareturile: grajd, șură, cocină, cotețe, casa, pentru ca întreaga gospodărie să fie ferită pe parcursul întregului an agricol de boli și dăunători. În acest timp lanțurile sunt scuturate puternic pentru a zornăi și a alunga cu zgomotul lor, spiritele malefice, ce ar putea fi în jurul gospodăriei. Fierul se folosește în acest ritual conform ideii „că așa cum nu se apropie nimic de fier, așa să nu se apropie nici de casă.” O dată înconjurul terminat, femeia revine la focul din curte, acum mai potolit și sare de 3 ori peste el, spunând: „Să nu mă muște șerpii, să nu mă piște purecii, să nu mă calce bolile!” Urmează să sară peste foc toți membrii familiei. (inf. Manațe Letiția, Ribița)

În restul zilei se face în continuare curățenie prin curte, prin casă, grădini, și ceea ce se adună în grămezi, se aprinde. Astfel, în sat, toată ziua aceasta, focurile pâlpâie în diverse locuri, având loc o curățire concretă a întregii comunități, precum și o purificare la nivel subtil.

Românii au moștenit credința în Șarpele Casei, ca străjer al gospodăriei. Trăind sub talpa casei, el apără locuința și familia de spiritele malefice, de certuri, de boli, incendii, cutremure și alte nenorociri. Amenințat de multe ori să fie călcat din nebăgare de seamă, șarpele mușcă, și împotriva acestor mușcături se realizează și ritualul prezentat mai sus. (Bucurescu, 1998, p.58)

Cultul șarpelui, prezent la geto-daci, alături de alte culturi animaliere, fără prea mare importanță, este de origine scitică. Imaginea șarpelui este foarte răspândită prin amulete purtate la gat și puse în mormânt pe fruntea mortului. Acestea aveau rolul de a apăra pe purtător de eventuale nenorociri. (Nour. p. 41) Se întrebuița de asemenea imaginea șarpelui preventiv, împotriva mușcăturilor acestuia, precum și împotriva altor accidente demonice sau împotriva deochiului.

În prezent, probabil este și uitată „variantea bună” a șarpelui, perpetuându-se în conștiința sătenilor doar teama de mușcătura acestuia. Nu în ultimul rând el este privit ca simbol al căderii noastre în păcat. Sub acest aspect, ritualul poate fi privit nu numai ca o apărare concretă de mușcătura șarpelui ci și ca o apărare împotriva păcatului, a maleficului care-i va da târcoale omului peste an.

Întorcându-ne mult în timp, la vechi concepții sacre legate de ciclicitatea timpului, prezente la marile culturi ale antichității, am putea de asemenea interpreta ritualul focului de primăvară, ca un ritual de regenerare a energiilor vitale consumate pe parcursul anului trecut. Natura moartă în toamnă, va renaște în primăvară. Formele pier, fiind trecătoare, dar viața persistă; moartea pe un plan constituie renașterea în alt plan.

„Cosmosul - spune Mircea Eliade - poate fi regenerat prin actul magic care anulează într-un fel timpul profan. Acesta este timpul liturgic. Orice serviciu liturgic reactualizează timpul primordial, Marele Timp.” Deci, ritualurile ne aduc într-un timp al creației primordiale, timp în care lumea era perfectă, în care Haosul fusese transformat în Ordine, ordine care de atunci tinde mereu spre Haos. Șarpele înghițindu-și coada, era în trecut simbolul aceluiași timp ciclic.

Ritualul focurilor de primăvară vine până în zilele noastre după cum se poate observa, din timpuri străvechi. El s-a suprapus odată cu creștinarea, peste sărbătoarea creștină a celor 40 de martiri din Sevastia.

Mai există credința că așa cum este timpul în această zi, așa va fi timp de 40 de zile în continuare. Dacă plouă în această zi, se spune că va ploua și în ziua de Paști. Dacă tună, vara va fi roditoare, iar dacă tună înainte de această zi, va fi o vară neroditoare cu multe ploi și tunete.

Sfântul Toader, Sân-Toader. Această sărbătoare este din nou rezultatul combinării unei sărbători religioase cu o sărbătoare păgână. Astfel, Sân-Toader a fost asimilat cu o ființă mitologică din trecut care avea menirea de a aduce din nou soarele, căldura, pe pământ, de a scoate la iveală șerpilor și broaștele și tot ceea ce a dormit peste iarnă.

Așa cum spuneam, ființa mitologică care în trecut se sărbătorea la începutul primăverii, aleargă după soare care vrea să fugă, și îl întoarce spre pământ, aducând astfel din nou vremea bună pe pământ.

În această zi, femeile nu lucrează nici un fel de lucru de mână. Dacă ar face aceasta, seara ar fi vizitate de cailor Sfântul Toader, și călcate în picioare de către aceștia. Persoanele călcate de acești cai, pot să moară sau rămân betege pe viața. De aceea

femeile se feresc să lucreze în această zi. Se spune că Sfântul Toader are mai mulți cai (9 cai) pe care în această zi îi scoate la păscut. Dacă caii vin și vreau să intre într-o casă să facă rău, singurul mod de a împiedica acest lucru este să se întoarcă toate farfuriile și oalele cu gura în jos. Atunci, acești cai nu mai pot intra în casă. (inf. Avram Ana, Ribița)

Caii lui Sântoader făceau parte din practicile de purificare, de potolire a entuziasmului excesiv din perioada Câșlegilor, mai ales din Săptămâna Nebunilor și noaptea Lăsatului de Sec. Deoarece era vorba de începutul primăverii, când începeau muncile agricole și alte activități economice ce nu puteau fi amânate, viața trebuia să reintre cât mai repede în normal. Ordinea era adusă cu ajutorul unui temut personaj mitic românesc, Sântoaderul. (Ghinoiu, 2004, p.217)

Sărbătoarea nu are o dată fixă, ea cade în prima sâmbătă din Postul Mare. Cu o zi înainte femeile aleg grâul de gunoai și neghină, îl dau prin ciur, îl umezesc și îl dau la râșniță. După ce este râșnit, se pune la fiert. Când este gata, se combină cu miere, nucă măcinată și alte mirodenii. Sâmbăta dimineața o parte din acest grâu astfel preparat se duce la biserică de pomana morților, această sâmbătă fiind prima sâmbătă din șirul celor șapte din Postul Paștelui, numite și Sâmbetele Morților.

Grâul astfel pregătit, se oferă cum spuneam pentru pomana morților, dar este mâncat cu multă plăcere și de membrii familiei. Totuși prepararea grâului poate avea legătură și cu unele ritualuri agricole menite să asigure o recoltă bogată de grâu.

Tot în ajunul zilei de Sân-Toader, se obișnuia ca fetele să meargă la pădure și să culeagă iederă și popelnic. Iedera trebuia să fie neapărat iederă cățarată pe copaci și nu iederă care se târăște prin pădure. Cu o fiertură realizată din aceste plante, fetele trebuiau să se spele pe cap în zorii zilei de Sân-Toader, înainte de răsăritul soarelui. Dacă nu făceau acest lucru în timp util, se spunea că le spurca părul, caii lui Sân-Toader. În timp ce se spălau pe cap, fetele spuneau: "Cozile fetelor / Cât cozile iepelor". (inf. Cleșiu Elena, Ribița).

Deci, acest ritual avea menirea de a asigura o podoabă capilară bogată și frumoasă fetelor care îl practicau. Utilizarea celor două plante nu avea numai o valoare magică ci și una medicinală. Valoarea medicinală a acestor plante, care chiar sunt bune împotriva căderii părului, a fost uitată. Probabil cu mult timp în urmă acest lucru era cunoscut.

Spălarea pe cap, poate să mai aibă și o semnificație de purificare. La fel cu focul din ziua de 40 de Sfinți, acum apa este elementul cu rol purificator. Fetele, pure și ele, vor intra în primăvară, în Postul Paștelui, curățate de orice murdărie de ordin spiritual.

Postul Paștelui. După spusele românilor, cea mai mare și mai cu drag așteptată sărbătoare de peste an, este sărbătoarea Paștilor. Ea este atât de iubită, pentru că în această zi lumea a fost mântuită prin jertfa lui Iisus, care a înviat. Mai este iubită și pentru că întotdeauna cade în anotimpul de primăvară, când timpul este frumos și toată natura plină de viață.

Postul Paștelui este cel mai lung post de peste an, el având o lungime de 7 săptămâni. Este precedat de săptămâna albă, o săptămână în care se consumă produse lactate dar nu se consumă carne. Înainte de prinderea postului se făcea o ultimă horă. Gospodinele scoteau toate oalele și blidele și le frecau cu leșie și cenușă pentru a fi curate și a nu avea nici un pic de grăsime. În trecut, postul se ținea cu strictețe de către toți membrii familiei, astăzi el este ținut doar de unele

persoane. Cei mai mulți postesc doar miercurea și vinerea. În timpul postului erau interzise toate alimentele de proveniență animală. Unii posteau cu hrană nepregătită. În urma unui post atât de lung și greu se poate imagina cu câtă nerăbdare și bucurie erau așteptate Paștile.

În timpul postului, femeile își curățau gospodăria și toată casa. Hainele erau aerisite, scuturate, camerele văruite, dușumelele frecate, totul trebuia înnoit și îmborsărit.

Fetele aveau alte griji. Ele începeau să-și coase câte o ie nouă. Fiecare se străduia ca modelul ales să fie nou, mai frumos decât al celorlalte. Atât fetele cât și femeile trebuiau să coase haine noi și celorlalți membri ai familiei, pentru că la Paști toți trebuiau să poarte ceva nou.

Copiii aveau și ei preocupările lor specifice odată Postul început. Astfel, ei se adunau pe cătune, și în livezi sau grădini, își instalau câte o toacă, pe care o băteau cu sârg, câte 2-4 copii, la întrecere cu alții din alte crânguri. Se spunea că aceia bat primii toaca, care au terminat slănina din pod.

Tot atunci începea și jocul cu mingea, denumit „loptă-n bătă”. Mingile folosite erau din cârpe, iar cele mai valoroase erau din piele umplute cu păr de la vite. Jocul era deosebit de apreciat și se juca în 4, 6 sau 8 persoane, împărțite în două grupe. Regula exactă a jocului nu am putut-o afla, dar oricum mingile erau aruncate de unul din participanți și trebuiau respinse cu ajutorul bățului de ceilalți, într-o anumită ordine.

Un alt joc apreciat era cel numit „țâc mălai”. La joc participau mai multe perechi compuse dintr-o fată și un băiat, care se țineau de mâini. Mai era un băiat care nu avea pereche și care stătea cu spatele la celelalte perechi care erau înșiruite una în spatele celeilalte. Cineva dintre ei, dădea comanda de: „țâc mălai”. În acel moment prima pereche din spatele celui singur se despărțea și o lua la fugă urmăriți de cel singur. Dacă perechea reușea să se prindă iarăși de mână, cel singur rămânea să-și găsească perechea din celelalte perechi care urmau la rând. Dacă prindea pe fată, rămânea celălalt băiat fără pereche.

Odată cu începerea postului, băieții își pregăteau carbid, pentru a „trage cu țeava”. Pentru noaptea de Înviere se grupau pe cătune, fiecare echipă de băieți instalându-și tabăra pe unul din dealurile din jurul satului. La Ribița aceste tabere se instalează pe „Fața Satului”, Vârful Viii, Copâlnă, Vârful Tăului. Pe toate aceste dealuri erau instalate pe un suport câte 5-7 țevi pentru pușcat, era ridicată o „colibă” și aprins un foc mare care ardea toată noaptea de Înviere. Între echipele respective este o mare competiție: „Cine trage mai mult și mai puternic?!”. Obiceiul se păstrează și astăzi, băieții începând pregătirile cu mult timp înainte. În noaptea de Înviere peste sat se revarsă o adevărată canonadă de bubuituri. În momentul în care sătenii strâng în mâinile tremurătoare luminile, umplându-și sufletul de bucuria Învierii lui Iisus, bubuiturile de pe dealuri, anunță Învierea, transformând momentul în ceva unic, cu adevărat emoționant și actual. Participanții la Înviere au senzația că într-adevăr în acel moment și în acel loc, Iisus sfărâmă legile firii, pășind din Moarte în Viață.

Se spune că focurile care se fac în noaptea de Înviere, sunt pentru ca morții să-și încălzească sufletele, deoarece acestea se întorc de Paști acasă. Focurile mai semnifică și focul pe care soldații l-au făcut noaptea când privegheau mormântul lui Iisus.

Floriile. Duminica Floriilor este duminica dinaintea Paștilor, duminica în care creștinii sărbătoresc intrarea Domnului Iisus în Ierusalim. Sălciile care se duc în această zi la biserică și se sfințesc, sunt corespondentul ramurilor de finic cu care Iisus a fost întâmpinat. Denumirea de Florii vine după unii de la ramurile de salcie înflorită, sau de la faptul că în acea perioadă, toată natura este înflorită. Se spune că așa cum este timpul în ziua de Florii, așa va fi și în ziua de Paști.

Ramurile de salcie sunt sfințite de preot după liturghie. La sfârșit, când lumea merge să sărute icoana, fiecare își ia câteva rămurele sfințite pe care le duce acasă. Aceste ramuri sfințite se pun la grajd, la stupină, la icoane în casă. Acestea au rolul de a feri de rău, de boli familia, de a aduce mană în holde și la animale. În caz de boală peste an, se folosesc mătășorii de salcie din ziua de Florii. Acestea apără și de grindină și vijelii.

Joia Mare. Joia Mare este ultima joi din Postul Paștelui sau joia din Săptămâna Mare. În această zi, pâinea pentru Paști, făcută de o femeie văduvă, și vinul, sunt introduse în altar. Făina pentru această pâine, precum și vinul, erau donate de către o singură familie din sat, sau în ultimul timp, contribuie fiecare cu o sumă la alegere. Din această sumă se cumpără făina și vinul pentru Paști. Cu ani în urmă o familie, dona și mielul de Paști. Acest miel simboliza pe Iisus și jertfa Sa. După terminarea liturghiei din noaptea de Înviere, mielul împodobit cu panglici era adus în biserică și lăsat să se plimbe prin fața altarului.

Seara, toată suflarea satului participă la slujba de la biserică, unde sunt citite cele 12 Evanghelii despre patimile lui Iisus.

În Joia Mare femeile nu lucrează. Eventual fac ultima curățenie în casă. Fetele trebuie până în această zi să-și termine hainele noi.

Vinerea Mare. Această vinere se mai numește și Vinerea patimilor, Vinerea seacă, fiind ultima vinere din post. În această zi este indicat să se țină post negru, adică să nu se mănânce nimic.

Femeile și în această zi sunt foarte ocupate cu împistritul ouălor. Ele se adună în grupuri de câte 4-5 și încep de dimineață împistritul ouălor. Fiecare este specializată într-o anumită operațiune. Unele realizează desenele cu ceară pe ou, altele colorează desenele, acoperă culorile cu ceară, sau introduc ouăle în culoarea de bază. În satele din jur, culoarea de fond folosită la împistritul ouălor, este culoarea mov, obținută din dizolvarea în apă caldă și oțet a minei de creion chimic. Procedul de împistrire al ouălor și modelele folosite au fost descrise la capitolul „Meșteșuguri”.

Împistritul ouălor are o origine veche, pornind de la mituri cosmogonice care considerau că lumea întreagă a luat naștere din „Oul primordial”. Mai târziu, odată cu apariția religiei creștine, *Oul pascal* - „îl reprezintă pe Creatorul lumii, care produce tot și conține în sine totul”. (Simion Florea, Marian, 2001, III) Așa după cum se poate observa din exemplele de mai sus, oul este atât un simbol al creației, un microcosmos, încorporând în sine macrocosmosul, cât și un simbol al fertilității, al vitalității, al renașterii și nu în ultimul rând, un simbol al Divinului ca suprem Creator.

În popor există legenda conform căreia, Mama lui Iisus ar fi dus un coș cu ouă pe Golgota, pentru a-i îmbuna pe soldați. Coșul l-a pus sub cruce. Sângele curs din

rănilor lui Iisus a înroșit ouăle. Se spune că de aceea de Paști se înroșesc ouăle, în amintirea Patimilor lui Iisus.

După ce sunt terminate ouăle, femeile împreună cu întreaga familie se pregătesc să meargă la biserică. La biserică, în Vinerea Mare se cântă Prohodul Domnului. La Ribița acest lucru se face de către majoritatea participanților la slujbă, care se împart în două echipe ce cântă alternativ. După terminarea Prohodului, se înconjoară biserica în sunetul clopotelor, purtând Sfântul Epitaf.

Sâmbăta, pregătirile pentru Paști continuă cu prepararea cozonacilor, a prăjiturilor, ștergerea ouălor de ceară, pregătirea mielului.

Învierea. Învierea este sărbătorită la ora doisprezece în parohii și spre dimineață în satele filie. La miezul nopții, sătenii se adună în biserică purtând lumânări în mâini. La îndemnul preotului: „Veniți de luați lumină!”, toți își aprind lumânările din lumânarea purtată de preot. Se continuă apoi înconjurarea bisericii purtând Epitaful (Mormântul lui Iisus), de trei ori, în sunetele clopotelor și cântându-se troparul Învierii.

Focurile aprinse pe dealuri și bubuiturile copiilor anunță și ele Nașterea lui Iisus.

După terminarea slujbei de Înviere toată lumea ia paști atât la fața locului cât și în căni, pentru a le duce celor care nu au putut participa la slujbă. Folosirea **paștilor este o datină specială** a românilor ardeleni și munteni. Acestea probabil amintesc de Cina Domnului dinaintea jertfei sale.

Ajunși acasă, creștinii ciocnesc ouăle împistrite din timp. Al cărui ou se sparge primul, se spune că este mai slab și va muri mai întâi. Se mai spune că aceștia se vor întâlni pe lumea cealaltă. O credință locală mai spune că în această dimineață este bine să te freci cu ou roșu pe față, pentru a fi tot anul rumen și sănătos. (inf. Dușan Mărioara, Ribița)

În sat continuă și în această zi „pușcăturile” cu carbid ale băieților. Se mai trag de asemenea clopotele de la biserică trei zile la rând, acestea vestind Învierea lui Iisus. Cu timp în urmă se bătea și toaca.

În ziua Învierii toată lumea se reunește în cimitir. Așa cum Iisus a rupt porțile iadului, totodată călcând legile firii prin Învierea Sa din morți, așa și românii cred că în această zi cei dragi trecuți în lumea de dincolo se întorc spre familiile rămase aici pe pământ. De aceea în această zi morții sunt cinștiți prin parastase și pomeni oferite de cei vii pentru sufletele lor.

Adunați în cimitir în jurul mormintelor, sătenii fac schimb de cozonaci, prăjituri, țuică și ouă împistrite, toate oferite de pomana celor morți. Preotul împreună cu diecii, trec pe rând de la un mormânt la celălalt, „ridicând” parastase.

Tinerii obișnuiesc să se plimbe prin cimitir, discutând și răsând. În trecut fetele ofereau ouă împistrite feciorilor, pentru a fi jucate la jocul din luna de Paști. Astăzi, doar copiii fac schimb de ouă împistrite. Băieții aveau un joc pe care îl jucau în cimitir, joc legat de ouăle de Paști. Unul dintre băieți ținea un ou între degetul mare și cel arătător iar ceilalți aruncau cu monede pentru a lovi oul. Dacă banul nu rămânea înfipt în ou, cel care ținea oul, lua banii. În momentul în care moneda rămânea înfiptă în ou, cel care arunca cu moneda, lua oul. Astfel, prin acest joc, se puteau aduna dacă erai îndemânat atâtea ouă cât și bani. Jocul încingea de multe ori spiritele și era foarte animat. În jurul celor care jucau acest joc se adunau și alte persoane care comentau cu interes desfășurarea evenimentelor.

Întâlnirea satului din cimitir, se prelungea mult în după amiaza de Paști. Ziua se încheia cu vizitele pe care sătenii și le făceau unul altuia.

A doua zi de Paști satul participă din nou la Sfânta Liturghie, după care se continuă vizitele iar seara se merge la joc.

În partea locului și a treia zi de Paști este sărbătorită. De asemenea, în miercură din această săptămână nu se lucrează la câmp pentru că există credința că în această zi „se plămădește piatra în cer”. Celor care lucrează la câmp în această zi, le vor fi lovite de furtuni și grindină holdele în cea vară.

Joile verzi sunt considerate toate joile dintre Paști și Rusalii, dar cele mai periculoase sunt considerate prima joie după Paști și prima după Rusalii, precum și joia din Săptămâna albă. Ele sunt numite și joi rele sau joi nepomenite. Aceste joi sunt serbate în special de către femei, cu mare strictețe, pentru a fi ferite de tunete, trăsnete, grindină sau vijelii.

Izvorul tămăduirii este sărbătorit în prima vinere după Paști. Ea este ținută pentru vindecare de boli, pentru sănătate și pentru ca roadele pământului să poată lega roadă. Se poate observa că aproape toate sărbătorile religioase, au și o semnificație în domeniul agriculturii.

Se mai știe în popor că săptămâna după Paști cerurile sunt deschise, de aceea, cei care mor în această săptămână se spune că ajung în rai indiferent de viața pe care au avut-o. Dar tot pentru a regla oarecum această abatere de la regulă, se crede că doar cei credincioși mor în această săptămână, cei care totuși merită să ajungă în rai.

Sfântul Gheorghe cade în data de 23 aprilie și este unul din cei mai iubiți sfinți. Acest sfânt apare în iconografia ortodoxă călare pe un cal, omorând cu sulita un șarpe mare, sau un balaur. Șarpele este aici simbolul maleficului. Deci, Sfântul Gheorghe este un biruitor al acestuia un purtător al credinței creștine.

Se mai spune despre Sfântul Gheorghe că ar fi de fapt Călărețul Trac. Pe o gemă getică apar doi cavaleri traci, care poartă în cap cușme ciobănești, iar în sulite susțin înfipti deasupra capetelor, dragonii învinși. O altă legendă antică spune că zeul Apollo (de altfel zeu solar), a ucis la vârsta de șapte ani pe balaurul Python, tăindu-i capul. (Bucurescu, 1998, p. 102). Se observă astfel și în acest caz al Sfântului Gheorghe influențe precreștine și continuitatea credințelor, a obiceiurilor, precum și a unor simboluri, până astăzi.

Zeii Cavaleri erau o zeitățe dublă, prin excelență cu origine indo-europeană. Acest cuplu divin este dacic, provenind dintr-o zeitățe locală de tip uranian, sincretizată cu altele de proveniență persană. Zeul Cavaler, Cavalerii Danubieni sau „eroul thrac” sunt zei cerești și eroi divinizați, a căror imagini se întâlnesc des în Dacia (Nour, 2004, p. 46)

Despre Sfântul Gheorghe se mai spune că ar avea cheile cu care deschide vremea bună și închide vremea rea. În conștiința românilor Sân-Georgiul este înverzitorul întregii naturi și semănătorul tuturor semințelor. Până la această dată „țarina este liberă”, adică turmele de oi pot paște pe unde vor, însă de la această dată încolo, „țarina se închide”. Sătenii își tocmesc cioban care să le îngrijească oile până în toamnă. Oile sunt duse la cioban, care urcă cu ele mai sus ,mai departe de vatra satelor și de holdele cu grâne.

În satele din comună se mai obișnuiește ca în ajunul acestei zile să se aducă de la pădure crengi mari de fag înfrunzite. Acestea se pun la porți, în garduri, la grajd sau la streășina caselor. Simion FI. Marian spune despre aceste crengi că sunt simbolul descuierii pământului de către Dumnezeu, acesta rămânând astfel până la Sî-Medru. Această ramură mai poate însemna începutul primăverii sau „încheierea”, codrilor a fânețelor și a întregului câmp de către Sân-George, care trece pe deasupra lor călare, în această zi.

Frazer spune despre aceste crengi că ar întruchipa spiritul roditor al vegetației. Așezarea la 1 mai sau la 23 aprilie a unei crengi verzi în fața casei, spune Frazer, că se trage din credința în puterea fertilizatoare a spiritului arborelui. (Frazer, 1980, p.

252, vol. I). Odată cu aducerea acestei crengi de la pădure, se aduceau în casă, în sat, binefacerile pe care spiritul arborelui are puterea să le acorde.

La Ribița însă ea are o altă explicație, o explicație creștină. Astfel, se povestește că atunci când jidovii umblau să-l prindă pe Iisus, acesta a intrat într-o casă și nu mai era de găsit. Cineva care știa unde intrase, se duse la căpeteniile lor și le spuse că îl vor găsi pe Iisus în casa la a cărei poartă va agăța el o ramură verde. Nu se știe cum oamenii care îl iubeau pe Iisus au aflat acest lucru și toți și-au agățat la porți ramuri verzi. Iisus nu a mai putut fi astfel găsit, deoarece casa în care se ascundea nu a mai putut fi identificată.

În amintirea acestui eveniment oamenii de aici își pun ramuri la porți, ca semn că toți îl au în casa lor pe Iisus.

Ramurile verzi puse la grajduri mai au rolul de a proteja vitele de strigoi. Aceștia nu mai pot fura laptele de la vaci și nu le mai pot poci (îmbolnăvi).

Aceste ramuri erau păstrate peste an și utilizate în caz de îmbolnăviri, precum și la aprinsul cuptorului în vară când se va coace prima pâine din grâul nou. (inf. Iusco Ileana, Ribița).

Cu ani în urmă, în comună mai exista obiceiul ca în această zi feciorii să ude fetele. În apropierea fântânilor, a pâraielor, sau la porți, unde erau prinse, fetele erau udate cu găleți cu apă. Uneori acestea erau aruncate chiar în pâraie. Acest obicei probabil are rădăcini foarte adânci, având atunci semnificația de influențare a fertilității, precum și de purificare. Prin udarea fetelor se spera că vor fi obținute roade bogate, holde mănoase.

Înălțarea Domnului - Ispasul. Această sărbătoare cade în fiecare an la patruzeci de zile după Înviere, în joia din săptămâna a șasea după Paști. Din ziua de Paști și până la Înălțare sătenii se salută cu: „Hristos a înviat !” și „Adevărat c-a înviat !”, iar după înălțare cu „Hristos s-a înălțat ! / Adevărat că s-a înălțat !”.

Ispasul se mai numește și Paștele cailor. Acest lucru se datorează unei legende care circulă la români. Legenda este prezentă și la Ribița dar transpusă în una din cele mai frumoase colinde care descrie Nașterea lui Iisus. În această colindă se povestește cum Maria, își căuta un loc unde să nască. Ajunge până la urmă într-un grajd, la ieslea cailor. Ea îi roagă pe cai să nu mai „rompăne” și să nu mai zvârle din copite, pentru a-l putea naște pe Fiul Sfânt. Caii însă nu o ascultă. Atunci Maria îi blestemă să nu aibă saț în tot lungul anului, „Numai la Ispas / Și atunci num-un ceas”.

De aceea caii nu se mai satură în restul anului, numai de Ispas. În această zi iarba este mare și fragedă și ei se satură de parcă ar fi Paștile, de aici și denumirea de Paștele cailor. Însă, pentru că un ceas atât cât sunt caii sături, este foarte puțin, lumea consideră Paștele lor ca și inexistent.

Rusaliile - Pogorârea Sfântului Duh. Despre Rusalii se spune că au fost șapte fete curate și nemăritate, pe care Dumnezeu le-a făcut zâne. Tot „Rosaliile” era și o sărbătoare a **rozelor** în Imperiul Roman, sărbătoare ținută cu mare fast. Se celebra prin aceasta solstițiul de vară, apogeul luminii solare și al vegetației.

Sfredelul Rusaliilor cade cu 24 de zile înainte de Rusalii. Se spune în popor că în această zi se întâlnesc Rusaliile (fetele frumoase) cu feciorii lui Sân-Toader. De aceea în unele zone ale țării ele se mai numesc și Todoruse.

La Sfredelul Rusaliilor este bine să fie găurite urechile la fetițe și apărate vitele de strigoii. Astfel, cu o seară înainte de această zi femeile pun la obloacele și la ușile grajdurilor rugi de mure, urzici, leuștean și nelipsitul usturoi. Toate aceste plante cu proprietăți magice au menirea de a proteja grajdurile și implicit vitele, de invazia strigoilor care ar avea loc în această noapte. Pe ușa de la grajd mai sunt făcute cruci cu var, iar pe prag se bate o potcoavă, tot cu rol de protecție. O dată luate aceste măsuri gospodinele sunt oarecum liniștite, sperând că strigoii nu le vor fura mana de la vite. (inf. Trifa Sabina, Sârba Romica, Stanciu Lucreția, Ribița)

La Rusalii se obișnuiește de asemenea, ca preotul cu întreaga comunitate să iasă pe țarină, la o troiță și să sfințească holdele, să afurisească toți viermii și prădătorii, pentru ca anul să fie mănos și roadele bogate.

Sânzienele - Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul - 24 iunie. În folclorul românesc se spune că Sânzienele sunt zâne frumoase care se întâlnesc în poieni, după ce zboară peste case înainte de miezul nopții. Acolo, se prind în horă, cântă și joacă. Acolo unde ele joacă iarba rămâne arsă. Cel care va călca primul în acel loc sau va bea apă din fântânile unde acestea s-au scaldat, sau va dormi sub nucul peste care acestea au trecut, va rămâne pocit. Aceștia se pot lecu cu usturoi, leuștean, odolean. (Bucurescu, p. 41). Tot A. Bucurescu spune despre Sânziene că ar fi fost în trecut preotese ale Soarelui. Ele se mai numesc Frumoasele, Luminoasele, Zânele, lelele, Dânsele, Irodesele, Drăgaicele, Rusaliile, Vâlvele. Denumirea de **iele** provine din tabuul lingvistic, specific vechilor civilizații. Astfel, în trecut, în popor exista credința că pronunțând un anumit nume, atragi asupra ta anumite fenomene nefaste, în cazul de față „pocirea” provocată de Sânziene. De aceea oamenii se fereau să le spună pe nume și foloseau pentru a le numi pronumele personal, persoana a III-a, feminin, plural: **ele**, care oral se pronunță **iele**, sau pronumele personal „**dânsele**”.

În comună, în ziua premergătoare sărbătorii de Sânziene, femeile împletesc cununi din sânziene (plante), cununi pe care le agață în porți, la grădinile de legume, sau la troițele de la marginea drumurilor.

Era obiceiul ca membrii familiei să arunce aceste cununi pe casă. Se spunea atunci că cel care va arunca mai sus pe acoperiș cununa, va trăi mai mult. (inf. Iusco Ileana, Ribița). Copiii aruncau și ei aceste cununi pe case. Despre cei care le aruncau mai sus se spunea că se vor căsători primii, iar cei care aruncau cununa peste casă (în trecut casele nu erau prea înalte) se spunea că se vor căsători în alt sat sau vor pleca după căsătorie din casa părintească. (inf. Cazan Adriana, Ribița). Astăzi acest obicei nu mai există.

Sfântul Mare Mucenic Procopie - 8 iulie; Sfântul Mare Prooroc Ilie - 20 iulie; Sfântul Sfințit Mucenic Foca - 23 iulie. Chiar dacă se spune că poporul român s-a născut creștin, o mulțime de sărbători păgâne, precreștine, s-au perpetuat în timp. Aceste „religii populare vii”, care se caracterizau printr-un mare festivalism, procesiuni și ritualuri complexe s-au păstrat în popor. Cu toată strădania depusă de biserică de a asimila și redimensiona aceste „sărbători populare”, ele s-au păstrat camuflate în sărbătorile calendarului și cultul sfinților. Așa se explică faptul că „un număr de zei sau ucigători de balauri au fost asimilați în categoria Sfântului Gheorghe, zeii furtunii s-au transformat în Sfântul Ilie, Foca și Pălia, iar numeroase zeități ale fertilității au fost asimilate cu Fecioara Maria, sau alte sfinte. (Vasile Golban, „Creștinismul și impactul acestuia asupra unor sărbători”; apud Mircea Eliade, „Sacru și profan”)

Cu toate că sfinții menționați mai sus (Procopie, Foca și Pălia) nu sunt niște sfinți importanți ai bisericii, în calendarul ortodox nefiind trecuți nici măcar cu cruce neagră,

pe plan local sunt cinstiți în mod deosebit. Sătenii au o teamă accentuată vizavi de aceștia, și evită să lucreze în aceste zile, spunând că este „rău de foc și trăznete”.

O mulțime de întâmplări cu privire la aceste zile, sunt povestite de săteni, întâmplări menite să sporească teama față de acești sfinți. Iată câteva din aceste întâmplări:

Cu ani în urmă, moșii din zonă plecau pe Mureș la seceră de grâu. În schimbul muncii prestate primeau cereale, care veneau să completeze producțiile insuficiente obținute acasă. Într-o vară mai multe persoane din Ribița erau la secerat pe Mureș la un bogătaș. În 8 iulie, în ziua Sfântului Procopie, ribițenii l-au avertizat pe stăpân că este ziua de Precup și ei nu obișnuiesc să lucreze. Acesta i-a luat în răs și le-a spus că nu a mai auzit de acest Precup (i-a luat numele în răs). Vrând nevrând, s-au apucat de seceră. Spre seară, când grâul era adunat deja în cruci, ca din senin s-a iscat un vânt puternic care în câteva clipe a împrăștiat clăile de grâu și le-a aruncat în Mureș. Bogătașul s-a speriat rău și a spus că în alți ani nu va mai lucra în ziua de Precup. (inf. Stanciu Lucreția, Iusco Ileana, Ribița).

Tot legat de aceste sărbători, există credința că este periculos să lucrezi la câmp. Focul, vântul și fulgerele pot afecta avutul celor care nu respectă aceste zile. Se povestește astfel despre persoane care au lucrat în aceste zile și vânturi puternice le-au împrăștiat fânul adunat în clăi sau fulgerul a lovit aceste clăi. Alții povestesc că au lucrat în ziua Sfântului Foca și în mod inexplicabil li s-a aprins casa.

Relatările de acest fel pot continua la nesfârșit, alimentate mereu de unele coincidențe (luna iulie este caracterizată în mod normal de fenomene meteorologice ce au aspect de vijelie) și de teama ancestrală a oamenilor vizavi de aceste fenomene.

Schimbarea la Față - 6 august. În popor se spune că din această zi vara se cam pregătește de ducă, iar toamna încearcă să-și intre în drepturi. Vara ajunsă la apogeu, începe să intre în declin. Apar deja primele frunze galbene, în întreaga natură se simte un suflu nou, de schimbare. Păsările încep pregătirile pentru lunga călătorie în țările calde. Noaptea vor fi mai lungi și mai reci, de asemenea și apele curgătoare se răcesc. Local, se știe că după această dată nu se mai poate face baie în râurile care traversează satele. Cu rare excepții, acest lucru este adevărat.

Tăierea Capului Sfântul Prooroc Ioan Botezătorul - 29 august. Această zi este o zi de post. Nici o distracție nu este permisă, deoarece în urma dansului Salomeii, de la petrecerea dată de Irod, a fost tăiat capul Sfântul Ioan Botezătorul. De aceea poporul sărbătorește această zi prin post și reculegere. Acest lucru se respectă tot mai puțin în ultimul timp și în special de către vârstnici.

O superstiție locală este aceea de a nu mânca sau pregăti cu ceapă în această zi. Se spune că ceapa are „lapte” (sucul cepei este echivalat cu laptele), deși în restul anului ceapa este un aliment de post.

Sfânta Maria Mare - 15 august și Sfânta Maria Mică - 8 septembrie. Este posibil ca și această sărbătoare să se fi suprapus peste una păgână. Astfel, în antichitate, în 13 august, se sărbătorea zeița Diana, care binecuvânta bărbații și femeile cu copii, ușurându-le viitoarelor mame chinurile nașterii. Ziua era sărbătorită în fiecare cămin. Focul avea un rol important în această sărbătoare. Femeile veneau la sărbătoare cu ghirlande de flori și făclii aprinse. Frazer face analogie între acest obicei și cel catolic, (și ortodox) de a aduce ca ofrandă lumânări sfințite. (Frazer, 1980, pag.13, vol. I)

În zilele de 15 august, era obiceiul să se meargă în pelerinaj la mănăstirile din jur, cum ar fi: la Radna, Bodrog, Izbuc, Prislop. Astăzi fiind construită o mănăstire chiar în comună, pelerinajele se fac aici, la Mănăstirea Vaca-Crișan.

Înălțarea Sfintei Cruci - 14 septembrie. Și această zi este o zi de post. Copiii obișnuiesc ca în această zi să se cuminece, pregătindu-se astfel pentru începerea noului an școlar. Se spune că după această dată păsările pleacă în țările calde, iar șerpii intră în pământ. Cu toate acestea am văzut șerpi și la începutul lunii octombrie, chiar mai târziu. În gospodării începe strânsul roadelor și pregătirile pentru iarnă.

Se fac diverse prognoze cu privire la iarna ce va veni. Dacă se găsesc cuiburi de șoareci în paiele de porumb când se culege porumbul, se spune că iarna va fi grea. Zăpada va fi înaltă până la nivelul unde este situat cuibul pe paiul de porumb. Dacă înfloresc unii pomi, se spune că toamna va fi lungă și frumoasă. Mulți șoareci, multă ghindă și jir, semnifică de asemenea o iarnă grea.

Sfântul Mare Mucenic Dimitrie - 26 octombrie. Acest sfânt este corespondentul Sfântul Gheorghe. Cei doi își împart anul în două. Unul aduce vremea bună în primăvară, iar celălalt vremea rea, în toamnă. Ei dețin cheile cu care „încuie” și „descuie” timpul. Sfântul Dumitru „încuie” vremea bună și „descuie” vremea rea. Perioada de două săptămâni înainte de Sfântul Dumitru este denumită „vara lui Sâmedru” și este caracterizată de obicei de timp frumos, lipsit de precipitații cu temperaturi destul de ridicate pentru această perioadă. Acum se definitivează ultimele lucrări agricole, ultimele pregătiri pentru iarnă: se aduc lemnele de foc de la pădure, se strânge frunză din pădure pentru așternutul vitelor, se transportă fânul de pe dealuri în fânare, se culeg viile. Legumele și fructele se așează în pivnițe, se face țuica.

Într-adevăr, după această dată, de regulă începe timpul urât.

Sfântul Andrei - 30 noiembrie. Legate de această dată, pe valea Crișului Alb, dar și în satele de munte de aici, există diferite superstiții și credințe. În această zi, nu se lucrează, se postește, nu se mătură, nu se piaptăne, iar colții pieptenilor pentru cânepă trebuiau să fie legați, ca legate să fie gurile lupilor un an întreg. După cum se observă toate aceste măsuri erau luate pentru apărarea oamenilor și a vitelor de atacul lupilor în principal, precum și a strigoilor.

Si această sărbătoare mai păstrează o rămășiță a vechilor credințe dacice, provenite tot din fondul de superstiții indo-european. Lupul simboliza o zeitățe nocturnă, cu caracter uranian. La cele mai multe popoare europene lupul, era considerat un animal sacru. (Nour, p. 44). În tradiția nordică lupii simbolizează moartea cosmică, întrucât ei devorează aștrii care măsoară timpul: *Luna* și *Soarele*. (Ghinoiu, 2004, p. 90)

Tot aici, la Ribîța, există credința, încă destul de vie, în fenomenul de licantropie. Astfel, femeile povestesc despre anumite persoane „cu coadă”, care au puterea de a se transforma în lupi. O dată transformați ei devin „vâlve”, adică conducători ai haitelor de lupi care pradă turmele de oi. Despre aceste persoane se spune că nu au familie, umblă cu hainele sfâșiate, zdrențuiți, trăind din dania sătenilor care îi hrănesc pentru a-și apăra turmele de oi. Unii săteni jură că ar fi văzut astfel de persoane întorcându-se peste cap și transformându-se în lupi, iar în postura de om aceștia ar fi avut sânge la gură și smocuri de lână printre dinți.

Iusco Ileana din Ribîța, spune că pentru a se feri de pagubele produse de astfel de „vâlve”, în ziua de Indrei (Sfântul Andrei) postea toată lumea cu foarte mare sfințenie

și nici nu se lucra. De asemenea nu se mătura prin casă și nu se pieptănau, iar în pod se verifica dacă pieptenii pentru lână și cânepă sunt încleștați, ca încleștate să fie tot anul și fălcile lupilor. Tot ea povestește: "Aveam un vecin bogat, dar mai căpos de felul lui, care ne lua de multe ori în batjocură. Într-o zi de Indrei, răsese iar de noi: - *Ce Indrei, mă? Cine o mai fost și acela? Io nu țin post, că dacă oi muri tăt oi posti.*" Tot în acea zi, un om zdrențăros îi ceru de mâncare. Vecinul îl alungă cu vorbe aspre și pe acesta, iar în noaptea următoare o haită de lupi îi omorî toate oile. Lumea a știut că bătrânul care-i ceruse mâncare fusese *vâlva lupilor*, care în noaptea următoare s-a răzbunat pe el.

Și astăzi această credință este deosebit de vie în comună. Oamenii povestesc despre „vâlva” din Dumbrava de Jos diferite lucruri. Unii spun că l-au văzut în Hălmagiu, și după aceea la Ribița. Ei au venit cu trenul iar el nu, și tot a ajuns înaintea lor. Prin această relatare ei încearcă să demonstreze capacitatea acestor „vâlve” de a parcurge distanțe mari în timp uimitor de scurt.

Alți vecini spun că „vâlva” le-ar fi cerut o mioară frumoasă, dar nu au vrut să o dea. A doua zi, un lup le-a luat oaia din grădina casei.

Tot consăteni povestesc cum într-o zi, așteptând autobuzul, încercând să glumească cu „vâlva”, i-au desfăcut ranița din spate. Acesta i-a amenințat că o „să se cunoască” pentru această faptă, adică o să suporte consecințele. Într-adevăr, cel care a făcut acest lucru, la întoarcerea acasă și-a găsit nevasta plângând. Ea îi povesti cum un lup le-a luat berbecul cel mare. (inf. Mateș Moise, Dumbrava de Sus)

Poveștile de acest fel sunt interminabile, iar „vâlva” își menține statutul și aura de mister, trăind într-o casa veche, al cărei acoperiș este aproape ascuns sub numeroase lanțuri groase de metal. „Vâlva” este o persoană de 80 de ani, parcă atemporală. Autodidact, cu numeroase cunoștințe din diverse domenii (istorie, biologie, geografie, medicină, psihologie, folclor) posesor al unei biblioteci impresionante ca număr de cărți și titluri, pare cu toate acestea să sfideze civilizația și tot ceea ce aceasta oferă, trăind izolat într-un vârf de deal înconjurat de gospodării părăsite. Înfrățirea și personalitatea sa continuă să alimenteze și astăzi vechile credințe și spaime legate de aceste „vâlve”, a căror zi deosebită este ziua de Sfântul Andrei.

La daci, lupul era o vietate temută și îndrăgită în același timp. Acest animal ca totem al dacilor, era simbolul vitejilor războinici, care luptau cu îndârjire, fără să se teamă de moarte, făcând prăpăd în armatele dușmane, așa cum face lupul intrat în turma de oi.

La strămoșii noștri, lupul mai era și o personificare a timpului. Lupul simboliza iarna, fiind o personificare a întunericului și frigului. Concentrarea unor sărbători dedicate lupului, la sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie, semnifică păstrarea într-o anumită formă, până în zilele noastre a unor vechi ritualuri dacice de înnoire a timpului calendaristic, probabil a Anului Nou dacic, care s-a suprapus peste perioada calendaristică a Dionisiacelor Câmpenești, celebrate la fermentarea vinului în butoaie. (Ghinoiu, 2004, p. 370)

Sfântul Nicolae - 6 decembrie. Există obiceiul ca în această zi, Sfântul Nicolae să aducă câte o nuia celor care nu au fost cumiți peste an. Noaptea în ghete lasă copiilor daruri. Acest obicei pare să vină de la francezi la care se obișnuia ca de Crăciun, un personaj legendar cu numele de Pere Fouctord, „bătăușul”, care purta o tolbă cu nuiele, să pedepsească cu acestea pe cei răi și neascultători.

Se spune că dacă Sfântul Nicolae găsește „vremea moale” o asprește, iar dacă vremea este aspră, Sfântul Nicolae o înmoaie.

În sat, ceata de colindători care de la această dată face repetiții serioase, merge pe la unele persoane care poartă numele de Nicolae.

Sfântul Sfințit Mucenic Ignatie Teoforul (Înainteprăznuirii Nașterii Domnului) - 20 decembrie. Această zi este consacrată tăierii porcului de Crăciun. În trecut, aproape toată lumea care avea porc, îl tăia în această zi. Acest obicei de tăiere a porcului se pare că este moștenit de la romani, care în această perioadă a anului îl sărbătoreau pe Saturn, zeul semănăturilor. Caracteristica acestei sărbători era jertfa porcului.

Ignat s-ar părea ca este o divinitate solară care a preluat și data de celebrare a Sfântului Ignatie Teofanul. Sacrificiul sângeros al porcului și ritualul funerar de incinerare (pârilitul porcului) în ziua de Ignat (Ignis = foc), este o practică preistorică care supraviețuiește în ținuturile românești extracarpătice. (Ghinoiu, 2004, p. 138-139)

În comună exista credința că este păcat să lucrezi în această zi. Totuși se putea face acest lucru, fără consecințe nefaste asupra familiei, dacă unul din membrii acesteia, de regulă cel mai bătrân, spunea celorlalți „Povestea lui Ignat”. Această poveste spune următoarele:

„Trăia odată într-un sat, un om sărac care avea 9 copii. În apropierea Crăciunului nevasta îl trimise la târg să cumpere și el un purcel cât de mic, să aibă copiii ce mânca de sărbători.

În drum spre târg, Ignat se întâlnește cu un om, care și el mergea într-acolo. Din vorbă în vorbă, străinul care ducea o scroafă cu nouă porci la târg, se oferă să-i dea lui Ignat scroafa cu porcii. Ignat se codi la început, spunând că el este om sărac și nu are cu ce-i plăti atâția porci. Străinul însă îl liniștește spunându-i că pe moment nu vrea nimic pe ei. Va veni el la noapte și atunci Ignat să-i dea drept plată, ce are mai drag pe lângă casă. Fără să mai stea mult pe gânduri, Ignat se învoi și porni spre casă cu porcii.

Ajuns acasă, nevasta speriată de atâta bogăție pe care o aducea bărbat-su la copii, începu să-l ispitească ce și cum. Se îngrozi însă când află de târgul făcut de acesta.

- Tulai, bărbate da' ce-ai făcut?! Tu nu știi, că noi îl avem mai drag cătră casă, pe copilul cel mic?!

- Nici nu m-am gândit nevastă! Că bine zici! Acu' ce ne-om face?

În timpul cât ei se tânguiau ce or face și cum or face, odată cu înserarea care se lăsa, la casa lor poposi un om bătrân cu barbă lungă și albă, îmbrăcat într-un veșmânt alb-strălucitor. Dădu celor doi binețe și-i rugă dacă pot să-l găzduiască peste noapte. Cei doi îi spuseră că îl primesc cu dragă inimă, numai că ei sunt tare mulți în căsuța lor mică și nu știu dacă și-o putea găsi și el un colțisor. Drumețul le spuse că nu este pretențios și că își va găsi el un locșor.

Din vorbă în vorbă, Ignat ajunse să-i povestească străinului pățania și necazul lor. Străinul le spuse să fie liniștiți, că va descurca el lucrurile. Îi puse de asemenea să întoarcă toate oalele cu gura în jos, să încuie ușa, iar la miezul nopții când va veni necunoscutul să-și ceară plata, să nu scoată nici un cuvânt, să-l lase pe el să vorbească.

Sosi și miezul nopții. Cineva tocă la ușă. Nu răspunse nimeni. Atunci, cel de afară întreabă:

- Dormi Ignate, dormi?

- Nu dorm, nu, răspunse în locul lui Ignat, bătrânul în alb.

- Nu ești tu, Ignate!

- Ba-s io.

- Dacă ești tu, atunci să-mi cimizești:

Ciumel, ciumel, ce-i unu?

- *La fântâna bună mulți oameni s-adună.*
- *Nu ești tu Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i doi?*
- *Omul cu doi ochi bine vede!*
- *Nu ești tu, Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i trei?*
- *Casa cu tri pene, bine țăpene!*
- *Ne ești tu Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i patru?*
- *Carul cu patru roți, bine meie!*
- *Nu ești tu, Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i cinci?*
- *Mâna cu cinci degete bine lucră.*
- *Nu ești tu , Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i șase?*
- *Carul cu șase boi, bine iesă din noroi!*
- *Nu ești tu Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i șapte?*
- *Unde-s șapte fete în casă, să nu bagi mâna pă fereastă, că rămâi fără ea.*
- *Nu ești tu Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i opt?*
- *Carul cu opt boi, bine iesă din noroi.*
- *Nu ești tu, Ignate!*
- *Ba-s io!*
- *Ciumel, ciumel, ce-i nouă?*
- *Ceia nouă purcei ai tăi, cu ceia nouă căcăței ai mei!*
- *Nu ești tu Ignate!*
- *Ba-s io!*

- Ciumel, ciumel, ce-i zece?

- La fântâna rece, dracu să se-nece!

Când bătrânul a pronunțat ultimele cuvinte, s-a auzit un răcnet mare, care i-a înfiorat pe toți cei din casă. Dracul, căci el era cel care vânduse porcii și venise după plată, se aruncă atunci în prima fântână întâlnită în cale. Cei din casă răsuflară ușurați și îi mulțumiră bătrânului că le-a salvat copilul. Bătrânul le spuse că vrea drept plată pentru acest lucru, ca Ignat să-l treacă în spate valea de nouă ori, dus-întors.

Ignat făcu acest lucru, dar pentru că valea era cu sloiuri de gheață, lui Ignat i se tăiară picioarele. Bătrânul îi spuse să taie un purcel, iar cu unsoarea purcelului să-și ungă rănilor. Ignat făcu cum fusese învățat și-și tămădui picioarele. După aceasta, drumețul își luă rămas bun de la gazde, nu înainte de a le spune că el era îngerul copilului.

Și așa a rămas Ignat cu o scroafă cu porci.” (inf. Dușan Mărioara, Ribîța, Lup Mărioara, Crișan)

Aceasta este povestea care se spune în ziua de Ignat. Cei mai vârstnici din zonă, știu toți frânturi din această poveste. Ghicitorile și răspunsurile la ele variază în unele locuri în funcție de persoana care le povestește. Se observă că acestea în timp au suferit modificări, în funcție de imaginația și inspirația povestitorului.

Povestea aceasta, spusă în perioada solstițiului, la granița dintre ani, poate avea un caracter inițiativ. Chiar faptul că ea este spusă de către bătrâni copiilor, precum și ghicitorile din cuprinsul ei, indică acest lucru. Cei care învață această poveste precum și ghicitorile respective, accede la un alt nivel de cunoaștere, devine un „inițiat”. Acest „inițiat” va ști să se apere de influența maleficului de capcanele pe care dracul le întinde oamenilor pentru a-i înrobi. Oricum, rolul și valoarea acestei povești care înglobează seria respectivă de ghicitori, trebuie studiată amănunțit.

Crăciunul. Această sărbătoare cumulează un serie de credințe și practici precreștine, de sărbători dedicate unor zei diverși. Astfel, în această perioadă, traco-dacii sărbătoreau sfârșitul muncilor agricole. Această sărbătoare era caracterizată de o mare exuberanță. Se dansau dansuri grotești, se cânta, se cânta din diferite instrumente, un zgomot infernal însoțind aceste procesiuni. Tot atunci se obișnuiau să se facă deghizări în diferite animale, se jertfeau țapi.

Asemănătoare ca manifestare era și sărbătoarea în cinstea zeului Dionysos, zeu al vinului și a viței de vie. Această sărbătoare se transforma într-o adevărată orgie, ea marcând încheierea culesului viilor.

O altă sărbătoare, specifică de această dată Imperiului Roman, era aceea dedicată zeului Saturn, zeu al semănăturilor, al rodniceii pământului. Ea se numea Saturnalia. Saturnaliile se țineau pe parcursul unei săptămâni întregi și se caracterizau printr-o libertate fără frâu și prin cea mai exuberantă veselie.

„În timpul acestei sărbători, respectul legii și al moralității dispăreau complet; toată lumea se deda la o bucurie și veselie dintre cele mai extravagante. Patimile, chiar violente, se manifestau cu o libertate pe care nimeni nu ar fi suferit-o în cursul normal al vieții obișnuite.” (dr. Vasile Golban - „Creștinismul și impactul acestuia asupra unor sărbători”, *Miorița*, anul I, 1994, nr. 2, p.6)

Pe toată perioada Saturnaliilor orice conflict era sistat. Pacea domnea între popoare, între oameni, între stăpâni și sclavi. Unii captivi de război erau eliberați. Ospețele copioase, vizitele reciproce, banchetele erau și ele specifice sărbătorii respective.

Sărbătoarea lui Ianus, zeul luminii și deschizătorul anului, începea cu trimiterea de daruri. În noaptea respectivă lumea petrecea cu jocuri, glume, cântece.

Un alt zeu sărbătorit în decembrie, a fost zeul Mithra, zeul Soare. Acest cult iranic își are originile în învățăturile vedice, el ajungând într-un timp scurt să se generalizeze în Imperiul Roman, sărbătoarea lui fiind fixată pentru data de 25 decembrie.

În timp, a avut loc o interferență între aceste sărbători, o amalgamare a ritualurilor și obiceiurilor ce le caracterizau. Analiza acestor sărbători sub aspectul conținutului și formei, confirmă teza conform căreia sărbătorile de iarnă instituite de creștinism sunt suprapuse peste sărbătorile hibernale antecreștine.

Fixarea definitivă a datei de 25 decembrie ca dată de naștere propriu-zisă a lui Hristos, a avut loc la Roma în anul 354 pe timpul papei Liberius.

Numele sărbătorii de Crăciun, este legat etimologic, după cum susține Aron Densușianu, de cuvântul „creațiune”, ceea ce arată că s-a format la începutul erei creștine și intră în terminologia religiei lui Hristos.

În comună, pregătirile încep odată cu prinsul postului. Atunci, în data de 15 noiembrie, grupurile de colindători se întâlnesc pentru prima dată, discută probleme organizatorice și își aleg „șefii”. Pentru grupul de colindători cu „Craii”, conducătorul grupului este băiatul care joacă rolul lui Irod. Pentru grupul de colindători cu „Țurca”, membrii grupului aleg prin tragere la sorți doi conducători: „primar mare” și „primar mic”. Aceștia vor conduce grupul pe perioada repetițiilor și a colindatului prin sat. Ceilalți se supun fără comentarii deciziilor lor. Tot atunci își stabilesc un „conac”, adică locul unde se vor aduna seară de seară pentru a face repetiții. Mai tocnesc o „iapă” care să le care darurile primite prin sat, pe cel care va umbla cu „țurca” și grupul de instrumentiști care îi va însoți prin sat la colindat.

Pe toată perioada postului, băieții care merg cu Steaua (Craii), se întâlnesc pentru a-și învăța rolurile scenetei pe care o interpretează și colindele. Își pregătesc de asemenea costumația care este compusă din coifuri de carton frumos împodobite cu hârtie colorată, tele din staniol și beteală, un brâu lat din carton în culorile tricolorului, care învelește mijlocul și traversează în diagonală pieptul și câte un veșmânt larg, lung până în pământ.

Sceneta pe care o joacă, are șapte personaje:

1. *Irod* - joacă rolul lui Irod, regele iudeilor. El are o costumație roșie, brâu tricolor, un coif mare care imită coifurile cu pană ale comandaților de oști romane, și o sabie metalică cu teacă.
2. *Valtezar (Baltazar)* - unul din magii care au venit să i se închine lui Iisus. Poartă o costumație de culoare roșie, brâu tricolor, sabie și un coif înalt sub formă de coroană
3. *Gașpar* - alt mag (sau crai, în vorbirea locală). Aceași costumație, doar că de culoare albastră.
4. *Melchior* - al treilea mag, are o costumație asemănătoare cu a celorlalți doi, de culoare galbenă.

5. *Preotul* - are o costumație de culoare neagră, o cruce din lemn vopsită în negru, de aproximativ 1,20 m, un caiet, un coif de culoare neagră care imită macheta unei biserici tradiționale românești, plete și barbă din câlți de cânepă.
6. *Îngerul* - este înveșmântat în alb, cu coif alb, brâu tricolor. În mână, pe un suport din lemn de un metru înălțime, poartă o stea mare din carton, frumos împodobită, pe care o rotește în timpul scenetei.
7. *Ciobanul* - poartă o bundă mițoasă, ciobănească, în cap căciulă de oaie, iar în mână o botă.

Sceneta este prezentată în fiecare casă de către grupul respectiv de băieți. Se mai colindă alături de scenetă și câte o colindă, două, colinde care sunt cerute de către gazdă. Sceneta și colindele vor fi prezentate la capitolul de „Folclor.”

Colindatul pe sate se realizează în felul următor:

În **Dumbrava de Sus** merg cu colinda feciorii însoțiți de muzică. Ei colindă la fiecare casă și joacă toate femeile. Anul 2004, a fost primul an când în acest sat nu s-a mai mers cu colinda de Crăciun, din cauza depopulării satului.

În **Dumbrava de Jos**, cu ani în urmă mergeau la colindat numeroase grupuri de pizărași. Aceștia erau copii sub 10 ani, grupați în cete de 3-4 băieți. Mergând pe drum de la o casă la alta, ei strigau: „Căștigă-te gazdă, că vin pizărașii!”. Ei primeau câte un pizărâl sau mere.

Copiii între 10 și 14 ani, mergeau cu Steaua. Ei colindau „Steaua sus răsare”, „Hristos se naște măriți-L” sau „Ce vedere minunată”. Copiii care mergeau cu Steaua primeau câte un colac. Ei mai aveau pe lângă stea, câte o bătă „să se lupte cu neaua și cu câinii... și să care colacii” (inf. Ancheș Ioan, Dumbrava de Jos.) (Cornel Bogariu, 2004, p. 40)

Feciorii mai mari mergeau la colindat cu muzica. Erau în jur de 30 în grup. Ei primeau colac, cârnaț și țuică. Șeful grupului, „primarul mare”, purta un pom împodobit cu hârtie albă. Cu acesta el făcea semn când să înceapă muzicanții să cânte.

Astăzi, la Dumbrava de Jos mai merge la colindat doar grupul de colindători cu muzica.

În **Ribicioara** nu se mai merge cu colinda de câțiva ani. Satul este depopulat și îmbătrânit. În trecut și aici mergeau cu colinda două grupuri de colindători. Un grup de băieți tineri, care poartă o stea și colindă, și grupul de feciori care colindă însoțiți de muzică.

Uibăreștiul este și el un sat aflat într-un proces accentuat de depopulare. În ultimii doi ani, în sat au mers cu colinda „Craii” de la Ribița. În urmă cu câțiva ani însă, în Uibărești mergeau mai multe rânduri de colindători: pizărașii, cei cu „Steaua”, cu „Craii” și colindătorii cu muzica.

În **Crișan**, colindatul îl începeau pizărașii. Aceștia erau o ceată de copii sub 6 ani, care porneau la colindat prin sat în Ajunul Crăciunului. Ei colindau „pe ziuă”. Astăzi pizărașii nu mai merg la colindat.

Colindatul cu Viflaimul se realizează de către patru băieți sub 14 ani. Unul este îmbrăcat în înger, unul în „țurcă”. Ei poartă o cutie sub formă de biserică. Cutia este purtată de înger și de „țurcă” (aceasta simbolizează demoniacul). Ceilalți doi băieți, ascunși după cutie, joacă niște păpuși din lemn, în interiorul cutiei. Între timp, ei colindă colinda „Doamne lisuse Hristoase”, care are refrenul: „Hei, tom, tirlit-tom, tirlit, tirlit.” Cei patru anunță, prin jocul păpușilor de lemn, Nașterea lui Hristos.

„Craii” numiți local „Steauași”, prezintă sceneta cu Nașterea lui Hristos, închinarea magilor, a îngerilor și a ciobanilor. Personajele sunt aceleași care au fost prezentate mai sus, cu deosebirea că la Crișan, costumația personajelor este compusă din bluză largă și pantaloni, pe când la Ribița aceasta este o haină lungă și largă. Există

mici diferențe și la forma coifurilor, la culoarea veșmintelor (la Crișan, unul din magi apare costumat în verde), precum și la textul scenetei.

Colindătorii însoțiți de muzică colindă din casă în casă, începând în ajunul Crăciunului spre seară și continuând și în ziua de Crăciun. Nu sunt însoțiți de țurcă.

Grupurile de colindători cu „Viflaimul” și „Steaua” (Craii) intră în curți cântând „Troparul Nașterii”: „Azi Nașterea Ta Hristoase...”. Feciorii își fac intrarea cântând colinda „Florile dalbe”.

În **Ribița**, merg cu colinda două grupuri de colindători: Craii și colindătorii cu „Țurca” și muzică. În trecut mergeau la colindat și pizărașii, dar astăzi, aceștia nu mai merg.

Primii pleacă la colindat „Craii” (Steuașii). Cu câțiva ani în urmă, înainte de a porni prin sat, ei se urcau pe unul din dealurile din sat și anume în Vârful VIII. De pe acest vârf, cu o altitudine de aproximativ 300 m, se vede trei sferturi din satul Ribița. Acolo colindau și făceau gălăgie din clopoței (cingătăie), iar la celălalt grup, muzicanții cântau și feciorii chiuiau să se audă în întregul sat, că se pornește cu colinda.

Astăzi, atât Craii cât și colindătorii ceilalți, se strâng înainte de a pleca prin sat, „la conac”. În jurul orei 13 pleacă „Steuașii”, iar la două ore după ei, pornesc și ceilalți. Ei colindă prima dată la casa preotului paroh și la casa primarului. Colindă apoi pe la fiecare casă din sat, respectând o anumită ordine. Ei sunt cinstiți cu o anumită sumă de bani, uneori cu cozonac, țuică sau vin, pe care le transportă „iapa”.

Deoarece colindătorii joacă toate fetele și femeile pe care le găsesc în casă, este obiceiul ca grupuri de fete să-i urmeze câte o bucată de drum, de la o gospodărie la cealaltă, pentru a fi jucate.

„Țurca” care însoțește ceata colindătorilor, are în prezent rolul de a crea o atmosferă veselă, de a face glume, de a pișca cu botul de animal, persoanele întâlnite. Așa după cum am arătat mai sus, această „țurcă” a fost moștenită, preluată din antichitate, de la ritualul dionisiac. La orgiile care caracterizau această sărbătoare erau prezente persoane deghizate în piei de animale, care interpretau dansuri macabre. Capra, (țapul) era unul din animalele simbol ale cultului dionisiac.

Românii au păstrat până în zilele noastre obiceiul mascării în perioadele de renovare a timpului calendaristic. Turca este o zeiță preistorică (Ghinoiu) care poartă numele feminin al taurului, substituită de o ciudată mască zoomorfă îmbrăcată de un fecior al cetei de colindat. Ea se naște simbolic la solstițiul de iarnă, petrece cu ceata de colindători, apoi moare violent prin lovire cu ciomagul, împușcare sau înecare, apoi renaște la fel cu timpul ciclic, cu anul, care moare și se naște iar. (Ghinoiu, 2004, p. 152)

Astăzi, țurca de la Ribița, are un veșmânt lung și larg de culoare roșie, cu un petic mare, negru, cusut pe spate. Capul caprei este confecționat din lemn, îmbrăcat în piele neagră de iepure. În coarne are legate fâșii de material negru. Gura caprei este acționată de un mecanism, acționat la rândul său de omul aflat sub pânza roșie, cel care poartă capra. Capra, țurca este asociată astăzi cu maleficul, cu iadul și toată suita lui. Peticul negru de pe costumația caprei ar putea fi un simbol al morții, un fel de „memento mori”. Faptul că țurca, sau mai bine spus persoana care poartă țurca, nu are voie să intre în biserică timp de 6 săptămâni după Crăciun, confirmă ipoteza că țurca este un simbol al demonicului.

În trecut, și la Ribița, colindatul îl începeau pizărașii. Cetele lor erau formate din copii sub 10 ani atât fete, cât și băieți. Ei purtau o străicuță petrecută peste umăr, în care

Își puneau darurile pe care le primeau: pizărai, mere și nuci. Merele și nucile erau aruncate de gazdă peste ceata copiilor. Aceștia se îmbulzeau pentru a le culege de pe jos. Cei mai mici rămâneau de multe ori fără mere, atunci gazdei i se făcea milă de ei, și le puneau în străicuță câte un măr-două.

Erau rare casele în care colindătorii nu erau primiți. Acestor gazde li se striga atunci „Bureți pe pereți!”. Aceasta însemna că li se ura gazdelor ca în viitor gospodăria să se risipească, casa să rămână pustie, bătută de vânturi și ploi, cu pereții mucegăiți, încărcăți de ciuperci.

În ziua de Crăciun, cele două cete de colindători, trec pe la biserică și la încheierea liturghiei, colindă și aici. De aici, pornesc mai departe să colinde pe la casele din sat rămase.

Seara de Crăciun, târziu, se încheie colindatul. În seara următoare, colindătorii organizează la căminul cultural o horă, la care participă întreaga comunitate. În trecut, era organizată horă și în seara următoare, de Sfântul Ștefan. Cu această horă, se încheie sărbătorile Crăciunului.

Bibliografie

- Caraman, P. - *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la romani și la slavi*, Iași, 1931
- Călușța-Alecu, Mioara - *Înțelepciune străbună*, București, Ed. Miracol, 2002
- Bogariu, Cornel - *Colindatul și alte practici folclorice de iarnă*, Caietul 3, Ed. Media Musica, 2004
- Bucurescu, Adrian - *Dacia secretă*, București: Ed. Arhetip, 1998
- Bucurescu, Adrian - *Atlantii din Carpați*, Ed. Obiectiv, Craiova
- Frazer, J. G. - *Creanga de aur*, Ed. Minerva, București, 1980, vol. I, II.
- Ghinoiu, Ion - *Sărbători și obiceiuri românești*, Ed. Elion, București, 2004

Golban, Vasile - *Creștinismul și impactul acestuia asupra unor sărbători* - „Miorița”, nr. 2, Anul I, 1994;

Marian, Simion Fl. - *Sărbătorile la români - studiu etnografic*, București, Ed. ”Grai și suflet, Cultura Națională”, 2001, vol. II și III

Nour, A - *Cultul lui Zalmoxis*, Ed. Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2004

2. Alte obiceiuri la Ribîța

2.1. „Muma Soarelui și Muma Ploii”

Riturile și obiceiurile sunt vechi și complexe sinteze culturale, ele aparținând unei anumite civilizații și mentalități, ilustrând prin ceea ce ele ne prezintă astăzi, un anumit orizont de viață materială și spirituală al comunității care le practică. De aceea ele reprezintă astăzi, documente valoroase pentru elucidarea a numeroase necunoscute din viața comunităților studiate.

Multe din riturile și obiceiurile poporului român ne dezvăluie aspecte fundamentale ale modului de viață pe care strămoșii l-au dus de-a lungul veacurilor. Riturile și obiceiurile au generat sau și-au adaptat în trecut toate îndeletnicirile, deoarece în mentalitatea acelor timpuri, șansele de reușită ale omului depindeau de măsura în care izbuteau să-și facă favorabile forțele naturii, forțele supranaturale, și să le îndepărteze pe cele malefice. Cele mai numeroase și mai impresionante sunt cele legate de agricultură. Într-o măsură mai mare decât în alte îndeletniciri, agricultura pretindea o succesiune de rituri, marcând diferite faze în viața culturilor.

În ceea ce privește tradiția folclorică românească, se poate constata că obiceiurile și riturile agrare, în tradiția noastră populară, domină net în comparație cu celelalte. Aceste obiceiuri se înscriu în străvechiul calendar agrar, alcătuind un sistem bine încheiat. Faptul respectiv vine să confirme vechimea riturilor agrare în tradiția noastră populară, constituind totodată un indiciu despre modul de viață sedentar, așezat, pe care l-a dus poporul român, singurul mod de altfel, care permite dezvoltarea unei agriculturi capabile să genereze astfel de manifestări.

Unul din interesantele rituri agrare practicate de poporul român, s-a păstrat și la Ribîța. Ritualul respectiv a fost descoperit în satul Uibărești, prin anii '80, de către prof. Marcel Lapteș, de la Centrul Județean de Creație Hunedoara. Domnul profesor a avut șansa să întâlnească persoana din acest sat zărândeian, oarecum izolat, care să-și amintească încă, de obiceiul „Muma ploii și Muma soarelui”, obicei care în trecut se practica aici.

Ritul „tatăl soarelui” și „muma ploii”, sau în cazul respectiv „muma soarelui” și „muma ploii”, este un rit magico-religios cu un vast substrat mitologic. Acest rit se întâlnește în Transilvania și evidențiază prin forma sa, un proces de contaminare cu ritul **Caloianului**, rit care urmărea și el, declanșarea ploilor.

Asemenea Caloianului și **Sângiorzul** și **Paparuda**, reprezintă rituri de etapă, practicate cu rolul de a ajuta la creșterea culturilor într-un anotimp decisiv. Dintre acestea, Caloianul se numără printre cele mai interesante manifestări folclorice românești de tip arhaic. Cu privire la originea lui, Burada spune că ea trebuie căutată într-o zeitate dacică, iar alți cercetători pledează pentru originea romană a obiceiului. Se evidențiază totodată faptul că pe lângă mitul și ritul fundamental, legat de zeul naturii și vegetației, obiceiul a antrenat după sine diverse elemente care se înscriu în sfera magiei, în așa fel încât în unele variante, Caloianul este nu numai mitologie și religie ci și magie. În urma chestionarelor realizate de N. Densușianu la sfârșitul sec. XIX, se pare că în trecut, acest ritual ar fi avut o dată fixă, la câteva zile după Paști. În timp, ritualul a suferit diverse influențe, alterări, care au dus la realizarea ritualului în caz de necesitate, adică de secetă, sau de ploaie prea multă, când culturile erau amenințate.

Caloianul, ca întrupare a zeului vegetației, amintește după spusele lui M. Eliade, de Dumuzi-zeul sumerian al vegetației sau de Osiris al egiptenilor „ca fiu adevărat al apelor”.

În ritualul local, „muma soarelui” și „muma ploii”, sunt fiecare simboluri ale Soarelui ca divinitate supremă cândva, la multe popoare, respectiv simbol al Ploii, entitate mitică, sacralizată în special la popoarele de agricultori, cum este cazul poporului român. În acest ritual are loc pedepsirea prin moarte a uneia dintre cele două divinități arhaice, simultan cu invocarea celeilalte, „în sistemul gândirii magice, anularea uneia echivalând implicit cu afirmarea, cu promovarea celeilalte.” (Pop, 1989, p. 162).

Astfel, la Uibărești, ritualul se desfășura în felul următor: Un grup de copii, băieți și fete, sub 14 ani, confecționau din pănuși de porumb și alte ierburi verzi, două păpuși. Una dintre păpuși reprezenta Soarele iar cealaltă Ploaia. Odată confecționate aceste păpuși, copiii se încingeau (se legau) cu frunze de iederă, papură și flori, peste mijloc, iar fetele își puneau și în păr, coronițe vegetale. Astfel pregătiți ei porneau la râu, însoțiți de o femeie mai în vârstă, eventual bunica unuia dintre ei. Aici, vor îngropa una din cele două păpuși în nisip. Un băiat poartă păpușa „muma soarelui”, iar o fată o poartă pe „muma ploii”. În general acest ritual se practica pentru aducerea ploii, în perioade de secetă. Atunci se îngropa păpușa-soare, iar păpușa-ploaie era „lansată” pe undele râului. În cazul în care ploile erau abundente procedeul era invers, încercându-se stoparea ploilor și aducerea soarelui.

Se observă în acest ritual îmbinarea a două categorii de modalități magico-religioase pentru dirijarea principalelor fenomene ale naturii: ploaia și căldura. Astfel, una dintre modalități este aceea de **rugă**. Prin incantații, prin rugă, forțele divine, sunt invocate să producă fenomenele de care are nevoie omul. Cealaltă metodă este aceea de **pedepsire** a divinității. Prin această metodă, omul încearcă să amenințe, să batjocorească, să ucidă chiar zeul, încercând astfel să-și impună voința.

Așa cum arătam mai sus, cele două metode sunt prezente în ritualul de la Uibărești. Păpușa îngropată, reprezintă divinitatea, zeul care trebuie pedepsit, omorât. Atunci când este secetă sau căldură mare, zeul pedepsit, îngropat, va fi zeul-soare („mama soarelui”). Cealaltă divinitate care trebuia rugată, invocată, era cea a ploii, a vegetației, adică „mama ploii”. Păpușa care o reprezenta pe aceasta, era lăsată pe undele râului la vale, era lăsată să trăiască, să aducă ploaia fertilizatoare. Tot acestei divinități îi erau adresate următoarele versuri:

„Lai, lai, dodolai / Plouă, noruț ploaie
Să curgă șiroaie / Că de când n-o plouat
Pământul s-o uscat / Marhăle or însătat.”
„Lai, lai, lai, dodolai / Plouă cu ulcioru
Să stâmpери ogoru / Plouă cu ciubăru
Să umpli părău.”
„Lai, lai, dodolai / Plouă nori cu ploaie mare
Udă câmp, udă hotare / Să-nflorească florile,
Sa să-nalțe grânele.”
„Lai, lai, lai, dodolai, / Iarba-n rât se veștejește
Frunza în codri pălește / livada nu mai rodește,
Hai negură, hai și hai / Hai negură cu ploaia
Să ne ude țarina”

„Nourel de-argint / Plouă pe pământ
Să fie rodu / Cât podu
Spicu cât voinicu/ Lanu de grâu
Pân' la brâu / Lanu' de săcară
Pân' la subsuoară / Lanu' de oveșe
Până sus la mese.”

„Fugi, soare / Că io vreau ploaie
În pământ și în pietroaie / Să nu arzi pământul
Să uști grâu / Să nu arzi ogoru
Să-i ducă grâu doru / Fugi, Soare,
Că-i vremea lu' Ploaie.”

„Lai, lai, lai, dodolai
Dar-ar cerul dară / S-adoarmă Muma lu' Soare
Să trezească Sfânta Ploaie / Că de când nu o plouat
Izvoarele s-or săcat / Și grânele s-or uscat.
Lai, lai, lai, dodolai
Hai ploaie / Cu șiroaie
Să uz tăte văile / Și tăte câmpiile.”

Odată încheiat „ceremonialul păpușilor”, copiii își continuă joaca pe malul râului, în nisip sau scaldându-se în apa râului. Se observă astfel componenta ludică a acestui ceremonial. Copiii sunt supravegheați în ritualul-joc, de către femeia mai vârstnică. Cine știe ce alt rol a mai avut în acest rit femeia vârstnică?. Probabil avea și ea descântecul ei, pe care le spunea în taină pe tot parcursul ritualului.

Jocul copiilor la râu, continuă acum dezlănțuit, presărat însă de un anumit tip de poezioare:

„Vină ploaie / Și mă-nmoaie
Și mă du la eleșteu, / Și mă fă un curcubeu.
Un curcubău colorat / Peste câmpuri sămănat.”

„Io mă bag într-o băltoacă / Și mă fac un pui de broască”

„Io mă urc pe un buștean / Și mă fac un boiștean”

„Io mă duc sub un buhaș / Și mă fac un iepuraș”

„Io mă urc pă un butuc / Și mă fac un pui de lup.”

Prin aceste versuri, probabil copiii vreau să sugereze bucuria întregii naturi, a tuturor componentelor sale la venirea ploii. După o perioadă lungă de secetă în care natura suferă, vegetația și animalele de asemenea, mult așteptata ploaie este primită cu încântare de tot ceea ce este viu.

Broaștele sunt un simbol al umidității, al ploii, de aceea și sunt pomenite în aceste versuri de aducere a ploii. Asocierea dintre broaște și apă a făcut ca aceste animale să fie cunoscute ca păzitoare ale ploii. (Frazer, 1980, p. 155, vol. I)

Transformarea copiilor în animale poate avea legătură cu vechile ritualuri de inițiere, care aveau ca totem la daci, șarpele, lupul sau mistrețul alb. În aceste ritualuri, neofitul era „înghițit”, de animalul totem, suferind o moarte simbolică și o nouă naștere, de această dată ca **inițiat, cunoscător al multor taine**, ce nu erau la îndemâna tuturor. (Călușița-Alecu, 2002, p. 162)

Ritualul acesta de aducere a ploii își găsește corespondentul și în riturile de ploaie oficiate în plan creștin: ”în ruga „ de ploaie făcută de preot la țarini și la care participă tot satul, rugă adresată de regulă patronului bisericii, a cărui icoană este purtată în procesiune peste holde.

Din păcate, acest ritual nu se mai practică astăzi nici la Uibărești și nici în restul arealului zărândeian. Ritualul respectiv este uitat, bătrânii care și-l aminteau din vremea când fuseseră copii, nu mai sunt. Din fericire noi am putut lua cunoștință despre el datorită muncii de folclorist a domnului Marcel Lapteș. (Laptes, 2004, p. 36-38)

2. 2. Ceremonialul cununii

În miezul verii, atunci când secerișul este în toi, când grâul care va asigura pâinea pentru un an întreg, până la viitoarea recoltă, începe să fie strâns în hambare, în sate se desfășoară un alt ritual, acela al „**Cununii grâului**”.

În linii mari acest ritual a fost descris la capitolul „Clăci și șezători”. Totuși cred că se impun unele precizări suplimentare. Acest ritual avea menirea de a perpetua rodnicia pământului. El pare să vie din timpuri vechi, din vremea primilor oameni care au cultivat pământul. În antichitate ritualul era închinat unor divinități ale pământului roditor: Adonis, Osiris, Demetra, Persefona, Ceres. În aceste divinități se credea că este întruchipată mana grâului sau spiritul grâului.

Spiritul grâului se refugia în ultimele spice tăiate, în mentalitatea arhaică, de aceea acestora li se acorda o atenție specială. În consecință, sfârșitul secerișului este marcat de o serie de manifestări ceremoniale impregnate de credințe și practici magice.

Atenția specială acordată ultimelor spice de grâu, este evidențiată de David Gheorghe din Dumbrava de Jos. El spune că era făcută cunună din ultimele spice de grâu care rămăneau în ultima holdă de grâu secerată în hotarul satului. Dacă acest lucru se întâmpla încă la Dumbrava (Junc) cu câteva zeci de ani în urmă, la Ribița sau la Crișan de exemplu, în aceeași perioadă se pierduse semnificația, importanța exactă a acestor spice. Astfel, Lup Mărioara din Crișan și Iusco Ileana din Ribița, spun că se făcea cununa grâului la fiecare holdă care era secerată. Chiar dacă ritualul a suferit o modificare aparent minoră, el nu s-a pierdut, ci influența lui a fost oarecum restrânsă sau mai bine spus direcționată precis: de la întreaga comunitate (ca în ceremonialul din Dumbrava), la fiecare gospodărie în parte (în Ribița și Crișan).

În spicele din care era împletită cununa, așa cum spuneam, se refugia „spiritul grâului”, sau „mana pământului”, de aceea acestor spice trebuia să li se acorde o atenție specială. Într-o anumită măsură, acestor spice (cununii) se datora rodnicia holdelor din viitorul an. Udarea cununii asigura de asemenea roadă bogată și ploi la timp. Păstrarea cununii în casă, la icoană, sau la „meșter-grindă”, era benefică, deoarece apăra viitoarele holde de orice rău, (grindină, vijelii etc) iar în primăvară când gospodarul pleca la semănat, făcându-se spicele din cunună și amesteca grâul astfel obținut, cu grâul din saci, pregătit pentru semănat.

Încheierea secerișului, aducerea cununii la casa gospodarului, era finalizat cu o noapte întreagă de joc și veselie. La aceste jocuri participă și cununa, prin

intermediul fetei care o purta. Acest joc al cununii avea rolul de a provoca fertilitatea pământului, asigurând recoltă bogată în anul viitor.

Bogăția acestor rituri se datorează și faptului că ele erau înțelese ca rituri de sfârșit-prin încheierea secerișului-dar și de început, pentru că ciclul agrar continuă, perpetuându-se astfel rodnicia pământului.

Bibliografie

* * * - *Cântecele cununii*, Ed. Minerva, București, 1989

Călușța-Alecu, *Mioara - Înțelepciune străbună*, Ed. Miracol, București, 2002

Frazer, J. G. – *Creanga de aur*, Ed. Minerva, București, 1980, vol. I, II

Lapteș, Marcel - *Eseuri de etnografie și folclor*, Ed. Corvin, Deva, 2004

Pop, Dumitru - *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989

Pop, M.; Ruxăndoiu, P. - *Folclor literar românesc*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991

3. Obiceiuri ale ciclului familial

Obiceiurile vieții de familie sunt legate de momentele esențiale din existența fiecărui individ și anume: nașterea, căsătoria, moartea. Aceste obiceiuri vizează statutul familial al individului și în plan extins, întregul sistem al relațiilor de înrudire și de conviețuire în cadrul colectivității.

Vechimea acestor obiceiuri este diferită. Cele mai vechi s-ar părea că sunt obiceiurile de înmormântare sau cele legate de cinstirea morților. Probabil urmează în ordine obiceiurile de naștere, care s-au dezvoltat în perioada matriarhatului. Obiceiurile de nuntă, cele mai noi, au apărut și s-au dezvoltat o dată cu apariția vieții de familie.

Spre deosebire de obiceiurile calendaristice, obiceiurile vieții de familie se corelează cu planul relațiilor sociale, la ele participând familia, neamul și întreaga comunitate a satului. Ele subliniază în special raporturile sociale, facilitând trecerea indivizilor de la o stare la alta. Astfel, botezul integrează individual în comunitatea religioasă, îl creștinează, nunta face trecerea de la adolescență la maturitate, iar moartea, de la fizic la spiritual, de la lumea văzută la cea nevăzută. Pentru individul care le traversează, aceste obiceiuri reprezintă o schimbare a situației sale anterioare în cadrul familiei și a grupului social, obiceiurile respective având și rolul de a restabili echilibrul pierdut în cadrul relațiilor sociale, prin aceste treceri.

Fiecare din aceste obiceiuri subliniază momente importante din viața individului, acestea având roluri de solemnizare, „realizate prin acte cu caracter ceremonial care cu timpul s-au accentuat, stimulând și dezvoltarea elementelor de spectacol. La naștere s-a conservat încă destul de consistent planul magico-ritual, legat de grija și teama familiei și a colectivității pentru destinul noului-născut. Nunta este în primul rând un mare **spectacol**, iar înmormântarea este dominată de secvențe ceremoniale.” (Pop și Ruxăndoiu, 1991, p. 102-103).

Obiceiurile vieții de familie nu se practică la date calendaristice fixe, ci atunci când se produce evenimentul care le solicită, ele practicându-se de regulă o singură dată în viața, fiecărui individ. Fiecare individ al comunității va trece la un moment dat prin toate aceste ritualuri: naștere, căsătorie, moarte.

3.1. Obiceiuri legate de naștere

Nașterea semnifică trecerea din lumea necunoscută în lumea aceasta, cunoscută. În riturile destinate nașterii domină grija pentru integrarea perfectă a noului născut în lumea aceasta, precum și într-un destin optim. Aceasta este „marea integrare” în destinul său pământesc.

În trecut, nașterea copiilor era asistată de o moașă, care de obicei era o femeie mai vârstnică din sat, ce avea experiență în acest sens. După naștere, tot moașa avea în grijă mama lăuză, aducându-l mâncare câteva zile la rând, până când mama putea să se ridice din pat. Tot moașa se îngrijea pentru ca preotul să-l prepare „apa de moașă”, care se turna în albie la prima baie a copilului. Tot atunci, în apă se mai puneau flori, lapte, bani, cărbuni, fiecare dintre acestea trebuind să-l confere noului născut calități pentru viața în care tocmai intrase. Astfel, cărbunii trebuiau să-l ferească de deochi, florile să-l dea frumusețe, laptele să-l dea albeață și strălucire pielii, iar banii să-l aducă noroc, bogăție. Apa de la prima scaldă se arunca la rădăcina viei sau peste flori (trandafiri în special), tot pentru a-l ajuta pe copil. El creștea astfel înalt ca via, frumos ca un trandafir. Pentru a avea o voce melodioasă,

pentru a fi un bun doinitor, copilul trebuia să bea apă dintr-un clopoșel (cingătău). (inf. Lup Mărioara, Crișan; Iusco Ileana, Ribița)

Imediat după naștere, copilul era foarte vulnerabil „atacurilor” diverselor entități. De aceea se obișnuia ca la trei zile de la naștere copilul să fie botezat. Prin ceremonialul botezului el era integrat „oficial” în lumea nouă în care intrase, era creștinat și mai primea pentru paza sa și un înger păzitor, care avea rolul de a-l apăra de toate relele văzute și nevăzute, pe parcursul întregii sale vieți. La moarte tot el îi va însoți sufletul la judecată. Înainte de a fi botezat, lângă copil se puneau foarfece sau un fier, care avea rolul de a-l apăra de diversele atacuri ale lumii nevăzute. Se apela astfel la puterea magică a metalului, dar și la capacitatea concretă de a tăia, a împunge a acestuia. Probabil că exista și o altă explicație a acestui fapt, care s-a pierdut în timp.

În timpul botezului, mama copilului sau cineva din familie trebuia să execute mai multe lucrări. Dacă era fată, mama țesea, cosea, făcea mâncare, pentru ca viitoarea femeie la rândul ei, să fie îndemânică la astfel de lucruri. Dacă cel botezat era băiat, tatăl executa și el diverse lucruri specifice bărbaților, pentru ca băiatul să fie priceput și îndemânic. Cei care doreau să le ajungă copiii „domni”, adică oameni cu școală, scriau și citeau în timpul botezului.

Moașa aducea copilul de la biserică, de la botez și spunea: „Am dus un păgân și am adus un creștin”, după care îl pune pe masă într-o pernă. Pe pernă se mai pune o cămașă, un cojoc și „pită” pentru ca cel botezat să fie „bun ca pita”. (inf. Trifa Sabina-Ribița; Lup Mărioara-Crișan).

După botez, peste noapte, masa se lasă încărcată, deoarece se spunea că vor veni ursitoarele să-l ursească noului născut și trebuiau să fie bine primite, cu mese îmbelșugate, pentru a fi înduplecate să-l ursească de bine copilului.

Pe o perioadă de patruzeci de zile după naștere, femeia este considerată impură, aceasta, deoarece nașterea este legată de păcatul sexual. Ea nu are voie să părăsească curtea, deoarece ar spurca astfel, tot satul. Dacă ar intra într-o apă curgătoare, se spune că și-ar pierde laptele. Nici în biserică ea nu are voie să intre în această perioadă. După perioada respectivă, femeia se prezintă cu copilul la biserică pentru „îmbisericire”. La ușa bisericii, preotul îi face femeii rugăciuni de dezlegare de păcate, de purificare. După aceste rugăciuni ea poate intra în biserică. Copilul este și el luat de preot, purtat în biserică și închinat la icoane. Dacă este de sex masculin, copilul este dus de preot și în altar. „Îmbisericirea” are rolul de a reintegra mama în mediul său social din care a fost exclusă pentru o perioadă și integrarea copilului în comunitatea creștină a satului.

Din toate cele arătate mai sus, se poate observa că se intenționa o bună integrare a copilului în lumea nouă în care intrase o dată cu nașterea. Ritualurile aveau menirea de a-i asigura și o viață bună, prosperă, de a-l investi cu diverse calități, pe cel născut, de a-l feri de boli și nenorociri. Dacă aceste lucruri nu erau respectate sau bine efectuate, copilul risca să „nu fie bine integrat în noua lume”, să fie năpădit de boli, care în unele cazuri puteau duce la moarte.

3.2. Nunta

Căsătoria este momentul crucial din viața fiecărui individ, reprezentând punctul culminant al integrării în „destinul individual”. Obiceiurile de căsătorie încorporează în structura lor trei **rituri de trecere: despărțire, trecere, integrare**. Astfel, se realizează **despărțirea** de vechiul statut social de adolescent, uneori de vechea familie, de casa în care s- a născut, de vecini, de prieteni, de ceata feciorilor sau de grupul fetelor și schimbarea statutului social, prin **trecerea** de la adolescență, în rândul indivizilor căsătoriți, trecerea de la lipsa de griji a tinereții, la responsabilitățile adultului, precum și **integrarea** în noul statut social mai sus amintit în noua familie, în noua stare cu totul diferită de cea anterioară.

Căsătoria este baza ideologică a relațiilor sociale și sexuale. „Intrarea în lumea sexualității aprobate cultural prin căsătorie semnifică intrarea în lumea adulților. Zilele lipsite de griji ale tinereții s-au dus. Căsătoria demarează procesul de îmbătrânire, rezultat al tribulațiilor vieții, care se consideră a începe cu adevărat după căsătorie.” (Kligman, 2005, p.59)

Părinții tinerilor care se căsătoresc devin *cuscri* unii față de alții, iar ceilalți copii al celor două familii devin *cumnați (cumnat-cumnată)*. Mireasa este *noră* pentru familia soțului, iar mirele *ginere* pentru familia miresei. Părinții mirelui sunt *socri* pentru mireasă, așa cum sunt și cei ai miresei pentru mire. Părinții spirituali, martorii care participă la cununarea celor doi tineri, se numesc *nași*. Cei ai mirelui sunt *nași mari*, iar cei ai miresei se numesc *nași mici*. Iar mirii sunt pentru nași, *fini*.

Nașii suportă o bună parte din cheltuielile de nuntă, contribuind de asemenea cu o „cinste” consistentă în cadrul nunții, de aceea în trecut, doar câteva familii mai înstărite din sat nănașeau toate noile cupluri. Ei erau priviți ca niște părinți spirituali ai tinerilor căsătoriți, trebuind să aplaneze și eventualele conflicte apărute în tânăra familie, presupunându-se că ei sunt imparțiali, spre deosebire de părinții celor doi tineri. Nănașul mare, respectiv nănașul mirelui, va boteza viitorii copii. Finii sunt datori cu mult respect față de nași și să-i ajute ori de câte ori sunt solicitați.

Cel plecat dintre miri, din casa părintească, avea o situație grea. El era plâns pentru că pleca între „străini”. După căsătorie, nora sau ginerele vor avea un alt statut în casa, în familia în care au intrat. Din copiii care au fost ocrotiți de părinții proprii, devin niște „străini” în casa socrilor, „străini” a căror asimilare în noua familie va dura un timp. Acest lucru este specificat și în strigături, cum ar fi exemplul următor:

„Când eram la maica mea / Eram pui de rândunea
Nu torceam, nu puneam pânză / Numa' trăgănam din frunză
Da' dacă mă măritai / Și torsăi și pusăi pânză
Ș-o lăsați dracu de frunză.” (inf. Mihăiesc Fevronia, Ribița)

Intrarea în familie a unui străin, poate de asemenea amenința echilibrul relațiilor stabilite între membrii vechi ai familiei respective. Relațiile dintre soacră și noră sunt de multe ori tensionate, de aceea în timpul ceremonialului de nuntă, prin strigături se face adesea referire la acest lucru.

Câștigă-te soacră mare / Că-ți aduc scuturătoare
Să te-ajute la ciubăr / Să te scuture de păr.

Soacră, soacră, poamă acră / Să dau cu tine de vatră
Câteodată când ești beată / Când mâncarea-i nesărată. (inf. Lup Mărioara, Crișan)

Prin aceste strigături soacrei i se spune că va avea un ajutor în plus la muncile din gospodărie, dar și o rivală, care are posibilitatea să-i submineze autoritatea în sânul familiei și chiar să o bată. În realitate însă acest lucru nu se prea întâmpla, deoarece mult timp după căsătorie nora avea în noua familie un statut inferior, fără prea multe drepturi, și fără posibilitatea de răzvrătire împotriva soacrei. Doar nașterea primului copil, care era preferabil să fie de sex masculin, putea să-i aducă o îmbunătățire a statutului în noua familie intrată.

Poziția ginereului este la fel de ingrată ca și a nurorii care locuiește cu familia soțului. El se rupe de propria familie și de neamul său, își schimbă oarecum identitatea, el aparținând de acum înaintea familiei soției. Autoritatea sa în sânul noii familii este mult diminuată. Nimic din bunurile familiei noi, nu este al său. Târziu când socrii devin neputincioși, de-abia atunci îi va fi schimbat statutul, putând deveni „cap de gospodărie”, dar și atunci i se poate reproșa că „nu are drepturi”. În consecință, într-o lume a priorității masculine, orice este mai bine decât să se meargă ginere. În trecut acest lucru era evitat pe cât posibil. Unei femei îi era mai ușor să se supună autorității soacrei sau socrului, decât unui bărbat, deoarece „supunerea” este mai în firea femeii decât a bărbatului.

În trecut, căsătoriile se făceau de obicei „după neamuri”. Erau rare excepțiile în care tineri de „neam bun” se căsătoreau cu tineri de „neam slab”. Prin „neam bun” se înțelege apartenența la un neam bine văzut în sat, în comunitatea respectivă, statut câștigat de-a lungul multor generații, printr-un comportament al membrilor neamului, lipsit de abateri de ordin moral sau religios, precum și o stare materială bună a familiilor din neamul respectiv. Cei din „neam slab”, provin dintr-un neam cu familii sărace, certate cu morala, care încalcă eventual ordinea socială. Această apartenență la „neam” s-a perpetuat în satele comunei până astăzi, chiar dacă în perioada comunistă s-a produs o „nivelare” a averilor, precum și de ordin social. Este adevărat că astăzi nu se mai ține cont în momentul căsătoriilor, din ce neam provin tinerii, dar în sate „neamurile” sunt cunoscute și caracterizate după anumite trăsături specifice.

În timpul nunții se făceau referiri dese la „vița” sau „neamul”, din care provin mirii.

*„Poți fi mireasă făloasă / Că intrași în vița noastră
Vița noastră-i mititea / Stau strugurii-n șir pe ea
Ce hasnă de viță mare / Și struguri pe ea nu are.”* (inf. Lup Mărioara, Crișan)

După ce mireasa este pețită și familiile cad de acord cu privire la data nunții și celelalte probleme legate de căsătorie, se trece la *arvunirea zvornicului, a socăciței (bucătăresei), a muzicanților*, precum și găsirea nănașilor. Până cu câțiva ani în urmă, tânăra pereche era nășită de copiii nănașilor pe care i-au avut la nuntă părinții mirelui și ai miresei. Astăzi se ține mai puțin cont de acest lucru. De obicei, tinerii își aleg drept nași, alți tineri, care le sunt prieteni. Se poate observa din vechiul obicei, că *nănașitul* se transmitea de la părinți la copii.

Cu trei săptămâni înainte de data stabilită pentru nuntă se făcea primul anunț în biserică, al căsătoriei care urma să se încheie. El se continuă încă două duminici consecutiv. În cazul în care cineva avea ceva împotriva căsătoriei respective, trebuia să spuie preotului.

Cu o duminică înainte de nuntă, doi tineri, numiți de mire și mireasă, care aveau denumirea de *vifori* porneau frumos îmbrăcați, purtând sticle cu țuică în mână pe la

casele celor care trebuiau invitați la nuntă. Ei ofereau acestora țuică și îi invitau la *uspăț* prin intermediul următoarelor versuri:

„N-am venit ca să ședem / Am venit să vă chemăm:
Cunoscuta noastră mireasă (mire)
Vă face chemare / La nunta domniei sale
La un scaun de odihnă / La o lingură de mâncare
La un pahar de băutură / Să-l luăm toți din gură-n gură.
Nu unu, două, ci nouăzeci și nouă. / Da' să vă spun
Mirele nostru-i mânios / Și ne-ntrebă unde-am fost?
Ce umblăm, ce căutăm / Ce răspuns să-i dăm?
Faceți bine și veniți / Și la mulți ani, să trăiți!” (inf. Huțan Ioan, Ribița)

În săptămâna care urma, familiile mirilor, începeau pregătirile de nuntă, ajutate de rudele apropiate. Se pregăteau următoarele mâncăruri: *lașcă*, (*supă de găină cu tăiței*), *friptură de capră sau oaie* (în trecut), *friptură de pasăre și porc* (în prezent), *sarmale*, *zamă acră* (*ciorbă cu carne*).

Acasă la mire se împodobea *pomul*, care era confecționat din lemn și sârmă împletită și avea aspectul unui pom de dimensiuni mai mici, cu o coroană frumoasă, echilibrată. Acest „cadru” se transmitea de la un mire la altul, fiecare însă împodobindu-l după propria fantezie. Podoabele constau în flori și *primuri* din hârtie creponată de culoare albă. Pomul era dus de un fecior, prieten bun cu mirele, fecior care trebuia să știe să-l joace și să spună „strigături” (să uiască). Pe tot parcursul nunții, purtătorul *pomului* trebuie să joace pomul să-l salte, să-l agite, trecând prin sat cu nuntașii, precum și în continuare la jocul din timpul nunții. Acest *pom este un simbol important al căsătoriei*. El este un simbol masculin al virilității mirelui. Despre *pom* sau *steag* în alte părți, Kligman spune că: „el este un simbol masculin de vitalitate și putere, în care relațiile dintre bărbat și femeie, viață și moarte, precum și valorile patriarhatului sînt codificate cultural.”(Kligman, 2005, p.63)

Nunțile începeau duminică, după liturghie și erau mai numeroase iarna, între posturi. Atunci, *zvornicul* împreună cu nuntașii și muzica, pornesc mai întâi spre casa nașilor. Aici sunt primiți de aceștia cu băutură și plăcinte. Nuntașii le strigă nașilor, în drum spre casa mirelui, uituri în care le este subliniată frumusețea, bogăția, conduita morală și eventual abaterile de la aceasta. Cele mai multe *uituri* au tentă satirică pentru a înveseli *uspătoii*.

*Nănășuță, nănășuță / Di ce ești așa slăbuță?
Ori bărbatu nu-ț dă pace? / O mâncare nu ți-o place?* (inf. Uibar Romica, Uibărești)

*Nănășică, nănășică / Cât ești tu de frumușică
La picioare ești ca cașu / La obraz ca barșonu
Și la gât tu ai măgele / Și buzuță subțarele
În urechi tu ai cercei / Și ochiții frumușei.*

*Că nănașu tăt îi sur / Da' de mândre nu-l sătul
Că ș-asară pă-nsărat / Săruta una la gard.* (inf. Pavel Anica, Ribița)

*Gată-te nunule bun/ Și haida cu noi la drum
Umple-ți punga cu bani bine/ Să nu ne faci de rușine.*

*Uiu, iu, nănașule, suce-ți-ai mustățile / Să joci cu nevestele
Și le sucește mai bine / Și mă joacă și pe mine.*

*Nașa, nașă, drăgălașă / Bagă-mă bucătăreasă
Că simbrie nu-mi trebuie, / Numa' pă nănașu mie
Io simbrie nu ți-oi cere / Dă-mi pă nașu cu plăcere. (inf. Lup Mărioara, Crișan)*

*Cātu-i nașa de frumoasă / Nașu tăt mă ceamă-n casă
Și îmi dă carne de pui / Și mă roagă să nu-l spui.
Nănașă cu casa-n colț / Țâne-te sus cât ce poți
Țâne-te sus cât să poate / Că ești mai bine ca tăte. (inf. Golda Ana, Crișan)*

Alaiul de nuntă ajunge în cele din urmă la casa mirelui. Aici, mirele este scos din casa părintească, și pregătit pentru „călătoria” care urmează să o facă în „căutarea” miresei. Înainte de a pleca de acasă, zvonnicul ia în numele mirelui rămas bun de la părinți. Chiar dacă el nu va pleca din casă după căsătorie, el se desparte în acel moment de vechiul său statut de fecior, primind prin căsătorie statutul de bărbat însurat. Zvonnicul mulțumește de asemenea părinților pentru tot ajutorul acordat până în acel moment și le cere iertare pentru greșelile săvârșite. Mirele, asimiliat cu imaginea unui „tânăr prinț”, „tânăr împărat”, pornit la „vânătoare”, pornește spre casa miresei ca și cum ar porni într-o adevărată călătorie inițiativă.

În viziunea populară, nunta este simbolizată așa cum spuneam, cu o vânătoare, aceasta însemnând la rândul său, călătorie, inițiere, un prilej de a explora, de a cunoaște lumea. Prin căsătorie, mirii își schimbă statutul social, suferă o transformare atât fizică cât și psihică. Căsătoria este de asemenea o accedere la cunoaștere, o stare sufletească înaltă și sărbătorească.

„Mirele trebuie să se jertfească, să se dovedească cunoscător al orânduielilor Cosmosului, din băiat el poate deveni iubit, frate și bărbat, el va deveni copt, angajat pentru rodnicie și suferință.” (Nunta la români, 1989, p.7)

Nunta este o moarte simbolică, deoarece cei doi sunt „morți” pentru grupul social pe care îl părăsesc, respectiv ceata feciorilor și a fetelor, dar este totodată și primul pas spre moartea adevărată. Acest lucru devine veridic prin faptul că o dată căsătoriți, cei doi încep treptat să-și piardă tinerețea, precum și energia, cumva concomitent cu aducerea pe lume de urmași. Forțele, vitalitatea, le este „absorbită” de aceștia, sau este transferată urmașilor. Trecerea timpului desăvârșește drumul spre moarte. Astfel, prin intermediul căsătoriei, omul se integrează legilor naturii, prin rodnicie.

Extraordinara filozofie populară, care nu a scăpat nimic din subtilitățile vieții, subliniază aceste lucruri amintite mai sus, pe tot parcursul ceremonialului de nuntă, făcând apel la metaforă, simbol și alegorie.

Mirele, părăsește deci casa părintească, însoțit de nuntași dar mai ales de feciorul care poartă *pomul* și care subliniază prin intermediul acestuia că mirele este matur, capabil să devină bărbat și să își întemeieze o familie, și pornește spre casa miresei. Tot drumul este însoțit de chiuiturile feciorilor, uiturile femeilor și ale bărbaților, de cântecele muzicanților.

*Gată-te mireasă bine / C-acum venim după tine
Cu caru cu patru boi / Cu mirele dinapoi
Cu caru' cu patru roate / Și cu neamurile toate.*

*Coborâm bradu din munte / Și mirele cel de frunte
Și din brad îi rupt-o cloambă / Și mireasa-l ca odoamnă.*

*Dulce-l gura mirelui / Ca boaba strugurelui
Care-l coaptă la răcoare / Și nu-l atinsă de soare.*

*Florinică de pe coastă / Frumoasă-I mireasa noastră
Florinică de pe râț / Nici mirele nu-I urât
Numa' o țără-I negricios / Cum îi omu mai frumos.*

*Poți să fii mire fălos / C-ai intrat în neamul nost
Neamul nost îi neam mare / Nu-i la nime de rugare. (inf. Golda Ana, Crișan)
Mirelui i se dau și sfaturi pentru a avea o căsnicie cât mai fericită.
Mire, mire, dragul meu / Să nu-ți bați mireasa rău
Și de ți-o greși o dată / Tu fă bine și o iartă
De-o greși și-a doua oară/ Strânge-o -n brațe o iartă iară
Că-I minte copilărească/ Nu poate să nu greșească. (inf. Golda Ana, Crișan)*

*Pă ulița voastră-i fum, / Mirele-i ca un păun
Pă ulița noastră-i tină / Mireasa-i ca o georgină. (inf. Uibar Romica, Uibărești)*

*Alaiul de nuntă ajunge în cele din urmă la casa miresei.
Stăm în loc și ne uităm / În ce curte să intrăm
În curtea cu grădini multe / La oamenii cei de frunte
În curtea cu grădini late / La hambare cu bucate. (inf. Golda Ana, Crișan)*

Dreptul de a te căsători cu o fată, a fost la începuturi răsplata unei lupte atletice sau a unei întreceri. Un asemenea obicei pare să fi fost cunoscut la diferite popoare, obicei care în timp a degenerat. (Frazer, 1980, p. 49, vol.II)

Odată ajunși la casa miresei, nuntașii găsesc porțile legate. De acum înainte încep lungi tratative între nuntașii aflați în curtea miresei și cei veniți cu mirele. Mirele, „tânărul împărat” plecat la vânătoare, a pierdut urma „căprioarei” urmărite. El speră să o găsească în aceste curți. *Zvornicul este cel care conduce tratativele:*

*Noi suntem niște călători/ Mergând pă această cărare
Căutăm o mândră floare./ Suntem niște călători din București
Cum p-aici nu mai găsești. (versuri mai noi; inf. Avram Ioan, Crișan)*

Discuțiile se prelungesc mult, deoarece nuntașii din curte nu acceptă să deschidă porțile. În cele din urmă se pun condiții: pentru a fi lăsați înăuntru, aceștia trebuie să spargă cu pietre o oală de pământ umplută cu cenușă, oală care era agățată în vârful celui mai înalt copac din jur. Această „încercare” putea să dureze și două ore, mai ales dacă se întâmpla ca oala să fie agățată în vârful unui plop. Uneori, cu toate insistențele nuntașilor, (ale bărbaților), oala rămânea neatinsă. Atunci bărbații se urcau în copac și spărgeau oala cu un par (o bătă lungă). Toată cenușa se împrăștia peste nuntași. Veselia era generală și „spectacolul” oferit de competitori era de neegalat.

Din cele arătate mai sus se poate remarca perpetuarea până în timpurile moderne a unor vechi **obiceiuri de inițiere** specifice unor forme vechi de viață, obiceiuri care marcau trecerea adolescentului în rândul maturilor. Ele constau mai ales dintr-o serie de încercări (a puterii, cunoașterii, inteligenței) ale căror urme au rămas în basme, colinde, orații de nuntă. Respectiv **obiceiuri de inițiere** au fost asimilate cu timpul de **obiceiul de nuntă**.

După trecerea încercării respective și după alte tratative purtate de cele două tabere, se deschid și porțile, toți nuntașii intrând în curtea miresei. Aici, zvornicul intră în casă pentru a căuta mireasa. Însă, căutările și încercările mirelui nu se sfârșesc aici. Din casă sunt scoase pe rând fete, dar nici una nu este cea căutată. Zvornicul tot intră în casă, caută, dar nu aduce ceea ce așteaptă mirele, mărind suspansul. În cele

din urmă din casă este scoasă o „arătare”. Această „arătare”, era de fapt un bărbat îmbrăcat în haine femeiești, și dat cu funingine pe față, acesta ținând locul miresei. Bineînțeles mirele refuză toate aceste „mirese”, spunând că semnul de recunoaștere pentru aleasa lui, este culoarea albă.

Între timp, mireasa era îmbrăcată de femei. Cu ani în urmă, mireasa se îmbrăca într-un frumos costum național, confecționat special pentru această ocazie. Părul îi era împletit într-o coadă lăsată pe spate, legată cu o fundă mare albă. În păr avea împletite flori și verdeață. De acest moment se legau diverse superstiții. Astfel se spunea că mireasa era bine să se îmbrace peste o cămașă de-a mirelui, pentru ca acesta să-l fie supus toată viața. În pantofi mireasa trebuia să-și pună zahăr, pentru a-l fi dragă mirelui mereu. Florile pe care le poartă în păr trebuie să-l asigure o prospețime și o tinerețe continuă. Usturoiul trebuia să o apere de deochi.

În cele din urmă mireasa este adusă mirelui. Dar înainte de a pleca la cununie și ea își ia rămas bun de la părinți, de la casa părintească, de la frați, surori, vecini, fete și feciori. Acest lucru îl realizează zvonnicul, dar și prin fetele sau femeile care cântă în acel moment cântecul „la-ți mireasă ziua bună”:

*la-ți mireasă ziua bună / De la tată, de la mamă
De la frați de la surori / De la grădina cu flori
De la flori de lămâiță / De la fete din uliță
De la flori de busuioc / De la feciorii din joc. (inf. Lup Mărioara, Crișan)*

La fel ca și mirele, și mireasa odată cu căsătoria lasă în urma sa o întregă lume. Lasă în urmă bucuriile copilăriei și ale adolescenței, traiul lipsit de griji din casa părinților, trecând în lumea femeilor, o lume plină de griji și responsabilități. Din tânără copilă, după căsătorie va deveni o tânără nevastă și într-un viitor apropiat, mamă.

Pe drumul spre biserică, bărbații se impart în trei grupe și cântă miresei : „Hoi nam și doinam fecioara”

*În grădina maicii mele (bis)
Și iară doinam fecioara (ref)
Sămănat-am viorele / Sămănat-am trandafir
Și n-o crescut numu-n firu / Sămănat-am busuiocu
Și n-o răsărit delocu / Sămănat-am măghiranu
Ș-o crescut o mândră pană (floare) / Bate vântu floarea-n față
Umple lumea de dulceață / Bate vântu floarea-n dos
Umple lumea de miros.*

Acest cântec se cântă și la întoarcerea de la biserică doar că refrenul se modifică în „Hoinam și doinam cununa”. Și acest cântec subliniază, perisabilitatea a tot ceea ce este viu. Viața omului este asemuită cu o floare, care ajunge la apogeul calităților ei, la un moment dat, „umplând lumea de dulceață”, după care se presupune că se scutură, semănându-și în lume semințele, adică lăsând urmași. Aceasta este și menirea miresei, ajunsă la deplină frumusețe și maturitate, de a deveni rodnică, de a aduce pe lume copii.

Spre biserică și de la biserică spre casă, femeile spun strigături adresate miresei:

*Mireasă pă casa ta / Cânta cucu și mierla
Mierla gros, cucu subțire / Tot a dor și despărțire
Mă duc maică de la tine. (inf. Lup Mărioara, Crișan)*

*Dulce-i gura la mireasă / ca o boabă de cireaşă
Care-l coaptă la răcoare / și nu-i atinsă de soare.*

*Iacă fata cea hulită / Iacăt-o că să mărită
Iară cele lăudate / Or rămas nemăritate*

*Miresuță tăță flori / Ia-ți gândul de la feciori
Și ți-l pune la bărbat / Că cu el te-ai măritat.
Tu mireasă draga mea / De ți-o fi soacră-ta bună
Strânge-o-n brațe / Și-i zi mumă
De ți-o fi soacră-ta rea / Mătură curtea cu ea
Și de-a lungu și de-a latu / Când nu te vede bărbatu.*

*Nu te bucura mireasă / Că bâta-i pă grindă-n casă
Și-l cioplită-n patru dungii / Cât îs spatele de lungi.*

*Miresuță după tine / Nu văzui plângând pă nime
Da după mirele nost / Toți să tăvăleau pă jos.*

*Ia-ți mireasă ziua bună / De la tată de la mumă
Și de la scumpii tăi frați / Și le mulțumește bine
C-or avut grijă de tine / Te-o-ncălțat și te-o-mrăcat
De n-o fost ca tine-n sat.*

*Miresuță cu cunună / Hainele pe tine sună
Pe tine și pe bărbat / Că cu dragoste v-ați luat. (inf. Golda Ana, Crișan)
Uiu, iu, pă dealu gol / Că mireasa n-are țol
Și i-o face mirele / Când o tunde câinele
Și i-o face și cojoc / Când o tunde pe Mozoc.*

*Foaie verde de pe coastă / Frumoasă-l mireasa noastră
Foaie verde de pe râț / nici mirele nu-l urât
Numa-o țără-l mai buzat / C-o suflat mult în păsat. (inf. Trifa Sabina, Ribița)*

*Mireasă fetia ta / Nu mai plânge după ea
Las' să plângă celelalte / Că rămân nemăritate.*

*Măi mireasă după tine / Nu văzui plângând pe nime
Da' după mirele tău / La tăte le pare rău.*

*Mire, drăguțele tale / Fă-le pă tăte obiele
Și le-ncălță în picioare / Că mireasa-i ca o floare. (inf. Manațe Letiția, Ribița)*

Deoarece în trecut de foarte multe ori, căsătoria era stabilită de părinții mirilor, în funcție de anumite interese, fetele își strigă în timpul nunții teama de a nu fi măritate cu cine nu le place, cu un fecior urât sau tăntălău:

*Frunză verde iedera / Coată mamă cui mi-l da
Nu cota argintului / Și mi-l da urâtului
Că argintul șade-n ladă / Da urâtul șade-n vatră
Și mă-ntreabă câteodată / Ce stai dragă supărată?
Eu nu șăd de nici un rău / Că șăd de urâtul tău.*

*Maică, măiculița mea / După urât nu m ă da
Că urātu-l boală grea / Care n-o poți vindeca*

*De cât cu urātu-n casă / Mai bine cu boala-n oasă
Din boală maica mă scoate / De la urât nu mă poate.*

*Tune dracu-n tine mut / Și în cine te-o făcut
Că de te-aș fi făcut eu / Te-aș fi tras la rășpălău
Să nu cresc un tăntălău. (inf. Manațe Letiția, Ribița)*

Legat de cununia religioasă de la biserică sunt mai multe superstiții. Astfel, se credea că doar atâția copii va avea mireasa, câte degete va pune pe tocul ușii de la biserică, atunci când intră în biserică.

La biserică este dus un coș cu prăjituri și vin, din care mireasa și mirele vor gusta în timpul cununii, pentru a avea gura dulce și vorba dulce, ca mierea. Cei doi vor avea o căsnicie bună și rodnică. Aceste produse se aduc într-o coșarcă (coș împletit) la biserică, acoperite cu o merindeață (pânză) albă. În momentul în care cei doi miri ajung în fața altarului, preotul ia merindeața de pe coș și o pune jos, în fața celor doi. Cei doi trebuie să pășească pe această pânză albă. Se spune că acela dintre miri care va păși primul pe merindeață, acela va conduce gospodăria. În multe cazuri, momentul acesta este comic, deoarece intervine o competiție între miri, fiecare dorind să fie el primul care va păși pe pânza din fața altarului.

Odată cununia încheiată, nuntașii se întorc la locul unde va avea loc masa de nuntă. În trecut, după ieșirea de la biserică, nunta se împărțea în două, fiecare dintre miri ducându-și acasă nuntașii. Mai târziu în noapte, cele două jumătăți se reuneau, la una dintre case. În timpurile mai apropiate, nunta avea loc la unul dintre miri, într-un șopru construit special pentru acest eveniment.

Ajunși la locul hotărât pentru desfășurarea nunții, mirii împreună cu perechile de nași, trebuiau să înconjoare de trei ori o „ultoaie” (un pom tânăr). În tot acest timp, mirele și mireasa, poartă un mic ciubăr de lemn, plin cu apă și care a fost frumos decorat cu verdeață și flori. După ce au înconjurat pomul, o parte din apă este aruncată la rădăcina pomului respectiv.

Acest ritual are semnificații legate de fertilitatea și rodnicia tinerei mirese, prin analogie cu roada bogată a pomului respectiv. Probabil că acest ritual viza și bunăstarea viitoare a tinerei familii.

În continuare, pentru a putea intra la masă, nuntașii trebuiau să treacă pe la mireasă, care împreună cu mirele se posta la intrarea în „sala de mese” cu ciubărul cu apă în față, și un mănunchi de busuioc în mână. Nuntașii treceau prin fața mirilor și lăsau într-un castron câțiva bănuți. Între timp mireasa le puneă cu busuiocul apă în mâini, pentru a se „spăla”.

Iată ce spunea zvonnicul în acest moment:

*Oameni buni și de-omenie / Dumnezeu ca să vă ție
Să băgați mâna până-n cot / Și să mai scoateți câte-un zlot
Să vă spălați la mireasă / Și-apoi să treaceți la masă. (inf. Avram Ioan, Crișan)*

Nunta se desfășoară cu multă voie bună, cântece și joc. La un moment dat, feciorii reușesc să fure pantoful miresei. Femeile îl atenționează atunci pe nănaș, să recupereze pantoful miresei, adică să-l răscumpere de la feciori.

*Ia, ia sama nănașuță / Că finuța ta-i descultă
Are nașu bani, parale / Ca să cumpere sandale
Pentru fina lui cea mare. (inf. Lup Mărioara, Crișan)*

După miezul nopții, mireasa este dusă în casă de către femei. Ea stă pe un scaun în brațe la mire, în timp ce nănașele o piaptănă și îi fac părul „conci”. În tot acest timp,

fetele și femeile îi spun strigături miresei, pentru a o pregăti pentru noul statut de nevestă. Mireasa plânge. Ea își plânge „fetița”, despărțirea de cei dragi, intrarea într-o „lume” care îi este necunoscută, o lume plină de greutate și privațiuni.

*Mireasă de bună samă / Dai cununa pe năframă
Da' năframa-l tare grea / Tăte rălele-s în ea* (inf. Cleșiu Pelagia, Ribița)

Strigăturile care i se mai strigă acum miresei, sunt de-a dreptul obscene, cu referiri precise la ceea ce se va întâmpla în curând între ea și mire, la unirea fizică concretă care va avea loc:

*Gată-te mireasa bine / Că iacă mirele vine
Și te gată pupuiată / Că vine cu ea sculată.*

*Cisălță cu oțăt / P..... fetii-i cu lăcăt
Pă sară o descuiem / Că și noi cheie avem.*

*Cheț, mătă din colțul mesii
Să nu mânzi p.....a miresii
Las' s-o mânze mirele
Că-i flămând ca câinele.* (inf. Circo Andreea, Dumbrava de Sus)

Tot miresei i se cântă cântecul de despărțire de tot ceea ce i-a fost drag: „Bate ceasu”

*Bate ceasu numai unu / Mă duc mamă mă cunun(u)
Bate ceasu numai doi / Mă duc mamă de la voi
Bate ceasu numai tri / Mă duc mamă de aci
Bate ceasu numai patru / Mă duc mamă cu bărbatu
Bate ceasu numai cinci / Rămas bun de la vecini
Bate ceasu numai șase / Rămas bun de la a mea casă
Bate ceasu numai șapte / Rămas bun și de la fete
Bate ceasu numai opt / Locul meu rămâne gol
Bate ceasu numei nouă / Rămas bun vă spun și vouă
Bate ceasu numai zece / Locul meu rămâne rece.* (inf. Cleșiu Aurel, Ribița; Stanciu Lucreția, Ribița)

Când noua pieptănătură, de nevestă, este gata, miresei i se leagă pe cap o năframă, (cișcăneu). Acest lucru îi aduce definitiv statutul de femeie măritată, de nevestă. Ea plânge și încearcă să-și arunce din cap năframa. În cele din urmă o acceptă. Și mirelui i se pune în cap un colop, care de multe ori poate fi ponosit, găurit, acest colop marcând și el trecerea de la feciorie, la starea de bărbat însurat, cu familie de întreținut și responsabilități.

O dată încheiată și această ceremonie se trece la un alt moment important al nunții: *cinstea*. Cinstea avea rolul de a pregăti material, tânăra pereche pentru a-și putea începe viața de familie, cu un minim de lucruri necesare. Astfel, în trecut, cei doi erau cinstiți cu perne, cearșafuri, covoare și alte lucruri necesare în gospodărie, la care se mai adăuga bineînțeles și zestrea miresei. Pe lângă aceste lucruri, femeile pregăteau întotdeauna plăcinte pe care le cinsteau. De aceea la nunți în trecut, fiecare familie mergea cu coșarca. Femeile pregăteau o plăcintă cu foi, umplută cu brânză dulce de vacă și o altă prăjitură, denumită *pogace*. Pe această pogace, femeile puneau drept ornamente, păsări din aluat, pe care le colorau cu suc de sfeclă roșie și le făceau ochi negri din neghină de grâu. Atât din pogace cât și din plăcintă, zvornicul tăia

jumătate pe care o oprea pentru miri, iar cealaltă jumătate o dădea înapoi celor care o cinsteau.

Iată ce spune zvornicul la cinste:

*Vine binele ca albinele / Nu din munte, nici din punte
Ci de la oameni de frunte / Familia _____
Cinstește casa și masa / Mirele și mireasa
Cu niște bani de ceea cu tivitură / Să dea mireasa la mire gură.
Mai cinstește o turtață cu bomboane / Tăt cu ouă și cu nuci
Cum îs pă lume mai dulci / Tăt cu ouă și zăhar
Da' de dulce vai ș-amar.
La mire o cămașă / Albă ca camița
Și groasă ca lavița / Tot cu bumbi de elefant
Să nu mai meargă serile pă-n sat,
Că-i destul cât o umblat.
La mireasă cinstește o haină cu flori
S-o poarte în sărbători
Când pe Dumnezeu o cinsti
Niciodată n-o greși.
Familia _____
Cinstește la mireți un cadou frumos
Să fie mirele voios.
Noi cinstim cât avem de puținel
Când fată scroafa, mai dăm și un purcel. (inf. Avram Ioan, Crișan)*

După ce se termina cinstea, jocul și voia bună continua la fel ca și până atunci.

Un alt moment important al nunții, era „jocul miresei”. A doua zi fiecare nuntaș trebuia să joace mireasa, contra unei sume de bani. Și cu această ocazie se făceau diverse glume, pentru ca momentul să nu devină monoton. Astfel unii dintre bărbați se mascau, se îmbrăcau în țișănci, se dădeau cu funingine și făceau tot felul de „măscări”, spre hazul întregii asistențe. Acest „joc al miresei” s-a jucat la nunțile din localitate până în urmă cu 15 ani.

Spre amiază, dacă timpul era frumos, întreaga nuntă se muta în grădină, sub pomi. Muzicanții erau urcați în copaci și de acolo trebuiau să cânte. Nuntașii jucau răspândiți prin grădină.

Nunta se încheia spre seară, când nănașii erau conduși spre casă de către muzicanți.

În ziua următoare, pe înserat, avea loc „calea întoarsă”. Aceasta era o nuntă restrânsă, la cei ai casei și rudele cele mai apropiate. „Calea întoarsă” se desfășura pe parcursul întregii nopți și de multe ori se spunea că veselia fusese mai mare decât în timpul nunții.

În acest fel se încheia un lung și amplu ceremonial, cel al nunții, ceremonial prin care se realiza integrarea și adaptarea celor doi miri, la noul statut social.

3.3. Obiceiul de înmormântare

Moartea semnifică trecerea din lumea pământească (albă), în lumea de dincolo, o lume care acum nu este total necunoscută ca și în momentul nașterii, ci este o lume reprezentată printr-un anumit model imaginar, specific fiecărei culturi și religii. Ceremonialul de înmormântare este dominat de sentimentul despărțirii definitive de lumea aceasta, lumea pământească, aceasta fiind marea despărțire sau marea trecere, din lumea cu dor, în lumea fără lacrimi și suferință.

Pentru ca această trecere să se realizeze în condiții optime, trebuiesc urmate anumite ritualuri. Astfel, ceremonialul de înmormântare începe cu spălarea mortului. Acest lucru se face de către două persoane, de același sex cu decedatul, Mortul trebuie spălat, pentru a merge curat în lumea cealaltă, această curățire fizică, sugerând într-o oarecare măsură și curățenia spirituală care îi este indispensabilă pentru a accede spre „înalturi”. După ce este bine spălat, mortul este îmbrăcat cu cele mai bune haine, și așezat în sicriul deja pregătit.

După spălare, mortului i se astupă orificiile: nările, urechile, i se leagă cu o fașă bărbia și cu o altă fașă lafele picioarelor. Astuparea nărilor și legarea fălcilor are semnificații străvechi. Acum aceste semnificații s-au pierdut, dar în vechime acest lucru se realiza cu credința că spiritul celui mort nu va ieși din trup până când nu va fi înmormântat. (Frazer, 1980, p. 100, vol. II)

Se spune că cele două persoane care spală mortul, trebuie să fie foarte atente să îl spele bine, altfel, părțile rămase nespălate, le vor spăla cu limba, pe lumea cealaltă. Mai există credința că aceleora care spală 6-7 morți, li se iartă păcatele și merg după moarte, direct în rai. Cu toate acestea erau puține persoane în sat, care să spele morții, aceasta explicându-se probabil printr-o teamă și repulsie atavică față de morți. În trecut, doar cei mai săraci oameni din sat făceau acest lucru, primind în schimb pentru acest serviciu, aine rămase de la cel mort.

Primitivii credeau într-o contaminare cu energetica morții. De aceea, și în prezent, oamenii se feresc să atingă mortul sau ceea ce a venit în contact cu acesta, pentru a nu se îmbolnăvi, sau a rămâne slăbănogi, fără energie.

Apa rămasă de la spălarea mortului trebuia aruncată într-un loc dosnic, pe unde nu se circulă, deoarece această apă era considerată foarte periculoasă pentru cei vii. Cei care vor călca în locul în care a fost aruncată această apă, se vor îmbolnăvi, putând chiar să moară. Se observă astfel, credința populară în capacitatea apei de a transmite o anumită informație, în acest caz, o informație energetică. De fapt această capacitate a apei de a transmite o informație a fost demonstrată astăzi, științific. Apa transmite în jur energia negativă, un mesaj al morții, mesaj cu care a fost încărcată prin spălarea mortului.

În trecut, pentru persoanele care au avut un comportament urât în timpul vieții, care au fost păcătoase ori s-au ocupat cu vrăji, la moartea lor, familia ruga pe cei care spalau mortul să-i împlante un țărșuș ascuțit în inimă, pentru a nu se întoarce ca strigoi de pe lumea cealaltă. Se povestește despre unele cazuri în care acest lucru nu a fost făcut și familia, sătenii nu au mai avut parte de liniște până când nu au dezgropat mortul și i-au împlântat țărșușul în inimă.

Alături de mort, în sicriu, se pun mai multe lucruri, în primul rând lucrurile personale ale mortului: pieptene, săpun, perie, brici, oglindă, mărgelă, ochelari, batistă, precum și alte mărunțșuri, despre care se crede că le-ar folosi pe lumea cealaltă. Tot în sicriu se mai pune și un „pachet” cu ouă fierte, mere, nuci, bomboane, pentru ca

mortul să aibă merinde de drum și să mai ducă și la nemurile de pe lumea cealaltă. În sicriu se pun atâtea păpuși făcute din hainele mortului, câți copii sunt în casă. Acest lucru se face, pentru ca mortului să nu i se facă dor de ei și să-l ia la el. (inf. Lup Mărioara, Crișan)

Imediat după moarte, în casa respectivă se acoperă toate oglinzile. Persoanele întrebate nu au știut să răspundă de ce sunt acoperite oglinzile. Semnificația acestui lucru a fost uitată, rămânând în prezent doar obiceiul. Se pare că acest obicei vine din timpuri vechi, când se obișnuia citirea viitorului în suprafețele plane, reflectorizante, cum sunt suprafețele de apă, fântânile, oglinzile. Tot astfel, prin intermediul acestor suprafețe se lua legătura și cu cei plecați în lumea cealaltă. Probabil că de aceea se acoperă oglinzile, pentru ca sufletul mortului să nu se materializeze în „lucii oglindei” și să sperie astfel cu această apariție pe cei din familie.

Frazer explică acest lucru prin faptul că oamenii primitivi credeau că imaginea cuiva în apă ar fi chiar sufletul persoanei respective. El spune următoarele: „Există teama că sufletul, ieșit din om sub forma imaginii sale în oglindă, să nu fie răpit de fantoma defunctului care se presupune că rătăcește prin casă până la înmormantare.” (Frazer, 1980, p. 123, vol. II)

În casa în care există mort, nu este bine să se folosească obiecte ascuțite sau cuțitele să se lase cu lama în sus. Obiectele ascuțite nu se folosesc pentru a nu răni din greșeală spiritul celui mort care este în casă până la înmormantare, sau pentru ca sufletul celui mort să nu călătorească pe lama de cuțit spre lumea cealaltă. (Frazer, 1980, p. 193, vol. II)

Deoarece comunicarea dintre vii și morți este imposibilă, (doar prin *vise, pomeni și bocete*) cei vii, aleg mortul recent, drept mesager pentru cei morți cu mult timp în urmă. Prin el, cei rămași în această lume, trimit „pachet” celor plecați în lumea de dincolo.

Femeile mai pregătesc o lumânare specială din ceară de albine, lumânare numită *fușce*. Această lumânare trebuia să aibă lungimea mortului sau mai precis lungimea sicriului. Ea este rotită sub forma unui șarpe încolăcit, a unei spirale, trebuind să ardă continuu până când mortul este dus la groapă (inf. Iusco Ileana, Ribița) sau să ardă din momentul când începe să fie săpată groapa și până când mortul este îngropat. (inf. Lup Mărioara, Crișan). Se crede că lumânarea respectivă îi va lumina mortului existența în lumea nouă în care pleacă. Lumânarea sub formă de spirală poate fi și un simbol al eternității, sugerând celor rămași, că viața nu se termină în momentul morții ea continuând sub o altă formă.

Familia și rudele se pregătesc pentru două seri de priveghi, seri în care se vor da de pomana mortului, gogoși, cozonac și țuică. Mâncarea care se dă cu prilejul serilor de priveghi, este o pomană pentru sufletul mortului, pentru iertarea păcatelor sale, dar în acealși timp este și hrană pentru corpul fizic al acestuia, așa cum rugăciunile sunt hrană pentru suflet.

În cazul în care mortul era de vârstă înaintată, atmosfera din timpul priveghiului era foarte veselă. În timpul priveghiului se jucau un număr mare de jocuri, specifice acestuia.

Unul din cele mai apreciate jocuri de către tineri, era **puricul**. La acest joc, unul dintre tineri, numit *puric*, se așeza în mijlocul încăperii cu un ștergar (cingeu) înnodat în mână. Ceilalți așezați în jurul său, îi strigau: „*Întoarce-te puric*”. El răspundea: „*Nu*

mă întorc până nu se sărută X cu Y”, și îi numea pe cei doi. Uneori, celor doi numiți de puric le făcea plăcere să execute porunca, alteori nu le făcea plăcere și refuzau. Hazul și veselia era generală. Cei care refuzau să execute poruncile *puricului* erau bătuți de către acesta, cu ștergarul înnodat la un capăt.

Un alt joc de priveghi era cel numit **calul**. Acest joc consta în mascarea a doi băieți. Aceștia doi se *aranjează* în așa fel încât să pară a fi un cal. Unul dintre ei, care este capul calului, poartă o cârpă în mână și lovește cu ea pe toți pe care îi ajunge, spunând că este cârpa cu care s-a spălat mortul. Cel aflat în spate, aruncă și zvârle din picioare ca și un cal nărăvaș. Toată lumea țipă și râde la trecerea calului, ferindu-se de loviturile acestuia. În acele momente, se isca la priveghiuri un adevărat vacarm.

Se mai juca la priveghi și jocul „**om sărac**”. Acest joc se juca în felul următor: se făceau șapte bilețele pe care se scria: *primar, polițist, hoț, popă, judecător, om sărac și om bogat*. Aceste bilețele se puneau într-o căciulă și de aici cei șapte participanți la joc își alegeau un bilețel. Ideea jocului era că cel care lua bilețul pe care scria *om sărac* începea să se plângă celorlalți: „Om sărac, om sărac / Mi-o furat pita din sac / Și mălaiul și slănină / Și pun vina pe vecina...” În acel moment *omul sărac* arăta spre unul dintre participanți, încercând să îl ghicească pe cel care avea bilețul pe care scria *hoț*. În cazul în care ghicea hoțul, *judecătorul* îi hotăra o pedeapsă, pe care o aplica *polițistul*. Dacă hoțul nu era ghicit, atunci pedeapsa o suporta *omul sărac*.

Jocul denumit „**Lucră lumea**” la Ribița și „**Craii**” la Crișan consta în următoarele: participanții la joc, stăteau roată în jurul unei mese, cu mâinile încrucișate. *Dirijorul* avea două linguri de lemn și dădea porunci să se lucreze: „lucra lumea!”. În acel moment toți cei aflați în jurul mesei trebuiau să mimeze o anumită muncă, stabilită din timp pentru fiecare: *cosaș, frizer, bărbier, etc.* Dacă dirijorului i se părea că unul dintre participanți nu execută corespunzător lucrul pe care îl avea în sarcină, începea să-i aplice lovituri cu lingura de lemn, peste mâini.

Jocul „**Bază**” se desfășura în felul următor: unul dintre participanți se așeza cu spatele la ceilalți cu o mână la ochi, iar cu cealaltă la spate, cu palma întoarsă spre exterior. Unul dintre participanți îl lovea cu palma pe cel care stătea „bază”. Acesta trebuia să recunoască cine l-a lovit. Dacă îl recunoștea, atunci acesta trecea el de „bază”, iar dacă nu recunoștea, rămânea în continuare de „bază”, până când ghicea cine este cel care îl lovește.

Alte jocuri erau „**Casa orașului**”, „**Fotograful**”, „**Colop**” și jocurile de cărți. Imaginația localnicilor în aceste cazuri era deosebit de bogată și mergea până acolo că uneori legau chiar mortul cu câte o ață sau sârmă, făcându-l să-și miște câte o mână sau un picior spre groaza și ulterior hazul general. Aceste jocuri „vesele” de priveghi, mă duc cu gândul la strămoșii noștri daci, care plâneau la nașterea unui copil și râdeau și se veseleau cu prilejul morții. Să fie jocurile respective o rămășiță a acestei vechi filozofii cu privire la viață și moarte? Astăzi la priveghiuri doar jocurile de cărți se mai practică, considerându-se scandalosă o comportare similară jocurilor amintite mai sus. (inf. Iusco Ileana, Ribița; Lup Mărioara, Crișan; Danciu Loghin, Ribicioara)

Multe din jocurile de priveghi - spune Ghinoiu - prefigurează coregrafic sexualitatea, altele graviditatea. Aproape nu este joc de priveghi din care să lipsească pedeapsa *sărutului*, iar când murea cineva se petrecea mai cu foc decât la naștere sau căsătorie, spune tot Ghinoiu (Ghinoiu, 2004, p.124)

Aflarea sexualității în apropierea morții nu este neapărat o mentalitate primitivă sau absurdă. Prin anexarea sexualității la riturile morții, se încearcă o oarecare anulare a celei din urmă, o sugerare a perpetuării vieții. Prin actul sexual se aduce o noua viață, recuperându-se astfel viața ce tocmai s-a stins. „Articularea necesară a sexualității cu moartea își găsește ecou în actul concret al dragostei. Prin săvârșirea dragostei se începe un nou ciclu vital, ciclul generației descendente, al înmuguririi germenului. (...) Din punct de vedere strict biologic, supraviețuirea după pierderea capacității de procreare este inutilă. Pentru perpetuarea vieții, cele două fenomene opuse și contradictorii, nașterea și moartea trebuie să-și predea încontinuu ștafeta.” (Ghinoiu, 2004, p. 125)

Cu ani în urmă, se obișnuia ca în perioada celor trei zile cât mortul stătea în casă, să fie jelit, bocit. Existau în sate câteva femei vârstnice, „specializate” în realizarea acestui lucru. Se considera un mare păcat, o sfidare la adresa mortului ca acesta să plece din casă fără să fie bocit. La Crișan, Lup Mărioara spune că se obișnuia ca trei femei bătrâne să se cante la colțul casei, al târnațului, dar nu precizează dacă acest lucru se făcea într-un anumit moment al zilei (exemplu: dimineața sau seara) sau pe toată durata zilei.

Bocetul „este modularea culturală a durerii” - spune Kligman - facilitând totodată comunicarea dintre vii și morți, el fiind o adevărată obligație rituală. Prin intermediul bocetului, cel mort își ia rămas bun de la lumea pe care o părăsește, de la tot ce i-a fost drag, de la întreaga familie, dar mai ales îi sunt transmise informații despre noul mod de viață care îl așteaptă de acum înainte și unele reguli de comportament în lumea nouă în care a trecut. Acest lucru este unul similar cu vechi practici și credințe precreeștine care cereau celor vii să îndrume, să călăuzească sufletul mortului în lumea de dincolo prin sfaturi permanente pe parcursul celor 40 de zile de după moarte. În „Bardo Thodol” („Cartea morților Tibetana”) este prezentat întregul ritual și regulile care trebuiesc urmate de cei rămași în viață, pentru a acorda o îndrumare corespunzătoare sufletului mortului, pentru a-i ghida drumul în lumea cealaltă și a-l scăpa de capcanele care îi pot apărea în cale. Aceasta este o carte de povățuire a celui care abia a murit. Ea îi servește ca ghid în timpul existenței Bardo - o stare intermediară de 49 de zile simbolice - durată între moarte și renaștere. Aceste îndrumări sunt rostite la urechea mortului de un apropiat, atât timp cât acesta nu este îngropat și se continua până la 49 de zile.

Astfel, și bocetul femeilor bătrâne este posibil să aibă rolul de a ghida așa cum mai spuneam sufletul mortului, pe noul drum pe care tocmai a pornit.

În trecut, cele două persoane care spălau mortul, făceau cu rândul de veghe la căpătâiul lui. Până în momentul înmormântării, mortul nu era lăsat o clipă singur. Pe lângă alte considerente, această veghe se datora și faptului că unele femei care doreau răul cuiva, puteau să pună în sicriu un obiect al persoanei vizate, un fir de păr sau o bucată de material. Dacă reușeau să facă acest lucru, atunci persoana respectivă se îmbolnăvea grav putând chiar să moară. Cu bucăți din pânza care leagă picioarele mortului, se pot „lega cununiile tinerilor”.

Ca „antidot” pentru vindecarea acestor „boli”, se folosesc bucăți din giulgiul mortului, din legătura de la picioare, din cârpa cu care s-a spălat mortul, sau așchii din cruce. Acestea se pun pe jar și cu fumul rezultat se afumă bolnavul.

A treia zi de la moarte are loc înmormântarea. Aceasta are loc de abia în a treia zi, deoarece există credința (conformă de altfel cu unele informații ezoterice) că sufletul

stă trei zile în jurul propriei case și vizitează toate locurile pe unde a umblat cât a trăit.

Înainte de a începe înmormântarea, preotul face sfeștanie în casă. Aceasta constă în desenarea unei cruci pe perete, cu o lumânare aprinsă, ritualul respectiv fiind însoțit de rugăciunile de rigoare.

Se mai obișnuiește ca înainte de scoaterea mortului din casă, să se închidă ușa camerei, și cu boabe de grâu să se arunce prin odaie, peste toată familia adunată în jurul mortului. Împrăștierea boabelor are rolul de a împiedica mortul să ia cu el norocul, bunăstarea și sporul din familia respectivă. (inf. Sârba Romica, Ribița)

Sicriul este scos din casă de șase persoane (rude apropiate). Mortul este scos din casă cu picioarele înainte, astfel încât drumețul să fie îndreptat încotro îi este drumul, să nu aibă cumva gânduri să se întoarcă înapoi ca strigoi. Tot în această idee se înscrie și obiceiul de a răsturna catafalcul, masa pe care a fost așezat sicriul, imediat ce acesta este scos din casă: mortul nu trebuie să-și mai regăsească locul părăsit din casa respectivă, din lumea aceasta. Referitor la acest lucru, Plinius spunea: „Natura a dispus ca omul să intre în această lume cu capul și să o părăsească cu picioarele înainte.”

Pe tot parcursul ceremonialului de înmormântare, un accent deosebit cade pe **pomana** făcută pentru sufletul mortului. Pomana se face pentru iertarea păcatelor săvârșite de cel mort. Sufletul mortului își găsește astfel liniștea, rămânând în lumea cealaltă. El nu îi mai tulbură pe cei apropiați, rămași în urmă.

În timpul înmormântării, pentru sufletul mortului se dau de pomană mere, nuci, colaci, pizărai, bani.

În Crișan familia dă de pomană pe sub sicriu, pe la picioarele mortului, o „găină”, adică „un colac cu un cucuruz”. La neamurile apropiate se dă de asemenea o creangă cu un colac, aceasta simbolizând „oaie”, „vacă”, „porc”. Pentru ca mortul să aibă cu ce să-și plătească cele 24 de vămi ale văzduhului, prin care trebuie să treacă, se dau copiilor la groapă, 24 de pizărai în care s-a împlântat un bănuț.

Înainte de a porni cu mortul la groapă acesta își ia rămas-bun și *iertăciune*, de la toți cei apropiați. *Iertăciunea mortului* (Victoria) este cântată de cantor împreună cu ajutoarele sale (dieci). Aceste versuri au fost compuse în trecut de către cantor sau învățător. Versurile reprezintă rugăciunea de iertare a mortului pentru cei de față, cărora el poate le-a greșit, reprezentând totodată și despărțirea formală de comunitate.

Iată câteva variante ale acestei *iertăciuni*:

*O tu moarte nemiloasă / Cum ne scoți tu de prin casă
Eu prin această cântare / Îmi iau de la toți iertare*

*O iubita mea soție / Dreaptă prin căsătorie
Cu care eu pe pământ / Bune - rele-am petrecut*

*Astăzi mă duc de la tine / Părăsesc această lume
Și mai mult noi niciodată / Nu vom mai fi laolaltă*

*Dacă eu ca și bărbat / Vreodat te-am supărat
Vină ,întinde-ți mâna dreaptă / Și din inimă mă iartă*

*Ceasul despărțirii vine / Lume cu totul de tine
Acum lumea părăsesc / Și-n grea cale eu pornesc*

În cale nemişcată / Unde n-am fost niciodată
Toată lumea-acolo merge / Înapoii nu se întoarce.

Veniți voi copiii iubii / Pân' la groapă ma-nsoții
Că al vostru tată dulce/ De la voi acum se duce

Că azi mă duc de la tine / Părăsesc această lume
Și mai mult noi niciodată / Nu vom mai fi laolată.

Copilașul meu iubit / Azi te las eu necăjit
C-ai rămas prea mititel / Ai grijă Doamne de el.

Veniți frații mei iubii / Pân' la groapă mă-nsoții
Că al vostru frate dulce / De la voi acum se duce

A mele surori iubite / Azi vă las cam necăjite
Că moartea m-a secerat / Acum de voi mă despart.
Veniți cumnați și cumnate/ Ale mele neamuri toate
Și îmi dați o iertăciune / Că mă duc din astă lume,

Plângeți nepoți și nepoate / Că azi moartea ne desparte

Cei născuți și buni creștini / Vecini, tineri și bătrâni
Și toți câți v-ați ostenit / Și la mine ați venit

Vă doresc la fiecare / Ca în rai s-aveți intrare
O soare lumina mea / În veci nu te-oi mai vedea.

Aceste versuri se compuneau în funcție de împrejurări și necesități.

Tu copilul meu iubit / Azi te las cam necăjit
Că rămâi cam tinerel / Ai grijă Doamne de el
Măine vei striga pe mine / Crezând că mai sunt pe lume
Văzând că nu voi răspunde / Fața-n palme vei ascunde
Lacrimile ce-i vărsa / Pentru mine vor striga
Te voi auzi din groapă / Tu de azi nu mai ai tată.

O, tu moarte-nfricoșată / Pe pământ ce ești lăsată
Înspre mine căutași / Și din lume mă luași.

O, tu nemiloasă moarte / Tu din lume nu mă scoate
Ea mă scoate și din lume / Și mă dă la putregiune

Ce dureri și ce suspine / M-au cuprins acum pe mine
Când văd că nimeni nu poate / Să mă scoată de la moarte

De necazuri lumea-i plină / Moartea-i leac bun de hodină
Viața e o boală grea / Moartea-i leac bun pentru ea.

Florică-n primăvară / Crește din pământ afară
Vine bruma o lovește / Cade jos, se veștejește.

Chiar așa căzui și eu / C-a poruncit D-zeu
Bruma morții m-a lovit / Lăsând lumea, am murit.
Iată scumpa mea muiere / Așa prinsă de durere
Vină și-mi dă mâna dreaptă / Și din inimă mă iartă.

Sună clopotul a jale / Între neamurile mele
Sună, sună c-au trecut / Toate câte m-au durut

Ce dureri și ce suspine / M-au cuprins acum pe mine
Când văd că nimeni nu poate / Să mă scoată de la moarte

O lume înșelătoare / Ca florile trecătoare
Primăvara înfloresc / Și toamna se veștejesc

Omun-n lume cât trăiește / La moarte nu se gândește
Când crede c-ar mai trăi / Moartea zice:sunt aci!

Moartea-n lume e mai mare / Pe nimeni prieten nu are
De bătrâni nu i-e rușine / La cei tineri încă vine

Ea pe nime nu alege / Pe toți de-o samă culege
Pe unii la tinerețe / Pe alții la bătrânețe.

Ceasu despărțirii vine / Lume cu totul de tine
Acum lumea o părăsesc / Și-n grea cale pornesc

O tu moarte-nfricoșată / Pe pământ ce ești lăsată
Tu pe mine căutași / Și-ntr-o clipă mă luași

Vină tu soție dragă / Vină-acuma și mă iartă
De toate câte-am greșit / Amândoi cât am trăit

Că azi mă duc de la tine / Părăsind această lume
Și mai mult noi niciodată / Nu vom mai fi laolată

Veniți voi copii iubți / Pân la moarte ne-nsoțiți
Că al vostru tată dulce / De la voi acum se duce
Voi nepoți și nepoțele/ De voi mă despart cu jăle
Cu care m-am veselit / În lume când am trăit

Frați,cumnați și voi cumnate / Ale mele neamuri toate
Cu pământ să m-astupați / De toate să mă iertați

Rămâneți cu toți plângând / Că eu mă duc în pământ
La doi metri adâncime / Să nu mă mai vadă nimeni.

Acum zic un bun rămas / Ție lume că te las
Cât în tine am trăit / Puțin bine am găsit

Să zicem iertat să fie / Răposatul în vecie. (din însemnările lui Cleșiu Aurel, Ribița)

Ascultați creștinilor / Bătrâni și voi tinerilor
Sfânta scriptură ne spune / Suntem praf și putregiune
În lume moartea-i mai mare / Pe nimeni prieten nu are
De bătrâni nu i-e rușine / La cel tânăr încă vine
Tânăr sau bătrân n-alege / Pe toți la rând îi culege
Priviți la stejarul care / Azi e verde, viu și mare
Și stă falnic în pădure / Mâine-l taie o secure
Așa-i și a noastră viață / Azi stejar plin de verdeață
Mâine moartea ne cosește / Ce-a fost verde,veștejește
Sună clopotul cu jale / Între neamurile mele
Sune, sune, c-au trecut / Toate câte m-au durut
Moarte, moarte, nemiloasă, / Neagră ești și firoasă
Că pe omul fiecare / Îl răpești fără de cruțare
Tu desparți soț de soție / Nu pe-un an ci pe vecie.
O moarte urât cuvânt / Rău faci pe acest pământ

*Ci vino, mă rog azi ție / Preaiubita mea soție
Adă-ți mâna ta cea dreaptă / Și din inimă mă iartă
Veniți voi copii iubți / Care rămâneți mânăți
Dați-mi acum la plecare / Cea din urmă sărutare
Venți frați, venți surori/ De mă-acoperți cu flori
Dați-mi și voi iertăciune/ Că mă duc din astă lume
Venți veri și verișoare / Alte rude doritoare
Cu toți mâna încoaci îmi dați / Și vă rog să mă iertați
Și noi care am venit / Să-l petrecem la mormânt
Să zicem ca în vecie / Pomenirea lui să fie. (inf. Roman Ioan, Uibărești)*

În timp ce se cântă această cântare, rudele celui mort vin și-l sărută, sau mai bine spus, sărută icoana care este pusă pe pieptul mortului. Acest „sărut” simbolizează iertarea acordată mortului în cazul în care acesta a greșit cu ceva dar și un „rămas bun” pentru despărțirea care urmează.

Cu acest moment, slujba de înmormântare se încheie, iar peste mort este pus capacul sicriului. Se formează cortegiul funerar din toți cei prezenți la înmormântare, care îl vor conduce pe mort până la groapă. Procesiunea funebră își croiește drum din curtea casei spre cimitir. Pe parcursul drumului, au loc mai multe opriri pentru realizarea de rugăciuni. Aceste opriri se fac la praguri, la răscruci, izvoare, pâraie. Aceste rugăciuni ajută mortul să se deplaseze peste obstacole. Pragurile sunt simboluri ale trecerii mortului din lumea acesta în cealaltă. Opririle pe drum pentru rugăciuni sunt în număr de doisprezece, dar nu toată lumea și le permite deoarece ele trebuie plătite preotului. De aceea, aceste opriri sunt uneori în număr mai mic. La fiecare oprire, femeia care duce la cimitir coșul cu pizărai în care s-au înfipt bani, are și o cană cu apă, din care golește o parte la fiecare oprire. Tot din această apă va goli preotul și în groapă înainte de coborârea mortului. Această apă poate să aibă rolul de a purifica, de a spăla urma mortului, de a apăra pe cei care vin în urma sicriului, de influența nefasta a morții. Apa aceasta reprezintă o demarcație între lumea vie și cea nevie, între viață și moarte, marcând deja drumul spre cealaltă lume pe care mortul începe să-l facă odată cu drumul spre groapă. Eliade spune că utilizarea funerară a apei se datorează funcției cosmogonice, magice și terapeutice a acesteia. Apele potolesc *setea mortului*, ele îl dizolvă, îl solidarizează cu semințele; „apele *ucid mortul* anulând definitiv condiția sa umană, pe care infernul i-o lasă la un nivel scăzut, larvar, păstrându-i astfel intactă posibilitatea de suferință.” (Eliade, 2005, p. 211). Se observă astfel că prin intermediul apei se încearcă o integrare a mortului în natură, în ceea ce privește corpul său fizic, iar a sufletului său, în cealaltă lume.

După încheierea slujbei de înmormântare, participanții sunt invitați de către familia mortului să ia parte la o masă de pomenire a mortului. Această masă este o formă de glorificare a sufletului mortului. De asemenea, această masă are rolul de a întări legăturile sociale între membrii comunității.

La trei zile după înmormântare se ridică primul parastas de pomenire a celui mort, iar următoarele se vor ridica la 6 săptămâni, la jumătate de an și la un an. Doliul familiei este de un an întreg. În această perioadă familia se acomodează cu noua situație apărută în urma dispariției unuia din membrii săi, se roagă pentru sufletul mortului și îi face pomeni. Masa care marchează integrarea finală a decedatului în cealaltă lume are loc la un an de la moarte când de obicei are loc și sfințirea crucii de pe mormânt.

Acest parastas la un an de zile, este dedicat tuturor membrilor morți din familie, recunoscându-se astfel integrarea celui decedat în rândul lor.

3.3.1. Cântecul bradului

Un obicei deosebit de înmormântare, prezent în comuna Ribîța, însă cu anumite particularități în satul Crișan, este obiceiul intitulat „Cântecul bradului”. Întregul ceremonial de înmormântare în acest caz, are ca simbol central **bradul**, simbol în jurul căruia se și realizează. Obiceiul respectiv se pare că provine din timpuri precreștine când bradul avea rolul de stâlp funerar, care după creștinare a fost înlocuit de cruce. Bradul era folosit în astfel de ocazii, fiind un simbol al perenității, un simbol care certifica nemurirea sufletului, continuarea vieții celui mort, într-o altă lume.

Chiar dacă bradul în prezent se pune doar la capul tinerilor morți necăsătoriți, în satul Crișan, acest lucru se făcea și în cazul morților căsătoriți, indiferent de vârstă sau sex. În cel din urmă caz, bradul se identifica cu soțul sau soața moartă.

Ritualul de înmormântare păstrează următorul tipic care începe cu aducerea bradului din pădure de către un număr de cinci-șapte bărbați. La hotarul satului așteaptă femeile care cântă bocetul de „aducere”.

*Prin munții cei 'nalți / Merg mai mulți bărbați
Merg ca să-l doboare / Și să îl coboare
Un brad drept frumos / Și cel mai fălos
Care va cădea / Ca faină Ana
Să-l aducă Anei / Fata Sânzienii
Cea care-o murit / Și s-o prăpădit*

*Lăsând doi copii / Și bărbatul ei
Cu amar și chin / Și mare suspin.*

În această primă parte a bocetului este prezentată alegerea și doborârea bradului din pădure, precum și a moartei: cine este, cum o cheamă, ce familie a avut, de cine trebuie să se despartă. În continuare bradul este compătimit pentru faptul că trebuie să-și părăsească locul lui din pădure, pentru a veni în sat, într-un loc care nu-i este propice, un loc plin de tristețe (cimitirul).

*Bradule, brăduțu / Cin` ți-a poruncitu
De te-ai coborâtu / De la loc pietros
La loc mlăștinos/ De la loc cu piatră
Aicea la apă?
Că mi-o poruncitu/ Cui i-o trebuitu!
O altă variantă a acestui bocet, spune următoarele:
Mulți voinici din sat / Cu părul lăsat
Cu capul plecat / Cu roua pe față
Cu securi la brâu / Cu colaci de grâu
Din sat or plecat / Și tăt or umblat
Din vărsat de zori / Pân' la cântători
Și or tăt umblat / Văile cu fagi
Și munții cu brazi / Până ce-au găsit
Bradul cel vestit / Pentru Ana lui Mihai
Dumnezeu s-o-mburde-n rai.*

Bradul adus în curtea mortului este curățat de *cloambe* pe cea mai mare porțiune, rămânând tulpina goală și doar puțină cetină în vârful lui. La bază este bine ascuțit, pentru a putea fi înfipt în pământ la capul mortului.

În timp ce bărbații pregătesc în ogradă bradul, în casă, femeile în jurul moartei, care a fost îmbrăcată și pusă în sicriu, cântă *bocetul moartei*.

*Când era să fie vară/ Într-o zi de către sară
S-a dus Ana lui Tănase / S-aducă pământ din coastă
Să lipească vatra-n casă / Dar ceasul rău a venit
Și hatul s-o huluiț / Pe Anuța lui Tănase
Și i-o rupt bieteale oase / Ai, dragă Anuța noastră
O văzut un copilaș / Mititel și drăgălaș,
Că hatul s-o huluiț / Pe Anuța o zdrobit
Ai, dragă Anuța noastră.
O strigat cât o putut / Și vecinii-or auzât
Or fugit cu mic cu mare / Cu sape și cu topoare,
Ai, dragă vecina noastră. / Or scos pe biata nevastă
De sub hat zdrobită toată / Și în casa ei or dus-o
Și pe lipideu or pus-o,/ Ai, dragă Anuța noastră.
Lipideu mândru-nflorat / Și frumos v-or îmbrăcat.
Avea douăzeci de ani, / Lasă doi copii orfani
Ai, dragă tânăra noastră.*

Se observă că în versurile realizate pe moment, în funcție de cazul respectiv, este prezentat modul în care a survenit moartea femeii. Aceasta se dusese după pământ în coastă ,deoarece îi era necesar pentru lipirea vetrei. Scoțând pământul de la baza peretelui de unde probabil ducea tot satul, acesta s-a prăbușit peste ea, omorând-o. Oamenii au sărit să o salveze, dar intervenția lor a fost tardivă. Jalea familiei, dar și a

femeilor era mare, deoarece Ana, (moarta) fusese tânăra și lăsa în urma ei un soț îndurerat și doi copii mici.

Când bărbații își termină treaba în curtea moartei, când bradul este gata pregătit pentru a fi împodobit, atunci intervin din nou femeile. Ele vor împodobi bradul, vor încerca să-l facă cât mai frumos, el fiind din acel moment pentru moartă, tovarășul de drum. În tot timpul împodobirii (*împrimuratului*) bradului, femeile cântă *bocetul* (*cântecul*) bradului.

*Cetina de brad/ Rău te-ai duplecat
Din codru-ai plecat /
Eu m-am duplecat / La cin` m-o chemat!
Mulți voinici din sat / În codru-i mânăra
Pe min` mă aflară / Fain mă curățară
Cetina mi-o luară / Și cu min` plecară
Pe-o rară cărare / Pe-un deluț frumos
Cătră sat în jos / Pe-o rară cărare
Pe-o rază de soare / În cale veniră/
Fete câștigate / Și neveste `nalte
Și-apoi îmi cântară / În sat mă băgară
La curte aleasă / La Ana acasă
Și pe min` m-o pus / Cu cetina-n sus
Să-i fiu pom de-ajuns / Cu cloambe lăsate
A jale de moarte, /Și-apoi mă-nflorără
ăț cu peticele / Că le-am făcut jele
Cu flori din izlaz, / Plâns și mult necaz
Cișcăneiu rotat / Vigan înflorat
Camași de copii / Tu mamă să vii
Să îi vezi pe ei / Cum îs sângurei
Ca doi porumbei.*

Bradul este împodobit cu *primuri* (*panglici*) viu colorate, baticuri, batiste (cișcăneie, cișcăneuțe). În satele Dumbrava de Sus și Crișan bradul se împodobește și cu diferite piese din costumul popular al mortului, care ulterior vor fi date copiilor lui spre păstrare. Tulpina bradului este îmbrăcată în alb, iar un brâu de fonfiu și flori, înconjoară în spirală tulpina bradului, până sus la cetină. La rândul său, cetina este și ea împodobită cu toate cele amintite mai sus.

După ce bradul este gata împodobit, femeile pun în fața bradului o cantă cu apă, un colac, iar lângă el, mere în care sunt înfipte crenguțe de brad. Mai târziu o femeie din grup, le va împărți tinerilor, băieți și fete, când vor porni cu bradul la locul înmormântării. (Lapteș, 2004, p. 66)

Colacul și merele se dau ca pomană pentru sufletul mortului. Merele sunt simboluri ale dragostei, rodirea mărilor reproduce ciclul regenerativ viață/moarte și „neagă simbolic moartea celui pe care îl comemorează. „(Kligman, 2005, p.138) Moartea respectivei nu este privită la modul absolut, în sensul că decedata va continua să trăiască în planul fizic prin copiii ei, iar în cealaltă lume își va continua existența ca „suflet”.

După terminarea slujbei religioase de înmormântare, pe drumul spre cimitir, femeile au un alt bocet pe care îl cântă și anume *bocetul de plecare*:

*Rămâi casă sănătoasă / Că măicuța mea te lasă
Cântă-te și tu ocol / Că de mama rămâi gol
Cântă-te casă și masă / Că măicuța mea te lasă
Cântați-vă voi pereți / Că de maica rămâneți.
Măicuță și gospodină / Ne-i lăsa casa streină
Pe noi toți fără de milă / Singuri în a ta grădină.
Moarte, moarte, ce făcuși? / Luași mama de la prunci
Și rămân ei singurei / Cu dorul crescut în ei
Strigă moartea la fereastră / Leși tu măicuță din casă!
Stai moarte nu mă grăbi / Că nu mă pot despărți
De frunza de anglicei / Și de doi copii ai mei
Că rămân ei singurei / Ca doi pui de porumbei.
Voua vecini și vecine / Eu vă las cu bine
Vă las de veci sănătate / Și plec în cale departe.
Ăst brad împodobit / Ție ți l-am pregătit
Să-ți fie de o simțire / La a noastră despărțire.*

În acest bocet este cuprinsă despărțirea moartei de toate câte i-au fost dragi, de casă și familie, de copii, de vecini și cunoscuți. Moarta se desparte cu durere de cei doi copii mici ,care vor crește singuri și nemângâiați. Mama copiilor ar dori să mai rămână, dar moartea este neîndurătoare, fără pic de milă.

La intrarea pe poarta cimitirului, femeile cântă un alt bocet, numit *bradul de mort*:

*Bradule, brăduțu / Cin` ți-a poruncitu
De te-ai coborâtu / De la loc pietros
La loc mlastinos, / De la loc de piatră
Aicea la apă? / - Că venii la Ana,
Dalba Sânziana / Cea care-o muritu
Și s-o prăpăditu. / Pe mine m-aflară
Fain mă curățară / Cetina mi-o luară
Să mă înflorească / La mândra crăiasă
Cu flori de izlaz / Cu plâns și necaz.
Și pe min` m-or pus / Cu cetina-n sus
Să-i fiu pom de-ajuns / Tot cu păsărele
Ciripind a jele / Și cloambe lăsate
A jăle de moarte. (inf. Niță Ileana, Crișan; Bârna Tănase, Crișan)*

În cele din urmă, după ce proaspătul mormânt este acoperit, se înfige și bradul lângă cruce, la capul mortului. El îi va veghea mormântul un an de zile. După parastasul „de un an de zile”, bradul acum uscat , va fi înlăturat.

Bradul, sau „*sulița mortului*” cum este denumit în zonă, are rolul de a ușura *trecerea* mortului din lumea aceasta în cealaltă. Prin însăși forma pe care o are, bradul face o permanentă legătură între pământ și cer. În cazul ceremonialului respectiv el este un însoțitor al mortului pe drumul spre cealaltă lume, înlocuind familia și pe cei dragi pe care acesta îi lasă în urmă. Pentru cei vii, bradul îl întrușipează pe cel plecat, pe cel drag. Aceștia, privind bradul care domina cimitirul și se observă de departe din sat, își mai alină dorul și durerea după cel plecat. Totodată bradul, sulița, mai este și un omagiu adus de către familie, prieteni și consăteni, mortului.

În prezent, acest obicei de împodobire a unui brad, se practică doar în cazul în care mortul este necăsătorit. Bradul care se împodobește cu acest prilej trebuie să aibă o înălțime echivalentă cu numărul anilor celui sau celei decedate.

În acest caz, are loc o cununie simbolică a mortului, acesta fiind îmbrăcat în haine de nuntă (fetele în rochii de mireasă și coronită pe cap). Nunta simbolică este necesar să se realizeze pentru a se urma ciclul firesc al vieții: naștere, căsătorie, moarte. Există credința că ar fi periculos să se sară peste unul din aceste cicluri, de aceea înmormântarea acestor tineri este realizată sub forma unei nunți simbolice. Mortul trebuie să fie căsătorit simbolic, pentru a nu se mai întoarce pe pământ pentru a-și găsi perechea și pentru a-și îndeplini destinul social și dorințele sexuale frustrate.

Se crede de asemenea că toți morții care își lasă pe pământ treburi importante nerezolvate, un dușman de moarte sau o dragoste neîmplinită, se vor întoarce ca strigoi. Dacă sufletul mortului nu este satisfăcut, el nu-și găsește liniștea în lumea în care a plecat și rămâne o amenințare pentru cei vii. De aceea, „nunta mortului”, cum o numește Kligman, are rolul de a tempera „tensiunea produsă de împerecherea paradoxală a sexualității cu moartea. Sexualitatea și moartea sunt dimensiuni fizice și sociale fundamentale ale ciclului vieții și ale crizelor existențiale asociate acestuia. Ele fac continuu obiectul religiei, politicii, medicinei, filozofiei, jurisprudenței, literaturii și culturii populare.” (Kligman, 2005, p.164)

Acest duo între moarte și sexualitate, atestă capacitatea acestora de a se atrage și respinge reciproc, dorința și teama fiind doi factori puternic stimulatori ai acțiunilor umane. (Kligman, 2005, p.164)

„Nunta mortului” și bineînțeles credința ilustrată mai sus, este prezentată într-o formă unică, desăvârșită în balada *Miorița*. „Nunta” ciobanului din *Miorița*, confirmă această regulă.

Ciobănașul, un tânăr *nelumit*, este căsătorit simbolic cu *a lumii mireasă*. El nu trebuie să se întoarcă din cealaltă lume pentru a-și căuta mireasa.

Ritualul căsătoriei și al morții reprezintă constituirea și dizolvarea relațiilor sociale, deoarece căsătoria duce la perpetuarea vieții și la constituirea relațiilor sociale, pe când moartea duce la distrugere biologică și ruperea relațiilor sociale. De aceea, riturile vieții și ale morții sunt înrudite atât ca structură cât și în conținut. Asemănarea dintre moarte și căsătorie este subliniată prin contraste și inversiune simbolică (albul strălucitor al nunții, contrastează cu negrul întunecat al morții.)

Corespondența între nuntă și moarte constă în următoarele elemente de ceremonial:

- îmbrăcarea miresei «---» îmbrăcarea mortului
- iertarea cerută familiei de către tinerii care se căsătoresc «---» iertăciunea mortului
- cinstirea mirilor, oferirea de daruri «---» pomenile pentru mort
- ospățul (masa ceremonială) «---» mese rituale de pomenire

Chiar dacă asemănările sunt evidente, există și diferențe importante reliefate în primul rând de opoziția culorilor **alb-negru**.

În cazul morților necăsătoriți cele două ceremonialuri se juxtapun, se înmănunchiază, într-o singură manifestare ceremonială. Atunci, „**sulița**”, bradul mortului, înlocuiește **pomul de nuntă**. Chiar dacă la „nunta mortului”, decedatul este îmbrăcat în haine de

nuntă, participanții la ceremonie poartă haine de doliu. Prin această căsătorie simbolică, pe lângă cele arătate mai sus, se încearcă atenuarea durerii familiei rămase, se încercă „umanizarea morții, fixând-o într-o rețea de relații socio-umane.” (Kligman, 2005). Nunta respectivă este de asemenea rezultatul afecțiunii față de mort, dar și a spaimei, a temerii față de revenirea mortului ca strigoi.

Acest ceremonial de înmormântare continuă să își păstreze componentele sale majore, constatându-se un conservatorism accentuat în cazul ceremoniei de înmormântare, în contrast cu celelalte obiceiuri legate de ciclurile vieții, obiceiuri ce sunt în prezent într-un proces accelerat de degradare.

Bibliografie

- Eliade, Mircea - *Tratat de istorie a religiilor*, Ed. Humanitas, București, 2005, Ed. a IV a.
- Frazer, J. G. - *Creanga de aur*, Ed. Minerva, București, 1980, vol. I, II
- Kligman, Gail - *Nunta mortului - Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Ed. Polirom, Iași, 2005, Ed. a 2-a
- Lapteș, Marcel - *Eseuri de etnografie și folclor*, Ed. Corvin, Deva, 2004
- Pop, M.; Ruxăndoiu, P - *Folclor literar românesc*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991.
- * * * - *Cartea morților Tibetană*, Ed. Moldova, Iași, 1992
- * * * - *Nunta la români*, Ed. Minerva, București, 1989

IV. RELAȚIILE SOCIALE

Satele comunei, la fel ca și celelalte sate românești aveau la bază un sistem de relații sociale complexe, rezultate din totalitatea relațiilor consanguine, de afinitate, de nașie și de vecinătate. H. H. Stahl a arătat că „sistemul de organizare a satelor noastre vechi a avut ca element de bază **neamul**, cu toate încręgăturile lui, iar ca mod de articulare **relațiile de înrudire**, înlăuntru nemului și între neamuri.” (H. H. Stahl, I-III, 1958+1959)

În cadrul comunităților sătești caracterizate de endogamie, relațiile de înrudire se constituie pe linii de consanguinitate, afinitate și nașie.

Relațiile consanguine sunt cele din cadrul familiei, cum ar fi : părinți și copii, bunici și străbunici, nepoți și strănepoți

Relațiile de afinitate se stabilesc între neamuri a căror consanguinitate depășește limitele exterioare ale interzicerii incestului, deci dincolo de gr. IV de înrudire, prin căsătorie.

Înrudirea prin nașie comportă un grad înalt de specialitate, funcțiile ei fiind proeminent marcate în sistemul obiceiurilor legate de marile momente ale destinului individual (nașterea, căsătoria). În cadrul ceremonialurilor amintite se stabilește o relație de înrudire între familii, cea a nașului și a finilor, iar nașia se moștenește.

Cele trei tipuri de relații constituie un model structural bine încheșat care sta la baza a ceea ce în general se cheamă omenie.

Neamul este structura socială fundamentală a comunităților folclorice tradiționale. (Pop, Ruxăndoiu, 1991, p. 51). Neamul semnifică de fapt, apartenența la o anume rădăcină, la o anume „familie” largită, rezultată din legăturile de sânge.

Un neam, poate fi în accepția locală, „bun” sau „rău”, „mare” sau „slab”. Aceste calificative sunt transmise de la o generație la alta, s-ar putea spune că sunt moștenite. Neamurile „bune”, dispuneau de o anumită stare materială, moștenită și menținută, sau chiar amplificată de generațiile următoare. Trăsăturile specifice neamurilor „bune” sunt onoarea, tăria morală, credința, hărnicia, înțelepciunea, omenia. Conform credinței populare (dealtfel acum confirmată de genetică) virtuțile ca și viciile, caracterul stămoșilor, se transmite mai departe urmașilor. Chiar dacă de-a lungul timpului apărea la un moment dat în neam o „oaie neagră”, adică un individ care nu se încadra în caracteristicile neamului și „făcea neamul de rușine” sau într-o altă expresie „o lua pe arătură”, cu toate acestea, numele bun al neamului rămânea. Astfel, individul purta de-a lungul întregii sale vieți apartenența la un „neam slab”, sau din contră, datorită apartenenței la „neamul bun” era mereu bine văzut în comunitate, putând oricând să accedă la un loc de frunte în cadrul acesteia. Pentru cei de „neam slab” acest lucru era aproape imposibil. Până nu cu mult timp în urmă, căsătoriile se realizau tot după neam, pentru cei din „neam slab” fiind greu să realizeze o alianță cu cei din familiile de „neam bun”.

De asemenea, „nașia” era realizată de 2-3 familii de vază din sat. Acestea nășeau întregul sat, datorită faptului că erau de „neam bun” și implicit dispuneau de o stare materială bună. Relația care se stabilește între fini și nași este trainică. Finii, de-a lungul întregii vieți, erau datori să ajute familia nașului la clăci sau la muncile agricole. Relația stabilită între cele două familii este de rudenie simbolică.

Alte relații importante care se stabileau între familiile comunității, erau cele de **vecinătate**. Aceste relații erau deosebit de strânse și apropiate, de multe ori chiar

mai strânse, mai bune decât între rudele de sânge. Există și o expresie locală cu privire la acest lucru, în care se spune că „îi mai aproape vecinu', ca neamu' !”. Vecinii se ajutau întotdeauna, la orice muncă : atât la lucrările agricole, cât și la cele casnice-gospodărești (tors, țesut, la făcutul liptarului sau la tăiatul porcului), dar și în momentele majore din existența familiilor: nuntă ,botez, înmormantare. Până astăzi, încă se obișnuiește ca atunci când uneia dintre gospodine îi lipsește un aliment în gospodărie să apeleze la vecine să o ajute, adică să-i dea cu împrumut. Acest tip de împrumuturi era obișnuit.

Majoritatea relațiilor dintr-o familie sunt organizate ierarhic și stratificate după vârstă sau sex. Întotdeauna capul gospodăriei este bărbatul cel mai vârstnic din familie, atunci când în gospodărie trăiesc 2-3 generații, compuse din părinți, copii și nepoți. În cazul în care bărbatul moare, soția lui va deveni capul gospodăriei. De abia după moartea acesteia, fiul său, sau ginerele, după caz, va prelua această „funcție”. Moștenirea se împarte în mod echitabil între fii, indiferent de sexul acestora.

Substantivul „gospodărie” definește atât totalitatea bunurilor materiale deținute de familie, cât și membrii familiei respective și relațiile stabilite între aceștia.

Identificarea persoanelor se realizează prin asociații ierarhice ale numelor de botez, care la rândul lor evidențiază stratificarea generațiilor. De obicei persoanele sunt identificate pe linie paternă, doar în cazul în care tatăl este mort, identificarea se face pe linie maternă. Ex : Ilie a lui Ion, Petrică a lui Ion a Dupului. În cel de al doilea exemplu, intervine porecla neamului din care face parte „a Dupului”. Se poate observa că Petrică este fiul lui Ion, care la rândul său este fiul lui... Sau în cazul în care tatăl este mort, identificarea se realizează astfel: Mărie a lui Anuța lui Vasile, adică Maria, fiica Anuței, nevasta lui Vasile.

Constituirea unei noi familii, dar nu neaparat și a unei noi gospodării, în cazul când tinerii rămân în gospodăria părinților, se realizează prin căsătorie. Cele două familii din care provin tinerii, vor fi legate de aici înainte prin relații de încuscrire. Părinții mirilor vor deveni *cuscri*, unii față de alții, iar copiii lor, devin *cumnați*. Mireasa este *noră* pentru familia soțului, iar mirele este *ginere* pentru părinții fetei. Părinții mirelui sunt *socri* pentru mireasă, iar cei ai miresei, pentru mire. O mireasă se alătură familiei soțului și contribuie la existența acesteia prin munca ei și prin copiii care îi aduce pe lume. Soacrele, de obicei, au drepturi depline asupra nurorilor. Nora trebuie să fie ascultătoare față de soacră, să fie harnică, să nu-și înșele soțul, altfel va fi o țintă a batjocurei publice, împreună cu soțul și soacra sa.

Soacrele sunt de multe ori subiect de glume. Fetele uneori, chiar dacă le place un băiat, refuză să se căsătorească cu el, datorită reputației pe care o are mama acestuia.

Diviziunea muncii în funcție de sex, în trecut, în satele comunei, tindea să accentueze separația dintre sexe. Bărbații activau în sectorul public, în sfera comunității, iar femeile în sectorul privat, în relațiile de familie. Bărbații se ocupau de relațiile care integrau familia în comunitate, iar femeile de relațiile ce se stabileau între membrii familiei. „Această diviziune a acțiunii sociale este reiterată dramatic în ciclurile ritualice: bărbații au un rol proeminent în obiceiurile ce țin de ciclul anual, femeile în riturile ciclurilor vieții.” (Kligman, 2005, p. 42)

În ceea ce privește munca, bărbații erau în trecut mult mai mobili decât femeile. Ei lucrau la mină sau la pădure, precum și muncile mai grele din câmp (cosit, arat) erau realizate tot de ei. În unele cazuri, aceștia puteau să plece la lucru în locuri mai

îndepărtate de casă. În schimb, femeile erau legate de lucrul în gospodărie. Ele trebuiau să-și crească copiii, să facă de mâncare, să spele, să facă ordine în curte, grădină și casă, să țesea pentru a-i îmbrăca pe toți membrii familiei, să pregătească tot materialul necesar realizării acestui lucru (pregătirea cânepii și a lânii) și de multe ori să îngrijească și animalele din gospodărie. Pe lângă toate acestea, femeia participa și la muncile agricole: la săpatul holdelor, la strânsul fânului, etc.

Astăzi, aceste limitări sunt tot mai puțin vizibile, poate doar la persoanele vârstnice. Tinerii, atât fetele cât și băieții, au aceeași libertate de mișcare. Partea de sex feminin a comunității nu mai este limitată la activități strict legate de familie, gospodărie.

În ceea ce privește piața, încă se mai păstrează o anumită diviziune. Astfel, femeile sunt cele care merg cu produse lactate, legume sau fructe, pentru a le vinde pe piața din Brad, și doar în cazuri deosebite bărbații. În schimb, bărbații merg la piață pentru a achiziționa animale mari: porci, oi, cai, vaci, dar și în aceste cazuri, de cele mai multe ori, sunt însoțiți de femei.

Activitățile sociale sunt și ele organizate după vârstă sau sex. Horele sau șezătorile, aveau o semnificație specială pentru întreaga comunitate, dar în special pentru cei tineri. Șezătorile și hora reprezentau ocazii pentru tinerii comunității de a se întâlni, de a se cunoaște, de a se curta.

În trecut se făcea joc în fiecare duminică sau sărbătoare mai mare, din afara posturilor. Jocul era pregătit de feciori, care tocmeau muzica și erau responsabili de desfășurarea acțiunii respective. Jocul se ținea pe un loc drept, sus pe dealuri. La Ribița acest loc se numea „Poduri”, la Ribicioara pe Dealul Bisericii, sau la Cocoșu, la Dumbrava, pe ledera, etc. Mai târziu, jocurile se organizau la căminele culturale. Jocul începea după amiaza și se sfârșea înainte de apusul soarelui, deoarece fetele nu aveau voie să întârzie prin sat sau pe ulițe, după apusul soarelui.

Așa cum aminteam, toată comunitatea era interesată de joc, de hora satului. Copiii priveau curioși la jucători și încercau să învețe și ei pașii, jucând pe margini, pentru a nu încurca pe nimeni. Tinerii, băieți și fete, doreau să se distreze cu acest prilej, să joace, să râdă să glumească, să schimbe ocheade și semne, băieții să curteze fetele. Femeile, de toate vârstele, stăteau pe margine, atente la tot ceea ce se întâmplă în horă. Fiecare dintre ele interpreta ceea ce se întâmpla la joc și ceea ce vedea, iar a doua zi, schimba cu celelalte femei din sat impresiile, de aici rezultând de cele mai multe ori și „bârfa satului”. Bărbații stăteau de vorbă cu prietenii și cunoscuții. O parte dintre ei jucau cu femeile aflate pe margine.

Deși jocul era organizat și controlat de feciori, așa cum se observă, era supravegheat de către femei. Fetele nu puteau să intre în joc fără acordul părinților, (al mamei în special) și bineînțeles nici feciorii. Intrarea în joc a fost de fapt în trecut, un rit de pubertate. Tinerilor intrați în joc, le era recunoscut statutul de puberi, viitori întemeietori de familie.

Fetele erau invitate la joc printr-un semn, sau pe nume. Ele nu aveau voie să refuze nici un băiat, chiar dacă nu le plăcea să joace cu el, altfel riscau să nu mai fie jucate nici de ceilalți feciori și să fie privite rău de comunitatea tinerilor. În caz de refuz, fata era condamnată și de femei pentru gestul ei.

Astăzi, jocul se desfășoară la căminele culturale din sate, din ce în ce mai rar. Se mai organizează doar la Sărbătorile mari: Crăciun, Paște, Rusalii, Sfânta Marie, și la prinsul posturilor care preced Crăciunul și Paștele.

Spre deosebire de joc, șezătorile erau organizate și controlate de femei și fete. În sat puteau exista mai multe șezători în aceeași seară. După câteva ore de muncă în comun a femeilor și fetelor, soseau și băieții împreună cu unu-doi muzicanți și atunci începea jocul și veselie.

Kligman explică rolul și importanța jocului și a șezătorii, în cadrul comunităților sătești, astfel: „Hora și șezătoarea sunt ocazii de curtare ritualizate și controlate: prima survine în spațiul public masculin, a doua în spațiul domestic feminin. (...) Atât șezătoarea, cât și hora produc și reproduc organizarea ierarhică a relațiilor sociale și diviziunea muncii în forme condensate simbolice.”(Kligman, 2005, p. 49)

În comuna Ribița, marea majoritate a oamenilor sunt de religie ortodoxă. În jur de 1,5% sunt de alte religii: greco-catolici, bapțiști, adventiști, interconfesionali, martorii lui Iehova etc.

Fiecare sat al comunei are biserica sa în care se desfășoară slujbele religioase duminică și în sărbătorile de peste săptămână. Cele 6 biserici sunt deservite de către trei preoți. Ribița, Crișan și Dumbrava de Jos sunt parohii, iar satele Uibărești, Ribicioara și Dumbrava de Sus sunt filii ale parohiilor respective.

Conform religiei creștine, femeile sunt mai în puterea diavolului decât bărbații, deoarece Eva a fost cea care a căzut în ispită, târând astfel tot neamul omenesc în păcat. De aceea ea este considerată inferioară bărbatului, mai slabă de fire și mai ușor influențabilă. Datorită acestui fapt și în biserică femeile ocupă partea de la intrare, adică pronaosul, iar bărbații stau în naos, imediat în fața altarului. Conform religiei ortodoxe, femeile nu au voie să intre nici în altar.

Anul calendaristic este împărțit din punct de vedere religios în mai multe perioade de post: Postul Paștelui, cel mai lung (șapte săptămâni), postul Sfinților Petru și Pavel, postul Sfintei Marii (1-15 august) și Postul Crăciunului (șase săptămâni). În perioadele de post este interzisă consumarea produselor de proveniență animală (lapte, ouă, carne). De asemenea și în restul anului, miercurea și vinerea sunt considerate zile de post. Prin intermediul acestor zile sau perioade de post, se urmărește înfrânarea dorințelor carnale, la care oamenii sunt supuși datorită corpului fizic și spiritualizarea acestora. Prin post și rugăciune se urmărește înlăturarea păcatelor săvârșite, a bolilor, care sunt tot o consecință a păcatelor și totodată un prim pas spre desăvârșirea spirituală.

În sate, oamenii se salută cu „Bună dimineața!” ,”Bună ziua”, sau „Bună seara”, în funcție de perioada din zi în care se întâlnesc. Se obișnuiește să fie salutate și persoanele necunoscute. De Înviere salutul este: „Hristos a înviat! / Adevărat ca-nviat!”, până la Înălțare, când se salută cu „Hristos s-a nălțat! / Adevărat că s-a nălțat!”.

Religia, prin intermediul lui Iisus realizează o relație de înrudire spirituală și de acțiune între indivizi, aceasta fiind de fapt o legătură socială de bază între membrii comunității.

Așa cum arătam la începutul capitolului, că **neamul** este celula de bază în organizarea satelor, vin în final să exemplific pe sate numele, sau porecla **neamurilor** din comună. Aceste denumiri s-au consolidat în timp în cadrul comunității, avându-și originile la unul din strămoșii neamului, sau după însușirile definitorii ale neamului.

Ribița: Ciolan, Călon, Buzduga, Bosica, Bolborea, Clejăști, Hordoaba, Guma, Corfa, Horti, Viscanu, Pleșanu, Paița, Lăzăric, Gârgovina, Turculești, Căzănel, Colera, Crumproaie, Pițigu, Picuș, Grădina, Driglea, Candila, Niculuș, Toldău, Bencheș, Hârșa, Bedea, Mucea, Boncoșal etc.

Crișan: Bosel, Cârnațu, Maioru, Geșera, Ciuluț, Șuțalic, Giuna, Cocu, Tiana, Ciovac, Tigaia, Culuț, Bujac-neamul din care se trage Crișan (Giurgiu Marcu), Amarinii, Moraru, Pascău, Crăciun, Pîrțoc, Dămuț, Dolică, Medrești, Bexăști, Ursei, Căpraru, Dubel.

Ribicioara: Roșăști, Cătănaș, Albu, Albei, Onuca, Pricula, Ceuța, Mierla, Gica, Țopu, Medrița, Lupu, Bubu, Șuța, Ciorfel, Vrăbdia.

Dumbrava de Sus: Dupu, Fârțu, Jacu, Dionu, Părpălic, Micimac, Cășula, Sfăru, Monu, Puiu, Aron, Boncoșal, Onic.

Dumbrava de Jos: Pecea, Doloaga, Ignat, Juja, Frujăști, Făurești, Prințu, Împăratu, Grecu, Busnica.

Bibliografie

Stahl, H. H - *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești, I, III*, București, 1958-1959

Pop, M.; Ruxăndoiu, P. - *Folclor literar românesc*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991

Kligman, Gail - *Nunta mortului - Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Ed. Polirom, Iași, 2005

V. ARHAISME ȘI REGIONALISME

Arhaismele și regionalismele care se folosesc în comună sunt specifice întregii zone. Acestea sunt utilizate în special de persoanele vârstnice, mai conservatoare. Generațiile tinere le folosesc din ce în ce mai rar, utilizându-se în ultimul timp o limbă mai apropiată de cea literară, fapt datorat școlarizării.

Regionalismele și arhaismele din comună sunt pătrunse în limbă prin filieră germană sau maghiară, ca rezultat al conviețuirii în timp cu populațiile respective, sau încercărilor de impunere a limbii maghiare înainte de 1918, limbă oficială la un moment dat în Transilvania. O altă parte din aceste arhaisme și regionalisme probabil că provin din substratul limbii române, având origini geto-dace, fiind necesară studierea aprofundată a acestora.

Influențele maghiare în limbă s-au făcut simțite și în domeniul formării cuvintelor: sufixele **-ăn**, **-ălui**, **-aș**, **-uș**. Unele maghiarisme pot proveni din limba germană sau din limbile popoarelor slave, fiind introduse în limba română prin filieră maghiară.

La nivel fonetic se observă transformarea lui **e**, în **ă** sau **î** în special în verbele la perfectul simplu:

mersei = mersăi
fusei = fusăi
trebuie = trîbă

Se observă de asemenea, eliminarea consoanelor **n** și **l** în poziție finală.

drumul = drumu
nimen = nime
copilul = copilu
calul = calu

Distincția fonetică între pronumele reflexiv **se** și particula conjunctivului **să**, a dispărut. De regulă, **se**, se pronunță **să**.

se spală = să spală
se scoală = să scoală

În aceeași situație se află și prepoziția **pe**, care se pronunță **pă**.

pe deal = pă deal
pe vale = pă vale

Consoanele **m**, **n**, **l**, **t**, sunt supuse palatalizării, când se află înainte de **i** sau **e**.

tipsie = cipsie
tindeu = cindieu
mie = mnie
nelăut = nielăut

Și devine **șî** : *șî m-am urcat, șî m-am dus.*

După **ș**, **s**, **z**, **ț**, în formele de plural, ale substantivelor și la persoana a II-a a verbului, **i** final nu se pronunță.

munți = munț
nunți = nunț
cireși = cireș
iezi = iez

Există tendința de scurtare a cuvintelor:

Pe unde mergem? = P' inde mem ?

Alte pronunțări:

che-ce (te) chemat = ce (te) mat
chi-ci (ti) chimir = ci (ti) mir
ghe-ge (de) gheață = geață
j / o -jijoc = jioc
p / l -pti picior = pticior
b / l -bdi bietu = bdietu

Numele proprii la genitiv și dativ singular primesc articolul **lu**, pentru **lui**.

Maria lu Ion.

Ileana lu Ilie.

Se folosește preponderent pentru formele de trecut, **perfectul simplu**.

- *fusăi, mersăi, găsi, stigarăm, lucrărăm, ararăm, fufusărăți, lucraș (a lucra)*

Viitorul are formă populară:

Voi scrie - Oi scrie
Voi lucra - Oi lucra
Vom merge - Om merge (om meie)

Verbul auxiliar „a fi” are forme populare:

eu îs noi sântem,
tu ești voi sânteți
el / ea îi ei / ele îs.

Cuvinte regionale

A

- Abrac - tain de cereale, dat animalelor (magh. abrac = idem)
- Acaț - salcâm
- Aldămaș - băutură oarecare, oferită cu ocazia încheierii unui târg sau afaceri (magh. áldomas = idem)
- Ai - usturoi (lat. allium = idem)
- Aiest - acest
- Aiasta - acesta
- Aiești - acești
- Aieste - acestea
- (a) Aldui - a binecuvânta, sau figurativ, a ocări, a blestema.
- (a) Amușina - a miroși, a merge pe urma vânatului (pentru câini)
- (a) Asmuța - a întărâta câinele, a-l lansa împotriva cuiva
- Astupuș - dop din diferite materiale, folosit pentru a înfunda o gaură
- (a) Astruca - a ascunde

B

Barșon	- catifea
Basămă	- se pare
Batăr	- cel puțin, măcar
Batcă	- capcană pentru rozătoare
Băișag	- mină
Bășcălie	- a face de râs o persoană
Berc(uri)	- crengi, resturi rămase de la curățarea copacilor din livadă sau a pășunilor
Blid	- farfurie
Bercuială	- căptușeală (magh. bélelni = a căptuși)
Beteag	- bolnav (magh. beteg = idem)
Beteșug	- boală
Betegos	- bolnăvicios
Boholt	- furtună mare, vijelie
Buiac	- răsfățat, zburdalnic, nechibzuit
Bulguială	- amețeală
Bundă	- sarică (magh. bunda = blană)
(a) Buduli	- a căuta, a cotrobăi
Bolund	- nebun, idiot (magh. bolond = idem)
Bolunzală	- nebunie
Bolunzai	- gafe, prostii, nebunii
Boltă	- dugheană, prăvălie (magh. bolt = idem)

C

Calic	- cerșetor, sărac
Camiță	- partea înaltă a sobei
Cantă	- cană mare pentru apă (magh. kanta = idem)
Canc	- polonic
Căliscă	- cușcă pentru păsări (magh. kalitka = colivie)
Căput	- haină, veston (magh. kabát = idem)
Cărigă	- roțile de la ochiurile plitei (magh. karika = idem)
Cătărigi	- piftie, aspic cu carne de porc
(a se) Cici	- a se aranja, a se îmbrăca frumos
Celnic	- fără bagaj

- Cică - coadă împletită
 Cicit(ă) - aranjat (ă)
 Cigă - macara, scripete (magh. csiga = scripete)
 Cindeu - ștergar de icoană
 Cingătau - clopoțel (magh. csengő = idem)
 Cinzai - chin, boală grea
 Ciojăr - persoană care se ocupă cu comercializarea vitelor
 Cipcă - dantelă (magh. csipke = idem)
 Cișcănieu - batic, batistă (magh. keszkenő = idem)
 Ciuhă - sperietoare de păsări, în lanuri (magh. csuha = idem)
 Ciuparcă - ardei
 Ciupă - troacă pentru spălat haine (a ciupăi - a spăla)
 (a) Ciuzî - a coopera, a se uni
 Cocie - căruță (magh. kocsi = idem)
 Cocoroadă - plăcintă de mălai, ouă și unt, eventual umplută
 Colop - pălărie (magh. kalap = idem)
 Cone - bucătărie (germ. Kuche = bucătărie sau slavul kuhnea)
 Coparșău - sicriu (magh. koporsó = idem)
 Corobețe - poame pădurețe, acre, necoapte
 Covaci - fierar (magh. kovács = idem)
 Credenț - dulap de bucătărie (magh. kredenc = idem)
 Crumpe - cartofi (magh. krumpli = idem)
 Cucuruz - porumb (magh. kukorica = idem)
 (a) Culdui - a aduna (magh. kutatni = idem)
 Curcubătă - dovleac pentru hrana animalelor
 Curici - varză (lat. = colecus)
 (a) Cusămni - a potrivi, a planifica anumite treburi astfel încât să iasă bine
 Custură - cuțit rudimentar (fără prăsele)

D

- Dărab - bucată (magh. darab = idem)
 Dăpleie - hățuri (magh. gyeplő = idem)
 Duriga - a rostogoli (magh. guriga = roată)
 Doșce - scânduri
 Drot - sârmă (magh. drot = idem)

Duhan - tutun (magh. dohány = idem)
Dulbină - groapă adâncă în albia unui râu

F

Fatiol - mătase (mag. fátyol = idem)
Farbă - vopsea (germ. Farbe = idem)
(a) Fărbăli - a vopsi
Fain - frumos (germ. fein = distins, frumos)
Fedăr - arc, resort (germ. Feder = idem)
Fedeu - capac pentru oală (magh. fedő = idem)
Firigorie - pridvor, foișor
Firong - perdea (germ. Virhang = idem, filieră magh.)
Fingie - cană (magh. findzsa = idem)
Fioc - sertar (magh. fiok = idem)
(a) Feștui - a vopsi (magh. festeni = idem)
Ferede - baie (caldă) (magh. fürdő = idem)
Fele - 0,5 litri (magh. fel = idem)
(a) Feleli - a nega (mag. felesel = idem)
Fizău - șiret la ghetete (mag. füző = idem)
(a) Fircăli - a mâzgăli, a murdări (magh. firkálni = idem)
(a) Floștări - a pava, a asfalta (germ. Pflaster = asfalt, pavaj)
(a) Flocăi - a scutura, a bate, a trage pe cineva de păr
Flocăit - cu părul vâlvoi
(a) Fușări - a lucra superficial
Flușturatică - femeie ușoară

G

Gance - boală ascunsă, defect
Gioabă - puțină pentru apă, lapte, brânză
Giufe - chibrituri (magh. gyufa = idem)
Gurdună - contrabas (magh. gordonka = idem)
(a se) Gui - a (se) urca

H

- Hat - diferență de nivel de circa 30 cm între holde
- Hașme - varietate de ceapă cu mulți bulbi mici (magh. hagyma = ceapă)
- Hăităjac - bagaj mare, rucsac (magh. hátizsák = idem)
- Hansă - tufișuri compacte care separă holdele de pe dealuri, având rolul de gard
- Harță - ceartă, bătaie
- Harde - ceartă
- Haznă - folos (magh. hasznos = folositor, util)
- Hibă - cusur, neregulă (magh. hiba = idem)
- Hinteu - trăsură (magh. hintó = idem)
- (a) Hodorosi - a face gălăgie (magh. hadarni = a vorbi repede)
- Hoancă - adâncitură, teren scobit în formă de albie (germ. Hang = coastă, pantă)
- Holoangăr - salahor, muncitor cu ziua
- (a) Hurduca - a face gălăgie, a nu avea odihnă
- Hudă - groapă, gaură, tunel, mină
- (a se) Hului - a (se) prăbuși, a se surpa, dărâma
- Huțuie - leagăn, hintă (magh. hinta = idem)

I

- le ! - da, bine
- loi ! - vai (magh. jaj = idem)
- lortoane - acareturile gospodăriei

Î

- Îmburdat - răsturnat

J

- Joardă - nuia (germ. Gerte = idem)
- Jumalț - smalț, email (germ. Schmaltz = untură (?))

L

- Laboș - cratiță (magh. labas = idem)
- Laibăr - haină
- Laităr - vas din lemn în care se colectează și se măsoară țuica

Larmă	- gălăgie (germ. Larm = tărașoi, agitație)
Lipideu	- cearșaf țesut în război, din fibre de cânepă (magh. lepedő = idem)
Leci	- ud learcă, varietate de argilă
Leveș	- figurativ folosit în expresia „Îți iei leveșu”, adică „Primești bătaie” (mag. leves = supă)
Loptă	- minge (magh. labda = idem)
Liptar	- marmeladă de prune, fără zahăr
Lașcă	- tăiței de casă
Loitră	- laterală la car sau căruță
Lopitău	- planșetă pentru frământarea aluatului (mag. lapító = idem)

M

Maistor	- meșter, meșteșugar (germ. Meister = idem)
Mai	- ficat (magh. máj = idem)
Maios	- caltaboș (magh. májas = idem)
Marhă	- vită (magh. marha = idem)
(a se) Mădări	- a (se) alinta, a răsfăța un copil (magh. madár = pasăre)
(a se) Mânji	- a (se) murdări (magh. maszatos = murdar)
Misarăș	- măcelar (magh. mézárós = idem)
Măndule	- amigdale (magh. mandula = idem)
(a se) Morsoca	- a se juca, a se mușca (magh. mar = a mușca)
(a) Motocosi	- a strica, a defecta
Măsăriță	- față de masă
Merindeață	- bucată de pânză brodată, cu care se acoperă coșurile cu mâncare

N

Nădragi	- pantaloni (magh. nadrág = idem)
Nialcoș	- mândru, frumos
Nimuric	- pipernicit, handicapat (magh. nyomorék = slut, infirm)
Nelăut	- murdar, nespălat

O

Obloc	- geam la grajd (magh. ablak = idem)
Ocoș	- care vorbește mult, isteț, descurcăreț (magh. okos = idem)
(a) Orandi	- a face curățenie, ordine (magh. rendezni = a aranja)

P

- Pălanc - gard de scânduri sau de pari (magh. palánk = idem)
Părsăci - dulap de bucătărie pentru vase
(a) Păsăli - a potrivi (magh. pászolni = idem)
Pârlău - ciubăr în care se opăresc rufele cu leșie
(a) Pârlui - a spăla
Pancove - langoșe, plăcinte din aluat dospit, cu lapte și ou, prăjite în untură
Pcisaguri - unelte, mărunțișuri
Pirulă - pastilă (magh. pirula = idem)
Pecie - mușchiul lung care se găsește de-a lungul șirei spinării la porc; carne macră (magh. pecsenye = friptură)
Pene - flori
Pircă - bibilică
Plev - tablă metalică; bidon sau cutie metalică (magh. pléh = idem)
Podișor - rafturi în bucătărie sau cămară
Porodici - pătlăgele roșii

R

- Ratotă - papară de ouă (magh. rántotta = idem)
(a) Rantoni - a deretica, a amesteca, a învârti ceva
Rântaș - preparat (amestec) din grăsime, făină și boia de ardei, folosit pentru dregerea supelor (din maghiară, prin analogie cu mișcarea de rotire)
Rânză - stomac (germ. Ranzen = idem)
Răgiți - ridichi
Răităș - plăcinte din foi subțiri de aluat, care se rulează și se rotesc în spirală, după care se coc în untură.
Resteu - vergea de fier care închide boul în jug
Roșteu - grătarul metalic din sobă (magh. rostély = idem)
Rendeș - a fi în ordine, curat (magh. rendes = idem)

S

- Sămădaș - socoteală, calcul (magh. szamítás = idem)
(a) Sămăli - a face socoteala
Scrinte - flori de liliac
Scorbaci - bici (magh. korbács = idem)

Socăciță	- bucătăreasă la nunți (magh. szakács = bucătar)
Sfetăr	- pulovar (germ. Sviter = idem)
Strujac	- saltea de paie (germ. Strohsac = idem)
(a se) Strofoca-	a se zbate pentru realizarea unui lucru
Strujauă	- bucată

Ș

Șâldeu	- animal tânăr (folosit în special pentru porci) (magh. süldő = pui de iepure, căprioară etc.)
Șcățulcă	- cutie (magh. skatulya = idem)
Șirincă	- bucată de teren, holdă îngustă
Șlaier	- voalul miresei (germ. Schleier =voal)
Șmeag	- gust rău, neplăcut, miros urat (germ. Geschmack = gust)
Șod	- ciudat, interesant, comic (magh. csoda = minune, ciudățenie)
Șorof	- șurub
Șpargă	- sfoară, ștreang (magh. spárga =idem)
Șpor	- sobă de gătit
(a) Șpuruli	- a aduna avere, a economisi (magh. sporolni = idem)
Ștramă	- voinică, vrednică, frumoasă (germ. stram = voinic)
Șustar	- vas în care se mulge laptele (germ Scussel = castron)

T

Tașcă	- geantă mică, purtată în special de pădurari, vânători (germ. Tasche = idem)
(a se) Tolvăi	- a se văieta, a zbiera
Troacă	- covată rotundă (germ Trog = covată)
(a) Tăgădi	- a nega (magh. tagad = idem)
Tănier	- farfurie (magh. tányer = idem)
Tarnaț	- pridvor (magh. tornác = idem)
Tarș	- tufișuri scunde, resturi de crengi, rugii de mure sau măcieș
Tegloasă	- lutoasă, despre pâinea necoaptă bine (magh. tégla = cărămidă)
Tindeu	- prosop, ștergar
Targaș	- marfă dusă la piață pentru a fi vândută
Tolcer	- pâlnie (mag. tölcsér = idem)
Tioc	- pungă de hârtie, cornet (magh. tok =idem)
(a) Tulduzi	- a aduna, a aranja

Ț

- Țarcă - coțofană (magh. szarka = idem)
Țandură - așchie (germ. Zeigher = așchie)
Țanc - stâncă ascuțită (germ. Zacken = dinte)
Țug - curent de aer (germ Zug = idem)
(a) Țăli - a ținti, a nimeri, a lovi (germ zielen = idem)
Țader - cidru, must de mere
Țafă - praf, nisip
Țifrăș - aranjat, dichisit (magh. czifrás = idem)

U

- Uiagă - sticlă
Ujog - mătură de cârpe pentru cuptor (magh. azsag = idem)
Ultoaie - pom altoit (magh. oltvány = idem)

V

- Văcălaș - mortar, tencuială (magh. vakolás = tencuit)
Vălău - jgheab folosit pentru adăpatul vitelor (magh. valo = idem)
Vandra (a umbla vandra)
- a vagabonda (magh. vándor = nomad)
(a) Vijgăli - a cerceta, a spiona (magh. vizsgálát = idem)
Vintriș - de-a curmezișul
Voșpor - praf de cărbune cu care se lustruiește plita sobei (magh. vaspor = pilitură de fier, praf negru)
(a) Varpăli - operațiunea de tăvălire a aluatului prin făină, frământare (germ. verkleiden = a acoperi)
Verc - mină, uzină, (germ Werk = uzină)
Virșli - cremvurști specifici zonei (germ Wurtscken = carnăcior)
Vișlar - cel care prepară virșli
Vramiță - poartă

Graiul din zonă interferează elemente de circulație transilvăneană, cu construcții locale, originale, cu influențe germane, dar mai ales maghiare.

Se poate de asemenea observa într-o mare măsură palatalizarea (înmuierea) consoanelor și pronunțarea diftongului „oa” ca un „o” deschis, sub influența limbii maghiare.

Graiul din zonă se înscrie în subdialectul crișean, conform împărțirii limbii române în cinci subdialecte, conform lui E. Petrovici și I. Coteanu. Subdialectul de tip nordic

(moldovean, bănăţean, crişean şi maramureşean) are o serie de particularităţi comune, între care mai importante sunt pronunţarea dură a consoanelor **s** şi **z**, **t**, **s**, în cele mai multe şi **s**, iar **-i** şoptit, amuţeşte: **sac**, **sângur**, **zăr**, **zî**, **ţăs**, **ţân**, **şăd**, **şi**, **urş**, **toţ**. Menţinerea lui **i** fără adaos palatal în **câne**, **pâne**, **mâne** şi pluralul **mâni**.

Se mai poate constata că împrumuturile acestea din maghiară şi germană sunt astăzi pe cale de dispariţie, ele ieşind treptat din limbă. În mare parte ele mai sunt folosite astăzi doar de vârstnici. Dispariţia acestor împrumuturi la un moment dat din limbă, îl subliniază Al. Graur: „...stăpânirile străine au variat şi ele cu timpul, foarte multe din cuvintele noi aduse de aceste împrejurări vremelnice dispar tot aşa de repede cum au venit.” (Graur, 1972, p. 66)

Bibliografie

- Kelemen Bela - *Dicţionar român-maghiar*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971
- Ciorănescu, Alexandru - *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Ed. Seculum, Bucureşti, 2001
- Livescu, Jean; Savin, Emilia - *Dicţionar german-român*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971
- Coman, G. - *Dicţionar român - german*, B. P. T. „Librăria Universitară ALCALAY”
- Cioară, Ioan - *Comuna Ciuruleasa – Studiu monografic*, Ed. Pro Transilvania, Bucureşti, 2003
- Kligman, Gail - *Nunta mortului - Ritual, poetică şi cultură populară în Transilvania*, Ed. Polirom, Iaşi, 2005
- Ciomac, L. I.; Popa-Neacşa, Valeriu – *Munţii Apuseni - Cercetări asupra stărilor economice din M. Apuseni*, Tipografia ziarului Universul, Bucureşti, 1936
- Bucă, Marin - *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, Ed. Vox Cart Bucureşti, 2004
- Graur, Alexandru - *Lingvistica pe înţelesul tuturor*, Ed. Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972

VI. ARTA POPULARĂ

Încă de la sfârșitul secolului XIX, arta populară a început să-și câștige un loc binemeritat printre celelalte creații artistice. Cu un veac în urmă, arta populară la noi în țară era încă vie, prezentă în viața de zi cu zi a țaranului român. Astăzi, pentru a o descoperi ca fenomen viu, trebuie căutată eventual prin satele izolate de munte, poate în Gorj sau Maramureș, Bucovina, Apuseni sau Vrancea.

Expozițiile tot mai numeroase ale artiștilor populari, încearcă să salveze această artă de la dispariția sa totală.

Țăranul român a fost dintotdeauna un mare iubitor de frumos. Toate frumusețile din jurul său care ajungeau la suflet, încerca să și le aducă aproape. De aceea observăm concentrată în arta populară un întreg macrocosmos, sau mai bine spus, macrocosmosul este reprezentat în microcosmosul propriu țaranului român. Soarele, luna, aștrii, vântul, ploaia, copacii și plantele, animalele sălbatice și cele domestice, păsările, toate au fost reprezentate pe unele sau altele din lucrurile din viața de zi cu zi a țaranului român. Toate aceste lucruri îi erau utile, dar el, țăranul le-a decorat, conferindu-le astfel și o valoare artistică, alături de cea utilitară.

Astfel, decorațiunile aplicate oricărui obiect aveau menirea de a-l înfrumuseța, de a-l înnobila. Aceste decorațiuni se pare că au avut la începuturile civilizației umane nu un rol estetic, ci magic. Prin scrijeliturile care le aplicau pe diverse obiecte primii oamenii, încercau să se apere de boli, de duhuri rele, de farmece sau alte nenorociri, sau doreau să-și atragă asupra lor protecția unui zeu, bunăstarea, fertilitatea, etc.

Printre decorațiunile cele mai frecvent întâlnite sunt: arborele protector (al vieții), crucea, pasărea, frânghia, soarele, steaua, luna, figurile geometrice (cercul, romb, pătratul, triunghiul), liniile (curbe, frânte, punctate), animalele (cerbul, capra), mai rar siluete umane.

La case și la biserici locul de așezare a decorațiilor este același: pe ramele ferestrelor și ușilor, la stâlpii pridvorului sau la lemnăria care închide parțial pridvorul caselor. Acest obicei de a decora intrările, are origini foarte vechi, având inițial rolul de a apăra locuințele de influențele malefice, de a garanta celor care le locuiau, protecția împotriva oricăror tipuri de agresiuni, atât fizice cât și spirituale.

La Ribița, casele vechi, monumentale au dispărut. În satele de munte ale comunei, mai dăinuie câteva construcții tradiționale, din secolul XX. Însă în zonă oamenii fiind săraci, s-au preocupat mai puțin de decorarea locuințelor. De aceea, decorațiunile se întâlnesc mai mult la stâlpii pridvorului, și la lemnăria acestuia. Scândurile sunt tăiate în așa fel încât asamblate să formeze un decor dantelat, din diverse elemente geometrice: cercuri, romburi, triunghiuri.

Mobilierul caselor vechi era în totalitate din lemn și se compunea din masă, scaune, paturi, lăzi pentru păstrarea hainelor, blidare și colțare (pentru așezarea blidelor și a altor obiecte casnice), polițe. Mesele erau joase, pe trei picioare, cu tăblia rotundă, scaunele la fel. Lemnul era cioplit cu barda și puțin fasonat. Lustrul îi era dat de îndelungata folosință și de trecerea anilor. Lemnul blidarelor și al lăzilor de zestre era decorat prin creștături în lemn. Cel mai des motiv întâlnit în zonă pentru decorarea acestora era un **X** încadrat de două linii verticale (**|| X ||**) sau diverse linii. Chiar marile hambare (lăzi) de lemn, în care încăpeau câteva care de porumb sfărâmat, erau decorate cu modelul respectiv. Același model l-am întâlnit pe tocurile de lemn pentru unelte (diverse tipuri de cuțite pentru prelucrarea lemnului, pe un lingurar, toate din Dumbrava de Sus.

În bucătărie se mai utilizau diverse planșete din lemn pe care se punea mâncarea (mămăliga, pâinea), oale pentru supă, donițe din lemn, de diferite forme și mărimi, pentru lapte, smântână sau brânză, cauce din lemn, solnițe. Donițele erau decorate prin pirogravare cu fier înroșit în foc. Solnița descoperită la Ribița este confecționată din lemn, prin scobire. Are un capac tot din lemn, care o închide etanș, intrând în deschiderea solniței ca un dop. Solnița nu este decorată dar are un finisaj deosebit. Solnițele se mai confecționau în zonă și din coajă de mesteacăn. Cauce din lemn nu am găsit pe teritoriul comunei, dar cu siguranță că au existat în trecut. Ele aveau frumoase decorațiuni sculptate în exterior dar în special pe mâner, fiind confecționate dintr-o singură bucată de lemn. Ele au două părți distincte, fiecare cu un decor aparte: recipientul pentru pus apa, rotunjit în interior, și coada. Cozile primesc uneori forme neașteptate de animale sau alte siluete greu de descifrat. La exteriorul părții rotunjite motivele decorative constau în frunze de fag, stejar, rozete, puncte, linii, cercuri.

Lingurile de lemn confecționate de meșterii populari erau de două categorii: mari și mici. Cele mari se utilizau pentru prepararea mâncării în ceanuri sau oale mai mari, iar cele mici pentru utilizare în timpul mesei. Cele mici aveau scobitura mai pronunțată și de multe ori cozile erau bogat ornamentate. Lingurile de lemn întâlnite astăzi au o ornamentație minimă, ce constă de cele mai multe ori în câteva linii orizontale incizate la baza cozii.

Dintre instrumentele folosite la țesut, două atrag atenția: furca și fusul. Fusele seamănă de multe ori cu stâlpii de la pridvorul casei, compunându-se dintr-o suprapunere de diverse volume geometrice: con, cub cu muchii ciobite, etc. Furcile, ca de altfel și fusele sunt în general opera ciobanilor, care stând și păzind oile, aveau timp să migălească și să meșteșugească adevărate opere de artă. Acest lucru era cu atât mai important cu cât furcile se ofereau de către feciori cadou fetelor pe care le

iubeau. Acceptarea furcii de către fată avea valoarea unei logodne. (Vezi colinda *Dalba-i fecioriță*).

Si furcile sunt de două feluri: lucrate dintr-un simplu lemn rotund, cu simple creștături în partea de sus, sau dintr-un lemn plat, lat de aproximativ 5 cm, sculptat cu desene geometrice pe toată jumătatea superioară a furcii. Furcile găsite la Dumbrava de Sus sunt adevărate opere de artă. Ele sunt confecționate din lemn de tei, și au forma plată. În jumătatea de sus, furca este tăiată în forme poligonale sau romboidale care se succed unele deasupra celorlalte, dorind să reconstituie parcă o veritabilă coloană a infinitului. Toată suprafața respectivă este decorată cu linii frânte care încadrează un desen central compus din flori ale căror petale reconstituie de fapt forma crucii, cu modele solare, romburi de diferite mărimi, X-uri, alte desene realizate din linii hașurate, combinații de sori sau stele și nelipsitul **pom al vieții**.

„Pomul Vieții este prototipul tuturor plantelor miraculoase, care învie morții, vindecă bolile sau redau tinerețea, etc”, spune Mircea Eliade. (Eliade, 2005, p.302). Tot el mai spune despre acest simbol că ar fi Pomul Vieții din Paradis, pom din care ulterior s-a confecționat crucea pe care a fost răstignit Iisus. De aceea puterile sale miraculoase de alungare a maleficului, a bolilor, a bătrâneții, sunt atât de mari.

Dintre instrumentele muzicale confecționate de țărani și prezente pe teritoriul comunei, sunt fluierile. Așa cum arătam și într-un capitol anterior, satul Dumbrava de Sus (Junc) a fost un sat specializat în confecționarea acestor instrumente muzicale. Pentru măiestria lor, țăranii de aici erau cunoscuți în întreaga zonă. Lemnul din care se confecționau fluierile era de diverse esențe: răchită, alun, cireș, prun, frasin etc. Acum câteva zeci de ani fluierile erau decorate cu fierul înroșit (pirogravate). La mijlocul secolului trecut se produceau în jur de 300 de fluier pe an, în fiecare familie. Cum existau atunci în jur de 100 de familii care confecționau fluier, rezultă un număr important de fluier care se confecționau aici.

Astăzi meșteșugul este pe cale de dispariție, dar cel care-l mai practică încă - Mateș Petru - îl poartă spre desăvârșire.

Printre lucrurile utilizate la muncile agricole, se evidențiază datorită ornamentației bogate, jugul. Acesta este ornamentat cu modele solare, arborele vieții, combinații de linii, sau modele punctate. Pentru că țăranii prindeau animalele la car sau plug prin intermediul jugului și apoi porneau la muncile câmpului, probabil că și ornamentarea jugului a avut inițial un rol magic de protejare a holdelor, de influențare a rodniciei acestora, a fertilității plantelor.

Ceea ce m-a uimit însă a fost ornamentarea fierului secerii. Am găsit mai multe seceri vechi, al căror fier, pe partea contrară zonei tăioase era ornamentat cu modelul *dinte de lup* sau *linie - punct*.

Olăritul este un meșteșug prezent de-a lungul întregii istorii a poporului român. Culturile Gumelnița, Cucuteni, demonstrează din plin înalta măiestrie în ale olăritului, sau mai bine spus în prelucrarea lutului, pe care au atins-o înaintașii acestui popor.

În trecut oalele, ulcelele, străchinile din lut erau indispensabile într-o gospodărie. În ele se prepara mâncarea sau se păstrau alimentele, lichidele. De asemenea tot în oale se transporta hrana la câmp pentru cei plecați la lucru. Se poate astfel observa că oalele aveau un rol indispensabil în gospodărie.

Începând cu secolul XVIII-XIX, oalele încep să aibă pe lângă funcția utilitară și pe cea decorativă. Astfel, farfuriile, ulcelele, încep să fie lucrate cu mai multă atenție, punându-se un accent mai mare pe decorarea acestora. Casele încep să fie împodobite cu vase atârinate roată pe pereții odăilor, sau cu ulcele atârinate de-a lungul grinzilor sau pe polițe speciale.

La Ribița predomină oalele de Obârșă, deoarece este un centru al olăritului aflat în imediata apropiere a comunei. Toate vasele utilitare din gospodărie (ulcioare, oale de diferite mărimi, ulcele, tipsii de lut) sunt de Obârșă, dar vasele folosite pentru decorarea încăperilor au o altă proveniență. Sunt farfuriile din ceramică mai fină, sau chiar din porțelan, pictate în culori vii, pe fond alb.

Se întâlnesc în comună mai rar urcioarele și castroanele mari de Hălmagiu. Acestea sunt atent smălțuite, au un fond bej în care predomină de obicei florile albastre.

În alternanță cu farfuriile, pe pereții încăperilor se puneau și icoane, de obicei pictate pe sticlă, icoane care erau străjuite de un ștergar țesut în război cu frumoase modele geometrice, în culori vii, predominând roșul și negrul. Acest ansamblu format din icoane, blide și ștergere era de o mare frumusețe, acestea transformând casele în adevărate expoziții de artă populară.

În trecut, icoanele pictate pe sticlă nu lipseau nici dintr-o casă țărănească. Ele aveau rolul de a înfrumuseța odăile dar și rolul spiritual pe care îl are orice icoană într-o casă de creștin. Cu ajutorul lor, țăranul își amenaja un mic altar în propria casă unde se ruga peste săptămână, duminica rugându-se în fața altarului din biserica satului.

Cele mai răspândite icoane pe sticlă din satele comunei, sunt cele de Margău, din prima jumătate a secolului XX. Multe dintre acestea au fost vândute după revoluția din 1989, cumpărătorilor de ocazie. Am descoperit în Ribița și două icoane de Nicula, una reprezentându-l pe Sfântul Gheorghe, iar cealaltă reprezentând Sfântul Treime.

Deși rare, prezente în număr mare doar în biserici, icoanele pictate pe lemn poposeau uneori și în casele țăranilor. O astfel de icoană de o mare frumusețe, în care este prezentat Botezul Domnului Iisus Hristos, se poate vedea astăzi în gospodăria lui Jurca Gheorghe din Crișan. Acesta spune că icoana s-a transmis în familie de la o generație la alta și nu-i cunoaște vechimea. Deși învechite, culorile încă mai au o frumusețe aparte. Icoana are dimensiuni mari, în jur de 45 / 30 cm, și o valoare artistică incontestabilă.

Domeniul țesăturilor este alcătuit din cel mai mare număr de piese, acestea având și o mare varietate. Numărul de cunoștințe care se cereau unei țesătoare cu timp în urmă, era imens. Țesăturile erau realizate de fiecare femeie care trebuia să-și îmbrace întreaga familie și întreaga casă cu lucrurile țesute de mâinile ei. Nici o fată nu se putea mărita în trecut, dacă nu știa să țese, să coasă și să croiască hainele.

Ștergarele pentru împodobirea camerelor erau țesute în război, din fire de bumbac. Culoarea predominantă era roșul. Pentru conturul motivelor se folosea culoarea neagră. Mai apăreau culorile galben, albastru. Motivele acestor ștergare au fost inițial geometrice: romburi, linii intersectate, flori stilizate. Ulterior au apărut motive mai încărcate: motive florale, (trandafirii), păspările (păun, porumbel), iar în ceea ce privește culorile, roșul pierde mult din teren, câștigând în schimb negrul. Apare și culoarea verde în aceste ștergare, culoare care inițial lipsea.

Fețele de masă se țeseau și ele în război. Cele mai vechi sunt albe cu motive geometrice dispuse în benzi late de 5-10 cm. Predomină și aici culoarea roșie. Se mai țeseau și fețe de masă albe la care modelul era dat de modul cum se nevedea pânza, adică de modul în care erau trecute firele de urzeală prin ițe și spată. Pânza rezultată era albă dar cu model în relief (alb în alb). Mai existau fețe de masă țesute în alb-negru, având ca model trandafirii mari (model mai nou), stilizați, care ocupau întreaga suprafață a țesăturii.

Dintre țesături, cele mai numeroase sunt *păretarele*. Acestea aveau inițial lățimea unui război obișnuit de țesut. Cele mai vechi se realizau prin țesere *în patru ițe*. Modelul covorului era rezultat din nou din **nevedire**, adică de modul în care se treceau firele de urzeală printre ițe și spată. Păretarele aveau de obicei două culori. Urzeala avea o anumite culoare, iar lâna din suveică, altă culoare. Combinațiile de culori erau următoarele: negru-bordo (cel mai adesea), negru-marou, ulterior verde-bej, negru-albastru. Aceste păretare „în 4 ițe”, mai puteau să fie realizate și în *vrâste* paralele, perpendiculare pe lungimea piesei. Specifică acestor păretare era și lipsa unui chenar decorativ. La început cu două, apoi cu mai multe culori, fiecare *vrâstă*, are o culoare deosebită de cele două vecine ei, culorile urmând în succesiunea lor o ordine alternantă și care se repetă în același timp.

Un alt tip de covoare țesute în zonă sunt cele *alese*. Aceste covoare se țesau după un anumit model reprezentat inițial pe hârtie milimetrică, model care era urmărit pe tot parcursul țeserii covorului. Inițial aceste modele au fost geometrice, mai simple, dar în ultimele decenii au devenit tot mai complicate, mai încărcate, predominând modelele florale. La covoarele respective, lâna colorată se trecea pe sub fire cu ajutorul degetelor, deoarece modelul complicat cerea ca o mulțime de fire de lâna de culori diferite să fie utilizate pe un singur rând de țesătură. Covoarele se țesau cu ajutorul a două ițe și se mai numeau covoare țesute *în geite* (în degete). Modelele aveau denumiri diverse: *Grădina cu flori*, *Complicatu*, *Cu trandafiri*, *De la Bobâlna*, *De la Țebea*, *De la Mesteacăn* etc. Modelele de covoare amintite nu se mai țesau în războiul obișnuit. În ultimul timp se realizaseră războaie de mari dimensiuni în care țesau 3-4 femei odată. Covoarele rezultate erau dintr-o singură bucată.

Tot în stilul covoarelor *alese* se mai lucrau covoare *cu dosca* sau *cu drotul*. La covoarele lucrate cu *dosca*, între firele de urzeală, în fața țesăturii, se pune o scândură de aproximativ 20 de cm în lățime. Ea avea rolul de a depărta cât mai mult unele de altele cele două rânduri de fire ale urzelii. Astfel, modelul lucrat cu mâna, cu fire de lână, ieșea mai bine evidențiat, ușor în relief.

Covoarele lucrate cu *drotul* sunt deosebit de frumoase, fiind realizate în două culori: bordo-negru, roșu-bej, maro-bej. Modelul decorativ este simplu: spațiul covorului este împărțit în mai multe părți egale (romburi, pătrate etc.) de mici dimensiuni, în care se repetă mereu același model floral, simplu. Specific covoarelor respective este faptul că în lungul suprafeței de lucru se pune un fir de sârmă mai groasă. Firele de lână din care se formează modelul covorului se trec peste firul de sârmă. După ce modelul este bătut, sârma se scoate și se continuă manevra respectivă. Astfel, modelul iese buclat, puternic reliefat din culoarea de fond a covorului.

lile de la costumul popular sunt și ele adevărate opere de artă. Cosându-și ia, fiecare fată dorea ca ia ei să fie cea mai frumoasă, de aceea puneau în coaserea acesteia toată măiestria de care erau în stare. De aceea și ceea ce rezulta din munca lor era de multe ori o adevărată capodoperă. Cămășile se coseau pe pânză de cânepă (cele pentru portul din timpul săptămânii), pe in, „grenadir” sau o altă pânză mai fină (pentru cele de sărbătoare).

Modelele erau cusute în cruci, peste fire, sau în „brânele” (o broderie plină). Culoarea care predomină la ei este culoarea neagră, cel puțin la cămășile de acum 50 de ani și în special cele din satele Ribița și Crișan. La cămășile vechi de aproximativ 100 de ani și în special cele din satele de „munte” ale comunei (Ribicioara, Dumbrava de Sus și de Jos), culorile întâlnite sunt de o uimitoare varietate: roșu, portocaliu, galben, bleu, albastru, violet, indigo. Toate aceste culori pot fi întâlnite pe aceeași ie, însă combinate într-o armonie desăvârșită.

În Ribița, modelele predominante erau cusute în cruci cu ață neagră, unele amintind de modelele specifice Sibiului: benzi late negre cusute peste fire, benzi care coboară

vertical pe mâneci, pe partea din față și din spate a cămășii, decorate în jur cu flori și frunze mărunte, stilizate, cusute în cruci.

În Junc (Dumbrava de Sus și de Jos) cămășile au modele colorate. Unul dintre aceste modele este cusut în cruci și constă din numeroase flori stilizate, geometrizate într-o anumită măsură, care se repetă, formând un model bogat pe umeri și piept. O altă cămașă, o adevărată capodoperă de măiestrie, are un model constituit din triunghiuri divers colorate, grupate într-un cadru dreptunghiular.

Modelul se desfășoară bogat pe umeri și în partea din față a cămășii. Cămașa are tăietura în spate spre deosebire de altele, la care în mod obișnuit tăietura este în față.

O cămașă foarte veche, cusută pe pânză groasă de cânepă, are ca singur model cusut în trei culori (roșu, galben, albastru) arborele vieții. Acest model este așezat doar pe mâneci, pe care se repetă de trei ori. Arborele este stilizat, prezentându-se cu trei vârfuri, bogat ramificat, culorile combinându-se într-o incredibilă manieră modernistă. Interesant este și modelul cusut peste pumnățea (partea care strânge mâneca peste încheietură). Acesta este format dintr-o combinație de cârlige (S-uri răsturnate) și X-uri răsturnate, simbolurile respective fiind deosebit de vechi, în trecut având anumite semnificații.

Un produs al artei țărănești locale, deosebit de apreciat și de bine reprezentat în comună a fost în trecut nu prea îndepărtat, **cipca** (dantela). Aceasta era folosită pentru a decora marginile ștergarelor ce împodobeau pereții, marginile fețelor de masă sau mijlocul acestora, marginile cearșafurilor sau ale perinilor, marginile poalelor sau mânecile cămășilor. Tot cu croșeta, se realizau și mici perdeluțe care acopereau ochiurile mici de geam, ale caselor.

Aceste dantele aveau inițial modele geometrice, care constau în primul rând din combinații de romburi sau alte figuri geometrice. Lățimea acestora era de 7-8 cm. Ulterior lățimea benzii de dantelă a crescut până la 20 cm, iar modelele s-au diversificat mult. Modelele erau florale (trandafiri, garoafe, lalele, clopoței), vegetale (frunze de goron, vie etc.), sau zoomorfe (în special cerbi). Cerbii și arborele vieții erau prezenți ca model pe dantelele folosite pentru ferestre.

În ultima perioadă dantelele de forme rotunde erau folosite ca decoruri pentru mobile. Astăzi însă, aproape au dispărut din casele comunei.

Prin anii 70-80 s-au lucrat multe chilimuri, iar în ultimii ani goblenurile și macrameurile au devenit principala creație a femeilor, înlocuind vechile lucruri de mână cusute peste fire sau în cruci, pe pânză albă.

Ceea ce rămâne din arta veche populară este puțin, adunat în muzee și menținut încă în viață de cei câțiva meșteri populari care continuă să creeze în stilul tradițional, făcând abstracție de marea revoluție industrială. La Ribița cel mai reprezentativ dintre acești meșteri rămâne Mateș Petru, creatorul de fluier, continuatorul tradiției unui sat întreg specializat cândva în această artă. El a rămas la vechile unelte: secure, bardă, sfredede manuale, cuțite de diferite mărimi. Din păcate nu se întrevede nici un viitor continuator al meșteșugului respectiv.

VII. ȘTIINȚELE POPULARE

1. Meteorologie populară

Încă de la apariția sa pe Pământ, omul a fost impresionat de tot ceea ce îl înconjura. A profitat de binefacerile naturii, soare, apă, lumină, vânt, dar a fost în același timp și terorizat de urgiile acesteia: fulgerul, tunetul, furia apelor revărsate, furtunile violente, vânturile pustiitoare. Omul acelor timpuri cu capacitatea sa modestă de înțelegere, a încercat să-și explice aceste fenomene. Astfel, omul acelor timpuri a ajuns la concluzia că aceste forțe ale naturii sunt generate și dirijate de ființe supranaturale. Așa a apărut sumedenia de zei din panteonul vremii respective.

Treptat însă, orizontul omului se lărgeste și în aceeași măsură cresc și posibilitățile sale de a înțelege aceste fenomene. Cunoștințele acumulate, l-au făcut însă să le găsească o explicație din ce în ce mai apropiată de adevăr, să reușească să stabilească anumite corelații între anumite fenomene meteorologice și anumite manifestări din natură. Astfel oamenii au făcut corelații între fenomenele meteorologice și succesiunea anotimpurilor, sau comportamentul animalelor (păsări, insecte, mamifere, pești), starea plantelor, etc. Acestea au fost primele începuturi ale unei științe căreia grecii l-au spus *meteorologia*, înțelegând prin *meteoron*, ceea ce se întâmplă în aer.

În consecință, primii meteorologi, nu au fost alții decât țăranii. Aceștia trăiau tot timpul în mijlocul naturii, cunoscându-i toate tainele, dar depinzând în același timp, de fenomenele meteorologice. Recoltele, de care depindea chiar viața lor, erau la rândul lor dependente de aceste fenomene meteorologice.

Cu ceva timp în urmă, țăranii erau niște meteorologi care nu dădeau niciodată greș. Astăzi s-au obișnuit să urmărească *Buletinul meteo* la televizor, și au început să uite această extraordinară știință transmisă de la o generație la cealaltă. Totuși, am reușit să însemnez câteva astfel de „reguli” meteo, cum ar fi:

- dacă soarele apune în nori, a doua zi se va înrăutăți vremea, va ploua.
- dacă dimineața este ceață pe văi, va fi vreme frumoasă în ziua respectivă
- rouă multă dimineața, anunță timp frumos peste zi
- luna încețoșată, anunță schimbarea timpului
- bura care se ridică din văi spre vârful dealurilor, anunță ploi, iar atunci când coboară spre vale, anunță timp frumos
- toamna, multe pânze de păianjen pe iarbă, în pomi, anunță timp frumos
- dacă fumul din horn se lasă în jos, vine ploaia.
- dacă rândunelele zboară în apropierea solului, vine ploaia
- dacă găinile își ciugulesc penele, de asemenea vine ploaia
- dacă pisica se spală insistent, vine ploaia
- dacă vrăbiile se scaldă în praf, vine ploaia

- dacă albinele se întorc grăbite la stup, timpul se înrăutățește
- iarna, dacă pădurile au culoarea neagră, va ploua în curând, iar zărilor cenușii anunță ninsori
- șoareci mulți toamna, anunță iarnă grea
- cuiburile de șoareci din lanurile de porumb, în funcție de înălțimea la care sunt plasate față de sol, indică înălțimea zăpezii în iarna care urmează
- Sfântul Nicolae și Boboteaza schimbă vremea; dacă prind vreme moale, o aspresc, iar dacă prind vreme geroasă, aduc vreme mai caldă
- luna sub formă de seceră, cu colțurile în sus, anunță secetă, iar cu colțurile în jos, anunță ploi
- luna de culoare roșietică anunță de asemenea secetă prelungită
- pe timpul fânului, nori deasupra Căraciului, anunță averse de ploaie în acea zi
- dacă cucul cântă pe vale, va fi vreme rea, iar dacă cântă la pădure, pe deal, va fi vreme bună
- dacă cântă cucul după Sânziene, va fi o vară capricioasă, cu puține roade
- dacă se umezește sarea din solniță, urmează o perioadă ploioasă
- apariția curcubeului după ploaie, anunță încetarea ploilor
- dacă țânțarii sau muștele sunt mai agresive decât de obicei, înseamnă că va veni ploaia
- dacă insectele năvălesc în încăperi prin geamurile sau ușile deschise, de asemenea se anunță timp ploios.
- când focul mocnește și se aprinde greu, scoțând mult fum, timpul se înrăutățește
- când clopotele se aud foarte puternic, este semn de ploaie
- când soarele arde tare și mușcă rău muștele, va veni ploaia

- când miroase puternic bălegarul (gunoiul de grajd), va ploua în ziua următoare
- când stelele sunt deosebit de strălucitoare, va fi ger peste noapte
- când păsările se ascund prin tufișuri, se înrăutățește vremea
- mult jir și ghindă anunță o iarnă grea
- flori târzii, pomi în livadă înfloriți spre toamnă, anunță o toamnă târzie
- când ninge înainte de a cădea frunza din copaci, se anunță iarnă grea.

Toate aceste „reguli” pot fi explicate de știință. Astfel, când rândunelele zboară foarte aproape de pământ înseamnă că ploaia va veni curând. Din cauza creșterii umezelii aerului, aripile musculitelor cu care ele se hrănesc se umezesc și zborul lor devine din ce în ce mai greoi, făcând ca rândunelele să le vâneze foarte aproape de pământ.

Vara, când vrăbiile se scaldă în praf, țăranii spun că se apropie ploaia. Acest lucru se explică prin faptul că aerul umed pătruns în penele vrăbiilor le îngreunează zborul. De aceea ele se aruncă în praf pentru a le zvânta. Tot în acest fel umezirea aerului, provoacă umezirea sării aflată în solniță.

La sate, animalele simt și ele apropierea timpului rău și de aceea ele se întorc de multe ori singure de la pășunat. Multe plante sunt și ele barometre vii, prin măsurile care și le iau la înrăutățirea vremii. Astfel, unele plante își închid florile sau își strâng frunzele înainte de furtună, apărându-se de pericolul care le amenință.

Urmărind comportamentul animalelor și al plantelor, țăranii la rândul lor, au învățat să prevadă unele manifestări meteorologice și să-și ia măsurile necesare pentru a se proteja pe cât posibil de urmările nefavorabile ale vremii.

2. Medicină populară

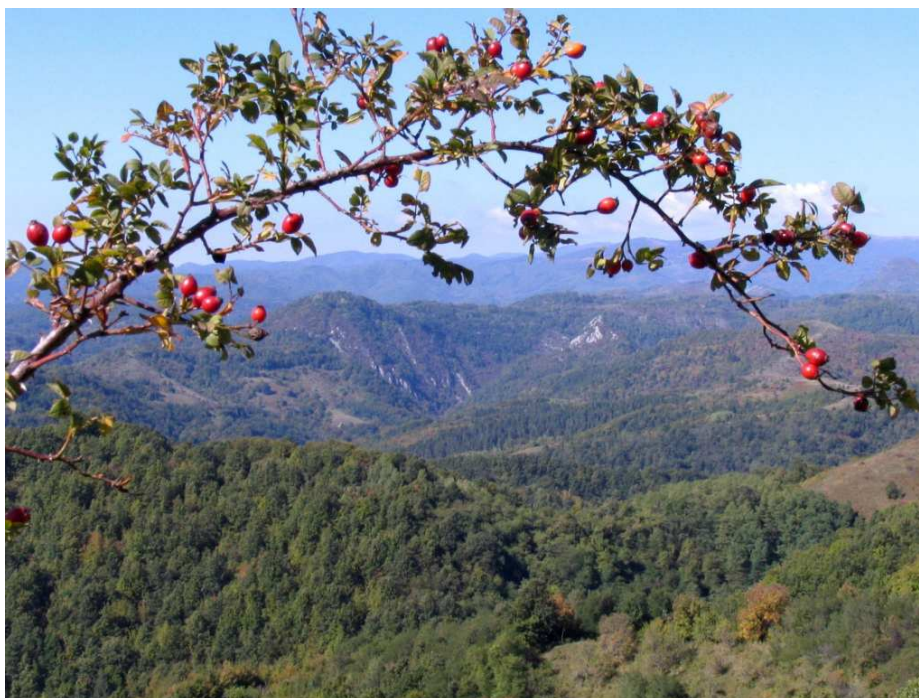
Omul primitiv a învățat de timpuriu să se folosească de tot ceea ce natura îi oferea. Alături de hrană și unelte el a început să folosească diferite plante și alte materii pentru a-și alina unele suferințe care îl chinuiau. Chiar dacă unele din aceste cunoștințe au ajuns până în zilele noastre, ele sunt totuși extrem de reduse comparativ cu ceea ce țăranul român cunoștea. Se știe de altfel că dacii erau extrem de pricepuți în folosirea ierburilor tămăduitoare. Dar din păcate, în cei 60 de ani de comunism, aceste cunoștințe „retrograde”, au fost aruncate într-un con de umbră, au fost înfierate ca empirisme și vrăjitorii nedemne de anii luminoși ai dezvoltării socialiste, și apoi uitate.

În trecut, existau în sate „tămăduitori” care transmiteau această „meserie” de la o generație la cealaltă, în familie. Bolile vindecate de aceștia erau diverse, de la mușcătură de șarpe la așezarea oaselor (fracturi, probleme cu coloana vertebrală).

Astăzi, așa cum spuneam aceste cunoștințe sunt reduse printre sătenii din zonă. Iată câteva dintre aceste cunoștințe:

- boabele de jneapăn (ienupăr) sunt bune pentru tratarea puilor de găină bolnavi
- sunătoarea, foarte bună pentru bolile de stomac
- hreanul, bun atât pentru bolile de inimă în amestec cu miere de salcâm, cât și pentru reumatism, sub formă de tinctură

- rădăcina de ferigă, pentru viermi intestinali atât la animale cât și la oameni
- rugii de mure pentru diaree și pentru bolile de rinichi

- coarnele, porumbele, „gioambele” de arin, semințele de ștevie, pentru diaree
- busuiocul, cimbrul, socul, porumbul , bune pentru tuse
- scaiul vânăț, pentru bolile de plămâni
- barbă de porumb, cozile de cireșe, pentru bolile de rinichi
- frunzele de varză crudă și frunzele de brusture, aplicate pe locurile cu dureri reumatismale
- tătăneasa, sub formă de tinctură, tot pentru boli reumatismale
- rostopasca, pentru negi, și pentru bolile de ficat
- coada șoricelului și țintoarea (țintaură) pentru fiere
- chiminul, pentru colici intestinale și pentru mărirea lactației la tinerele mame (inf. David Gheorghe, Dumbrava de Jos; Dușan Mărioara, Ribița; Cleșiu Pelagia, Ribița)

Prescurărița. În zonă, nu cu mult timp în urmă, la mare cinste era o anumită plantă, un soi de „aloe” autohtonă. Această plantă denumită local „urechelniță” sau „prescurăriță”, se punea pe acoperișul caselor.

Îmi amintesc cum în copilărie vedeam această plantă cu frunze suculente, dispuse în rozete concentrice, vegetând în câte o cratiță spartă, pe acoperișul caselor, sau a altor construcții. Atunci nu înțelegeam ce caută această plantă acolo. Dar o admiram pentru că avea un aspect frumos. Acum, am văzut-o uneori așezată la intrarea în locuințe, în suporturi din beton sau piatră. Eram curioasă ce rol are această plantă?

Am aflat astfel, că planta era în trecut considerată ca apărătoare a casei, a familiei care locuia în acea casă. Ea avea puteri miraculoase, benefice pentru toți ai casei,

apărându-i de boli și nenorociri. În scopuri strict medicinale era folosită intern împotriva paraziților intestinali, pentru dureri de urechi, când în urechi era stors sucul acestei plante, sau pentru dureri de cap. Pentru durerile de cap se luau câteva frunze care se striveau și se așezau pe frunte, după care se înfășura capul cu o pânză. (inf. Iusco Ileana, Ribița). Această tradiție legată de proprietățile magice și medicinale ale plantei respective, se poate deduce ca fiind foarte veche, venind până astăzi încă din vremea dacilor.

Planta este foarte răspândită în România, ea purtând denumiri diferite, tocmai ca dovadă a vechimii ei și a ariei de răspândire. Denumirea științifică este de *Septervivum Techtorum* sau *Septervivum Ruthenicum*, din ramura *Crasulaceae*. Denumirea uzuală din catalogul plantelor de leac este urechelniță, fiind în special un leac pentru urechi. Se mai numește *prescurea*, *prescurăriță*, *urechiusă*, *verzișoară*, *iarba ciutei*, *iarba împăratului*, *iarbă grasă*, *iarbă de stâncă* etc.

Cu privire la terapia cu această plantă, paleta este foarte largă: de la tratamentul cancerului, la tratarea infecțiilor, antiinflamator, cicatrizant, astringent, hemostatic, refacerea celulară, oprește înmulțirea microbilor.

Iată deci o plantă investită de strămoșii noștri atât cu proprietăți magice, cât și curative deosebite. Așa cum spuneam, în trecut ea a fost ținută la mare cinste, nelipsind din nici o gospodărie. Astăzi însă, din păcate, pare să fie uitată. Proprietățile sale extraordinare sunt asemănătoare cu ale atât de laudatei sale rude „Aloe vera”. Ar trebui să reînvățăm să folosim această plantă. Ar trebui să o recomandăm tuturor ca pe o moștenire a noastră, din farmacia dacică. (inf. Iusco Ileana, Ribița; Trifa Sabina, Ribița; Lupea Ioan, Crișan)

3. Magia

La începuturi, omul s-a văzut înconjurat de un macrocosmos ale cărui elemente și manifestări îi erau de multe ori ostile. Viața lui a depins mereu de forțele naturii înconjurătoare, forțe care uneori îl înspăimântau și pe care nu le înțelegea. Atunci a încercat să le înduplece și să și le facă prietene, prin tot felul de procedee: ofrande, incantații, rugăciuni. Dar la început, omul primitiv a încercat să „supună” natura prin intermediul **magiei**.

După Frazer, „magia este un fel de pseudoștiință cu ajutorul căreia omul primitiv încearcă să intervină în mersul naturii spre a-l schimba în favoarea sa, un fals sistem de lege naturală, un ghid înșelător al comportării, o falsă conștiință și o artă neizbutită” (Frazer, 1980, IX, vol. I) Tot el spune că magia ar avea în comun cu știința faptul că amândouă se bazează pe credința în ordine ca principiu fundamental al tuturor lucrurilor.

În schimb religia se bazează pe o idee cu totul diferită, chiar opusă. Prin intermediul religiei se încearcă câștigarea bunăvoinței și împăcarea cu forțele superioare omului, care se presupune că ar conduce sau controla cursul evenimentelor naturale și umane. De aceea, se pare că religia a apărut în clipa în care omul a atins un grad superior de inteligență, devenind conștient de slăbiciunea sa. Din această cauză probabil religia a apărut după magie, iar Frazer propune schema *magie – religie – știință*, ca model al evoluției omenirii spre niveluri de gândire superioară. Cu toate acestea, se pare că știința, religia și magia au putut să apară în contexte sociale foarte diferite și să satisfacă diferite genuri de nevoi emoționale și intelectuale.

Local, pentru a-și rezolva unele probleme, oamenii au apelat la o combinație între religie și magie. În aceste practici, (să le spun magico-religioase), forța magică a cuvintelor are importanța cea mai mare, așa după cum reiese și din Evanghelia după Ioan: „La început a fost Cuvântul, și Cuvântul era cu Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Toate lucrurile au fost făcute prin El.”

În satele comunei Ribița există o veche credință, dealtfel comună întregii zone, în strigoii care fură laptele de la vaci.

Astfel, Iusco Ileana din satul Ribița, spune despre aceștia (strigoii), că sunt persoane zămislite în „seri mari” (zile de praznic, vineri mari). Acești strigoii trăiesc în sat, au o viață obișnuită, pot fi căsătoriți, au familie. Noaptea însă pleacă de acasă, se întorc de trei ori peste cap și se transformă în iepuri, pisici sau alte animale, după care intră în grajd la vaci și le sug tot laptele. Ileana povestește mai departe despre acești strigoii: „Îmi amintesc că mergea mama dimineața la grajd să mulgă vaca și se întorcea cu șuștarul gol, spunând că iar au fost strigoii și ne-au muls vaca și ne chema să vedem prin curte urme de lapte, vomitate de strigoii care mâncase prea mult.”

Pentru a apăra grajdurile cu vite de acești strigoii, se puneau în jurul ușii seceri, potcoave, cununi de usturoi, rugii de mure, se planta în apropiere o tufă de leuștean. (inf. Trifa Sabina, Ribița).

Noaptea cea mai propice strigoilor era *Sfredelul Rusaliilor*, o noapte anumită din apropierea Rusaliilor. De cu ziuă femeile se pregăteau în vederea apărării vitelor de acțiunile nefaste ale strigoilor. „În jurul obloacei și a ușii, puneam rugii mari de mure, cununi de usturoi și mănunchiuri de urzici” - spune Trifa Sabina.

Se poate observa cum simpla prezență a unor obiecte casnice, seceră, potcoava, chiar o secure împântată în apropiere, poate alunga strigoii, precum și o serie de plante cu proprietăți magice: usturoiul, leușteanul, urzica, murul. Toate acestea sunt investite de credința populară cu puteri deosebite, capabile să țină piept răului.

O altă formă de luptă împotriva strigoilor este puterea cuvintelor, a incantației însoțită de anumite ritualuri. Astfel, Lup Mărioara din Crișan, spune că laptele poate fi furat de la vacă și prin vrăji. Dacă o vecină spunea anumite cuvinte într-un ritual cunoscut doar de strigoaie (moroamă, moroaie), aceasta poate să mute laptele de la vaca ta la vaca ei. Dacă vede că fără să aibă nici o hibă, vaca nu mai dă lapte, cea păgubită are și ea metodele ei de a înlătura răul și de a afla cine l-a produs.

„- În nouă marți, femeia păgubită, adună urina de la vaca care are probleme, o pune într-o oală, face o cruce peste ea cu furca și spune: „- *Împung strigoii / Nu împung vaca!*” După aceea, urina se fierbe tot în nouă marți, se încuie într-un dulap și se întorc toate oalele cu fundul în sus. Atunci, cine este strigoaie și ți-o furat laptele, vine și-ți cere apă. Așa afli cine-i.” (inf. Lup Mărioara, Crișan)

În acest ritual se folosește furca, o unealtă nelipsită din gospodăria țaranului, folosită acum ca armă de luptă împotriva strigoaiei. De asemenea se utilizează puterea magică a cifrei 9, iar ritualul se realizează marțea, ziua din săptămână propice vrăjilor și luptei, fiind patronată de Marte, zeul războiului.

Despre cifra 9 se spune că ar fi simbolul divinului, al perfecțiunii, un multiplu al cifrei 3 simbol la rândul său al „triadei cosmice”. După alții, cifra 9 mai este și „un simbol al omenirii în faza actuală de evoluție” (Firicel Cearnău - „Numerele vii”)

Pentru primitivi, **fierul** era considerat tabu. Superstiția acelor oameni interzicea folosirea fierului. Această superstiție datează de la începuturile istoriei societății, când fierul era încă o noutate pe care toți o priveau cu bănuială și neplăcere, deoarece primitivului, tot ce era nou îi inspira uimire și teamă. Antipatia zeilor față de metal se datora faptului că acesta putea deveni o armă mult mai puternică decât cele pe care le avuseseră oamenii până atunci. De aceea, mai târziu fierul s-a folosit pentru protecție. Se presupune că aversiunea strigoilor este atât de puternică față de fier încât nu îndrăznesc să se apropie de persoanele protejate de acest metal. De asemenea fierul este folosit și pentru a alunga fantomele și alte spirite rele. (Frazer, 1980, p. 193, vol. II).

Iată deci pentru ce se folosește fierul în toate acțiunile sau ritualurile de apărare împotriva strigoilor. Și această credință în capacitatea fierului de a apăra de vrăji și strigoi, vine până în prezent străbătând milenii. Voi reveni ulterior asupra acestei proprietăți a fierului.

Dar pentru a aduce înapoi la vacă laptele furat de moroaie, tot Lup Mărioara ne comunică următorul descântec:

*„P-o cale, p-o cărare / Se duce Ceșa-n vale
Să-ntâlni cu potca-n cale. / De-o fi diochi de fată mare
Să-i crepe țâțile / De-o fi diochi de nevestă
Să-l pice păru de pe cap / Să-i moară bărbatul
De-o fi diochi de bărbat / Păru de pă cap să-l pice
Să-i crepe călcâiele. / De-o fi din apă
Să se ducă ca roua de pe floare / Și ca pulberea de soare.
Să nu mai rămână rău în Ceșa / Nici cât un fir de mac crepat.
De nu veți întoarce mana înapoi / Cum se întoarce zâua de azi,
Cu ai roșu oi unge / Cu cuțātu voi împunge.
Nu împung vaca / Împung strigoii și strigoaiele
Cu suflușu oi sufla / Cu mătura voi mătura
Până-ți umfla și-ți crepa.*

În descântec sunt luate în calcul toate variantele posibile de îmbolnăvire ale vacii. Ea poate fi fermecată de fată, de nevestă, de bărbat, sau de alte elemente ale naturii (aici apa). Din nou obiecte din gospodărie sunt folosite ca arme de luptă: cuțitul, mătura, iar usturoiul este însoțit acum de culoarea roșie, care are proprietatea de a-i mări proprietățile antimalefice.

O altă incantație folosită de Lupea Ileana din Crișan este utilizată nu pentru aducerea laptelui la vacă ci pentru diverse boli ale vacilor. Incantația sună astfel:

*„Mearsă Florica p-o cale, p-o cărare
Să-ntâlni cu pocitori în cale / Ș-o pociră, ș-o diochiară
Ș-o pătrunsără pă-n cap / Pă-n inimă, pă-n mai, pă-n picioare,
Pă-n foale, pă-n splină, pă-n uger. / Întoarce-te Florică p-o cale, p-o cărare
Pocitorii să piară / În codrii suri
În munți pustii, / Unde cocoș nu cântă
Pasăre nu glăsuiește, / Că aclo vi locu.”*

Incantația este împărțită în două părți. În prima parte este amintit locul și modul de îmbolnăvire al vacii, iar de abia în partea a doua se luptă efectiv împotriva „pocitorilor”. În incantație sunt pomenite toate organele vacii în care ar putea fi localizată boala: inimă, ficat, stomac, splină, sau alte zone ale corpului: picioare,

uger, astfel încât incantația să aibă șanse sigure de reușită. Spre deosebire de incantația precedentă, în care spiritele malefice sunt distruse cu ajutorul anumitor ustensile folosite în ritualul magic, în cea de-a doua, pocitorii sunt trimiși cât mai departe de sate și de gospodării, în „codri suri”, în „munți pustii”, în locuri total lipsite de viață: „Unde cocoș nu cântă / Pasăre nu glăsuiește”.

Stanciu Lucreția din Ribița, spune și ea un descântec pentru a „întoarce” laptele furat de moroaie de la vacă.

*„Lapte dus, ‘năpoi adus, / Lapte dus, năpoi adus,
Din 99 de olcuță / Din 99 de policuță
Moroaie întorci napoi laptele furat,
De-o fi de fată/ Să-i pice cosățele
De-o fi de femeie/ Să-i pice țâțele
De-o fi de bărbat / Să-i pice bărbăția.”*

Și în această incantație se observă prezența cifrei 9 de data aceasta dublată în numărul 99, iar la adresa celor presupuși vinovați se rostesc pedepse grele.

O alta modalitate de a împiedica furtul laptelui de la o anumita vacă, constă în înconjurarea vacii la trei zile după fătare, de către o femeie care este dezbrăcată și ține în brațe vițelul fătat de vacă. (inf. Cazan Adriana, Ribița).

Exista în trecut credința într-o sumedenie de spirite malefice ce invadau ulițele satului odată cu lăsarea întunerului, provocând multe neazuri atât oamenilor cât și animalelor. De aceea se păstrau cu strictețe anumite sărbători, anumite ritualuri și cutume, moștenite din moși strămoși, de la care nu se abătea nimeni fără riscul de a-și atrage asupra sa mânia unor forțe supranaturale. Toate bolile sunt puse pe seama încălcării normelor de conduită din lumea satului, norme ce îmbină credința creștină, cu vechi obiceiuri păgâne.

Pentru vindecarea diverselor boli se foloseau alături de proprietățile curative ale unor plante medicinale și incantațiile. Socrate spune despre incantații: „...dacă ia cineva leacul când i se descântă, se vindecă cu desăvârșire, însă buruiana fără descântec nu este bună la nimic.” Practica descântecelor este puternic înrădăcinată la poporul român, iar ritualul lor în care se păstrează reminiscențe din mituri păgâne, precreștine și aparținând unui fond religios indo-european, poate veni din vremea getică a Daciei. (Nour, 2004, p.12)

Lupea Ileana din Crișan, cunoaște mai multe astfel de descânțece pentru boli diferite, amintindu-și că mama și sora sa mai mare știau foarte multe astfel de descânțece, fiind meștere în întoarcerea bolilor.

Când cineva își vătăma o mână sau un picior, i se spunea următoarea incantație:

*„Merge luni la marți, / Marți la miercuri,
Miercuri la joi / Joi la vineri,
Vineri la sâmbătă / Sâmbătă la duminică
Duminică la Hristos / Picior (mână) să rămână sănătos.”*

În incantație sunt pomenite toate zilele săptămânii, ținându-se cont de faptul că acestea existau în credința populară și ca sfinte: Sfântul Miercuri, Sfântul Vineri, Sfântul Duminică etc. Astfel se apelează la puterea lor de sfinte, ca mesagere ale rugăciunii adresate lui Hristos, pentru a vindeca boala respectivă.

În aceste incantații, se pune accent nu numai pe cuvintele folosite ci mai ales pe rostirea lor, pe modalitățile fonetice de exprimare a acestor cuvinte, care au rolul de a face legătura între microcosmosul uman și macrocosmos. De aceea important pentru reușita descântecului nu este cunoașterea textului scris ci să se cunoască intonațiile și tonalitățile care trebuie folosite în rostirea descântecului. De aici rezultă și obiceiul de a se transmite aceste descântece doar pe cale orală, de la persoană la persoană, învățarea textului scris, fără utilizarea intonațiilor specifice, neavând nici o valoare.

Dacă ne-am întoarce la începuturile îndepărtate ale civilizației pentru a descoperi valoarea sunetului, a cuvântului, am afla că magia reprezintă o formă paralelă prin care cuvântul dintru începuturi reverberează încă în lumea oamenilor. Aflăm că tot atunci, la începuturi, a fost stabilită „o corespondență strictă între litere, cifre, sunete, nume, culori, zone ale cosmosului spiritual și diferite părți ale corpului omenesc. Fiecare om, fiecare fir de iarbă, fiecare copac, are propriul nume prin care se revelează în lume.” (Gănescu, 2001, p.122)

Știind toate acestea, ne putem da seama că în incantațiile prezentate se face uz de aceste realități, chiar dacă în necunoaștință de cauză.

În descântecul pentru toate felurile de bube, bolnavul trebuie să stea în pat „într-o rână” în mână cu o furculiță, cu un fir de sorg dintr-o mătură, cu câteva fire de păr dintr-o perie, cu un fus și o rămurică de cimbru; între timp, bolnavului I se descântă în felul următor:

*„Întoarce-te bubă, întoarce-te orbaț. / Cu mătura te-oi mătura,
Cu fusu te-oi împunge, / Cu peria te-oi peria,
Cu cimbru te-oi afuma.”*

După terminarea descântecului se iau firele de cimbru, firele din mătură, din perie, care au fost ținute de bolnav, li se dă foc și se afumă cu ele bolnavul.

Și în acest descântec obiectele casnice sunt transformate în arme de luptă împotriva bolii, iar ca plantă cu proprietăți magice este folosit cimbrul, care se știe de altfel că are și proprietăți antiseptice. Acest descântec are la bază o formă a magiei, și anume *magia imitativă* care se bazează pe principiul similitudinii. Acest principiu rezultă din legea care spune că similarul produce similarul, ori că efectul se aseamănă cu cauza sa. (Frazer, 1980, p. 30, vol.I). De aceea simplul fapt de măturare, periere, împungere „a bolii”, poate să ducă la dispariția acesteia.

În cazul „ulciorului” de la ochi, se folosește descântecul următor:

Dimineața se spune:

„Ham, urcior, ham! / Cum îi acu la amiază / Atâta să fii la amiază”.

Se repetă de nouă ori.

La amiază se spune:

„Ham, urcior, ham! / Cum îi acu sară / Atâta să fi pă sară”

Se repetă de nouă ori.

Seara se spune:

„Ham, urcior, ham! / Cum îi acu dimineață / Atâta să fii dimineață.”

Se repetă de nouă ori. (inf. Lupea Ileana-Crișan)

Acum se încearcă păcălirea bolii, printr-un joc de cuvinte „Cum îi acu sară / Atâta să fii pă sară”, iar interjecția „ham”, care imită lătratul câinelui, are rolul de a atenționa și a speria boala respectivă, de a o alunga, așa cum câinii alungă răufăcătorii. Se remarcă din nou prezența cifrei 9.

Pentru „mușcătura de șarpe” se folosește alt descântec:

*„Șârpe, șârpe, / Laur, balaur,
Câce buț ai umflat / Câce ai disumflat
Ai beut apă în postul Sfintei Mărie, / De leac să fie.”* (inf. Lupea Ileana, Crișan)

În incantație este folosită puterea de vindecare a apei, ca element care întreține viața. Șarpele apare în dublă postură: ca răufăcător dar și ca tămăduitor. El este cel care mușcă, dar tot el este și cel care poate să vindece mușcătura, deoarece încă din antichitate șarpele este un simbol al medicinei fiind totodată „o ipostază a lui Zamolxis ca tămăduitor”. Într-un dialog platonician, Socrate îl amintește pe acesta ca zeu trac al medicinei. (Bucurescu, 1998, p. 58)

De aceea, șarpele este chemat de multe ori în ajutor în descântecelor românești, pentru a aduce însănătoșirea. Șarpele apare în trecut ca străjer al vechilor locuințe, sculptat pe stâlpii pridvorului sau pe rama ușii, el apără locuința de spiritele malefice, de boli, de certuri, incendii și alte nenorociri. (Bucurescu, 1998, p.60)

Pentru durerile de cap, Niță Ilie din Ribița, spune un descântec în care amenințările nu sunt făcute împotriva „factorilor” care produc boala, durerea, ci chiar asupra celui în care este localizată durerea: *capul*. Deoarece aici capul este cel care găzduiește boala, el este cel amenințat, încercându-se prin aceste amenințări să-l constrângă să scape în vreun fel de boală, să nu mai admită să-i „fie gazdă”. Descântecul sună astfel:

*„Capule, capule, / Fire-ai tu al dracului,
Dacă nu tu, stăpână-tu. / Unde șade pălăria
Să să ouă ciocârlia / Să să ouă ouă verzi,
Cu ochii să nu mai vezi. / Lunea de nu ți-o trece,
Nevoia să te călce / Marțea de nu ți-o fi mai bine
Să se bage dracu-n tine / Miercurea, să te trași prin bercuri
Joia, să te calce nevoia / Vinerea, să te mănânce rușinea*

Sâmbăta, să te duci la un lemn trăznit și să zici:

- Doamne, ce-ai făcut cu lemnul acesta

Fă și cu omul ăsta.”

Lupea Ileana din Crișan îmi spune că exista credința că în cazul în care copiii adormeau în asfințitul soarelui, trebuiau neapărat descântați. Se proceda în felul următor: se lua apă într-o cofă, din balta în care se punea cânepa la topit, se duceau nouă iești (așchii) de lemn în casă și se arunca de nouă ori apă peste copil, spunându-se: „*Du-te, du-te soare săc / Că te-ajunge soare viu.*”

Această incantație, probabil își are originea în vechile culturi ale soarelui. Este posibil ca în popor să se creadă că soarele la apus, pierzându-și din putere, ar putea fura din energia vitală a copiilor adormiți în acel moment, lăsându-i sleiți de puteri și predispuși la îmbolnăviri. De aceea li se descântă în grabă, pentru ca soarele cel „săc” sleit de energia sa, să fie alungat de soarele „viu”, cel cu forțe noi, din răsăritul zilei, soare care va aduce înapoi vitalitatea copiilor.

La azteci exista credința că soarele epuizat de lupta pentru perpetuarea existenței lumii vii, pentru a putea răsări a doua zi, trebuia hrănit cu sângele sacrificiilor. „Tonatiuh, Zeul Soare, era hrănit cu sângele celor sacrificați, ca să aibă puterea de a-și continua drumul în jurul lumii cunoscute.” (Leconte, 2001, p. 64).

Tot referitor la această credință Frazer spune că „vechii mexicani considerau soarele drept izvor al tuturor forțelor vitale și îl numeau din această cauză Ipalnemohuani - cel ce face oamenii să trăiască.”... „Dacă soarele conferă viață, are și el nevoie să primească viață. Deoarece inima este sediul vieții, se ofereau soarelui inimi sângerânde pentru a-i păstra vigoarea pentru străbaterea cerului.” (Frazer, 1980, p.167, vol. I)

Un alt ritual magic, de data aceasta „un descântec de dragoste”, l-am cules de la Cazan Adriana din Ribița, născută la Țebea. Ritualul respectiv se realiza înaintea unei nunți spune informatoarea. Eu adaug însă că posibil acest ritual în trecut se realiza ori de câte ori era nevoie de el, și fetele doreau să facă vreunui fecior un „farmec de dragoste”. Ritualul se desfășura după cum urmează: Într-o noapte cu lună plină fata care avea nevoie de „leacul” respectiv, mergea în pădure complet goală, într-un loc în care știa din timp că ar crește tufe de mătrăgună. Cu mâinile, fata trebuia să scoată rădăcina de mătrăgună, în timp ce spunea un anumit descântec, care din păcate nu se mai cunoaște. În noaptea nunții, la miezul nopții, mirii trebuiau să mănânce supa din același blid (farfurie). Pe fundul farfuriei, se puneau bucăți minuscule din rădăcina de mătrăgună, culeasă de fată. Aceasta avea rolul de a le menține iubirea veșnic vie și proaspătă, de-a lungul întregii căsătorii. Soții își vor fi mereu dragi unul altuia, și nimeni și nimic nu va sta niciodată în calea iubirii lor.

Mătrăguna este o plantă cu proprietăți medicinale, dar care folosită în cantități care nu sunt atent dozate, poate avea efecte otrăvitoare sau toxice. Ea a fost intens folosită în popor pentru prepararea „leacurilor de dragoste”.

Din primul moment al creației, în Univers a început o luptă continuă între ordine și haos, între forțele benefice și forțele malefice. Prin încălcarea regulilor cosmice, se permitea haosului să se înstăpânească și forțelor malefice li se oferea posibilitatea să se manifeste. Astfel, toate ritualurile, riturile, incantațiile, actele magice, au rolul de a conecta omul la marele circuit, de a-l ajuta să restabilească ordinea distrusă la un moment dat și să înlăture efectul forțelor malefice. În toate aceste ritualuri, fiecare cuvânt, gest, obiect, culoare, sunet, au valoarea lor în complexul proces de îndepărtare a răului, așa după cum spune și Cristian Gănescu: „Există desigur, o corespondență ocultă între litere, silabe, semne, reprezentări grafice și forțele spirituale. Cosmosul este o țesătură nesfârșită de forțe magice care pot fi contactate numai prin „accesarea” unor anumite puncte nodale și suporturi.” (Gănescu, 2001, p.125, p.128, p. 133)

Frazer spune că **magia** a avut în perspectivă istorică, un rol progresist și a adus mari servicii omenirii. Astfel, magicienii ar fi predecesorii direcți nu numai ai fizicienilor și chirurgilor din timpurile mai noi, ci și ai cercetătorilor și descoperitorilor în toate ramurile științelor naturii. (Frazer, 1980, p. X)

Incantațiile utilizate în ritualurile de magie provin dintr-un ancestral fond de cunoștințe legate de o serie de legi care guvernează întregul Univers. Așa cum am mai spus, aceste incantații s-au transmis pe cale orală de la o persoană la cealaltă, din generație în generație. Deși răspândite pe o arie largă, este uimitor cât de asemănătoare sunt incantațiile împotriva maleficului cât și credințele în aceste forțe. Incantațiile și credințele populare prezentate nu sunt niște excepții, ci ele au o largă

răspândire în Țara Zarandului, făcând parte din universul de spiritualitate românească.

Superstiții. Lumea satului era guvernată nu cu mult timp în urmă de o multitudine de superstiții cu valoare de *lege nescrisă*. Și superstițiile își au obârșia în principiile magiei. Aceste principii sunt două : **principiul similarului și principiul contagiunii**. Primul principiu se bazează pe legea care spune că ***similarul produce similarul***, iar cel de al doilea principiu spune că ***lucrurile care au fost cândva în contact unele cu altele continuă să acționeze unele asupra altora la distanță și după ce contactul fizic a încetat***.

Astfel, conform legii similitudinii și a magiei imitative, existau mai multe tabuuri, de exemplu femeile însărcinate nu au voie :

- să culeagă flori, sau să poarte flori, deoarece se crede că vor naște copii cu pete pe piele, de forma florilor cu care au umblat cât timp au fost însărcinate
- să culeagă sau să mănânce bureți (ciuperci), deoarece vor naște un copil pistruiat (în localitate, pistruiilor li se spune „bureți”)
- să nu poarte așchii de lemn în poală, deoarece copilul va avea mătreață
- să nu privească oameni urâți sau cu handicap, pentru ca să nu nască un copil urât sau cu probleme asemănătoare
- să nu tricoteze cu firul de lână petrecut pe după cap, deoarece vor naște greu și copilul va fi cu cordonul ombilical răsucit în jurul gâtului
- să nu stea cu picioarele încrucișate sau picior peste picior, pentru că vor naște greu
- fetele nu este bine să mănânce „fructe gemene” (două prune, două mere lipite), pentru că vor naște gemeni.

Alte superstiții și credințe care se bazează pe credința că **similarul produce similarul**:

- la botez mama, tatăl sau o rudă apropiată trebuie să scrie, să citească să cânte, să joace, pentru ca noul născut să aibă multe talente și abilități
- odată intrat într-o casă în care erau fete, musafirul trebuia să stea puțin, pentru că spunea gazda: „Stați, să ne stea și peștorii.”
- dacă lași cuțitul cu tăișul în sus, urmează ceartă în familie. Cuțitul este asimilat aici cu o armă de luptă (război)
- sarea împrăștiată de asemenea semnifică ceartă în familie. Această superstiție vine din antichitate când romanii făceau plățile în anumite cantități de sare (salis = sare < salariu). Sarea era valoroasă și în consecință risipirea ei ducea la ceartă
- când se pleacă de acasă nu este bine să întorci din drum deoarece îți merge rău
- când îți iese cineva cu găleata goală în cale, îți merge rău. Se obișnuia să se arunce ceva în găleată ca să nu mai fie goală (nimicul atrage nimicul)
- când o pisică neagră îți taie calea, îți merge rău. Negrul și pisica sunt simboluri ale maleficului

- când se piaptână femeile și își împletesc cozile, dacă scapă o șuviță, le va muri cineva din familie
- când cântă insistent cionvica (cucuveaua) pe casă, înseamnă că moare cineva din familie
- când fată vaca (în ziua respectivă) nu este bine să dai nimic din gospodărie, nici măcar împrumut, pentru că astfel dai mana laptelui de la vacă
- când se dă ceva din gospodărie: animale, semințe, răsaduri, acestea nu se dau direct în mâna cumpărătorului, ci acesta trebuie să și le ia singur, tot pentru ca să nu dai mana, sporul, norocul din gospodărie odată cu lucrurile respective
- mai există superstiția că în cazul în care o femeie aflată în vizită îți cere o cană cu apă iar după ce o bea pleacă imediat acasă, aceasta îți fură astfel laptele de la vacă și îl mută la vaca ei
- pentru obținerea untului se descântă, în timp ce se bate smântâna, următoarele: „*Untu' mie, zara ție / Val, val, ca și balega de cal, / Drob, drob, ca și balega de porc*”. Se consideră că untul iese de calitate și repede, dacă i se descântă astfel.

O altă serie de superstiții își au originea în legea contactului sau mai bine spus magia contagioasă. Conform acesteia, se poate acționa asupra unei părți desprinse din întreg, obținându-se același efect asupra întregului din care a provenit partea respectivă. Astfel, părul și unghiile sunt părți ale corpului care pot fi folosite pentru vrăji pentru a face rău persoanei de la care provin. Datorită acestui fapt ne parvin o serie de alte superstiții:

- nu este bine să arunci părul tuns oriunde, pentru că te va durea capul. El trebuie îngropat la rădăcina viei, pentru a avea în continuare un păr frumos.
- nu este bine să te tunzi sau bărbierești în zilele de vineri sau de sărbătoare
- nu se aruncă unghiile rezultate după tăiere, ele se ascund în sân, pentru ca după moarte să ai cu ce-ți zgâria păcatele
- dinții de lapte scoși, se aruncă peste casă spunând: „*Cioara, cioară na un dinte de lapte și adă-mi un dinte de oțel!*”
- cordonul ombilical al copilului se păstrează;

Alte superstiții:

- nu se mănâncă fragi după Sfânta Mărie
- dacă te mănâncă palma, primești bani
- un păianjen care coboară pe fir în apropierea ta îți anunță primirea unei vești importante.
- zbaterea ochiului anunță o perioadă nefastă
- dacă te mănâncă nasul, te vorbește cineva de rău
- dacă țiuie cărbunii în foc, te vorbesc dușmanii de rău
- dacă sar scânteii din sobă, se anunță musafiri
- dacă mășori sau cântărești copiii, nu mai cresc

- dacă trece cineva peste picioarele unui copil care stă culcat, copilul respectiv nu mai crește
- dacă se mătură pe picioare tinerii, se spune că aceștia nu se mai căsătoresc.

Așa cum aminteam mai sus, fierul era considerat tabu. El era „arma” de luptă împotriva strigoilor și a altor spirite malefice. De aici rezultă mai multe practici și credințe:

- fierul împlântat în inima „morților vii”, a morților care bântuie între cele două lumi, îi ajută să-și găsească liniștea;
- fierul protejează de deochi, de aceea se obișnuia să se pună copiilor în piept un ac de siguranță.
- fierul protejează de asemenea noul născut și leuza. Astfel, mama nu are voie să iasă afară din casă fără cârligul de la sobă, până la botezul copilului.

Frazer spune că „...nici un bolnav nu poate ieși din casă fără o legătură de chei sau un cuțit, căci fără acestea orice spirit rău ar profita de starea de slăbiciune și i s-ar strecura în corp sau ar încerca să-i facă rău.” (Frazer, 1980, p. 191, vol. II)

Toată copilăria și adolescența mi-a fost guvernată de o serie întreagă de NU-uri, de interdicții uneori de-a dreptul agasante pentru mine. De abia acum, mai târziu am început să le descifrez sensurile și valoarea. Aceste superstiții și credințe sunt nenumărate, unele dintre ele sunt legate de naștere, de căsătorie sau de moarte, altele de diverse momente ale anului, sau sărbători. Acestea le-am evidențiat la capitolele respective. (inf. Dușan Mărioara, Stanciu Lucreția, Iusco Ileana, Sârba Romica, Ribîța; Lup Mărioara, Crișan, Mateș Petru, Dumbrava de Sus).

4. Alimentație locală

Până în urmă cu 30-40 de ani, alimentația locuitorilor din satele comunei era extrem de simplă, bazată în proporție mare pe ceea ce se producea în gospodăria proprie. Unul din produsele de bază era **laptele și derivatele din lapte**. Deoarece fiecare gospodărie avea câteva vaci cu lapte, acest produs era de multe ori excedentar, iar surplusul era valorificat pe piața din Brad. Laptele se folosea la masa de dimineață alături de mămăligă sau pâine. La masa de prânz după felurile principale urma uneori *laptele prins (acrit)*, iar seara, de multe ori se mânca mămăligă cu brânză. După cum se observă laptele nu lipsea de la nici una din mesele zilei. De asemenea era prezent în diferite feluri de mâncare, cum ar fi *ciorba de salată verde* sau *mâncarea de castraveți*. Smântâna de asemenea era mult folosită atât la dregerea supelor cât și a altor mâncăruri.

Un alt aliment nelipsit în trecut din meniul zilnic era *mămăliga*, obținută din făină de mălai. Mămăliga era utilizată ca un înlocuitor al pâinii, dar și în diverse combinații: cu smântână, cu brânză, cu lapte, sau mujdei de usturoi, etc.

Tot pe bază de făină de porumb, alimentul „sfânt” în trecut, era *mălaiul*. Acesta se prepara din făina de porumb, lapte acru, smântână și ouă. Toate ingredientele se amestecau, se turnau într-o tavă și se cocea în cuptor. *Mălaiul* astfel obținut era cea mai consistentă mâncare și cea mai bună. El înlocuia pâinea dar și prăjitura (de care nici nu se știa atunci). Când era *mălai* în casă, înseamnă că erau de toate.

Alte alimente de bază erau *legumele și fructele* obținute în gospodărie. Dintre legumele cele mai utilizate erau cartoful și varza, precum și fasolea uscată sau

verde. Aceste legume se pregăteau atât sub formă de supe, cât și sub formă de mâncare scăzută, cum ar fi: *popricaș de cartofi*, *cartofi scăzuți*, *varză călită și mazăre (fasole) sleită*. Alături de acestea se mai utilizau castraveții, rădăcinoasele și în mod deosebit bulboasele, adică ceapa și usturoiul, aproape nelipsite și ele din meniurile zilnice. Se foloseau de asemenea ciupercile culese din păduri în cantități mari în perioada de vară și conservate peste iarnă prin uscare.

Dintre fructe, cele mai utilizate erau merele, prunele și perele dar și nucile. Merele și perele se păstrau peste iarnă proaspete pe paturi de scânduri, în pivnițe, sau în șuri, în grămezi acoperite cu fân. Se mai păstrau și sub formă de *poame*. Merele și perele se tăiau felii și se puneau pe lese la soare să se usuce. După uscare se păstrau în săculeți de pânză, agățați în pod. Prunele se utilizau și ele proaspete sau conservate sub formă de *poame*. Tot din prune se prepara *liptarul*, o marmeladă fără zahăr, obținută dintr-un soi de prune dulci, numite *prune grase*. Din liptarul subțiat cu apă, la care se adaugă pâine uscată se prepară *pâsul*. Nucile se foloseau în special în perioadele de post, dar și pentru prepararea plăcintelor, cozonacilor.

Carnea, în trecut, era un aliment rar în alimentație. Rar, se mai tăia câte o găină. Cei mai bogați, poate tăiau uneori câte un vițel, iar cei care aveau oi, tăiau la Paști miel. De Crăciun se tăia câte un purcel nu foarte mare. Deoarece în trecut familiile erau numeroase chiar dacă la prima vedere ar părea multă carne, aceasta se epuiza rapid, deși era foarte bine drămuită. Spre exemplu, carnea de porc era conservată în oale cu untură, precum și afumată. Slănina de asemenea se afuma și era astfel drămuită încât să ajungă pe perioada întregului an. Posturile erau ținute cu sfințenie de întreaga familie. Deci, însumate toate posturile de peste an, rezultă în jur de 4 luni pe an în care țărani nu consumau carne, și nici alte produse de origine animală.

Pentru prepararea mâncării se utiliza cu zgârcenie untura de porc și în cantități mici uleiul din sâmbure de dovleac și nucă care se obținea la teascurile locale.

Câteva din felurile de mâncare specifice comunei Ribița, dar și zonei sunt următoarele:

Plăcinta: aceasta se realizează dintr-un aluat care are ca ingrediente făina, sarea, apa și laptele, puțină drojdie și untură pentru uns foile. Aluatul frământat se împarte în mai multe bucăți din care se întind foi subțiri, transparente, cât masa, foi care se stropesc cu untură topită, se umplu cu brânză dulce sau sărată, mere etc, după care se rulează și se coc în cuptor.

Răitășile sau întorsurile: sunt realizate din același aluat ca și plăcinta, cu deosebirea că după ce se rulează foaia, se rotește în spirală aluatul și se coace în tigaie, în untură încinsă.

Lașca: este o fidea fină realizată dintr-un aluat ce are în componența sa doar făină și ou. Cu această fidea se prepară o supă de găină foarte apreciată.

Zama acră: era o supă care nu lipsea de la nunți. Ciorba se realiza pe carne de vițel sau miel, cu boia multă, bulion de roșii, și se acrea suplimentar cu oțet.

Papa de castraveți: foarte apreciată în trecut, era o mâncare de castraveți fierți în lapte, smântână, și dreși cu usturoi. Aceasta era mâncarea „emblemă” a ribițenilor, ei fiind porecliți *castravețari*.

Mâncarea de lobode: realizată din lobode, lapte, zer și smântână – era mâncarea celor din Crișan, care erau porecliți *lobodari*.

Salata de fruct: este obținută din salată (lăptuci), zer, smântână, usturoi, ingrediente care se fierb, obținându-se o ciorbă.

Mămăliga cu brânză și balmoșul erau în trecut mâncăruri de bază, dar astăzi sunt tot mai puțin preparate.

Mezelurile de porc: cârnațul se prepară din carne de porc mai grasă, tocată și frământată cu sare, piper, boia și usturoi. După ce preparatul se introduce pe mațe, cârnații se pun o zi la zvântat și apoi se afumă câteva zile. După aceasta se atârnă în pod la aer. Se mănâncă prăjiți cât sunt proaspeți, iar după ce se afumă și se uscă, se consumă cruzi. **Măieșul, sângeretele, toba** se prepară din măruntaie de porc fierte, măcinate sau tăiate cuburi (pentru toba), șorici, gelatină, ceapă, sânge (la sângerete), piper, cimbru. După ce preparatul frământat se introduce pe mațe mai groase, se opăresc, se lasă la uscat câteva ore, după care se pun la afumat. Se consumă ca atare.

Sarmalele: se prepară dintr-un amestec de carne tocată și orez, piper, ceapă, cimbru și mărar, boia sau bulion de roșii. Amestecul se învelește în foi de varză murată.

Drobul: se obține din măruntaie de miel fierte, tocate, frământate cu ouă crude, ceapă, ceapă verde, tarhon și leuștean, sare, piper. Amestecul respectiv se așează în tavă și se coace în cuptor.

Cuș-cuș: se obține din intestine și măruntaie de vițel fierte, măcinate, frământate cu ceapă, pătrunjel verde tocat, sare, piper, boia. Amestecul se introduce pe mațe, sau se prăjește direct în untură.

În prezent alimentația locuitorilor s-a diversificat mult. Și astăzi baza alimentației este dată de produsele obținute în gospodăria proprie. Pentru consumul familiei se sacrifică 2-3 porci pe an, păsări, iepuri, uneori câte un vițel. Legumele necesare consumului, cel puțin pentru perioada caldă a anului, se obțin de asemenea în grădinile proprii.

Pentru perioada de iarnă se pregătesc în fiecare gospodărie o varietate mare de dulceați, compoturi, murături diverse, legume conservate.

Bibliografie

- Eliade, Mircea – *Tratat de istorie a religiilor*, Ed. Humanitas, Ed. a IV-a, București, 2005
- Stahl, Paul H. – *Meșterii țărani români și creațiile lor de artă*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1976
- Bucurescu, Adrian - *Dacia secretă*, Ed. Arhetip, București, 1998
- Frazer, J. G. - *Creanga de aur*, Ed. Minerva, București, 1980, vol. I-II
- Gănescu, Cristian - *Tainele inițierii vechiului Egipt*, Ed. Alaya, București, 2001
- Leconte, Eric - *Uimitoarea civilizație aztecă*, Ed. Prietenii Cărții, București, 2001
- Nour, A. - *Cultul lui Zalmoxis*, Ed. Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2004
- Stăncescu, Ioan; Ballif, Sergiu - *Meteorologie... fără formule*, Editura Albatros, Iași
- Vochesc, Dumitru - *Casa Europeană și farmacia dacică*, revista Dacia magazin, Orăștie, nr. 33, iunie, 2006, pag. 43

VIII. FOLCLORISTICA

1. Folclor literar

1.1. Legende și povestiri

Legenda de la „Colțul Ursului”

Satul românesc a fost (mai este încă?) cadrul principal de dezvoltare al fenomenelor folclorice. Având o structură culturală proprie, bazată pe conservarea unor tradiții puternice, satul a fost în același timp un spațiu de asimilare, încă din cele mai vechi timpuri, a unor mari diversități culturale, fiind marcat de asemenea de o puternică efervescentă creatoare. Satul, mai este și rezultatul relației stabilite între comunitatea umană bine determinată - comunitatea rurală și un spațiu delimitat - vatra satului. Integrat într-un sistem spațial, el este imaginat ca model al lumii și centru al universului.

Referitor la acest lucru, Lucian Blaga spunea: „...pentru propria sa conștiință, satul este situat în centrul lumii și se prelungeste în mit. Satul se integrează într-un destin cosmic, într-un mers de viață totalitar, dincolo de al cărui orizont nu mai există nimic.” (Blaga, 1969, p. 265).

Aici, în vatra satului, se întrepătrund planul cosmic și cel teluric, fabulosul și miticul, cu realul.

Ribicioara, unul din satele comunei Ribița, aflat astăzi într-un proces rapid de depopulare, nu face nici el excepție de la această regulă. Cu timp în urmă, satul respectiv era unul din cele mai bogate sate ale comunei. Gospodăriile satului erau așezate atât în lunca îngustă a văii Ribicioarei, cât și pe culmile dealurilor din jur.

Relieful de aici este accidentat. Valea care străbate satul pe direcția nord -sud , este mărginită de dealuri semețe, ce-și încăleacă spinările până departe în nord, oprindu-se în cele din urmă, la poalele muntelui Găina. Versanții acestor dealuri sunt împăduriți în apropierea apei, dar pe culmile lor, existau cândva culturi de cereale, livezi bogate și gospodării înfloritoare.

În amonte de sat, pe firul văii Ribicioara, se desfășoară pe o distanță de 2-3 km, Cheile Ribicioarei. La un moment dat, dealurile din jur se strâng tot mai aproape de apă, spinările lor devin tot mai colțuroase, transformându-se în stânci calcaroase, alb-fumurii, care veghează curgerea apei. În trecut, cu greu se putea străbate prin aceste chei, și atunci doar prin apă. Bineînțeles, locuitorii satului au fost marcați de sălbăticia și spectaculosul formelor de relief. De-a lungul timpului, aceste forme le-au însoțit și le-au influențat existența.

Caracterul locuitorilor de aici, printr-un lung șir de generații, toate trăitoare în același cadru natural, a fost și el influențat într-un mod subtil. Astfel, aceștia au luat ceva din duritatea, trăinicia și statornicia pietrelor de care erau înconjurați. Nu le lipsește nici semeția și demnitatea, dar nici vorba domoală și cumpănită, precum undulările spinărilor de deal.

Impresionați de ceea ce-i înconjura, oamenii locului au încercat să-și explice într-un mod pseudoștiințific, unele „ciudățenii” legate de una din stâncile aflate în centrul satului.

Astfel, legenda spune că în trecut, una din cele mai bogate familii din sat se pregătea să-și mărite fata, aflată la vârsta măritişului, cu feciorul unei alte familii de aceeași

condiție din sat. Însă, fata iubea un alt fecior, de condiție modestă, sau cum se spune aici, de „neam slab”. Fata se supune aparent dorinței părinților. După ce data nunții fusese stabilită, încep pregătirile de nuntă. Satul întreg trebuia să participe la nuntă, însă în ziua nunții, mireasa fuge de acasă. Ajunsă pe una din înălțimile stâncoase ce străjuiau drumul ce șerpuia dintr-un capăt în celălalt al satului, urmând firul văii, fata se aruncă în hăul de la picioarele sale.

Auzind vestea morții fiicei lor, părinții se necăjiră blestemându-și fiica să nu fie primită pe lumea cealaltă, pentru durerea pricinuită.

De aceea, spun localnicii, în unele nopți cu lună plină, în apropierea stâncii respective, numită Colțul Ursului, se aude muzică, de parcă o nuntă ar străbate ulița satului, iar alții spun că ar fi văzut ieșind dintr-o fisură a stâncii un întreg alai de nuntă, dar un alai a cărui mireasă plânge.

Blestemul părinților a ajuns fata care nu-și găsește liniștea, bântuind locul morții, iar fisura din stâncă își are astfel o explicație, deoarece prin acea crăpătură, iese periodic alaiul de nuntă.

Se poate observa că în această legendă, sunt atinse două din ritualurile ciclului vieții: căsătoria și moartea. Nunțile și funeraliile sunt momentele cele mai importante din ciclul vieții, iar în particular, „... pot fi privite ca expresii condensate, simbolice, ale naturii și dimensiunilor relațiilor și schimburilor sociale.” (Kligman; 2005; p.15)

Ambele rituri pot fi considerate ca rituri de trecere: nunta - o trecere de la adolescență la vârsta adultă, de la libertate la responsabilitate, de la tinerețe la bătrânețe, iar moartea - o trecere din lumea aceasta în lumea de dincolo, de la existența fizică la cea spirituală, de la material la imaterial. Este interesantă asocierea acestor doua momente majore din viața unui om, dar destul de frecventă în povestirile noastre populare.

Legenda începe cu prezentarea relațiilor de „neam”, specifice satului românesc. Familiile miresei și ale mirelui sunt familii bogate. Se presupune că ele doresc să-și unească averile, terenurile, prin unirea celor doi tineri. Regulile nescrise ale satului, sunt severe și stricte: căsătoriile trebuiau să se realizeze doar între tineri de aceeași condiție, adică de „neam bun”. Prin noțiunea de „neam bun”, se înțelege o descindere a persoanei respective, dintr-o familie de oameni harnici, cu gospodării prospere, cuviincioși, oameni care respectă cu sfințenie legile nescrise ale comunității, care nu se abat de la acestea cu nici un preț. Cei de „neam slab” sunt în opoziție cu ceilalți: bețivi, certăreți, „delincvenți”, cu gospodăriile „vraiște”. Lipsa unor gospodării prospere nu era pusă niciodată pe seama nenorocului sau a sorții potrivnice, ci pe seama unor defecte personale: lene, beție, dezorganizare.

În trecut, apartenența la „neam” avea o importanță majoră. Danciu Loghin din Ribicioara, spune că inclusiv gospodăriile erau așezate după „neamuri”. Astfel, în sat exista ulița sau cătunul „Tomeștilor”, al „Dănciuștilor”, al „Giurgeștilor”, al „Roșăștilor”, etc. Fiecare „neam” avea o trăsătură de caracter care îi era specifică și era recunoscută de tot satul, după această trăsătură neamul primind și porecla. De aceea, unui tânăr născut într-un „neam slab” îi era aproape imposibil să „treacă” în alt neam prin intermediul ritualului de căsătorie. Această imposibilă „trecere”, reprezintă de fapt și intriga acestei legende.

Fata se supune inițial voinței părinților, respectând tradiția care spune că părinții „vând” mireasa (fiica), iar mirele o „cumpără” după ce o „târguie” îndelung, chiar în timpul ceremonialului de nuntă. De această dată însă, iubirea învinge „ascultarea”.

Fata nu se poate împăca cu această căsătorie impusă și într-un moment de disperare se aruncă de pe stânca numită Colțul Ursului (de ce nu Colțul Miresei?).

Legenda nu ne spune dacă fata a avut parte de funeralii în care să fie respectate ritualurile ancestrale specifice unor momente de acest fel. Oricum blestemul mamei pare să fie „vinovat” de faptul că sufletul fetei nu și-a urmat integrarea și evoluția firească în lumea de dincolo. În loc să părăsească după 40 de zile locurile în care a trăit, să străbată vămile și să se înfățișeze la judecată, pentru a-i fi stabilit locul în lumea de dincolo, în funcție de viața avută pe pământ, sufletul fetei a rămas prizonier între cele două lumi, a rămas un „mort-viu”, ce-și tânguie tristețea în locul în care a murit.

Stânca respectivă, Colțul Ursului, se găsește undeva spre centrul satului, la o palmă de loc, de biserică. Aici, drumul face un mic cot, ocolind stânca. Sub această stâncă, drumul este mai mereu înnoroiat și umed deoarece lumina pătrunde greu printre arinii care mărginesc valea și drumul. Primăvara până târziu, aici persistă zăpada și gheața, iar pe stânca respectivă persistă un timp o trenă de zăpadă. Crăpătura din stâncă, chiar în toiu verii, pare umedă. Lacrimi grele parcă umezesc mereu piatra întunecată. Mai ales noaptea, locul trebuie să fie destul de înfricoșător, deoarece este întunecos și în timpul zilei. Aceste lucruri probabil au și dat naștere legendei amintite.

Legenda a fost culeasa de lezan Roxana din Ribița, care o știe de la mătușa sa, născută în Ribicioara. Și bunicii săi dinspre tată, sunt de loc, din Ribicioara.

Eu am privit această legendă ca pe o povestire capabilă să ne furnizeze suficiente informații despre legile nescrise ale satului vechi, despre ritualuri și tradiții. Legenda respectivă era povestită alături de multe alte povești despre strigoii și întâmplări fabuloase, în serile de iarnă, la șezători și clăci. (inf. lezan Roxana, Ribița; Danciu Loghin, Ribicioara)

Dumnezeu și Sfântul Petru

Legenda respectivă ne întoarce undeva într-un timp mitic, de început de lume, un timp în care oamenii erau mai aproape de „cer”, iar Dumnezeu era un moș bătrân ce colinda pământul pentru a vedea cum merg treburile aici. Legenda începe cu îngrijorarea manifestată de Sfântul Petru, cu privire la înmulțirea relelor de pe pământ. Sfântul Petru este investit în credințele populare cu „funcția” de „portar” al Raiului. El îi primește și-i întâmpină pe creștinii care merită să intre în rai. De acolo de sus el urmărește faptele acestora. De aceea l s-o fi părut la un moment dat că relele se înmulțiseră și se simte îndreptățit să-l avertizeze pe Dumnezeu cu privire la acest lucru. Astfel, legenda spune următoarele:

Într-o zi Sfântul Petru se duse la Dumnezeu și l se plânse:

- Vai, Doamne, plină-i lumea de rele!

- Nu se poate Petre! Răspunse Dumnezeu. Hai să coborâm să vedem.

Zis și făcut. Dumnezeu cu Sfântul Petru se luară și coborâră pe pământ. Apucară pe un drum. După o vreme se întâlniră cu un câine care începu să-i latre cu furie. Petru se înfrică tare.

- Doamne, da' câinele acesta ne mușcă! O fi turbat!?

- Nu-ți fie frică, Petre! Spuse Dumnezeu, și-i vorbi cu blândețe câinelui. Într-adevăr, câinele îi mai lătră o vreme după care se duse în treaba lui.

La un moment dat se întâlnește cu un bou.

- Doamne, zise Petru, boul ăsta o să ne împungă! Uite cum răstie țâfa cu copita și se-ncoamă la noi!

- Stai liniștit Petre, că nu ne-mpunge.

Merseră ei mai departe și se întâlnește cu un om beat. Acesta de cum îi văzu se apucă să-i înjure și să arunce cu pietre după ei.

- Scăparăm și de câine și de bou, da' ăsta ne-omoaară, Doamne!

- No, vezi Petre, ăsta-i câine turbat!

Între timp ziua era pe sfârșite. Soarele scăpăta după dealuri. Cei doi se gândeau unde să înnopteze. Atunci, în dreptul unei case mari de oameni bogați, Petru spuse:

- Doamne, să batem la poartă, că ăștia ne-ar primi să înnoptăm, că uite au casă mare.

- Dacă vrei, bate tu și strigă. Eu nu bat la poarta asta.

Petru bătu în poartă, dar gazda ieși cu un par în mână.

- Ce vreți sărăntocilor? Plecați de la poarta mea! N-am loc pentru oameni ca voi.

Merg ei mai departe și ajung la o stână.....

Pe înnoptate trec pe lângă o colibă dărăpănată, ca vai de lume. Petru trece mai departe fără să o bage în seamă.

- Hai, Petre, zice Dumnezeu, strigă aici.

- La casa asta amărită? Se miră Petru.

Totuși strigă. Ieși afară un moș, care le spuse că-i primește cu dragă inimă, numai că vor trebui să se îngrămădească toți în căsuța cea mică a lui. Ajunși în casă, bătrânul și baba lui împărțiră cu oaspeții cocuțul de pâine pe care-l aveau.

- Vezi Petre? Săracu-i întotdeauna mai omenos decât bogatul.

Legenda se încheie cu remarcă făcută de Dumnezeu cu privire la bogați și la săraci. Această remarcă face trimitere indirectă la una din parabolele lui Iisus, din Evanghelie, parabolă în care acesta spune că *mai repede va trece cămila prin urechile acului, decât să intre un bogat în rai*. Comparația pe care Iisus o face cu cămila care va intra prin ac, pare destul de ciudată. Unii explică această comparație prin faptul că una din porțile foarte mici de intrare în Ierusalim, se numea Poarta Acului, poartă utilizată doar de oameni. Oricum, din spusesele lui Iisus se poate deduce că intrarea celor bogați în rai este foarte puțin probabilă, dacă nu chiar imposibilă. Acest lucru este subliniat tot de Iisus când spune că *acolo unde ne este averea ne este și sufletul*. Averea celor bogați fiind adunată toată pe pământ, sufletul acestora și după moarte, va fi atras tot spre pământ, spre bogăție și nici într-un caz spre ceruri, spre spiritualitate. De aceea, bogatul nu va ajunge în rai.

Cu alte cuvinte, bogatului îi lipsește omenia, bunătatea, dărnicia, simplitatea. Dorința lui este de a aduna bogății aici pe pământ, fără să se gândească la viața de dincolo.

Din această călătorie pe pământ, Sfântul Petru învață că de multe ori aparențele sunt înșelătoare, cum a fost cazul câinelui, a bouului sau chiar a bogatului. Învață de

asemenea că există încă bunătate și omenie pe pământ, învață că trebuie mereu să te ferești de omul beat, care este mai periculos decât animalele întărite. Legenda ne învață și pe noi, cei care o ascultăm, aceleași lucruri. Aceasta a fost menirea ei, de a cultiva omenia, ospitalitatea, simplitatea și dărnicia și de a înfiera zgârcenia și îmbuibarea celor bogați. Aceeași legendă apare în satele comunei și în versuri, sub forma unei colinde, *Pogorât-a, Într-o dalba zi de mai*. (inf. Iusco Ileana, Ribița).

Povești cu strigoi

Unei femei din satul alăturat îi muri bărbatul. După ce-l îngropă, a doua zi dimineața, văzu în curte o sarcină de lemne proaspăt adusă. Și tot așa, câte o sarcină în fiecare noapte, până i se umplu toată curtea de lemne. De la un timp, femeia nu se mai culcă noaptea și urmări să vadă cine îi aduce lemnele. Cu mare groază îl văzu pe bărbatul său intrând în curte, cu lemnele în spinare. De la un timp acesta intră și în casă și se culcă lângă ea în pat. Însă, înainte de al treilea cântat al cocoșilor se trezea întotdeauna și dispărea. Femeia dacă văzu că nu-i lucru de glumă, se hotărî să meargă la preot să-i povestească ce i se întâmplă și să-i ceară sfatul.

- Să desculță la ușă bărbatul tău? O întrebă preotul pe femeie.

- Să desculță, răspunse aceasta.

- No, uită cum faci: după ce adoarme îi iei o cizmă, pui crucea asta în ea și o ascunzi după cuptor. Așa să faci.

- Așa oi face.

Într-adevăr, femeia făcu așa cum o învățase preotul.

După al treilea cântat al cocoșilor, femeia își strigă bărbatul:

- Măi Tănase, tu nu te mai scoli, că a treia oară cântară cocoșii?!

- Aio, da' cum dormii așa greu? Se întrebă acesta sărind din pat și dând să se încălțe.

Dar o cizmă nu o găsea nicicum.

Atunci zise:

- Pupa-te-ar cine te-o învățat femeie, să faci ce-ai făcut, după care dispăru ca un fum.

Femeia se duse a doua zi dimineața la mormântul bărbatului său, împreună cu câțiva săteni. Își dezgropă bărbatul și-l găsiră desculț la un picior. Atunci știură că este strigoi, de aceea îi luară trupul și-l arseră până nu mai rămase decât cenușa.

Numai în acest fel, femeia putu să scape de vizitele bărbatului său. (inf. Stanciu Lucreția, Ribița)

Blăstăm de mamă

Trăia într-un sat o femeie văduvă, care avea o fată și un fecior. Fata era de măritat, dar nici un fecior din sat nu o peți, ci veni unul de tare departe. Femeia nu voia în ruptul capului să-și dea fata așa departe, dar feciorul ei, pe care-l chema Constandin, insistă să o lase să se mărite cu cel venit, spunându-i maică-si că el l-o va aduce pe Lenuța sora sa, ori de câte ori l-o fi dor de ea. Femeia se înduplecă în cele din urmă

și fata plecă la casa ei, dar nu după mult timp, fratele său muri. Mama lor plângea de necaz că a rămas singură la bătrânețe, și fără fată și fără fecior, iar pe acesta din urmă începu a-l blestema:

„Constandine, Constandine / Blăstămat să fii de mine

Să n-ai liniște-n mormânt / Cum io nu am pă pământ.”

Și tot așa, femeia plângea și blestema.

Într-o noapte, Lenuța fu trezită de o bătaie în geam. Ieși în târnaț și acolo o întâmpină fratele său. În curte îl aștepta o trăsură cu cai. Lenuța se sperie crezând că mama sa este grav bolnavă sau moartă, de o caută fratele său în puterea nopții, de aceea îl întrebă:

- Cum să mă gătesc frate, a bucurie sau a jale?

- A bucurie, răspunse fratele.

Lenuța se îmbracă, se urcă în căruță și porniră spre casa părintească. Pe drum, trecură printr-o pădure mare. Copacii vâjâiau și parcă vorbeau, spunând:

„De când lumea o fost lume / N-o mai fost așa minune

Să umble viii cu morții / Alăturea pă-n păduri.”

Fata asculta și se înspăimânta. Își întrebă fratele:

- Tu auzi vorbele pe care le aud eu?

- Eu n-aud nimic, răspunde acesta. Ți se pare. Vojăie pădurea.

Și merșeră mai departe până ajunseră acasă, căci caii parcă zburau nu mergeau. Lenuța intră în casă, iar fratele său rămase să ducă caii în grajd.

Văduva se miră mult văzându-și fata că apare în toiul nopții, și o întrebă cum a ajuns acasă. Fata îi povesti cum a adus-o fratele său Constandin. Femeia rămase înmărmurită când auzi acest lucru, spăimântându-se de moarte. Atunci îi spuse Lenuței că fratele său Constandin, era mort.

A doua zi desfăcură mormântul și găsiră mortul cu giulgiul sfârtecat. Atunci îi implântară în piept un țaruș de lemn, după care îi arșeră trupul. (inf. Stanciu Lucreția, Ribița)

Strigoii

În satul vecin trăia o femeie al cărei băiat era foarte preocupat de studiu. Umblase peste tot și-și adunase de pe unde putuse cărți, asupra cărora stătea aplecat toată ziua. Cele mai multe le avea de la preotul din sat. Pe atunci, cei mai învățați din sate, erau preoții și învățătorii. Mama băiatului era foarte necăjită că nu avea cine să o ajute în gospodărie la diverse munci: la coasă, la sapă, la vite. Într-o zi, când se pregătea să coacă pâinea, se gândi că și-ar recâștiga băiatul dacă l-ar scăpa de cărți, scoțându-l de sub vraja acestora. De aceea, când făcu focul în cuptor, adună cărțile băiatului și le puse pe foc. O pălălaie verde-gălbui mistui în scurt timp grămada de cărți. Pâinea se coapse rumenă și gustoasă.

Băiatul se necăji atât de mult de dispariția cărților, încât în scurt timp a murit. Odată cu decesul acestuia, în sat au început să se petreacă lucruri din ce în ce mai stranii.

Mai întâi, la casa băiatului, odată cu lăsarea întunericului începea o gălăgie și o mișcare nevăzută în toată ograda. Parcă o armată întreagă de oameni se apuca de lucru în întreaga gospodărie, însă o armată invizibilă. Lemnele erau stivuite, vitele erau scoase la pășune sau duse la adăpat, de persoane nevăzute. Fânarul, șoprul ograda, pivnița, podul, grajdul, erau bătute de spiritul băiatului.

Pe urmă, aceste lucruri au început să se întâmple și la rudele băiatului, sau la alte persoane care avuseseră certuri cu acesta. Dimineața când intrau în grajd își găseau caii în spume, de parcă ar fi alergat toată noaptea, iar vacile atunci se întorceau de la pășune sau alte ori le găseau prin pădurile sau dealurile din apropierea satului, după lungi căutări.

Întreaga suflare a satului ajunsese la limita răbdării, panica și disperarea cuprinzându-i pe toți. Cei mai mulți o învinuiau pe mama băiatului mort, spunând că ea este vinovată de tot ce se întâmplă, pentru că arsese cărțile în cuptor. Spiritul băiatului nu-și putea afla liniștea nici pe lumea cealaltă și dorea ori să se răzbune, ori să facă acum treburile din gospodărie pe care nu le făcuse cât fusese în viață.

După ce s-au sfătuit rudele băiatului, au hotărât că singura rezolvare ar fi înțeparea mortului. Pentru aceasta trebuiau făcute formele de deshumare. Astfel, în prezența jandarmilor, a fost deschis mormântul, ridicat capacul sicriului și în pieptul tânărului a fost înfipt un cui mare. După aceea, lucrurile straniei care se întâmplau noaptea în sat, au încetat. Sufletul își găsise în sfârșit liniștea. (inf. Stanciu Lucreția, Ribița)

Iusco Ileana povestește:

Mama a fost luată „de suflet”, de o rudă din partea mamei care nu putuse avea copii. Familia respectivă era deosebit de răutăcioasă. Femeia era considerată o adevărată vrăjitoare plină de „venin”. Cu strigoaie sau spânz otrăvea toate orătăniile din curțile vecinilor, atunci când acestea se nimereau să ajungă prin curtea sa.

Mama povestea cum într-o zi vaca le păștea prin apropiere și un vecin trecu și el cu vitele pe acolo. Taurul acestuia, sări atunci pe vaca măștihoiei. Măștihoia era în târnațul casei și văzu întâmplarea. Pe loc pironi taurul cu priviri răutăcioase și strigă. „Trăznite-ar Dumnezeu!” În clipa următoare taurul începu să bornăie, să-i curgă balele din gură și căzu jos. Vecinul strigă înfricoșat:

- Tu, Sofică, zî-i : „Nu să dioată!”

- Nu vreau, nu pot să zîc așa! Răspunse aceasta din târnaț.

Vecinul nervos, văzând că-i moare taurul, porni vijelios cu furca în mână, să o omoare pe Sofica. Speriată, aceasta, în cele din urmă acceptă să-l tămăduiască. Coborî până la vite, scuipe boului în gură, îi boscorodi ceva și pe loc, acesta se sculă în picioare ca și când nu ar fi avut nimic.

Altădată, într-o seară, le fătase vaca un vițel frumos, pe care-l șterseră bine cu fân, îl dădură să sugă la vacă, după care se culcară. A doua zi dimineața, intrară în grajd și găsiră vaca și vițelul moarte. Bătrâna începu să blesteme pe cel care l-a omorât animalele. Nu stăte mult pe gânduri și plecă la un vrăjitor care să-i spună cine l-a omorât vaca ca să se poată răzbuna. Dar spre necazul ei, vrăjitorul îi spuse că nu-i nimeni vinovat de moartea vacii. Chiar ea și-a deochiat vaca, cu privirile ei încărcate de răutate.

Noaptea, după miezul nopții, mama povestea că auzeau o muzică care se apropia tot mai mult de casă. Atunci, bătrâna îi spunea mamei să piște copilul din leagăn să plângă, să se sperie strigoii. Într-adevăr, muzica se apropia tot mai mult, părând la un moment dat că o trupă de lăutari cântă îndrăcit deasupra casei, dar când copilul începea să plângă, muzica se oprea îndată.

După un timp, bătrâna a căzut bolnavă la pat. A zăcut mult timp. Avea o pisică târcată care dormea tot cu ea în pat. Mama îi spunea bătrânei că ar trebui să se spovedească, că-i aduce un preot, dar bătrâna nu vroia în ruptul capului să audă de așa ceva. Din contră, o atenționa pe mama:

„Nevastă, să ai grijă, când mor io, să mă tomniți, că am fost tare rauă și m-oi face strigoaie și nu v-oi da pace. Să știi că și părinții mei or fost oameni tare răi și io am jurat mult strâmb pentru pământ.”

Într-o seară, mama plecă până la vecina ei în șezătoare, fiind însoțită de unchiul meu. Intrară pe poartă și mama privind spre casa vecinei, văzu o găscă albă în târnaț. Cu cât se apropiau de casă, cu atât găscă parcă se mărea până când parcă s-a simțit absorbită în totalitate de albeața găștei. Mama atunci a leșinat. După ce și-a revenit, a spus că vrea să meargă repede acasă, deoarece este convinsă că a murit bătrâna.

Ajunși acasă, au mers la patul bătrânei. Aceasta era acoperită pe față. Mama s-a aplecat să-i tragă lipideul de pe obraz. În acel moment pisica cu care dormea bătrâna, l-a sărit mamei în piept. Mama a căzut jos pentru a doua oară în acea seară. Într-adevăr, bătrâna era moartă, dar rumenă și proaspătă în obraji.

Atunci au trimis dincolo de vale după o vecină, să vie să spele moarta. Aceasta a spălat-o, dar așa cum le spusese, l-a înfipt și un cui în piept. A curs mult sânge roșu.

Femeia care o spălase pe moartă era gravidă în câteva luni. A născut la termen, dar la scurt timp după naștere a murit, rămânând patru copii orfani. Femeile au fost convinse că moartea l s-a tras de la faptul că îi înfipsese moartei cuiul în inimă.

Deși de-a lungul unor epoci arhaice nu au existat posibilități de comunicare între continente, la populații diferite, izolate chiar, au existat aceleași credințe și convingeri fundamentale cu privire la existența sufletului precum și a continuării vieții după moarte într-o altă dimensiune. Dar mai mult de atât, „primitivii” din acele epoci ancestrale știau că legătura între corpul fizic și suflet este realizată prin intermediul unui corp energetic (eteric, astral, mental), care are forma corpului fizic, depășindu-l puțin în exterior. Radiația acestui corp energetic este percepută uneori, în condiții deosebite, sau de persoane cu capacități speciale. Ea apare reprezentată ca o emisie luminoasă ce înconjoară corpul fizic sub forma aurei, în diverse opere ale artiștilor plastici.

Această cunoaștere despre trinitatea structurii ființei umane, o regăsim așa cum spuneam și mai sus în toate tradițiile vechilor populații, fie că este vorba de cultura indiană, chineză, sumeriană, ebraică, egipteană, fie că cercetăm miturile celte, dacice, germanice, slave sau amerindiene. Dar oamenii au cunoscut încă din cele mai vechi timpuri, încă din „copilăria” civilizației umane, faptul că sufletul nu moare odată cu trupul, ci el merge în funcție de faptele săvârșite în timpul vieții, în rai sau iad.

Se știe astfel, că odată cu ultima suflare, sufletul omului părăsește corpul fizic. Pentru suflet, spațiul și timpul nu mai au valorile pe care le știa din timpul cât fusese

în trup. Sufletul poate călători în spațiu cu mare viteză, poate auzi, vedea și înțelege pe toți cei din jur. Le înțelege gândurile și poate de asemenea comunica cu alte suflete din jurul său. De obicei în momentul morții sufletul este întâmpinat de rude apropiate (părinți, bunici, frați) moarte cu timp în urmă. Acestea îi dau primele îndrumări în noua lume în care tocmai a intrat.

În primele două zile după moarte, sufletul colindă pământul însoțit de îngeri. Unele suflete rămân în jurul propriului trup sau în casă, altele se duc în locurile unde au săvârșit fapte bune. A treia zi își încep călătoria spre cer. „Când se face parastas în biserică, în cea de-a treia zi, sufletul celui plecat primește prin îngerul său păzitor mângâiere, în tristețea ce l-a cuprins, și o resimte ca pe o desprindere desăvârșită din trup...” (S. Rose; 2002; p. 187)

În această a treia zi, sufletul va străbate vămile în călătoria sa spre cer. Această zi, spun sfinții părinți că este cumplită pentru sufletul care „se petrece”, de aceea îi sunt necesare rugăciuni speciale. Sufletul trece atunci prin cele 24 de vămi ale văzduhului, la fiecare din aceste vămi fiind judecat pentru păcatele sale. Păcatele săvârșite în viață sunt de trei sute șazeci și cinci de feluri, și sunt grupate în cele 24 de vămi. La aceste vămi stau spirite malefice (diavoli), care arată sufletului toate faptele sale rele, precum și spirite superioare (îngeri) care arată toate faptele sale bune, pentru a contrabalansa astfel păcatele săvârșite. Dacă vor predomina faptele bune, sufletul va trece aceste 24 de vămi și va fi luat de îngeri în împărăția cerului, dacă însă dimpotrivă vor predomina păcatele, atunci se va auzi glas groaznic: „Să se ia de cel necurat ca să nu mai vadă Slava Domnului”. (IS. 26,1 0) Acest lucru se întâmplă de abia în a 40-a zi, după ce îngerii au purtat sufletul și i-au arătat sălașurile cerești și adâncurile iadului. În această zi îi va fi stabilit locul în viața cea veșnică.

Pe lângă cele amintite există și credința că unele suflete nu-și urmează integrarea firească în cealaltă lume. Aceste suflete sunt reținute în apropierea pământului de blesteme mari, de păcate majore sau alte cauze care au dereglat legile de evoluție ale unui suflet. Ele rătăcesc mereu în apropierea casei sau în jurul locului unde au suportat o moarte violentă, încercând uneori să-și îndeplinească unele îndatoriri de care nu s-au achitat în viața terestră.

Existența chinuită a acestor suflete fără odihnă este descrisă în povestirile de la Ribița. Aceste suflete se consideră că încă mai păstrează legătura cu corpul fizic, de aici luându-și puterea de a se materializa sau de a îndeplini unele munci fizice. Pentru a rupe definitiv această legătură, pentru a lua toată puterea mortului, cei vii, obișnuiesc să înfigă un țărnuș de lemn în inima mortului sau un cui. Astfel, acțiunile mortului vor înceta, sufletul continuându-si integrarea în cealaltă lume.

1.2. Cântece și strigături

În folclorul literar contemporan, *cântecul liric și strigăturile* ocupă un loc major, fiind categoria cea mai bine reprezentată, cea mai vie. Acest lucru este posibil datorită faptului că aceste creații populare sunt mai ușor adaptabile stilului de viață contemporan.

În cântecul liric întâlnim consemnate toate faptele de viață, de la naștere, botez, nuntă și până la moarte precum și teme din cele mai diverse care descriu viața de zi cu zi a oamenilor: lucrul câmpului (arat, semănat, secerat), oieritul, tăiatul lemnului la pădure, războiul, diverse sentimente, (dragoste, durere, înstrăinare, deznădejde, tristețe), plecarea în armată (de cătănie) etc.” Substanța și fondul imaginar al liricii

populare sunt dominate de capacitatea de a surprinde toate trăirile omului simplu, în cele mai variate determinări, pornind de la un concretism aproape sec (confesiunea directă, în care subiectul este legat nemijlocit de realitatea înconjurătoare), până la o generalizare lirică de mare profunzime, în care concretul se dispersează sau capătă valoare de simbol.” (Pop, Ruxăndoiu; 1991, p.274-275).

În general în lirica populară se poate vorbi de o evoluție a temelor și motivelor poetice de la un ton constatatator la unul de atitudine și de aici, la unul de apreciere contemplativă, filozofică asupra vieții.

În cântecele de la Ribița predomină cele de dor, de jale, de dragoste, despre noroc și nenoroc, despre viață și moarte (o anume filozofie populară). De asemenea se poate observa prezența naturii, participarea acesteia la toate bucuriile sau necazurile oamenilor. Pădurea în mod special este un prieten în care omul se refugiază cu iubitul sau iubita, se refugiază la necaz sau durere dar și-o dorește aproape și în moarte: „*Mersăi în codru să plâng / Un’ nu-i nimeni să m-audă / Numa’ cucu care cântă...*” Sau : „*Codrule ce mult aș da / Să rămân tot tinerea*” etc.

Vară, vară

*Vară, vară, primavară / Toate plugurile ară
Numai eu străin prin țară / Și cu inima amară
Primavara a sosit / Și timpu-i de plugărit
les plugurile din sat / Fără de nici un bărbat.
Și se-ndreapta spre ogor / Moșii cu nepoții lor.
Nu mai vezi feciori la plug / Și nici patru boi la jug.
De coarne ține-un moșneag / Plugul două vaci îl trag
Și-o nevastă supărată / Strigă la vaci câteodată.
Ea plângea și suspina / Copilașul o-ntreba:
„- Mamă unde e tata?”
„- Tata-i dus în Rusia.
În Rusia blestemată
Bat-o Dumnezeu s-o bată.”*

Mânce-te bade amaru’

*Mânce-te bade amaru’ / Când îi merge-n drum cu caru’
Alt amar să nu te mânce / Numa’ caru’ să se strice.
Că destul amar ți-o fi / Că-i sta-n drum și-i necăji
Face-ți-ai din car teleagă / Să se mire lumea-ntreagă
Din teleagă-o teleguță / Să se mire a ta mândruță.*

Bate-l Doamne

*Bate-l Doamne, arză-l focu’ / Pă cel ce-o mpărțât norocu’
La unii le-o dat cu caru’ / Mie mi-o dat cu păharu’
Nici paharu’ n-o fost plin / Jumătate-o fost venin.
Câte rele-s pă pământ / Tăte le-am pățât pă rând.
Mai am una să pățasc / Să mor și să putrezăsc
Ș-am să las cu jurământ / Cine m-o băga-n pământ*

Să nu sape groapa adânc / Să nu putrezăsc curând.
Dă doamne să mor diseară / La tri zile să vin iară
S-aud lumea cum vorbește / Mândruța pă cin'ubește. (inf. Roman Ioan, Uibărești)

Când plecai

Când plecai io în armată / Lăσαι mamă, lăσαι tată
Și-n poartă lăσαι o piatră / Pă mândra o lăσαι fată.
Cătăanii un an ș-o vară / Și vinii acasă iară.
Acasă când am venit / Mamă, tată, n-am găsat
Găsai piatra răsturnată / Și pă mândra măritată.
Maritată cu copii / De mine nu vrea să știe.
Măritată cu bărbat / De-a mele vorbe-o uitat.

Nimic in lume

Nimic în lume n-aș dori / Numai de a petrece
Numa' pe mândra de-a iubi / Ș-apoi mormântul rece
Pă mormânt să-mi semănați / Un strat de busuioc
Să știu că-n lume am fost viu / Și n-am avut noroc.
Pă mormânt să-mi sămănați / Un strat de lăcrimioare
Dar va rog să nu uitați / Stejarul la picioare.
Vântul când va clătina / Stejarul la picioare
Atunci să știi mândruță dragă / Că inima mă doare.

Foaie verde

Foaie verde măr rotat / Ce stai bade supărat
Haide bade pân' la noi / Să ne iubim amândoi
Că bărbatu-i dus în sat / Nu vine pân' di-nsărat
Când fu dragosatea mai dulce / Pă bărbat dracu-l aduce
Și în ușa ciocănește / Ea sub pat mi-l pitulește
„- O, da' tu la ce-ai venit / Și din somn m-ai pominit ?
„- Am venit după cojoc / Că era să-ngheț diloc.”
„- Du-te dragă și ți-l adă / Că îi pus în pod în ladă”
Cojocu în ladă nu-i / Ci-i în fundu patului. (inf. Uibar Rozalia, Uibărești)

De-ar trebui

De-ar trebui la moarte bani / Aș trăi sute de ani
Da' moartea îi tare rea / Nu-i trâbă bani nici să bea
Numa vine și te ia. / Moartea nu m-o întreat
Dacă-s gata de plecat / Cât Am trăit pe pământ
Tare mult io am muncit / Și pe multe le-am iubit.
Săracele mândrele mele / C-or rămâne singurele. (inf. Pavel Anica, Ribița)

Mersăi în codru

*Mersăi în codru să plâng / Un' nu-i nimeni să m-audă
Numa' cucu care cântă / Inimioara mi-o ascultă.
Cucule penile tale / Ia tu lacrimile mele.
Cine-o trece să se spele / Să dea de urmele mele
O, vai, vai, inima, vai, / La multe rele mă dai
O, vai tinerețea mea / Nu știu ce-am făcut cu ea
Nu știu Doamne ce-a, făcut / Că prea iute o trecut
Tăt în lacrimi și durere / Și plâns fără mângâiere
Ard-o focu viață grea / Mult o fost în calea mea
Tăt cu chin și cu necaz / Și cu lacrimi pe obraz
Că o viață ca la mine / Nu mai dea Domnul la nime
Nici la cela ce-mi vrea rău / Să-l ferească Dumnezeu.*

Măi Lenuțo

*Măi Lenuțo, trecui dealu' / Și nu-mi mai cunoscuș calu'
Aveam calu' gălbior / Pintenat la un picior
Calu'nu l-ai cunoscut / Nici pe mine nu m-ai vrut
Că eram cu pălărie / Așa cum îți place ție
Și cămașa cu flori multe / Toate de tine cusute.*

Când eram în vremea mea

*Când eram în vremea mea / Zburam ca o rândunea
Și zburam din cracă-n cracă / N-avea nime ce să-mi facă
Numa-un hoț de vânător / Cu părul mai gălbior
Rupse tri fire de păr / Și făcu un bălțișor
Și mi-l pusă la picior / Eu când mă lăsa din zbor
Să beau apă din izvor / M-a prins badea de-un picior
De-un picior și după cap / Și nu mai putui să scap
Da' cine-o fost vânătoru' / O fost badea meu cu doru.*

Măi bădiță pădurar

*Măi bădiță pădurar / Te-așteaptă mândra-n frunzar
Merg în codru de tri zâle / Aștept pe badea, nu vine.
Mai bine de n-ar veni / Să n-am pe cine dori.
Vină bade nu-ntârzia / Că mult nu te-oi aștepta
Mă tot uit în lung și-n lat / Mă dor ochii de uitat
Mă uitai pă-n mărăcine / Da ' bădița nu mai vine.*

Frică mi-i

*Frică mi-i că mor ca mâine / Mă îngroapă ca p-un câine
Ș-or pune pământ pe mine / Pământ cu țărână neagră
Deasupra o crește iarba / Vin mândrele și mă-ntreabă
Putrezât-ai bade dragă? / Ba io nu am putrezât
Că nu-s de mult îngropat / Precinii m-or și uitat*

*Duce vântu frunzâle / M-or uitat și mândrele
Numa' una de-astă vară / Plânge-n codru de s-omoară*

Cântec

*Luceafăr de lângă lună / Spune-i badii voie bună
Luceafăr de lângă stele / Du-i badii vorbele mele
Ră sai lună și te suie / Să vadă badea să vie
Ră sai lună tăt în sus / Și-i du badelui răspuns
Să vie și pă la noi / Că-i dau fragi și buze moi.*

La marginea codrului

*La marginea codrului / Cântă puiu cucului
Și cât-ii vara de mare / Cântă astâmpăr nu are
Codrule cu frunza verde / Trece badea nu mă vede
Și la poalele pădurii / S-aude glasul badii
Țâpă-ț codrule frunza / Ca să mă vadă badea
Badea șade la izvor / Mă așteaptă cu mult dor
Doru' cine ți l-o dat / Mi l-o dat frunza de fag
Să iubesc pe cin' mi-e drag / Mi l-a dat pădurea toată
Ca să nu-l uit niciodată / Că pe lume fericirea/
Este singura iubirea / Lubește mândro și cântă
C-așa-i viața mai plăcută.*

Spune-mi tu

*Spune-mi tu măi drag bădiță / De mai ai altă mândruță
Iți spun mândro drept și bine / Că mi-e gândul tot la tine
Unde merg pe un' mă-ntorc / Gându' tăt la tine-l port
Spune-mi și tu mândruliță / De mai ai altu bădiță
Iți spun bade drept și bine / Eu nu zic doru' la nime
Doru' meu îi arzător / Nu să spune tuturor
Am trimis doru' să-ți spună / Că te-aștept sara pe luna
În poiana cea cu soare / Și plină de căprioare.*

Mă dusăi

*Mă dusăi cu badea-n luncă / S-auzim cucul cum cântă
Colo-n deal lângă izvor / Cântă-un cuc numai de dor
Frunză verde și-o lalea / N-are cucul ce mânca
De-o mânca muguri de fag / Tot cânta badea cu drag
De-o mânca de n-o mânca
Tot cântă bădița așa. (inf. Mihăiesc Fevronia, Ribița)*

Trece badea

*Trece badea-n sus și-n jos / Supărat și mânios
Și nimica nu mă-ntreabă / Parcă nu i-am fost eu dragă
Dragă i-am fost eu badii / Da' m-au pârât vecinii
Bate-i Doamne și ia-i drace / Că nu mă lasă în pace
Că eu rău nu le-am făcut / Am iubit ce mi-o plăcut
Nici de-acuma nu le-oi face / Numa oi iubi ce-mi place.*

Patru boi

*Patru boi cu lanțu-n coarne / Stau în codru morți de foame
Morți de foame, morți de sete / N-are cine să-i adăpe
Că cine i-o adăpat / Îi în temniță-ncuiat
În temniță de uiagă / Și vin domnii și-l întreabă:
„- Ce-ai furat măi hoțule?” / „- Boi am furat domnule!”
„- Da' cu boii ce-ai făcut?” / „- Peste Nistru i-am trecut”
„- Da' cu boii ce-ai făcut?” / „- I-am dus la târg i-am vândut”
„- Da' cu banii ce-ai făcut?” / „- Cu mândrele i-am beut.
Vinde-ți mândro catrința / Și-mi plătește temnița
Vinde-ți mândro și-un papuc / Și plătește la haiduc
Și cipcuța de la poale / Scoate-mă de la-nchisoare
Și inelu de pe mână / Și mă scoate la lumină.”*

Balada lui Vlaicu

*„- Vlaicule, Vlăicuțu mami! / - Ce ți-o spus măicuța ție
S-o lași focu' meserie? / Meseria-ți pune capu'.
Dușmanii îți vor mâncațu' / Când o fost ca să treci munții
Să dai mâna cu părinții / Eroplanu' s-o nvârtit
Și-ntr-un minut ai murit. / Când o fost să treci Carpații
Să dai mâna cu-a tăi frații, / Eroplanu' s-o-nvârtit
Și-ntr-un minut ai murit. / Te plânge mamă și tată
Și te plânge lumea toată.”*

Mă dusăi la plug

*Mă dusăi la plug în coastă / Cu boii de la nevestă
Și arai înc-o brăzduță / Iacă vine a mea mândruță,
Cu puiuțul fript în poală / Cu sticla de-a subsuoară:
„- Bun lucru, bade la plug? / Mergu-ți bine boii-n jug ?”
„- Fire-ai mândro sănătoasă / Că mi-ai dat vorbă frumoasă.”
„- Și tu bade sănătos / Că mi-ai mulțumit frumos”*

Bădiță cu țundră neagră

*Bădiță cu țundra neagră / Ia-mă-n lume de ți-s dragă
De ți rușine cu mine / Fă-mă brâu pă lângă tine
De-i vedea că brâu-i greu / Fă-mă lumină de seu
Pe unde-i întuneca / Eu bade te-oi lumina*

*De te-ntreba cineva / Ce lumină îi asta
Asta-i lumină de seu / Mândruță din satul meu
Asta-i lumină de ceară / Mândruță din a mea țară.*

În cea verde poieniță

*În cea verde poieniță / Frumos doarme-o copilă
Vine-un fecior de cu grabă / Mi-o trezește și mi-o-ntreabă:
„- Cine ești copilă dragă ? / Fată ești sau măritată,
Sau înger din cer picată?” / „- Nu-s fată nici măritată
Nici înger din cer picată. / Eu sunt floare de pe mare
Cine mă sărută moare / M-a sărutat un băiat,
De trei ori a leșinat. / Să rută-mă bade tu
Să vezi de-i muri ori nu / Să rută-mă dumneata
Să vezi de-i muri ori ba. (inf. Manațe Letiția, Ribița)*

Pe marginea Dunării

*Pe marginea Dunării / Merg feciorii cu boii
Iar naintea boilor / Merge floarea florilor
Zice soare către Floare: / „- Mână Floare boii tare
Că vine Dunărea mare” / „- Lasă vie să mă mâie
Că n-am cal ca să mă țâie / Nici surori să mă mângâie”.*

Codrurile

*Codrurile, măria ta / Lasă-mă la umbra ta
Să mă culc cu fața-n sus / Și să dorm, dormire-aș dus
În cea rariște de fag / Și să-mi cânt doina cu drag
Și să-mi cânt cântecul meu / Drăguț codru, glasul tău
Și pe la mândre cu dor / De-oi mai plânge mersul lor. (inf. Niță Sabin, Ribița)*

Vino bade

*Vino bade serile / De-mi auzi muștrările
Cum mă muștră măicuța / Bade pentru dumneata
Nu veni bade devreme / Când vecinii taie lemne
Că vecinii mă pândesc / Cu cine io mă iubesc
Vino bade-n miezul nopții / Când vecinii dorm ca morții (inf. Neaga Ana, Crișan)*

Strigăturile sunt creații populare variate ca tematică și deosebit de numeroase. Ele pot fi sub forma unor poeme scurte, catrene lirice sau satirice. De obicei strigăturile însoțeau jocul, fiind strigate în ritmul acestuia. Ele aveau rolul de a-i antrena la joc pe participanți, de a crea voie bună. Unele din aceste strigături sunt satirice având menirea de a înfiera anumite deprinderi proaste, de a le îndrepta. Altele au un pronunțat mesaj de dragoste având un destinatar precis, care va înțelege mesajul versurilor respective. Multe din aceste strigături sunt improvizate chiar în timpul jocului, de aci rezultând și marea cantitate și varietate a acestora.

Mai sunt de asemenea și strigăturile care se spun cu alte prilejuri: clăci, nunți, botezuri. Fiecare din aceste strigături sunt specifice momentului respectiv.

Strigăturile culese în comună le-am grupat în strigături de: **clăci, dragoste, dor, joc, jale, satirice**. Cele specifice nunții le-am evidențiat în capitolul dedicat acestui eveniment.

Clăci

*Dragu-mi-i la veselie / Cu oameni de omenie
Unde oamenii nu-mi plac / Nici în casă nu mă bag.*

*Facu-mi voia când și când / Nu pot umbla tot plângând
Facu-mi voia cateodată / Nu pot umbla supărată*

*Ține-l Doamne și-l trăiește / Pe cel ce ne omenește
Că ne-o oमित frumos / Și de față și de dos
Cu vinars de cela alb / Și carne de corcodan*

*Noapce bună eu m-oi duce / Mulțumesc de gură dulce
Noapce buna io mă duc / Nici aicea nu mă culc. (inf. Lup Mărioara, Crișan)*

*La drace dușmanii mei / Și fă grădina cu ei
Pă dușmana cea mai mare / Pune-o punte peste vale
Să merg iarna-n șezătoare.*

*Cine iubește și lasă / Dă-i Doamne mare pedeapsă
Târâitul șarpelui / Pulberea pământului
Cine iubește și spune / Nu-l ținea Doamne pe lume*

*Badea meu s-o lăudat / Că pe mine m-o lăsat
Da' el prostu' n-o știut / Că io l-am lăsat de mult.*

*Vină bade și mă fură / Că la noapte dorm în șură
Mama doarme-n casa-n pat / Nu știe cin' m-o furat. (inf. Neaga Ana, Crișan)*

Joc

*Tune dracu-n ce-o tuna / Și pă cine te-o cruța
Că te cruță să te faci / De te faci sute de draci*

*M-o făcut mama luna / Să-mi fie dragă lumea
Pe badea l-o făcut joi / Să ne iubim amândoi. (inf. Pârva Maria, Crișan)*

*Sari opincă cât mai sus / Să nu zici că nu ți-am spus
Dau cu opinca-n podele / Nici aiestea nu-s a mele
Că le-am căpătat din sat / Mulțumesc cui mi le-o dat.*

*De jucat io știu juca / Pita n-o știu frământa
Pe lopată n-o știu pune / Numa' dac-o leg c-o fune.*

*Sari în sus și sari în jos
C-azi îi prindere de post. (inf. Lup Mărioara, Crișan)*

*Drag mi-i mândră să te joc / Să te strâng peste mijloc
Cine nu știe a hori / Nu știe nici a iubi.*

Joacă-mă bătădită bine / Și mă strânge lângă tine
Și mă strânge mai cu foc / Să ai în lume noroc.
la porniți la joc mai iute / Și cu mândre cât mai multe
Io cu cizma tropotesc / Și îmi place să iubesc
Tropa, tropa cizma mea, / Oi juca cât oi putea.
Foaie verde trei scaieți / Hai la horă măi băieți
C-asta-i hora bătrânească / Cine-o știe s-o horească
Și cine n-o știe bine / Să învețe de la mine. (inf. Mihăiesc Fevronia, Ribița)

Satirice

Cât-îi lumea și lumea / Nu-i curvă ca mazărea
Scoace capu' din pământ / Și să-nvârte p'îngă băt.
Pă su' meri și pă su' peri / Scurtă-i mintea la muieri
Da-i mai scurtă la barbați / Că ei umblă dezbrăcați
Mândra mea dracu' te-omoară / Vin' la tine ca la moară
De la moară să mai gată / De la tine niciodată.
Pișcă bade pă lelea / N-aștepta să zăcă ea
Ea ar zăce d-ai rușine / Dac-o piști îi pare bine. (inf. Pârva Maria, Crișan)
Florinică ce fusăi, / După cine mă dusăi
După pute-a castravete / Nici n-aude, nici nu vede
Nu gândi bade că-mi placi / Că numa păcate-ți faci
Că când te-am văzut din dos / Am crezut că ești frumos
Da' când te văzui din față
Îți spun drept că mi-o fost greață. (inf. Stanciu Lucreția, Ribița)
Vecina de lângă mine / Tătdeauna prinde bine
Când mă doare capu' rău / Fuge iute la părău
Îmi aduce apa rece / Îmi pune pe cap și-mi trece
Nu te uita nană lung / Că n-am coarne să te-mpung
Nu te uita nană hăi / La ceoarecii mei cei răi
Ci te uită la obiele / Că-s a tatii nu-s a mele. (inf. Trifa Sabina, Ribița)
Nu gândi mândră gândi / Că ca tine n-oi găsi
Numa valea de oi trece / Oi găsi ca tine zece.
Mândra mea frumoasă ești / Numa când te rumenești
Da' când nu ești rumenită / Îți spun drept că ești urâtă.
Bade dracu te-o știut / Că nu ții dragostea mult
Pe picior te-aș fi călcat / Și la dracu te-aș fi dat.
Bate doamne omu' prost / Mult mă-ntreabă unde-am fost
El nu vede, de-ar orbi / C-așa umblă tinerii.
Nu-s frumoasă nici n-am fost / Muți feciori din minte-am scos
Nu-s frumoasă nici n-oi fi / Și-oi mai scoate de-oi trăi.
Nu-s frumoasă la faptură / Da-s a dracului de gură.

*Cine-ș teme muierea
Facă-și gard pe lângă ea*

*Că și io mi-oi face scară
Și-oi mere la ea pă sară.*

*Poți fi bade ca bradu' / Dacă nu ți bun capu'
Poți fi de la brad în sus / Dacă n-ai minte de-ajuns*

*Tune dracu-n tine mut / Și în cine te-o făcut
Că de te-aș fi făcut eu / Te-aș fi tras la rășpălău
Să nu cresc un tăntălău.*

*Bade pălărie nouă / Nu ținea calea la două
Ci ține numa la una / La care să pui cununa*

*Asară pă vremea cinii / Asmuța mândruța câinii
Asmuța și n-asmuța / Că știa că merg la ea*

*Pă su' gardu' streșinit / Multă gură-am prăpădit
Și la vara ce-o vini / Și mai multă-oi prăpădi.*

*Știi tu bade ce mi-ai spus / La cules de cucuruz
Iuda să să bage-n tine / Dacă te-i lăsa de mine
Iuda-n tine s-o băgat / Că pe mine m-ai lăsat.*

*Furca mea toarce fuior, / Am un bade domnișor
Furca mea toarce mătasă
Țân drăguț și nici că-mi pasă. (inf. Manațe Letiția, Ribița)*

*Nici cu gândul nu gândii / Că cine m-o ciufuli
Rădăcina de scaiete / Urgia dintre neveste*

*Vină bade când și când / Nu zice că nu ai rând
Că rându-i la tine-acasă / Că muierea nu te lasă
Că tu ai muiere rea / Și îi porți tare frica.*

*Câte știi io cu badea / Nu știi popa cu cartea
Că popa citește-n foi / Nu ști cât noi amândoi*

*Tune dracu-n tine sat / Și-n cine te-o lăudat
Că venii o dată-n tine / Și nu mă sărută nime*

*Ține-ți gura căscătură / Să nu-ți pice-o muscă-n gură
Că muștele-s blestemate / Vin la gura nechemate.*

*Nici aiasta nu-i așa / Numa gura ta cea rea
Că umblă ca melița / Ca melița cea stricată
Ca moara neferecată.*

*Am un bade cât un ied / Când îl scap în iarbă-l pierd
Trag nădejde c-o mai crește / Când o prinde mîța pește.*

*Auzât-am din bătrâni / Că nu-i bun gardu de spini
Gardu-i bun de scânduri late / Și mândruța de departe.*

*Tună doamne-n ce-o tuna / Tună-n oala cu fedeu
Și-n bărbatul meteleu / Că merg unde vreau eu.*

Fata care îi buzată / Pune-i clopot ca pe vacă
Și-o trimite-n cucuruză / Să pască iarbă și frunză
Să se subție la buză. (inf. Uibar Romica, Uibărești)

Iesă nana pă colea / Dă cu vinars după ea
Dă-i și ei și dă-mi și mie / Să nu-i fie lăcomie. (inf. Pavel Anica, Ribița)

Bărbatu' care-i urât? / Îi leagă ștreangu' la gât
Și îl du joia la târg / Și strigă în gura mare
Hai la bărbat de vânzare.

Vai de mine n-am colop / Da' mândruțe am vreo opt.

Câtu-i fata de micuță / Sare-n sus ca o broscuță
Când își vede drăguțu / Sare-n sus ca și mâțu

Frunză verde de trifoi / Mândre fete-s pe la noi
Puținel sunt îngâmfate / Că mănâncă nespălate
Fac copii nemăritate.

Mândruța-i cu nasul lung
Îl poți pune fier la plug

Foaie verde de bujor / A zis tata să mă-nsor
Mama dă cu pumnu-n masă / Că nu-i trâbă noră-n casă.

Sunt fete în sat la noi / Că au plug cu patru boi
Și tânjaua zugrăvită / Și tot nu se mai mărită

Arză-te focu' om drag / De mână mă duci în iad
Ba eu nu te duc de mână / Că tu vîi de voie bună

Să fii bade ca o cruce / După tine nu m-aș duce
Că-n vedere ești ca macu / În ascuns frate cu dracu. (inf. Mihaiesc Fevronia, Ribița)

Mai mereu cu lelița / Mai mereu, că nu-i a ta,
I-a celuia de colea / Ce-i cu ochii după ea.
Bate-l Doamne motântoc / Să uită pă sub colop,
Bate-l Doamne cum o teme / Cum să uită pă sub gene.

Am un barbat cât o cioară / Și când plec îl bag în oală
Și pă oală pun fedeu / Și mă duc unde vreau eu.

Mărita-m-aș să nu șăd / Numa' câmpu' să nu-l văd
Câmpu' să-l vada bărbatu' / Io să rămân să fac patu'
Să pun oglinda-n fereastră
Să văd cum îmi stă nevastă. (inf. Circo Andreea, Dumbrava de Sus)

Noaptea peste sat se lasă / „- Chivo, vrei să vîi acasă?”
„- Viu numa să beau bărbate / Un pahar și jumătate!”
„- Și-ncă patru și vreo nouă / Și vreo nouăzeci și nouă”
„- Cânepa-i nemelițată / Furca-n pod zace-aruncată
Fusu-n tindă prin unghere, / Ce ai tu de gând muiere?”
„- Cânepii, să mânta-i piară! / Vîi dă Doamne multe-n țară
Furcă, fus, mă bagă-n boală / Vinu' vechi din morți mă scoală!”
„- Pruncul cel mic țipă-n fașă / Cei mari n-au pe ei cămașă
Acu-n ladă ruginește / Spune, fața nu-ți roșește?”
„- Duce-s-ar în iad la dracu / Cei ce născocit-au acu!”

Cei ce fac vinars de prune / Aibă veşnic zile bune.”
„- Boi şi vaci din băătură / Mi s-au dus pe băătură!
Chivo, vrei să n-avem pâine? / Cerşitori să fim azi-mâine?”
„- Ce-o fi mâine Domnul ştie, / Astăzi fac ce-mi place mie!”
Astfel glăsuieşte Chiva / Lenevoasa şi beţiva
Râd cei dimprejur, se-nchină / Iar bărbatul tot suspină
Aoleu, tu, Doamne Sfinte, / Când femeia n-are minte
S-o îngădui cum îţi vine / Pentru ce n-o iei mai bine?! (inf. Popa Ioan, Ribicioara)

Dragoste

Frunză verde de ovăz / Tânăr bade mi-am ales
L-am ales dintr-o-ncercare / Să vedem ce minte are
De-o avea o minte bună / L-oi iubi un an şi-o lună
De-o avea o minte rea / Să-l iubească cine-o vrea
Cine-o vrea şi cât o vrea / Că mie nu mi-o păsa.

Cine nu ştie ce-i dragu / Poate creşte nalt ca fagu'
Că şi io aş fi crescut / Da' de mică l-am ştiut.

Bădiţă cu casa-n colţ / lubeşte-mă dacă poţi
Dacă poţi şi dacă-ţi plac / Dacă nu, silă nu-ţi fac.

Frunză-n prun, frunză su' prun / Am un bade şi nu-l spun
Nici nu-l spun nici nu mă jor / Şi-l iubesc până ce mor.

Bade spicule de grâu / Mult aş da să nu te ştiu
Că de când te ştiu pe tine / Nu-i sânge-n obraz la mine
Şi vreau bade să te las / Să-mi vie sânge-n obraz.

Dealu-i deal şi valea-i vale / Mândra-i mândra până moare
Mândr-o fost la măsă fată, / Mândră-i acu' măritată.

Mândruţa din altu' sat / Ca pita-i de cumpărat
Când o cumperi nu te-nduri / Când o mânzi nu te saturi.

Ştii tu bade, ştii tu, ştii / Când eram noi doi copii
Şi stăteam pe pajişte / Şi vorbeam de dragoste
Dar acuma stăm pe râţ / Şi vorbim despre urât.
Dintr-un măr şi dintr-o pară / Ne era cina-ntr-o seară.
Dar acum s-avem cu sacu / Nu ne dăm unu la altu'.

Vină bade serile / Nu-ţi uita cărările
Nu lăsa sara uitată
Gura mea nesărutată. (inf. Manaşe Letiţia, Ribiţa)

Ştii tu bade, ştii tu dragă / Când măncam noi doi o fragă?
Da' acu' s-avem cu sacu' / Nu ne dăm unu' la altu'

Măi bădiţă de demult / Nu mă uita, nu te uit
Nu te pot bade uita / Că Ț-o fost dulce gura
Dulce-o fost, ş-acu amară / Îndulceşte-o Doamne iară.

Tăt am spus ochilor mei / Să nu fie lăcomoşi
După oamenii frumoşi. / Tăt le-am spus şi nu m-ascultă
Tăt după frumos să uită. (inf. Uibar Romica, Uibăreşti)

Frunză verde plopule / Ce mai faci tu dorule
Tătă zua la portiță / Ca s-auzi a mea guriță.

Iesă badea la portiță / Ca să-i dau a mea guriță
Io gurita nu i-oi da / Ca ma vede nevasta
Și mereu m-o blestema.

Bade, bade și iar bade / Ce bătaie ți se cade
Conjurai codru cu tine / Nu pusăși mâna pe mine
Da' nici io nu așteptai / Numa-o țâr' de sărutat
Nici de-acela nu mi-ai dat / Parc-o fost de cumpărat
Chiar de cumpărat să fie / Tăt puteai să-mi dai și mie. (inf. Pavel Anica, Ribița)

Bade, bade și iar bade / Ce bătaie ți se cade
Conjurai codru cu tine / Nu pusăși mâna pe mine
Trecurăm pe la izvor / Îmi văzuși piciorul gol
Umblarăm pădurea toată / Nu mă sărutași o dată
Beui apă din părau / Să-mi treacă de dorul tău
Verișoara să-ți fi fost / Nu te credeam așa prost
Chiar de-ți eram verișoară / Mă luai de subțioară.

Bade cămașă-nflorată / Vino, țucă-mă o dată
Mândră dragă te-aș țuca / Da' mă vede nevasta.

Iubește mândro și cântă, / C-așa-i viața mai plăcută
Cine nu se veselește / Mai degrabă-mbătrânește
Iacă eu mă veselesc / Și nu vreau să-mbătrânesc.

De te-aș mai vedea o dată / În codru cu frunza lată
Codru' tăt l-aș îngrădi / Ca să nu mai poți ieși.

Picați-ar codre frunza / Să rămâi fără de ea
Ca mine fără badea.

Cântă cucu și să uită / La doi dragi cum să sărută
Cântă cuce cât îi vrea / Că pădurea e a ta
Și mândruța e a mea.

Mândro cu cin' te iubești / Numa nu te potrivești
Te-ai lovi cu mult mai bine / Dacă te-ai iubi cu mine.

Astă vară m-am gândit / Să mă las eu de iubit
Da' iubit-u-i boală grea / Nu te poți scăpa de ea.

Mor bădiță după tine / Când te văd la oarecine
Când te-aud pe drum trecând / Și din cizme tropotind.

Vine badea la portiță / Să-mi ceară a mea guriță
Io guriță nu i-oi da, Până când ne-om cununa.

Frunzuță, frunză de fag / Ce mi-o fost pe lume drag
Să cânt să mă veselesc / Și pe badea să-l iubesc
El ma iubește pe mine / Și-amandoi o ducem bine.
Când eram la maica mea / Nu torceam, nu puneam pânză
Numa trăgănam din frunză / Da' dacă mă măritai
Și torsăi, și pusăi pânză / Ș-o lăsa dracu de frunză.

*Mă dusăi din deal în luncă / Să văd badea ce mai lucră
Să-i duc apă cu cofa / Să-i fac umbră cu șurța*

*Florică și-o lalea / Cântă-un cuc și-o turturea
Cântă-mi cuce cât îi vrea / Că mândruța nu-i cânta
Că mândruța mea când cântă / Toată lumea o ascultă.*

*Mândră cămeșă cu flori / Să o porți în sărbători
Să o porți mândruță bine / Și să mă iubești pe mine.*

*De n-ar fi cucu pe lume / Ce rău i-ar sta la pădure
De n-ar fi flori pe câmpii / Păsări n-ar mai ciripi
Tot așa îmi stă și mie / C-am o mândră n-am o mie.*

*Mie nu îmi pare rău / Că am alta-n locul tău
Mai mândră și mai drăguță / Și mai dulce la guriță.*

*Când mergi bade la vânat / Să-mi cauți și mie-un brad
Așa subțirel și nalt / Ca și tine bade drag
Să tai din el o mădiță / Să-mi faci furcă măi bădiță*

*Vino bădiță la poartă / Ca să-ți dau gurița toată
Gurița și ochiu drept / Care mă face s-aștept
Că de-o fi ca eu să mor / Nu vreau să-mi rămâi dator.*

*Cucule penile tale / Lasă-mi în codru o cale
Cine trece să dea vamă / Și de-o trece mândruța
Să-mi dea vamă gurița.*

*Bine-o zis cine o zis
Că dragostea-i foc nestins*

*Când la inimă se pune / Te arde ca un tăciune
Mândruță dragostea noastră / Nu ne-o știe nimenea
Numa umbra din vâlcea / Și-o mai știu și vreo doi cucu
Ce cântă vara în nuci.*

*Foaie verde și-o alună / Mai acum o săptămână
Intrai pădure în tine / Unde cântă cucu bine
Cântă cucu și mierlița / Și mă-ntâlnii cu mândruța
Eu cu mândra mă-ntâlnii / Și de dragoste vorbii.*

*Frunză, frunzuță de fag / Ce mi-o fost pă lume drag
Să cânt să mă veselesc / Și pe badea să-l iubesc
El mă iubește pe mine / Și amândoi o ducem bine. (inf. Mihaiesc Fevronia, Ribița)*

Dor

*Măi bădiță, bădișor / Nu-mi trimite-atâta dor
Și pe tren și pe vapor / Trimite mai puținel
Și vino și tu cu el.*

*Asta vară ce-o trecut / Dus-am dor de badea mult
Da' la vara care vine / Duce-o badea după mine.*

*De-ai ști bade cât dor duc / Numa sara când mă culc
Dimineața când mă scol / Inima-i plină de dor. (Manațe Letiția, Ribița)*

Io cunosc doru' badii / Că cu mine s-ar iubi
Îl cunosc și îl știu bine / Că el s-ar iubi cu mine. (Uibar Romica, Uibărești)

Pă pădurea rară-n jos / Trece-un pădurar frumos
Tu pădure să îi spui / Că io mor de doru lui.

La fântână la izvor / M-așteaptă badea cu dor

Doru' lui îi arzător / Nu să spune tuturor.

Bate vântule cât poți / Doru din lume să-l scoți
De n-ar fi atâta dor / Omu'ar trăi ușor.

De-ar fi doru' ca pădurea / L-ar tăia badea cu săcurea. (inf. Pavel Anica, Ribița)

Mândră, mândrușița mea / Până nu te-am cunoscut
Nici o boală n-am avut / Da' când intră doru-n om
Îl usucă ca p-un pom.

Cine-o zis că doru-i bun
Umble pe păduri nebun.

Doru' meu pe unde trece
Tot pe badea-l însoțește
Inima îi încălzește.

O trecut doru' o dată / Pe la mine pe la poartă
O trecut dor și mai trece / Numa nu se povestește.

Ia-ți bade doru' cu tine
Nu-l ține în sân la mine.

Nu știu ce-o făcut badea / Că mi-o rupt rău inima.
Nu știu bade ce-ai făcut / Că nu pot să te mai uit.

Mă dusăi cu badea-n luncă / S-auzim cucu' cum cântă
Colo-n deal lângă izvor / Cântă-un cuc numai de dor.

Să te ducă bade doru' / Unde duce vantu' noru'
Dragoste să nu-ți găsești / Că n-ai știut să iubești.

Du-mă dorule cu tine / Să trăim puțin și bine,
Cu mândruța lângă mine.

Cine-o zis dorului dor / Nu o zis cuvânt ușor
Că doru' unde să pune / El arde ca un tăciune
Că doru' de la badea / El îți arde inima.

Pă unde trece doru' / Înverzăște tăt codru'
De când s-o făcut pământul / Cu el s-o făcut iubitu'.

Colo-n vale la părău / Spală mândra doru' meu
Și-l tot spală și-l albește / Izvorul mi-l limpezește
De când mândro doru-ți duc / Mă usuc ca frunza-n nuc
De când mândro doru-ți trag
Mă usuc ca frunza-n fag. (inf. Mihăiesc Fevronia, Ribița)

Jale

*Să fi bătut Dumnezeu / Muntele de la Brașău
Talpa leagănului meu / Să nu se legine nime
Să aibă noroc ca mine.*

*Pentru că râd și glumesc / Dumnezeu ști cum trăiesc.
Pentru că râd cu gura / Dumnezeu ști inima.*

*Inimă putregăioasă / Mult aș da să fii voioasă
De ț-aș da bunu' lumii / Cum ai fost nu îi mai fi
De ț-aș da bunu din țară / Tot ești acră și amară. (inf. Manațe Letiția, Ribița)*

Pădure

*Codrurile ce mult aș da
Să rămân tot tinerea*

*Pădurice de stejar / Lasă-mă să tai un par
Să-mi fac osie la car / Să-mi cobor mândra din deal*

*Ce mi-a fost pe lume drag / Să merg în codru de fag
În codru cu frunza deasă / Și cu umbra răcoroasă
Să beau apă din izvor / Să cânt badelui cu dor.*

*În pădurea cea de fag / Numai un bade mi-i drag
Badea care-mi place mie / Nime-n lume nu mi-l știe
Soare nalt să nu mi-l spui / Niciodată nimănu.*

*Place-mi să fiu ciobăniță / Să fac brânză și jintiță
Îmi place cioban la oi / Să le mulg pe dinapoi. (inf. Mihăiesc Fevronia, Ribița)*

1.3. Colindele

La început colindele aveau funcția rituală de urare. Această urare avea rol fertilizator, necesar pentru rodirea în noul an agrar a holdelor, livezilor. Bunăstarea și sporul erau de asemenea aduse în gospodărie de aceste urări. Perioada de tranziție dintre ani, putea influența prin anumite practici și procedee desfășurarea fenomenelor meteorologice și a întregului ciclu al naturii, făcându-le astfel favorabile omului. Alte asemenea practici aveau rolul de a anula acțiunea spiritelor malefice care puteau aduce boala și ghinionul în gospodărie.

„Toate aceste credințe și ritualuri își au originile în serbările de început de an, cum erau Saturnaliile, „Dies natalis Solis Invicti”, sau Calendele lui Ianuarie. În timp, funcția rituală inițială s-a diluat, rămânând ca aceste colinde să se manifeste sub aspectul lor ceremonial, sărbătoresc, de spectacol social, prilej de întâlnire, petreceri și urări. (Bocșa, 2003, pag. 11)

Astăzi, funcția principală a colindelor este aceea de urare, care se referă la toate aspectele vieții sociale și ale vieții personale a celui colindat. Acestei funcții principale i se subordonează alte funcții secundare, care de fapt se confundă cu tematica colindelor: de comunicare, de inițiere, de întărire a coeziunii grupului social, de protecție și nu în ultimul rând de manifestare și experimentare a sacralului.

Colindele se caracterizează printr-o mare varietate tematică, determinată de caracterul individualizat al urării. Cu timpul, aceste, subiecte și imagini s-au îmbogățit prin acumularea unor elemente de proveniență diferită.

Deoarece obiceiul uratului de Anul Nou este un obicei cumulativ, el a fost contaminat cu datini care au aparținut inițial altor sisteme. Astfel, în colinde au fost integrate fragmente de **cântec epic și legende**, colindele primind astfel și funcția de *felicitare*.

Colindele, și în special *colindele de gazdă* sunt un stadiu avansat al **poeziei descriptive**, aceasta din urmă fiind „cea mai veche formă de poezie constituită, având o mare amploare și complexitate.” (Pop; Ruxăndoiu, 1991, p. 111). Această poezie descriptivă a existat probabil în culturile primitive, având inițial rosturi utilitare, apoi magice. De aceea, colindele vin până în prezent din timpuri de mult apuse.

Poezia colindelor continuă după cum am arătat, stadii evolute ale poeziei descriptive, dezvoltând prin repertoriul ei de bază, forme alegorice și simbolice de transmitere a urării.

Colindele de gazdă, pe care eu le-am împărțit în două grupe, cele care fac intrarea cetei de colindători în casă (de fereastră) și cele care anunță Nașterea lui Iisus, au rolul general de *urare*.

În cazul de față avem trei colinde *de fereastră*, care anunță gazda de sosirea colindătorilor: **Ce sară-i aceasta sară, Florile-ți dalbe și De-aseară de-alaltăseară**. Colindele respective precizează momentul în care se face colindatul: *seara lui Crăciun, dimineața lui Crăciun, sau seara de Ajun*. Primele două colinde prezintă gospodăria gazdei și pregătirile pe care aceasta împreună cu familia, le face pentru a întâmpina colindătorii. Este specificat de asemenea rolul colindatului de a alunga spiritele malefice din jurul gospodăriei: *Să va apere de rău*. În colinda *De-aseară de-alaltăseară*, este prezentată de fapt o mito-geneză inversată, deoarece mai întâi se naște Iisus, și de-abia apoi el va crea lumea: *„Face-a ceru-n doua zile / Și pământu-n șapte zile.”* La această creație participă și îngerii, care împodobesc bolta cerului: *„Tot cu stele mărunțele / Și cu luna printre ele.”*

Aceste colinde anunță gazdele să se integreze în timpul ceremonial, ceata de colindători instituind „de la început sincretismul cotidian-ceremonial-mit.” (Pop, Ruxăndoiu, 1991; p. 117). Seara respectivă este o seară specială, a Nașterii lui Iisus, dar și a lui Crăciun, bătrânul personaj ceremonial și personaj mitic. Moș Crăciun probabil ca este o reminiscență a unui zeu ancestral, Zeul Moș, din care se presupune că ar proveni și denumirea de Zal-moxis.

În colinda **Sus în vârful**, ceata colindătorilor urează gazdei „noroc”, „viață” lungă, să „înverzească” și „să îmbătrânească” ca stejarul, în concluzie, să aibă longevitatea, tăria și robustețea acestuia. Binecuvântarea asupra gospodăriei este adusă de Duhul Sfânt, care coboară peste familie, pe la „...vârful muntelui / Pe la crucea bradului.”

Celelalte colinde, „de gazdă” au menirea de a anunța Nașterea lui Iisus. Cetele de colindători vestesc gazdelor acest lucru cu multă bucurie și în moduri diferite. Astfel, la Ribița, avem două variante ale colindelor **Ce vedere minunată**. În colindă este prezentată călătoria Mariei spre Betleem, steaua care călăuzește magii, precum și închinarea acestora și a păstorilor, noului născut, pruncului Iisus. **În orașul Viflaiem, Toată ceata, Steaua sus răsare, O minune**, se vorbește din nou despre nașterea lui Iisus din „neamul lui Avram” și din „sămânța lui David”, din Duhul Sfânt și Fecioara Maria, împlinindu-se astfel vechea proorocie a nașterii lui Mesia, cel ce va mântui lumea. Sunt prezenți de asemenea și magii care i se închină.

Prin colinda **Viflaimul jidovesc** se prezintă auditoriului călătoria magilor până la Ierusalim, orientându-se după steaua ce vestea Nașterea Sfântă, spaima lui Irod la aflarea veștii că se născuse un Mare Împărat, precum și măsura luată de acesta de a tăia „14 mii de prunci”, pentru a-l omorî astfel și pe cel nou născut.

O altă colindă, **Azi nașterea ta Hristoase**, ne anunță izbăvirea pe care nașterea Mântuitorului a adus-o tuturor oamenilor, scoaterea acestora de sub păcatul strămoșesc al celui întâi creat, al lui Adam: „*Azi Nașterea Ta Hristoase / Pe Adam din iad îl scoase.*”

Călătoria Mariei și a lui Iosif spre Ierusalim, intrarea în adăpostul dobitoacelor și pregătirile realizate în vederea nașterii apropiate, sunt descrise în colinda **losif cu Maria-ntra**. O altă colindă, **Colo sus pe vremea ceea**, ne descrie scena Bunevestiri, când îngerul Gavriil îi vestește Mariei nașterea Fiului lui Dumnezeu, nașterea celui care va mântui lumea scoțând-o din păcat, nașterea lui Mesia.

Colinda **Sus la răsăritu** iese oarecum din tipicul celorlalte colinde care anunță Nașterea lui Iisus. Aici, după stea nu mai călătoresc magii, ci' *Cete de voinici / Cu cai poganici*". Acești voinici se întâlnesc în drumul lor cu mama Sfântului Ioan și a Sfântului Teodor. Cele două sunt prezentate ca două țărânci simple, cu furca în brâu, care torc și-și caută fiul. Acest se presupune că este Iisus. Acesta este descris în imagini hiperbolizate: „*Degetul lui mare / Un deget de soare.*”

Prezentarea celor două maici în căutarea fiului, descrierea acestora, dar și a celui căutat, este într-o oarecare măsură asemănătoare cu căutarea mamei din balada „Miorița”. Probabil că aceste versuri au fost preluate dintr-o creație mult mai veche și adaptate situației respective.

Colinda, **Săltați**, prezintă bucuria întregii firi pentru Nașterea lui Iisus: „*Săltați câmpuri și livezi*”, precum și întreaga scenă a nașterii. Colinda, **Pleacă Leana**, este prezentă la Ribița în două variante. Una dintre aceste variante este o colinda „de fată”, iar cea de a doua colindă o prezintă pe Leana care ieșind afară la fântână, zărește steaua și pornește spre Viflaim, descoperindu-l astfel pe Iisus în iesle.

Un alt tip de colinde sunt cele „profesionale”, în care sunt descrise unele ocupații. În colindele de la Ribița, predomină cele dedicate ciobanilor, o ocupație de bază a țăranilor români. Întâlnim trei variante pentru „Miorița”: **Întorcu-mi-se-ntorc** (Ribița), **Tri păcurărei** (Crișan) și **Tri păcurărei** (Ribicioara). De asemenea găsim încă trei variante tot din satele enumerate mai sus, ale colindei **Păcuraș d'oceșel**.

Pentru notar avem colinda **Pe masă-n căntălarie**, colindă care satirizează oarecum munca plictisitoare a celor care lucrează la birou și care abia așteaptă să se întoarcă acasă la familie, sau la amantă.

Colinda **Hoi ler, flori de măr** înfierează unele vicii, printre care și nedreptățile pe care un primar sau un conducător le poate face într-o comunitate, abuzând de puterea pe care o deține în comunitatea respectivă. Sunt criticați de asemenea „crâșmarii” (comercianții) care înșeală consumatorii, precum și viciul destrăbălării, prezent la sora lui Petru.

Ca model de virtute, în aceeași colindă, apare păcurarul, care în timpul vieții a dat dovadă de multă bunătate și omenie cu toți din jurul său, atât cunoscuți cât și străini. El singur se încadrează în preceptele religiei creștine. Doar el are sentimente de iubire pentru întreaga fire și pentru toți semenii.

Sunt prezentate în colinde mese bogate de oameni cu stare. La masa din colinda **Ce-i sturcuț**, șade chiar D-zeu, care închină gazdelor cu un pahar de aur și argint. Acest pahar însă este de-a dreptul fabulos, pentru că în el se răsfrâng „*raza soarelui*” și „*luna curcubeu*”. Colinda face trimitere atât la bunăstarea unor harnici gospodari, cât și la obiceiul din trecut de a oferi un păhărel de metal prețios tinerilor căsătoriți.

În colinda **Fericat** sunt apreciați acei oameni care se pot detașa de toată averea agonisită în viață: „*plugușoruț*”, „*dalbe oi*”, „*sutem de florinți*” și să-și îndrepte sufletul spre cele spirituale, pentru a-și câștiga un loc în rai. Raiul este câștigat de unul dintre harnicii gospodari prezentați în colindă, cu ajutorul: „*prescurelelor*”, „*luminelelor*” și a „*biserișilor*” în „*dalbele duminici*”.

În mod special trebuie discutată aici, una din cele mai valoroase colinde culese la Ribița. Este o variantă a „**Mioriței**”, denumită **Întorcu-mi-se-ntorc** și **Tri păcurărei**.

„**Miorița**” o întâlnim sub două forme fundamentale: balada și colindul. Colindul este specific Transilvaniei având o puternică prelungire în nordul Banatului și în nordul Moldovei, iar balada este caracteristică Moldovei, Munteniei, Olteniei și Dobrogei. Între ambele versiuni există un schimb reciproc de valori artistice.

Versiunea colind, pornind de la regimul metric drept criteriu de clasificare, cunoaște două cicluri deosebite: unul care urmează schema metrică de 5/6 silabe și altul, schema de 7/8 silabe. Ciclul de 7/8 silabe ocupă nordul și centrul Transilvaniei, iar cel de 5/6 silabe ocupă sud-vestul provinciei, coborând spre Banat.

Subtipul **Pe munții cei mari**, în care se încadrează și colindele amintite de la Ribița, este caracteristic pentru întregul ciclu de colinde cu regimul de 5/6 silabe. Centrul său de intensitate este Brad-Hunedoara, de unde pare să se fi extins spre zona Hațegului. Acest subtip este unul din cele mai cunoscute formule artistice ale „Mioriței”. Asupra acestui tip s-au exercitat influențe externe, cea mai însemnată influență fiind a variantei lui Alexandri, de la care a luat tema clasică a „*plângerii oilor*”.

În general, textul acestei colinde nu este legat de o anumită melodie, în concluzie „Miorița” din Transilvania neavând o melodie proprie. Nici cele 4 variante de pe teritoriul comunei nu au aceeași melodie.

În variantele de Ribița, „Miorița” se prezintă astfel: În colinda **Întorcu-mi-se-ntorc** (Ribița), este prezentat locul unde se întâmplă drama, „*p'ângă-un vârful de munte*”, dar în variantele de Crișan și Ribicioara, nu este precizat locul. Nici ideea transumanței nu reiese clar din aceste variante. Din cei trei ciobani, se spune că doi sunt frați iar unul este „străinel”. Cei doi frați se hotărăsc să-l omoare pe cel străin. În varianta de Crișan și Ribicioara este specificat și motivul omorului: „*C-are oi mai multe / Mândre și cornute*.” Însă nici într-o variantă nu apare motivul oii năzdravane care să-i anunțe moartea. Pur și simplu ciobanul îi aude pe cei doi hotărându-i moartea.

Testamentul ciobanului ocupă o mare parte din colindă. În varianta din satul Ribița, ciobanul își exprimă dorința de a fi înmormântat „în mijlocul stâni”, „în strunga mieilor”, „la furca fântâni”. În variantele de Crișan, Ribicioara, Junc, el dorește să fie îngropat „la tulpini de brazi” sau fagi. În mormânt el solicită să aibă câteva obiecte dragi: „*toporelul*” și „*floiericea*” (varianta Ribița), „*mocioaca*”, și „*fluierașul*” (varianta Crișan), „*fluieraș de soc*” (varianta Ribicioara). În varianta de Dumbrava (Junc), fluierașul este de soc, de fag, de os. În toate aceste variante se spune că vântul va bate prin fluier, fluierul va cânta, oile se vor aduna și-l vor plânge pe ciobănaș.

Variantele de Ribița, Crișan și Ribicioara se încheie aici, însă în varianta de Junc, apare și tema „maicii bătrâne”, care întrebă de fiul său. Acesteia trebuie să i se spună ca ciobanul a rămas înapoi să-și numere banii și oile, așezat pe șubă „la marginea lumii”.

Sunt impresionante cele două versuri care încheie colinda (varianta Junc): „*Pe aripa șubii / La marginea lumii*”. Primul vers face o trimitere poetică la obiceiul vechi ce exista cândva, ca ciobanii să fie îngropați în șuba lor, împreună cu obiectele personale. Este folosită de asemenea o figura de stil „pe aripa șubii”. Versul „la marginea lumii” face trimetere la un loc foarte îndepărtat, sugerând un loc de vamă, un loc de trecere între lumea de aici și lumea de dincolo, între lumea celor vii și a celor morți. Ciobanul se ascunde astfel în dosul cuvintelor. Dintr-o mare sensibilitate sufletească, el vrea să-și protejeze mama de suferința pe care i-ar cauza-o vestea morții sale. „Procedeu acesta al ascunderii în dosul cuiva, prin expresii figurate este propriu folclorului românesc, (...)” (Clemente, 1998, p. 19)

Conform gândirii magice, pentru ca urarea din colinde să aibă eficiență, să se concretizeze, „cotidianul la care se referă trebuie să se încadreze în mit” (Pop, Ruxăndoiu, 1991, p.129). Pentru realizarea acestui lucru, trebuie să fie neutralizată opoziția dintre mit și realitate, această neutralitate realizându-se în poezia colindelor printr-o serie de simboluri și imagini.

Aceste simboluri și imagini se realizează cu ajutorul unor comparații hiperbolice, care dau realului o dimensiune cosmică, fabuloasă chiar. Comparația cosmică este întâlnită în colindul care ne descrie înfruntarea dintre **cioban și mare (Păcurăș doices)**. Comparația cosmică din colindă este dată de ostilitatea mării adresată ciobănașului, care a încălcat o anume regulă, o interdicție.

Iernarea oilor pe „un strunguț de mare” sau „ostrov de mare”, atrage mânia mării, reprezentând „intriga „acțiunii. Această intrigă însă, este suficientă pentru transmiterea unui mesaj integral, cu funcția de urare. Această „supărare” a mării, poate fi o avertizare dată păstorilor, o avertizare de a nu încălca legile firii, legile moștenite din tată în fiu. Încălcarea acestor legi nescrise ar putea atrage asupra lor și a întregii gospodării, diverse nenorociri.

Câinii-cățelandri sunt și ei fabuloși, deoarece reușesc să-și atenționeze din timp stăpânul, de nenorocirea ce se va abate asupra lui. Ei au aici rolul „mioriței năzdrăvane”, din balada cu același nume. Ciobanul înfruntă cu demnitate și vitejie amenințarea mării. Salvarea sa și a turmei nu i se pare grea.

Tema întrecerii și a probelor, prezentă în colindele „**de june**” ne duce cu gândul la riturile de inițiere, care erau necesare să fie trecute de băieți pentru a putea să intre în rândul bărbaților, să se poată însura, sau să devină oșteni. Aceste colinde folosesc limbajul basmului sau al baladei. Chiar schema narativă a colindului este una specifică basmului. În unele din aceste colinde, intriga este dată de faptul că un animal fabulos (leul aici) strică viile (în varianta de Ribicioara). În variantele de Ribița nu este precizat din ce cauză „junel” pornește să vâneze leul. Acțiunea de distrugere pe care o provoacă leul, este comparabilă cu aceea a zmeului din basmele românești. Prezența leului în colindele noastre, vine din tradițiile mitologice din sud-estul Europei, îndeosebi mitologiile greacă și romană.

În căutarea leului nu pleacă oricine, ci un „junel bunu”, **bun** având aici semnificația de voinic, viteaz, destoinic în luptă. El pornește într-un ținut fabulos, muntele fiind în trecut un simbol al trecerii între cele două lumi: lumea reală (materială) și o lume „de

dincolo” (a spiritelor, spirituală), prezentă de multe ori în basmele românești. După ce „taie muntele-n două”, junelul îl găsește pe leu dormind „sub un rug mândru-nflorit”, imaginea prezentată fiind și de această dată mirifică, paradisiacă, o imagine de „altă lume”.

Tânărul este amenințat de leu: „Ori zile urātu-ți-ai? / Ori moarte doritu-ți-ai?”, însă acesta nu se sperie, ci îl provoacă pe leu la luptă dreaptă, luptă pe care colindul o redă în formule aproape identice cu cele ale basmului: „Zi de vară până-n seară. „Finalul însă se deosebește de basm, pentru că voinicul nu-l ucide pe leu, ci îl leagă, purtându-l prin sat ca pe un trofeu. Acest lucru demonstrează încă o dată că acest obicei al vânătorii era de fapt un ritual de inițiere, un ritual care trebuia să dovedească vrednicia și vitejia tânărului care trebuia să devină bărbat.

În colindele **Ce mirelu-i tinerelu**, locul leului este luat de „un bour sur”, pe care tânărul îl vânează. Aici, faptele de vitejie sunt clar săvârșite în vederea unei eventuale căsătorii. Colinda descrie destul de ambiguu călătoriile tânărului când la vânătoare, când la fete „în peșit”. Chiar și titlul colindei ne explică gândurile tânărului bun de însurat: „mirel”, precum și ultimele versuri: „*Când îi vorba de-nsurat / De-nsurat s-o însura*”.

O altă colindă „de june” care are un fir narativ asemănător basmului, este și **Junelul mic**. Și în această colindă este vorba de un tânăr căruia i-a venit vremea de însurat. El se pregătește în vederea acestui lucru din timp, alegându-și loc pentru viitoarea gospodărie, pe care începe să și-o organizeze: „*Ca să-mi iau o grădinioară / La grădină și-o fântână*.” Pentru a-și putea găsi mireasa el recurge la un șiretlic, o metodă specifică basmelor: el seamănă flori frumoase care vor atrage fetele. Dintre acestea el și-o va alege pe cea mai frumoasă. Frumusețea fetei este descrisă cu ajutorul comparației. Ca termeni de comparație sunt folosite elemente din mediul agrar-rural: „*Că la brâu e spic de grâu / Și la brațe-i iarbă creață / Și la geana ochiului / Trasă-i peana corbului*.”

Toate colindele „de fată” ne vorbesc despre căsătoria apropiată a acestora, despre peșirea lor. În aceste colinde apare descrierea idilică a gospodăriei fetei, a înfățișării acesteia sau a peșitorilor. Aceste colinde sunt dominate de un ideal de perfecțiune, care le potențează efectele magice.

Fetele descrise în aceste colinde sunt de o frumusețe desăvârșită. În aceste descrieri se reflectă dorințele și năzuințele umane la nivelul cel mai înalt. Astfel, feciorii din **Feciorită d’ocheșită**, au „*fața obrazului / Scrisă-i spuma laptelui*”, „*De-atunci ochiu a d’argințit / Și sprânceană a d’aurit*”. Sau: „*Că-i la păr cu călăpăr / Și la brâu cu spic de brâu / Și la geana ochiului / Pusă-i pana corbului*.”

În colinda **Feciorită bălășită** sunt prezentați peșitorii fetei și o zestre fabuloasă care ar trebui dată de către părinții acesteia. Din versurile colindei se poate deduce că după târguiri îndelungate, plăcându-le fata, peșitorii au mai redus din pretențiile lor cu privire la zestre.

Un veritabil dialog se realizează între fata și băiatul care o peștește, fiecare prezentându-și darurile pe care și le vor face reciproc: „*Furcă peștricuță / Și fus vărui*” (...) „*Cămașă de inu / Croită pe-un spinu*”, în colinda **Dalba-i**.

Colinda **Vânătorii lui Crăciun** este o colindă cu tematică mito-religioasă. Vânătoarea prezentată în colinda respectivă este una simbolică. Ea se realizează în perioada solstițiului de iarnă, când soarele pare să-și fi pierdut din puteri. Aceste „vânători” au

menirea de a-l readuce la fel de strălucitor pe bolta cerească. De aceea, ei vânează un cerb care de fapt spune că nu este cerb adevărat.

Cerbul, capra, sunt reprezentări ale lui Dionysos, „zeul cu chip de țap”. Despre simbolistica cerbului și a caprei, Clemente spune: „Căprioara și cerbul sunt de asemenea, variante ale ipostazei solare, coarnele semnificând razele soarelui la toate animalele cornute, pe care omul le-a adus în contextul jocurilor ritualice” (Clemente, 1998, p. 47).

Rămânerea în păduri a cerbului pentru „9 ani și 9 luni”, poate simboliza perioada din an în care soarele luminează tot mai puțin, fiind prezent pe boltă un timp mai scurt. Revenirea puterii soarelui după solstițiul de iarnă, este marcată în colindă prin coborârea cerbului la biserici: „Biserici oi descuia / În biserici oi intra, / Jalnici versuri oi cânta.” Acum se face legătura între credința păgână în zeul Soare și religia creștină: „*Numai Maica Precista / C-un fiuț micuț în brațe / Ea să-l nască / Ea să-l crească.*”

Colindele care au ca temă vânătoarea, vin din timpuri îndepărtate, timpuri în care vânătoarea era un fapt cotidian, singura ocupație și singurul mod de viață care garanta supraviețuirea. „Cariera prodigioasă a motivelor vânătorești în folclorul românesc este explicabilă prin fenomene de continuitate culturală, pornind de la cele mai vechi tipuri de civilizație în spațiul nostru.” (Pop; Ruxăndoiu, 1991, p. 122)

În colindele românești este dezvoltată tema care ilustrează disputa între cele trei flori sfinte: a grâului, a vinului și a mirului, ele disputându-și întâietatea și importanța. Una din colindele de la Ribița, **Sfinții**, pune în discuție de această dată originea acestora. Din păcate colinda nu este completă, având probabil mai multe versuri lipsă.

Masa rotilată valorifică vechiul cult solar, prezent la toate vechile civilizații. Soarele este prezentat ca un zeu omnipotent în a cărui grijă sunt toate pe pământ. Datorită puterii sale, toată natura prosperă, poamele se coc (în exemplul de față, merele). Mărul prezent în colindă este un simbol al belșugului, al bunăstării, al norocului. Îndemnul colindătorilor către ascultători este de a se ruga Sfântului Soare pentru a obține belșugul dorit.

Colindele cu tematică religioasă sunt în număr mare și tratează diverse subiecte. Una dintre acestea, de mare întindere și de o deosebită frumusețe este „**Versul lui Adam**” sau **Versul de jale**. Colinda respectivă se găsește în variante în toate satele comunei. Doar varianta de Crișan nu am cules-o. Tot variante ale colindei respective sunt și **Dumnezeu dintru-nceput** și **În grădina raiului**, din satele Ribicioara și Uibărești. Colinda descrie căderea lui Adam în păcat, prin încălcarea poruncii primite de a nu mânca mere din „pomul cel oprit”. Firul narativ este amplu. El începe cu prezentarea perechii primordiale Adam și Eva, ispitirea Evei de către „șarpe”, îndemnul pe care aceasta îl face lui Adam de a gusta din mere, izgonirea lor din rai, viața plină de privațiuni și greutăți pe care o vor duce de aici înainte, precum și faptul că toți urmașii lui Adam vor fi în stăpânirea „celui viclean”: „Câțati se vor naște din tine / Pe toți să mi-i dăruiești mie.”

O altă colindă de o mare frumusețe este colinda **Maica Sfântă** - Ribița și **Maria se preumbla** - Dumbrava de Sus. Colinda descrie căutările Mariei pentru a-și găsi un adăpost pentru a naște pe Iisus. Maria nu se plimbă însă pe pământ ci prin grădina raiului. Ea se roagă de plop să nu-și mai tremure frunza pentru a putea naște. Se roagă de cai să nu mai facă gălăgie, de Moș Crăciun să o primească în casa sa, însă, doar la ieslea boilor își găsește liniștea, și-l va naște acolo pe „Fiul Sfânt”. De

aceea, Fecioara Maria îi binecuvintează pe boi, atât în numele ei cât și al Fiului și al Tatălui Sfânt: „*Voi ca un ceas să mâncați / Și apoi să vă săturați / Voi la pas s-aveți pas lin / La mâncare saș deplin.*”

Altă colindă, **Când cina Hristos la masă** prezintă cu multă plasticitate patimile lui Iisus, de la prinderea lui în grădina Ghețimani și până la moartea sa pe cruce, când întreaga fire s-a cutremurat de marea jertfa a Fiului lui Dumnezeu.

Colinda **Sus în deal la (le)Rusalim** este o colindă amplă cu variante atât la Ribița, cât și la Uibărești și Ribicioara. La început este prezentată Fecioara Maria cu Pruncul Iisus, într-un cadru idilic, în deal la (le)Rusalim. Ei stau „într-un pătuț de bumbac” sub un „brăduț rămurat”. În continuare narațiunea are similitudini de basm și nu cu orice basm ci cu neasemuitul **Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte**. Astfel, Iisus plânge în brațele mamei sale, fără să poată fi oprit. Pentru a-l liniști, mama Sa îi promite: „*Două mere, două pere / De s-or juca singurele*”, „*Cheița raiului / De tu vei fi mai mare-n rai*” sau „*O măjâie de tămâie / Și-o mătură de aură.*” Cu toate aceste promisiuni copilul nu se liniștește, așa cum se întâmplase și cu Făt-Frumos din basmul amintit mai sus. Însă, Iisus în cele din urmă explică mamei sale pentru ce plânge. El, ca Fiu al Tatălui, este Atoatevăzător și Atoateștiutor, de aceea, el își vede patimile viitoare, pe care le și descrie mamei sale: „*Pe Fiuț să-l răstignească / Pe crucița cea de brad / Cu cuiță prin palmiță / Și piroane prin picioare*”. Colinda se încheie cu descrierea patimilor lui Iisus.

Într-o altă colindă de mare întindere culeasă de la Dumbrava de Sus, este descris Botezul Domnului. Încă din primele versuri gazdele sunt avertizate să lase Viflaimul, ca simbol al Nașterii lui Iisus, și să-și îndrepte „privirile”, cugetul, spre apa Iordanului unde are loc Botezul. Acest lucru se întâmplă deoarece după Nașterea lui Iisus, la câteva zile, creștinii sărbătoresc Botezul Domnului. Așa că Nașterea și botezul aduce creștinilor izbăvirea de păcate, curățirea spirituală de păcatul ancestral: „*Apele să le sfințească / Pe noi să ne curățească / De greșeala lui Adam / Prin Satana cel viclean.*”

Una din minunile săvârșite de Iisus, transformarea apei în vin la nunta din Cana Galileei, este prezentată în colinda **La nunta din Cana Galileei**.

Legenda religioasă în care Dumnezeu și Sfântul Petru coboară pe pământ pentru a vedea ce mai fac oamenii, apare la Ribița în numeroase variante, în colindele **Pogorât-a** (Ribița), **Pogorât-a** (Uibărești), **Într-o dalbă zi de mai** (Dumbrava de Jos) și **Într-o dalbă zi de mai** (Ribicioara).

În colinda **Colo sus la răsărit** cu varianta de Ribița și Dumbrava de Jos, este prezentat un măr înflorit, sub care este așezată o masă întinsă la care stau Dumnezeu, Fecioara Maria, Sfântul Petru, Sfântul Ioan. Călugărul care era în apropierea lor plânge păcatele oamenilor și ceea ce îi va aștepta pe aceștia la sfârșitul lumii. Dumnezeu îl liniștește spunând că sfârșitul lumii va fi cândva într-un timp îndepărtat, când toate legile creștine vor fi încălcate. Acest lucru este prezentat în versuri de o mare frumusețe: „*Coada veacului va fi / Și pământul s-a sfârși / Când va da fecioru-n tată / Și fata va da în mamă / Când s-or pârî frați cu frați,*” etc.

Multe din colindele noastre au origini precreștine, străbătând milenii până astăzi, cu unele modificări. O variantă a unei astfel de colinde, prezentă și la Ribița cu titlul „**Face-și Domnul ce-și mai face**”, pare să fie o adaptare a unei vechi creații precreștine, după cum afirmă N. Densușianu în monumentală sa lucrare „Dacia preistorică”.

Acesta afirmă că mănăstirea cu nouă altare din colinda respectivă, prezentă în numeroase variante în toată țara, ar fi fost în vechime un templu uriaș construit pe insula Leuke (Albă), respectiv Insula Șerpilor din Marea Neagră. Astfel, Nicolae Densușianu spune că într-o perioadă îndepărtată, exista în părțile de răsărit ale Daciei, un templu magnific al cărui renume și influență se extinsese departe spre ținuturile sud-estice ale Europei. (Densușianu, p. 83, vol. I). Acest templu era dedicat zeului Apollo, dar totodată el aparținea doctrinelor teologice anteolimpice sau sistemului de 9 zei principali, deoarece în trecut chiar dacă templul era dedicat unui zeu, el avea altare și pentru celelalte divinități principale. (Densușianu, p. 113, vol. I). În cazul de față avem 9 altare, deoarece exista credința în 9 zei principali, în vechea religie pelasgă. Tocmai prezența în colindă a celor 9 altare și a celor 9 preoți, confirmă această veche credință. Apollo era zeul simbol al soarelui, de aceea templul este cu altarele către soare.

În continuare ne este prezentată suferința Maicii Sfinte, la vederea păcătoșeniei oamenilor. Păcatul aproape că este un mod de a fi. Toți trăim în păcat. Acest fapt este ilustrat în colindă prin compararea punții spre rai cu „firuțu părului”. Oamenii sunt supuși păcatului de aceea ajung în iad, în puterea dracilor, sau cum spune colinda, „în crișcarea dracilor”. Iisus are menirea să-i scoată din această robie a păcatului, de sub puterea „celui rău”.

Sus în poartă este o colindă în care se înmănunchează alte două colinde: **Face-și Domnul ce-și mai face**, colinda analizată mai sus, și **Sus în deal la Rusalim**, colinda discutată anterior.

Și în colinda **Doi șazuț** se discută despre sufletele drepte și sufletele păcătoase. Discuția se realizează între Dumnezeu și Sfântul Petru. Sfântului Petru îi revine menirea de a face selecția între cele două categorii de suflete. În popor de fapt se știe că Sfântul Petru este deținătorul cheilor de la poarta raiului.

Tot despre păcătoșenia oamenilor este vorba și în colinda **Sus în poarta raiului**. Maica Sfântă plânge greșelile și răutățile oamenilor care înjură și beau în crâșmă. Se afirmă aici, că doar pentru copiii mici și nevinovați sunt iertate păcatele oamenilor.

O încheștare de proporții macrocosmice de o mare frumusețe compozițională este prezentată în colinda **Sus îi roșu**. Și în această colindă sunt reminiscențe ale religiilor precreeștine. Sunt prezente tunetele și fulgerele cu care Zeus din mitologia greacă își pedepsea dușmanii. De această dată, lupta se duce între Dumnezeu și Iuda, prin intermediul Sfântului Ilie. Este o luptă veche precreeștină, între lumină și întuneric, între benefic și malefic. Astfel, în colindă se spune că Iuda a intrat în rai, furând lumina precum și cheile raiului. Sfântul Ilie va prelua atributele unui zeu al forțelor naturii, deoarece pentru lupta cu maleficul, cu Iuda, se folosește de tunete și fulgere. Chiar în credința populară, Sfântul Ilie este considerat un patron al fenomenelor meteorologice extreme. Cu aceste arme Sfântul Ilie reușește să-și învingă dușmanul, raiul reprimindu-și lumina: „Atunci rai s-o luminatu / Și iadu s-ontunecatu.”

Trei din colindele culese la Ribița sunt atipice. Sunt deosebite de colindele amintite mai sus, de tematica acestora. Una dintre ele este o colindă „fabricată” de activiștii de partid de la Ribița, atunci când aceștia au preluat puterea și au interzis inițial mersul cu colinda prin sat, ca pe urmă, sub presiunea tradițiilor să accepte colindatul dar numai a anumitor colinde. Una dintre acestea este colinda descoperită într-un caiet de colinde din 1942.

Respectivul activist verifică și aprobă colindele care puteau fi colindate. Acolo unde în colinde apărea cuvântul „boieri” sau „domni” el îl schimbă în’ „MUNCITORI” sau „TOVARĂȘI”. Au schilodit astfel multe colinde, însă din fericire aceste schilodiri nu s-au consolidat în memoria colindătorilor. Colindele au rămas așa cum se știau din moși strămoși.

În caietul de colinde apare semnătura activistului Avram Ioan, din 3 decembrie 1950 și 3 decembrie 1951.

Tot aici apare și colinda „fabricată” de acesta, care este un model, o dovadă extraordinară a demagogiei comuniste, a inculturii, a batjocurii aduse culturii tradiționale. **Hai sculați frați muncitori, „cântă”** viața nouă a muncitorilor din „fabrici”, „uzine” și „mine”, într-un haos total de idei. Nu se poate înțelege legătura dintre muncă și Moș Crăciun din versul „Munca noastră-i Moș Crăciun”, sau dintre muncă și troiene: „Munca și troienele”. Colinda este ilară, însă de o ilaritate ce provoacă lacrimi de durere. Durere pentru felul cum a fost impusă ideologia comunistă, pentru felul cum a fost mutilat sufletul unei nații întregi, mutilată o cultură veche de milenii.

O altă colindă interesantă este culeasă în Ribița, însă informatorul s-a născut la Țebea, „în vecini” am putea spune. Colinda se colinda tot la Țebea și era o „colindă țigănească”. Colinda are titlul **Merg țigani a colinda**. Versurile sunt în marea lor majoritate pline de umor și satiră acidă îndreptată împotriva șatrei de țigani, șatră care este colindată și ea de colindători. Pentru acest lucru, „bulibașa îi fălos / Și îi tare bucuros”. Refrenul este deosebit de interesant, amintind de limba romani.

Colinda **Graiul animalelor** era în trecut o colindă extrem de apreciată la Ribița, fiind piatra de încercare în fiecare an pentru grupurile de colindători. În colindă se prezintă gradat toate „graiurile” (onomatopeele) animalelor din curtea unui țăran: găină, cocoș, rață, găscă, capră, oaie, porc, cal, vacă. La imitarea acestor onomatopee, sincronizarea colindătorilor era grea, de aceea se încurcau adesea, spre hazul general al gazdelor. Trebuiau să o înceapă mereu de la început. Repetarea onomatopeelor făcea atât hazul copiilor și al tinerilor cât și al vârstnicilor. Pentru buna dispoziție pe care o crea, această colindă era extrem de apreciată. Astăzi nu o mai știe aproape nimeni. Bătrânii își amintesc doar de hazul pe care îl stârnea. Faptul că este într-adevăr greu de cântat, a făcut-o cu timpul să fie ocolită de către colindători și apoi uitată. Cu toate acestea colinda ilustrează din plin simțul deosebit de dezvoltat al umorului pe care țăranul nostru l-a posedat întotdeauna și importanța pe care o acordă acesta animalelor sale din gospodărie, deoarece le-a inclus pe toate într-o colindă, parcă pentru a se veseli și ele de Crăciun.

Așa cum spuneam, colindele vin din timpuri imemorabile până la noi. Aceste cântări, în străvechime îl preaslăveau pe Zalmoxis-Dumnezeu. Ele erau colindate de tineri inițiați în tainele cerului, tineri care se numeau **leruni**. Ei proveneau din rândul călugărilor *ctiști* sau *pleistai*, care la daci alcătuiau un cor sacru și erau conduși de Marele Preot.

Cântarea acestor colinde atunci era izvorâtă din nevoia comunității de a comunica cu divinitatea și din dorința de a atrage binecuvântarea Acesteia. Colindele mai aveau menirea de a alunga duhurile rele și de pogorâre a beneficului asupra întregii firi. Ele aveau și un rol profund religios, protejând viața morală și familială, coborând harul divin asupra tuturor. Cei care colindau aceste cântece se considerau curățați spiritual de toate păcatele, prin invocarea sacrului.

Lerunii, tinerii călugări, cântau aceste imnuri de slavă și prin aceasta se înălțau spiritual pe ei, dar înălțau și obștea. Chiar vestalele Marelui Preot aduceau ca și Marele Preot însuși, harul lui Dumnezeu, cântând. (Ciornei, 2005, p. 24)

Invocarea Divinului, a magicului, crearea unei stări specifice accederii spre o altă lume, spre sacru, se realizează în colinde prin intermediul refrenelor. Refrenele din colindele de la Ribița sunt extrem de variate: *Fecioriță d'oceșăță, Dalba-i fecioriță, Junel ai bunu, Florile dalbe de măr, Raiu-i rai, lumina-i soare, Domnul-ai Doamne, Hoi ler, flori de măr, Alei runda-i leri-i Doamne, Leri-i ler, etc.*

Repetările, refrenul au rolul de a crea o atmosferă atemporală, de a-l rupe pe ascultător de timpul real, transpunându-l în afara lui. Adeseori interpretarea colindelor seamănă cu o incantație, în special în cazul cântării antifonice (pe două grupuri) unde au loc o seamă de suprapuneri de cuvinte de la un grup la altul, creându-se astfel o atmosfera de transcendere spre lumi nevăzute. Refrenele mai sunt și „versuri de invocare menite să realizeze contactul între mit și realitate, în vederea asigurării eficienței magice.” (Pop; Ruxăndoiu, p.130)

Unele din aceste refrene și-au pierdut înțelesul inițial. Dacă la început aceste refrene - de fapt formule magice - erau înțelese de toți, iar mai târziu doar de inițiați, astăzi, ele sunt pentru noi de neînțeles. Un astfel de refren frecvent în poezia colindelor, este cel care conține în forme variate expresia „**Lerui-ler**”. Unii cercetători spun că el derivă din invocația creștină **Halleluia Domine**, B. P. Hasdeu îl găsește în acest refren pe **Lar Dominus**, iar Dimitrie Cantemir îl derivă din Aurelian. O ipoteză însă mai interesantă și mai plauzibilă, mi se pare cea susținută de Maria Ciornei în lucrarea *Misteriosul cuvânt Ler din colindele românești*.

Astfel, în lucrarea amintită se susține că prin etimologie regresivă cuvântul **Ler** se regăsește și la latini cu sensul de **zeu** (lari-zei) al casei sau cu înțelesul de **stăpân, păstor**. Cuvântul **lar** este forma coruptă a cuvântului **ler**.

În concluzie, înțelesul larg al cuvântului **ler** este aceea de **Sfânt**, iar în forma restrânsă, de **Dumnezeu**. Refrenul sub forma **Lerui Doamne, ler**, poate fi descompus în felul următor: **Leru-i Doamne, Ler**, unde **i**, are valoarea verbului **este**, rezultând astfel următoarea traducere: **Dumnezeu este Domnul Sfânt**.

Valerunda este un adjectiv pelasg ce se traduce prin cuvântul **preamărit**. Refrenul **Alei rundai leri, Doamne**, poate fi descifrat astfel:

Alei rundai provine din modificarea în timp a cuvântului **valerunda**, cuvânt care așa cum spuneam înseamnă **preamărit**, iar **i-ul** din finalul cuvântului **runda-i**, are valoarea verbului **este**. **Leroi** se descompune de asemenea în **Ler -sfânt și -oi, -ui** cu valoare de **ii, este**. Astfel, traducerea ar fi următoarea: **Preamărit este, Sfânt este Domnul**. Constatăm că acest refren ca și altele asemănătoare, este de fapt o rugăciune care s-a transmis de-a lungul timpului până la noi. Se poate observa prin aceste refrene și rolul de slăvire a Divinității, pe care l-au avut printre altele, colindele.

Celelalte refrene ale colindelor se adresează direct lui Dumnezeu: *Domnul ai Doamne, sfinților, Petre, sau fetelor și băieților: Dalba-i fecioriță, Fecioriță bălășiță, Junel ai bunu, Mirel, Dăliana-i fată dalbă.*

Alte colinde au drept refren versul **Florile dalbe de măr**, sau **Hoi ler flori de măr**. Mărul este considerat un pom sacru, cu proprietăți magice, care avea menirea de a aduce bunăstarea și fericirea în gospodăriile în care era cinstit. De aceea, la

începutul primăverii și a Noului an agricol, urările se făceau purtându-se în mâini ramuri înflorite de măr. Mai târziu, modificându-se data sărbătoririi Noului an, ramurile de măr înflorite au fost înlocuite cu ramuri verzi de brad, împodobite. Astfel, refrenul amintit mai sus, are rolul de a aduce roade bogate în gospodărie, iar refrenul **Raiu-i rai și raiu-i soare** își are originea în vechiul cult solar, când soarele era invocat și slăvit pentru menținerea și perpetuarea vieții.

De obicei, finalul colindelor are rolul de felicitare sau urare, de întărire a spuselor derulate pe parcursul colindei. Câteva exemple de final de colindă sunt următoarele: „S-o nchinăm cu sănătate / Pe la gazde pe la toate / Și pe la voi pe la toți”. „Să te Domnul veselească / La mulți ani cu bucurie,” „Și de-acum până-n vecie / Mila Domnului să fie.” „Dalba-i sănătate / La gazde la toate”, etc.

Textele colindelor sunt de cele mai multe ori de o frumusețe tulburătoare. În versurile colindelor apar numeroase epitete, metafore, comparații, hiperbolizări sau personificări. Se întâlnesc de asemenea multe diminutive: *toporel, floierice, tulnicaș, târguț, negurele, locșor, plugușoruț, pulberele, cântecele, ocheșel, etc.* Apar adesea în colinde arhaisme și regionalisme: *țâpăi, măjîie, fericat, a gorgoni, vigam, poiată, a căpăta, etc.*, precum și verbe inedite: *Paru de-mpărare, Josu de-mpicicare, Firu-i firuiare, Unde Irod împărățare etc.* De asemenea întâlnim unele cuvinte fără sens: *sturcuț, doagă, folundă, rotilată.*

Din cele arătate mai sus, se poate spune că: „Limba colindelor e de o mare bogăție și varietate; termeni dialectali, arhaisme, cuvinte de mult ieșite din uz, stau alături de forme lexicale, vădind o mare mobilitate și varietate.” (Brătulescu, apud Ioan Bocșa, „Colinde românești, pag. 16).

1.3.1. Colinde de gazdă

Colindele de gazdă sunt acele colinde care au rolul de a trezi gazda, de a o atenționa în legătură cu sosirea colindătorilor și ele se mai numesc *colinde de intrare sau de fereastră*, precum și colindele care *vestesc Nașterea lui Iisus*.

Colinde de intrare (de fereastră)

Ce seară-i această seară

*Ce seară-i această seară? / Asta-i seara lui Crăciun(u)
Lui Crăciun celui bătrân(u) / Doi tineri pe-afar' umblându
Dintr-o curte-n altă curte / Toată curtea lumina(re)
Nime-afară nu ieșia(re) / Numa' o mică de slujnică
Dintr-o gură de pivniță / Intră-n casă, spuse gazdă:
„- Gata-i prânzu' jupâneasă / Că vă vin colindători
Noaptea pe la cântători / Să vă apere de rău
Florile dalbe de măr.” (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Florile-ți dalbe

*Florile-ți dalbe / Dimineața lui Crăciun(u)
Lui Craciun celui bătrân(u) / „Dormi tu gazdă ori nu dormi?
De-i dormi gazdă te scoală / Și scoală și fii de-ai tăi,
Și fiii și fiicele / Fiii poarta să dezlege
Fiicele ca să măture / Cu gurgoiul cizmelor / Cu poala catrințelor. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

De-aseară de-aratăseară

*De-aseară, de-aratăseară
Raiu-i rai, lumina-i soare (ref)
Asta-i seara de Ajun(u) / Mâine-i ziua de Crăciun(u)
Se va naște fiu tânăr(u) / Tinerel ca Dumneze(u)
Iar Fiuțu de va crește / Multe lucruri el va face
Face-a cerul și pământul / Face-a ceru-n două zile
Și pământu-n șapte zile / Cum îl tinse nu se-ajunse
Și-l întinse a doua oară / Cum îl tinse așa se ajunse
Îngerii de bucurie / Mai frumos împodobiră
Tot cu stele mărunțele / Și cu luna printre ele. (inf. Trifa Doru, Dumbrava de Jos)*

Sus în vârful

*Sus în vârful muntelui(u) / Pe la crucea bradului(u)
Pe o cracă de argint(u) / Se coboară Duhul Sfânt(u)
Rupe-un fir de busuioc(u) / Doamne dăi gazdei noroc(u)
Rupse-un fir de mintă creață / Doamne dăi gazdei viață
Ca stejarul să-nverzească
Și ca el să-mbătrânească. (Niță Virgil, Ribița însemnări 1942)*

Colinde ce vestesc Nașterea lui Iisus

Ce vedere minunată (I)

*Ce vedere minunată / Lângă Viflaim s-arată
Cerul stralucea, / Îngerul venea / Pe-o rază curată.
În coliba păstorească / Vrut-a Domnul să se nască
Fiul său cel sfânt / Nouă pe pământ./ Să ne mântuiască.
Păstorilor din câmpie / Le veșteste-o bucurie
Că-ntr-un mic lăcaș / Din acel oraș / E Sfânta Maria.
Păstorii cum auziră / Spre locașul sfânt porniră
Unde au aflat / Prunc prealuminat / Și Îl preamăriră
E Iisus păstorul mare / Turmă ca el nimeni n-are
Noi Îl lăudăm / Și ne închinăm / Cu credință tare. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

O ce veste minunată (II)

*O ce veste minunată / Lângă Viflaim s-arată
Că s-au născut prunc / Prunc din Duhul Sfânt / Vergură curată (ref.)
Mergând Iosif cu Maria / În Viflaim să se scrie
Într-un sălaș / Lângă un oraș / Au născut pe Mesia. (ref.)
Pe Hristos cel din vecie / Ce mi l-au dat Tatăl mie
Să se nască / Și să crească / Pe noi să ne mântuiască (ref.)
Păstorii văzură-n zare / O stea cu lumină mare
Ei fluerau / Îngerii cântau / Cu toții se bucurau.
După steaua luminoasă / Dintre cele mai aleasă
Trei crai mergeau / Daruri duceau / În genunchi cădeau.
Acestuia să ne închinăm / Și cu toți așa-i zicem*

Slavă Ție / Din vecie

Doamne minunat să fie. (inf. Niță Virgil, Ribița, însemnări)

În orașul Viflaiem

*În orașul Viflaiem (bis) / Veniți creștini să-l vedem
Că astăzi nouă s-a împlinit / Proorocirea de demult
Că se va naște Hristos / Mesia chip luminos
Din Fecioara Maria / Și din neamul lui Avraam
Din sămânța lui David / Din Duhul Sfânt zămislit.
Trei crai de la răsărit / La-nchinare au venit
Daruri scumpe aducând / Și către Hristos zicând:
„- Culcă-te-mpărat ceresc / În sălaș dobitocesc
Te culcă pe fân uscat / De îngerii înconjurat
Craii te vor lăuda / Și mărire îți vor da
Mărire-ntru cei de sus / Și pace pân la apus.”*

Viflaimul jidovesc

*Viflaimul jidovesc / S-a născut Domnul ceresc
Unde-atunci împărăția / Irod-crai și porunca.
Veste mare-am auzit / Cam de către răsărit
O stea mare s-a ivit / Cu ea au călătorit
Trei crai de la răsărit / Și-au mers după cum cetim
Până la Ierusalim / Acolo dac-am ajuns
Steaua lor li s-a ascuns / Ce le-a fost lor de- ntrebare
De-o naștere de-un crai mare / De-o naștere fericită
Moartea lui Irod dorită / Irod, Irod împărat,
Văzându-se înșelat / Mulți copii mici a tăiat
De 2 ani în jos mai mici / Și tăind fără folos
Că-l va tăia pe Hristos / Pe Hristos nu l-a tăiat
Tatăl Sfânt l-a apărat / Și l-a dus la Egipt
Să-l așeze de moșie
Ca pe-un împărat de vecie. (inf. Clej Ioan, Ribicioara; inf. Popa Ioan, Ribicioara)*

În orașu' Viflaim

*Veniți plugari să vedem / Că astăzi s-a născut Hristos
Mesia chip luminos / Din Fecioara Maria
Și din neamul lui Adam / Din sămânța lui David
Din Duhul Sfânt zămislit / Trei crai de la răsărit
La-nchinare i-au venit / Daruri scumpe aducând
Și către Iisus zicând: / „- Culcă-te –mpărat ceresc
În sălaș dobitocesc / Te culcă pe fân uscat
De îngerii înconjurat / Craii te vor lăuda
Și mărire îți vor da / Mărire-ntru cei de sus
Și pace pân' la apus.” (inf. Roman Ioan, Uibărești)*

În oraș în Viflaim

*În oraș și-n Viflaim(u) / Veniți boieri să-l vedem(u)
Că astăzi ni s-au născut(u) / Domnul cel fă' de-nceput(u)
Și azi ni s-au împlinit(u) / Proorocia de demult(u)
Că se va naște Hristos(u) / Mesia cap luminos(u)
Din Fecioara Maria / Și din neamul lui Avraam
Din sămânța lui David / Din Duhul Sfânt zămislit
Trei crai de la răsărit / La-nchinare i-au venit
Daruri scumpe aducând / Și către Hristos zicând:
„- Culcă-te-mpărat ceresc / În sălaș dobitocesc
Te culcă pe fân uscat / De îngerii înconjurat
Craii te vor lăuda / Și mărire îți vor da
Mărire-ntru cei de sus / Și pace pân' la apus.” (Inf. Niță Virgil, Ribița, însemnări)*

Iosif cu Maria intra

*Iosif cu Maria-ntra / În sălaș pe-o noapte grea
Nașterea se-apropia / Și Maria se-ngrijea
Ajutor ceresc cerea / Ca ușor să nască ea
Și-n pace a și născut / Un prunc mândru și plăcut
Raze pe cap îi luceau / Pe sălaș îl luminau.
Și-apoi mama-l înfășa / Și în iesle-l așeza,
Și din grai așa-i grăia: / „- Culcă-te-mpărat ceresc
În sălaș dobitocesc / Culcă-te pe fân uscat
De îngerii înconjurat / Craii te vor lăuda
Și mărire îți vor da / Mărire-ntru cei de sus
Și pace pân' la apus.” (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Steaua sus răsare

*Steaua sus răsare / Ca o taină mare
Steaua strălucește / Și lumii vestește
Că astăzi Curata / Preanevinovata
Fecioara Maria / Naște pe Mesia
În țara vestită / Viflaim numită
Magii cum zăriră / Steaua și porniră
Mergând după rază / Pe Hristos să-l vază
Luând fiecare / Bucurie mare
Care bucurie / Și la voi să fie
De la tinerețe / Pân' la bătrânețe. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Sus la răsărit(u)

*Sus la răsărit(u) / Domnul -ai Doamne (ref.)
O stea s-a ivit(u) / După stea s-au dus(u)
Cete de voinici(i) / Cu cai pogănici(i)
În cale ieșea(re) / Mama lui Ioan(u)
Și cu-a lui Teodor(u) / Din furcă torcea(re)
Firu-i firuia(re) / Și din grai grăia(re)*

„- Dragi colindători(i) / N-ați văzut, văzut(u)
Un fiuț de-al meu?” / „-Nu, noi n-am văzut(u)
Și să-l fi văzut(u) / N-am fi cunoscut(u)”
„- Fiu lesne-a cunoaște / Din lumea cea toată
Și din voi din toți(i) / Degetul lui mare
Un deget de soare / Degetul lui mic(u)
Un deget de argint(u). / Așa l-am văzut(u)
Sus la răsărit(u) / Grea luptă ducând(u)
Cu câinii de jidovi / Jidovi de mânie
La noi, bucurie. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Toată ceata

Toată ceata creștinească / Astăzi să se veselească
C-o stea mare s-a ivit / Sus la Sfântul Răsărit
Și străluce cu tărie / Făcând mare bucurie
La apus și miazănoapte / Era întuneric foarte
Iar la răsărit lumina / Sfânta alege rădăcina,
Sădită de Dumnezeu / Prin Cel iubit Fiu al Său
Să se nască-n Viflaim / Din sămânța lui David
Lui Adam celui căzut / Cu tot neamul de demult
Ca și la ceilalți toți / Următorii săi nepoți
Și-aceasta s-a dovedit / Trei crai de la răsărit
Daruri scumpe aducând / Și din grai așa grăind:
„- Culcă-te-mpărat ceresc / În sălaș dobitocesc
Te culcă pe fân uscat / De îngerî înconjurat
Craii te vor lăuda / Și mărîre îți vor da
Mărîre-ntru cei de sus / Și pace pân'la apus.” (Inf. Roman Ioan, Uibărești)

Colo sus pe vremea ceia

Colo sus în vremea ceia / În frumoasa Galileia
O fecioară viețuia / Ce Maria se chema.
Într-o zi Maria sta / Singură în casa sa
Dar deodată ce văzură / Casa toată se umplură
De-o lumină lucitoare / Ca lumina cea de soare
Îngerul Gavril intrase / La Fecioara Sfântă-n casă.
„-Nu te speria Maria / Că vei naște pe Mesia
Și vei naște Fiul Sfânt / Vei fi Sfântă pe pământ.” (inf. Trifa Doru, Dumbrava de Jos)

Colo sus în vremea ceia

Colo sus în vremea ceia / În frumoasa Galileia
O fecioară viețuia / Ce Maria se numea
Nazaret era orașul / Unde ea-și avea sălașul
Într-o zi Maria sta / Singură și se ruga
Și deodată ce văzuse? / Casa toată se umpluse
De-o lumină lucitoare / Ca lumina cea de soare
Îngerul Gavriil intrase / La Fecioara Sfântă-n casă

*Și din zbor cum se opri: „- Bucură-te!” îi grăi.
„- Nu te-nspăimânta Maria / Că vei naște pe Mesia
Fiu al Domnului va fi / Și Iisus se va numi.” (inf. Pavel Marian, Ribița)*

Doamne a tale cuvinte

*Doamne a tale cuvinte / Care le-ai zis mai nainte
S-a-mpłinit precum și scrie / Moisa la cartea-ntâie
O, minune!
Dinspre răsărit răsare / O stea cu lumină mare
Razele îi răspândește / Pe trei crai povățuiește
O, minune!
Steaua, stema lui Hristos / Strălucește preafrumos
De la stea s-au cunoscut / Că Mesia s-a născut
O, minune!
Pe Mesia-l străjuiesc / Și cu slavă îl măresc/
Îngerii cu cântecele / Păstorii cu floricele
O, minune!
Craii-n peșteră intrară / Lui Hristos se închinară
Daruri scumpe hărăziră / Și de soarta lui se miră
O, minune!
Darurile să rămâie / Aur, smirnă și tămâie
Fecioara le mulțumește / Pe trei crai povățuiește
O, minune!
Laudând întru mulțime / Mărire întru' nălțime
Pe pământ împăciuire / La oameni bunăvoire.
O, minune! (inf. Niță Virgil, Ribița - însemnări; inf. Pavel Marian, Ribița)*

Azi, Nașterea Ta, Hristoase

*Azi, Nașterea Ta, Hristoase / Pe Adam din iad îl scoase
Azi, lumina răsărită, / Lumina cea negrăită
Cei ce stelelor slujeau / Scumpe daruri aduceau
Să-l cunoaștem pe Iisus / Răsăritul cel de sus
Astăzi s-a născut Hristos / Soarele cel luminos
Și-acum Doamne fie, fie,
Hristoase mărire Ție. (inf. Toma Vasile, Ribița, n. Tomnatec)*

Săltați

*Săltați câmpuri și livezi / Bucurie ne-ncetat lumii a adus
Domnul din cer s-a născut / Om pentru noi s-a făcut.
Azi, Fecioara Maria / Naște pe Mesia
In orașul cel vestit / Și Viflaim numit
Magii steaua o zăriră / După ea călătoriră.
Și mergând tot după rază / Pe Hristos să-l vază.
Iar după ce l-au aflat / I s-au închinat
Aur, smirnă și tămâie / Daruri lui i-au dat. (inf. Niță Virgil, Ribița, însemnări)*

Pleacă Leana

*Pleacă Leana la fântână / Cu-o cănuță de-apă-n mână
Cum să uită-n sus zărește / Coadă că se prelungeste
Spre Viflaim se oprește / Și-ntr-acolo și-o pornește
Pe Iisus Hristos găsește. / Într-o iesle stă culcat
În scutece înfășat / Maica lângă el șede
Boii peste el suflau / Ieslea de o încălzeau
Îngerii în jur cântau / Lui Iisus se închinău. (inf. Niță Virgil, Ribița, însemnări)*

1.3.2. Profesionale

Întorcu-mi-se-ntorc

*Întorcu-mi-se-ntorc / Ia Domnul-ai domn (ref.)
P'ânga-un vârf de munte / Tri păcurărei
Tri turme de miei / Doi îs veri primari
Unu-i străinel / Cei doi veri primari
Ei se voroveau / Ca la apus de soare
Pe strin să-l omoare / Strinu-i auzear
Și din grai grăiare:
"- Voi de m-omorâți
Pe mine-ngropați / În mijlocu' stânii
La furca fântânii / Ca să-mi aud câinii
În strunga mieilor / Să fiu tot cu voi
În mormântul meu / La piciorul meu
Toporelul meu / La dreapta mea(re)
Floiericea mea(re). / Când vântul va bate
Floiera va zice / Oile s-or strânge
Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge." (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Tri păcurărei

*Tri păcurărei / Doi îs veri primari
Unu-i strinășel / Frați se-nțelegeau
Pă strin să-l omoare / La apus de soare
C-are oi mai multe / Mândre și cornute
Strinu-i auzea(re) / Și din grai graia(re):
"- Voi de m-omorâți / Să mă și-ngropați
La umbră de fagi / În stâna oilor
Jocul mieilor / La cap să-mi puneți
Flueraș de soc / Ce cântă cu foc
Vântul când va bate / Prin el va străbate
Fluiera va zice / Oile s-or strânge
Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge
Că eu le-am fost lor / Cel mai bun păstor." (inf. Bârna Tănase, Crișan)*

Tri păcurărei

*Tri păcurărei / Doi îs frățiori
la Domnul-ai Doamne (ref.)
Unu-i străinel / Frați se hotărâă
Ca pe-apus de soare / Pe strin să-l omoare
C-are oi mai multe / Mândre și cornute.
Strinu-i auzea / Și din grai grăia:
„- De mi-ți omorî / Să mă și-ngropați
La tulpini de brazii / Iar de-a dreapta mea
Să-mi puneți mocioaca / Iar de-a stânga mea
Fluericea mea / Flueraș de fag
Mult zice cu drag / Flueraș de os
Mult zice duios. / Oile s-or strânge
Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge”
la Domnului Doamne. (inf. Clej Ioan, Ribicioara)*

Tri păstori se întâlniră

*Tri păstori se întâlniră / Doi îs frățiori
Unu-i strin cu ei. / Ei se sfătuiră
Pe strin să-l doboare / Strinu-așa ziceare:
„- De mi-ți omorî / Să mă și-ngropați
La tulpini de brazii. / Si la cap să-mi puneți
Fluieraș de fag / Că zice cu drag;
Fluieraș de os / Ce zice duios:
Fluieraș de soc / Că zice cu foc.
Oile s-or strânge / Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge / De mine de-o întreba
Scumpă maica mea / Voi spuneți așa:
C-am rămas napoi / C-o turmă de oi
Numărând la bani / Pe aripa șubii
La marginea lumii. (inf. Ronta Ioan, Dumbrava; culeasă de Romul S. Micluția, în anul
1956)*

Păcuraș doiceșu (d'oacheșu)

*Păcuraș doiceș(u) / El se lăuda(re)
Că el că mi-s are / Câte flori pe munte
Atâtea oi mărunte / Câte vioarele
Atâtea mielușele / Cât și anglicei
Atâția berbeci. / Vara le vărează
Pe-un picior de munte / Iarna le iernează
Pe-un strunguț de mare / Marea-i grăi iară:
„- Păcuraș doiceș(u) / Strângeți oile
Că m-oi mâniare / Și m-oi tulburare
Și mare oi venire / Și oi ții-o mânare”
Păcurar doiceșu / El se lăuda(re)
Că el nu s-o teme / Că el că mi-s are
Nouă câini bătrâni / Nouă cățelandri*

Ferecați în lanțuri./ Când mare-îi venire
Stropii or stropire / Câinii or d'asimțire
Lanțuri zdrângăni(re) / Și eu m-oi trezi(re)
Din fluier oi zice / Oile s-or strânge
Pă un vârful de munte / Și ele s-or prinde
P-un picior de munte
La lup, să le mânche. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Păcuraș doiceșu

Păcuraș doiceș(u) / El se lăuda(re)
Că el că mi-s are / Câte flori pe munte
Atâtea oi mărunte / Câte viorele
Atâtea mielușele / Și câți ghiocei
Atâția berbecei. / Vara le vărează
P-un picior de munte / Iarna le iernează
P-un strunguț de mare / Marea-i grăitoare
Și din grai grăiare: / „- Păcuraș doiceș
Strângeți oile / Că m-oi mâniare
Și m-oi tulburare / Și mare oi venire
Și oi țî-oi mânare.” / Păcuraș doiceș
Din grai grăiare: / „Că el nu s-o teme
Că el că mi-s are / Nouă câini bătrâni
Nouă cățelandri / Ferecați în lanțuri
Când mare o venire / Câinii or da simțire
Lanțu o zdrângănire / Și eu m-oi trezire
Și-n fluier oi zice / Oile s-or prinde
P-un picior de munte
La lup să le mânche.” (inf. Roman Ioan, Uibărești)

Păcurar doceșel (d'ocșel)

Păcurar doceșel / El s-o lăudat(u)
Că el că mi-s are / Câte-s flori pă munte
Câte-s viorele / Atâtea mielușele
Câți-s d'anglicei / Atâția-s berbecei
Vara le vărează / Pe-un picior de munte
Iarna le iernează / La un strop (ostrov?) de mare
Marea așa-i grăiare: / „Păcurar d'ocșel
Haida, du-ți oile / Că eu m-oi mâniare
Și eu mare oi venire / Mare și tulbure
Și oi țî-oi mânare.” / Păcuraru' așa-i grăia:
„- Că el că nu se teme / Că el, că mi-s are
Nouă câini bătrâni / Nouă-s cățelandri
Ferecați în lanțuri / Și când mare-i venire
Lanțurile-or zdrângănire / Câinii or da simțire
Și oi mi-oi luare, / Cel fluier de munte
Și eu mi-oi fluiera / Și oi mi-oi aduna
Și le-oi da pe cale / Cam de sus spre mare
Cam de sus spre răsărit / De unde marea o venit

Mare și tulbure / Dalba-i sănătate
La gazde la toate. (inf. Bârna Tănase, Crișan)

Pe masă-n cânțalarie (colinda notarului)

Fă-mă Doamne ce mi-i face
Doi cântă, doi ascultă / Două turturele cântă refren / Doi porumbi ce pace-și vreau
Fă-mă strugurel de vie / Pe masă-n cânțalarie
Să văd domnii ce mai scrie / Scrie două trei rânduri
les-afară la plimbare / Și se uită către soare:
„- Soare, soare, sfinte soare, / Nu ținea ziua prea mare
Slobozi vaci, la viței mici / Neveste la copii mici
Fete mari la ibovnici.” (inf. Niță Ilie, Ribița)

Hoi ler flori de măr (colinda primarului)

Hoi ler, flori de măr / Fain mai joacă Pătru-n rai
„- Petre, Petre fiu de-al meu / Fă-mi și mie loc în rai
„- Loc în rai, tu tată n-ai / C-ai avut și l-ai pierdut.
Cât ai fost tu pe pământ / Șapte ani primar ai fost
Pe săraci tu trasu-i-ai / La bogați tu datu-le-ai”
Vine mama Pătrului: / „- Petre, Petre fiu de-al meu
Fă-mi și mie loc în rai.” / „- Loc în rai, tu mamă n-ai
C-ai avut și l-ai pierdut. / Cât ai fost tu pe pământ
Crășmăriță-n sat ai fost / Pe săraci tu trasu-i-ai
La bogați tu datu-le-ai. / Vine soara Pătrului:
„- Petre, Petre, frate-al meu / Fă-mi și mie loc în rai
„- Loc în rai, tu soră n-ai! / C-ai avut și l-ai pierdut
Cât ai fost tu pe pământ / Câte garduri le-ntâlneai
Tu pe toate le săreai / Vine-un frate al Pătrului:
„- Petre, Petre, frate-al meu / Fă-mi și mie loc în rai
„- Loc în rai, tu frate, ai./ Cât ai fost tu pe pământ
Păcurar la oi ai fost / Câți drumari pe drum treceau
Toți la tine se opreau / Și cu lapte-i adăpai
Și cu vin îi îmbătai / Hoi ler, flori de măr,
Și cu vin îi îmbătai.” (inf. Niță Ilie, Ribița)

Fericat

Fericat, fericele / De cine-i fericele
Din boieri bătrâni / Ce locșor mi-s d'ales
Locșor bun din rai(u) / La masă galbănă
Galbănă de ceară / Deasupra pe masă
Mândru măr învălit(u) / Vână înflorit(u)
Cu flori de argint(u) / Cu mere d'aur(u)
Raiu-i d'abura(re) / Măr se clătina(re)
Mere se cocia(re) / Raiu-i d'abura(re)
Mere de'n pcica(re) / Deasupra-i pe masă
Cam nainte la boieri / Boierii stau și alegeau

Domnii din cer priveghiau / Și din grai așa grăiau:
 „- Hoi, boieri bătrâni / Da' tu de ți-ai dat(u)
 De ți-ai căpătat(u) / Plugușoruț de boieri
 Da' tu de ți-ai dat(u) / De ți-ai căpătat(u)
 Mii dalbe de oi / Da' tu de ți-ai dat(u)
 De ți-ai căpătat(u) / Sutemi de florinți?”
 „- Nici eu nu mi-am dat(u) / De mi-am căpătat(u)
 Plugușoruț de boieri / Nici eu nu mi-am dat(u)
 De mi-am căpătat(u) / Mii dalbe de oi
 Nici eu nu mi-am dat(u) / De mi-am căpătat(u)
 Sutemi de florinți / Ci io că mi-am dat(u)
 De mi-am căpătat(u) / Tot în prescurele
 Și cu luminele / În sfintele duminici
 Pe la dalbele biserici / Tot de-acele că mi-am dat(u)
 De mi-am căpătat(u) / Locșor bun din rai(u)
 La masă galbpană / La masa de ceară.” (inf. Niță Virgil, Ribița, însemnări)

Ce-i sturcuț

Hoi da' ler, Domnu-ai ler / Ce-i sturcuț, îi sturculeț
 Mândre mese și jilțuri / Da-n jilțuri că cine șade?
 Șade zău și Dumnezeu / Și-mi închină c-un pahar
 C-un pahar cam gălbior / Gălbior, că-i di d'aor
 Di aor și di argint / Da-n dunga paharului
 Scrisă-i raza soarelui / Da-n fundu paharului
 Scrisa-i luna curcubeu / În chipul lui D-zeu.
 Dumnezeu din grai grăiare: „- Nu-mi vinzi gazdă ăst pahar?
 „- Fire-ai Doamne iertător, / Precum ești cuvântător
 Pahar nu mi-i vânzător / Că mi-i dat de la nănașu
 Pe-un stâlpuț de busuioc(u) / Busuiocu fetelor(u)
 Trandafir nevestelor(u) / Buciniș bătrânelor(u)
 Florile dalbe de măr(u). (inf. Niță Ilie, Ribița)

1.3.3. De iunie

Junel ai bun(u)

Junel ai bunu / Junel calu-și gătia(re)
 Să mi-și plece de-a vâna(re) / Cu podoabe toate nouă
 Să taie muntele-n două / Muntele dacă-l tăia(re)
 Dă de urma leului(u) / Tot pe urmă se luară
 Până pe leuț găsia(re) / Găsi pe leuț dormind(u)
 Adormit nepomenit(u) / Sub un spin mândru-nflorit(u)
 Până junel se gândia(re) / Ba tăia-l-oi, ba-l lăsa(re)
 Leuțul se trezia(re) / Și din grai așa-i grăia(re):
 „- Ce-ai cotate junel pe-aicea? / Ori zile urātu-ți-ai(u)
 Ori moarte doritu-ți-ai(u)?”
 „- Nici zile nu mi-am urât(u) / Nici moarte nu mi-am dorit(u)
 Și-am venit ca și-un voinic(u) / Să mă lupt leuț cu tine.”
 Și ținea lupta cea mare / Zi de vară până-n seară,

Iar când fu de către seară / Leuțul se d'obosia(re)
Iar Junel se-mbărbăta(re) / Zgarda-n cap că i-o pune(re)
La țară se cobora(re) / Toată lumea ce-l vedea(re)
Toată lumea-l ferica(re) / „Fericat de maică- sa(re)
Ce fiuț și-o mai scăldat(u) / De duce pe leu legat(u)
Leu legat nevătămat(u) / Nici cu pușca nu-i pușcat(u)
Nici cu sabia nu-i tăiat(u) / Numai cu lupta-i luptat(u)
Cu tri chingi încingat(u) / Junel ai bun(u). (inf. Niță Ilie, Ribița)

Ce mirelu-i tinerel(u)

Ce mirelu-i tinerel(u) / Mirel calu-și gătia(re)
Cu podoabe toate nouă/...Sus la vârful muntelui(u)
La poalele raiului(u) / Vânat mândru ce scorni
Căci scorni un boușor / Și-l luă și-l gorgoni
Pan' la Nistru de țâpă / Și-napoi de să-nturnă
Cam la casa mari boieri / Boieri din grai îi grăiare:
„- Ce ți-i murgul de-asudat(u) / Pinteni galbeni rău stricați(i)?”
„- Căci am fost eu la vânat(u)” / Grăia soacra din poiată:
„- Nu mi-l credeți mari boieri! / Mirel n-a fost de-a vâna(re)
Mirel a fost de-a peți(re) / În pământul turcului
La fetele grecului.” / Mirel din grai îi grăiare:
„- Taci măi soacră din poiată! / Că io de m-oi mâniare
Murgu-n pinteni strânge-l-oi / Și la tine sări-voi
Cosița tăia-ți-o-voi / La gard arunca-ți-o-voi
Să ți-o bată vânturile / Ca pe mirel gândurile
Când îi vremea de-nsurat
De-nsurat s-o însura”
Io fost dalbele flori de mar. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Ce mirelu-i tinerel(u)

Ce mirelu-i tinerel(u) / Mirel calu-și gătia(re)
Să mi-s plece de-a vânare / Sus la vârful munților(u)
La poalele brazilor(u) / „Vânat mândru ce scornii
Că scornii un bour sur / Și-l luai și-l gorgonii
Pân' la Nistru de-l țipai / Și napoi de mă-nturnai
Pe la curți de boieri mari” / Boierii din grai grăiau:
„- D'aorel, mirel dragul meu / Ce ți-e murgu' d'asudat(u)
Pinteni galbeni rău stricați(u) / Pană dalbă fluturată
Vidră neagră răspumată / Doagăr bun de strămutat(u).”
Mirel din grai îi grăia: / „Ce mi murgu' d'asudat(u)?
Că mi-am fost(u) de-a vânat(u) / Sus la vârful munților(u)
La poalele brazilor(u) / Vânat mândru ce scornii
Că scornii un bour sur(u) / Și-l luai și-l gorgonii
Pân' la Nistru de-l țipai(u) / Și-napoi de mănturnai(u)
Cam la curți de boieri mari”. Grăia soacra, maică-sa:
„- Dorel (d'aorel ?), mirel dragul meu/
Ce gânduț(u) tu ți-ai pus(u) / Dar gând bun de însurat(u)
Ori gând rău de priveghiat(u)?

„- Ba io maică nu mi-am pus(u) / Nici gând bun de însurat(u)
Nici gând rău de priveghiat(u) / Ci io maică m-am gândit(u)
Să mi-s plec(u) de-a vâna(re) / Sus la vârful munților(u)
La poalele brazilor(u) / Vănat mândru ce scornii
Că scornii un bour sur(u) / Și-l luai și-l gorgonii
Pân' la Nistru de-l țipai / Și-napoi de mă-nturnai
Cam la curți de mari boieri” / Grăia fata din poiatpă:
„- Nu mi-l credeți mari boieri / Mirel n-au fost de-a vâna(re)
Mirel au fost de-a peți(re) / Are-s matcă-ncredințată
În pământul turcului / La fetele grecului
Umbletu' de noua zile / Mirel calcă-n două zile”
Mirel din grai(u) grăia(re): / „- Taci tu fată din poiată
Că io de m-oi mânia(re) / Murgu-n pinteni strânge-l-oi
Și la tine sări-voi / Cosița tăia-ți-o-voi
La turci arunca-ți-o-voi / Să ți-o bată vânturile
Ca pe mirel gândurile / Când îi vremea de-nsurat
Da-nsura-s-o, da lăsa-s-o
Florile dalbe de măr. (Niță Virgil, Ribița, însemnări)

Junelu' mic

„- Ce stai junel nu te-nsori(u)?”
Junel ai bun(u) ref.
- Mai aștept un puținel(u) / Până-n dalba primăvară
Ca să-mi iau o grădinioară / La grădina și-o fântână
Pe piatra fântânii mele / Răsărit-au floricele.
Fetele la flori venea(u) / N-alegeau cum culegea(u)
Dar eu fata mi-am ales(u) / Fata cea mai mititeauă
C-aceia-i mai frumușauă / Că la brâu e spic de grâu
Și la brațe-i iarbă creață / Și la geana ochiului
Trasă-i peana corbului / Junel ai bun(u) (inf. Clej Ioan, Ribicioara)

Junelu' mare

Plecând junel la vânat(u) / Junel ai bun(u) ref.
Leu-n vie a intrat(u) / Și-a ros vița viilor(u)
Și frunza gutâilor(u) / Și strigă în gura mare
Că frică de junel n-are / C-are coamă-ascuțitoare
Și urechi ascultătoare / Și picioare-alergătoare.
Într-o zi mândră de vară / Găsi leul adormit(u)
Sub un spin mândru-nflorit(u) / - Săgeta-l-oi, l-oi tăia?
Sau cu pușca l-oi pușca?” / „- De tăiat nu mă tăia
Cu pușca nu mă pușca / Ci mă leagă-n curea neagră
Și mă cară-n jos la țară / De-ți fă fală fraților(u)
Și cinste părinților(u) / C-ai adus un leu legat(u)
Leu legat nevătămat(u) / Nici de sabie nu-i tăiat(u)
Nici de pușcă nu-i pușcat(u) / Junel ai bunu. (inf. Clej Ioan, Ribicioara)

1.3.4. De fată

Dalba-i feciorită

- Dalba-i feciorită - Dalba-i! Ref.
Da' nu-ți pară rău - Dalba-i
Că noi te-am cotat(u) - Dalba-i
O dată-ntr-un an(u) - Dalba-i
Și noi ți-am adus(u) - Dalba-i
Furcă pestricuță - Dalba-i
Și fus văruit(u)
Cu peștriți de-argint(u)
- Dacă mi-ați adus(u) - Mirel
Și noi ți-am croit(u)
Camasă de in(u)
Croită pe-un spin(u)
Cu guler de fir(u)
Chiotori de chimir(u)
- Dacă mi-ați croit(u) Dalba-i
Și noi ți-am păzit(u)
Cununeaua ta(re)
În ziua cu soare
Și-n noaptea cea mare
Dalba-i feciorita. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Feciorită bălășită

Feciorită bălășită (ref.) / Dimineața se sculară
Față dalbă că-și spăla(re) / Vas în mână apuca(re)
După apă se ducea(re) / La fântâna soborâtă
Cu sobor de molin verde / Molin verde de mătase
Deasupra fântânii / Mândrii-s caili priponiți
Cu sobor de molin verde / Fică-sa dacă-i vedea
Apa-n vasă își punea / Și-napoi se întorcea
Și din grai așa grăia:” / - Să vezi maică, maica mea,
Lucru mândru ce văzui(u) / La fântâna soborâtă
Cu sobor de molin verde / Molin verde de mătase
Deasupra fântânii / Măndre-s dalbe răzemat
Pe râtul fântânii / Măndri-s caili priponiți
Cu pripon de molin verde / Molin verde de mătase.”
Maică-sa din grai grăia(re): / „- Ce vezi fiica, fiica mea
Aceștia sunt socrii tăi / Vin la mine, cer pe tine,
Dar ei cer prea mult pe tine: / Cer pluguț cu șase boi
Și-o turmă mare de oi / Și cinci sute de florinți
Și murguțu de sub noi.” / Fică-sa din grai grăia:
„- Lesene-o fi maică de-aceea / Din pluguț cu șase boi
Rămânea-or cu doi boi / Din turmă mare de oi/
Rămânea-or pe cinci oi / Din cinci sute de florinți
Rămânea-or cinci florinți / Și murguțul cel dintâi
Din cinstea părinților / Și din fala fraților.”
Hoi ler, flori de măr. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Feciorită doceșată (d'ocșeșită)

Feciorită doceșată (ref)

Întreabă, întreabă mari boieri / După dalba-i de fetiță:

„- Ce ți-s ochii d'argințiți / Și sprânceană d'aurită?

Și fața obrazului / Scrisă-n spuma laptelui?”

„- Căci am tri frați la tri băi: / Unu frate d'aur bate

nu frate d'argint scură / Unul frate fier lucrează.

Și de-acolo mi-au sărit(u) / Tri schinteie de argint(u)

Drept în ochi m-au nimerit(u) / De-atunci ochiu- a d'argințit(u)

Și sprânceană a d'aurit(u) / Și fața obrazului(u)

Scrisă-n spuma laptelui(u) / Pe dinsus cu firu-i tras.

Să fii veselă fecioară / Să te Domnul veselească

La mulți ani cu bucurie / La mulți ani sa-aveți folos

De Nașterea lui Hristos.” (inf. Niță Ilie, Ribița)

Feciorită -ndocșeșită

Norii negri-au înnorat(u) / Ploaie lină ce-a plouat(u)

Prin noroi crescut-au flori / Din flori, fete și feciori

Și eu fată-mi alegeam / Fata cea mai mititeauă

C-aceia-i mai frumoșă / Că-i la păr cu cănăpăr

Și la brâu cu spic de grâu / Și la geana ochiului

Pusă-i pana corbului / Și-onchinăm cu sănătate

Pe la gazde pe la toate / Și pe la noi pe la toți. (inf. Bârna Tănase, Crișan)

Feciorită d'ocșeșită

Feciorită d'ocșeșită / Întreabă-s, întreabă mari boieri

După-o dalbă de fetiță: / „- Ce ți-s ochii d'argințiți

Și sprânceană d'aurit / Și fața obrazului

Scrisă-i spuma laptelui / Și deasupra ochiului

Scrisă-i pana corbului.” / „- Ce voi boieri d'ispitiți

Că voi boieri bine știți / Bine știți ca și noi

Că am tri frați la tri băi / Unu frate d'aur bate

Unu frate d'argint scură

Unu frate fier lucrează / Și pe mine m-or mânat

Într-o sfântă duminică / Să mătur curți și poieți

Cu gurguiul cizmelor(u) / Cu poala vigamului

Cu cornu' catrințelor(u) / Cu vârful cosiței

Cu ciucurii brâielor(u) / Cu vântu' cerceilor(u)

Că folundă și bolundă / Că m-am dat de m-am uitat

Pe o mica zăbrăluică / Și de-acolo mi-au sărit(u)

Tri schinteie de argint(u) / Tomna-n ochi m-au nimerit(u)

De-atunci ochi a d'argințit(u) / Și sprânceană a d'aurit(u)

Și fața obrazului(u) / Scrisă-i spuma laptelui(u)

Și deasupra ochiului(u) / Scrisă-i pana corbului(u)

Pă dinsus cu firu-i trasă.” / „- Să fii veselă fecioară

Să te Domnul veselească / La mulți ani cu bucurie.” (Niță Virgil, Ribița, însemnări)

Pleacă Leana

*Pleacă Leana la fântână / Dăliana-i fată dalbă (ref)
Cu-o cofiță mică-n mână / Când ajunse la fântână
Găsi apa-ntulburată / Și fântâna-nconjurată
De trei crai și-o fecioriță / Unu' dintre crai zicea(re):
„- Dă Leano cununa ta / Să mă cunun eu cu ea!
Rămâi Leană sănătoasă / Cu cununa ta frumoasă.” (inf. Niță Ilie, Ribița)*

1.3.5. Cosmogonice, mito-religioase

Vânătorii lui Crăciun

*Vânătorii lui Crăciun(u) ref. / Ei plecară a vâna(re)
Când fu joi de către seară / Vânătoru' cel mai mare
Tinse pușca către-o fiară / Fiara din grai îi grăia(re)
Vânător nu mă-mpușca(re) / Căci m-o blestemat maica(re)
Nouă ani și nouă luni / Să fiu fiară de păduri
Când anii s-or împlini / Jos la codru-oi coborî
Și-o cheiță mi-oi lua / Biserici oi descuia
În biserici oi intra / Jalnici versuri oi cânta
Nimeni nu le-o asculta / Numai Maica Precista
C-un fiuț micuț în brațe / Ea să-l nască
Ea să-l crească
Pe noi să ne mântuiască. (inf. Trifa Dorel, Dumbrava de Jos)*

Sfinții

*De-treabă, de-ntreabă, - Doamne (ref)
Sfinți pe Dumnezeu - Doamne
- Din ce s-au făcut(u)
Vinu' și miru(lu)
- Ce voi sfinți mă d'ispitiți Sfinții
Că voi sfinți mai bine știți
Bine știți ca și Noi
Noi dacă-am văzut(u)
Sus ne-am rădicat(u)
Sus la Rusalim(u)
Noi ca să vedem(u)
Holde de-n rodite
Secări de-nflorite
Orzuri de-ncoapte
Amar de-amărăciune
Tare de-aspăsare
Păru' de-mpărare
Josu de-mpicare
Domnul miluiare
Bun grâu se făciare (Niță Virgil, Ribița - însemnări)*

Masa rotilată

*Masă rotilată / Galbenă de piatră
Da-n cornu' mesei / Pom împomurat(u)
De poame-ncărcat(u) / Drumari câți treceau
Poame-și culegeau / Cine-n drum le-a stat(u)
Frumos i-a-ntrebat(u): / „- Cine vi le-a dat(u)?”
„- Noi le-am căpătat(u) / De la Sfântu' Soare
Și voi căpătare / De la Sfântu' Soare”. (Niță Virgil, Ribița - însemnări)*

1.3.6. Religioase

Dumnezeu dintru-nceput

*Dumnezeu dintru-nceput / Pe Adam l-a fost făcut
Vrând să-i facă mângâiere / l-a făcut și o muiere
Ea frumoasă și nu proastă, / Făcută din a lui coastă.
Puși în rai să viețuiască / Fără lucru să trăiască
Alta nu le-a poruncit / Făr dintr-un pom i-a oprit.
Și Domnul așa le zice / Din dânsul să nu mănânce
Ca aceia ce-or mânca / Îndată se vor strica
Apoi vor muri cu moarte / Precum mor fiarele toate
Iuda-n șarpe s-a schimbat / Pe Eva a înșelat,
Luând din pom a mâncat / Apoi lui Adam i-a dat.
„- Mâncă-Adame mere bune / Că să trăiești mult pe lume
Iar Adam dac-a mâncat / Porunca și a călcat
Și-au ieșit din rai afară / Să trăiască cu sudoare.
Cu sudoare și cu chine / Dacă-n rai nu le-a fost bine
Atunci ei văzură-n dată, / Iadul cu gura căscată
Între acești mii și sute / S-au născut suflete multe
Acelea dacă mureau / Toate iadu' le-nghițea.
Și de-acum până-n vecie
Mila Domnului să fie. (inf. Clej Ioan, Ribicioara; Popa Ioan, Ribicioara)*

Dumnezeu dintru-nceput

*Dumnezeu dintru-nceput / Pe Adam l-a fost făcut
Vrând să-i facă-o mângâiere / l-a făcut și o muiere
Ea frumoasă și nu proastă / Făcută dintr-a lui coastă.
Puși în rai să viețuiască / Fără lucru să trăiască,
Alta nu le-a poruncit / Făr' dintr-un pom i-a oprit,
Dintr-însul să nu mănânce / Că din el de vor mânca
Din rai s-or îndepărta. / Ei porunca or călcat
Și din rai s-or depărtat / Adam sapă pământu
Sapă Eva cu dânsu' / Satana la ei venea / Și către Adam zicea:
„- Du-te Adame nu săpa / Nu-i aici moșia ta
Du-te Adame sapă-n rai / C-acolo moșie ai.
Tu de nu vei asculta / Nici de mine nu-i scăpa
Pân' ce nu mi-i dăruiești mie” / Și de-acum până-n vecie
Praznicul cu bucurie. (inf. Roman Ioan, Uibărești)*

Să cântăm versuri de jale

Să cântăm versuri de jale / Pentru a lui Adam greșale
Și pentru-a lui izgonire / Jalnica din rai ieșire.
Până nu greși Adam / Noi în păcat nu eram
Iar Adam dacă-a greșit / Din rai afară-am ieșit.
Am ieșit din rai afară / Ca să trăim cu sudoare
Cu sudoare și cu chine / Dacă-n rai nu ne-a fost bine
Unde bunul împărat / Nouă de toate ne-a dat
Ne-a dat hrană de hrănit / Și viață de viețuit
Și-o poruncă de ținut: / Din toți pomii raiului
Sântem slobozi să mâncăm / Iar din pomul cel oprit
Nu ne-atingem nicidecât / Ca din el de vom mânca
De rai ne-om îndepărta. / Iară Iuda cel viclean
Îl înșela pe Adam: / „- Mânc-Adame mere bune
Ca să trăiești mult pe lume!” / Iar Adam dac-a mâncat
De rai s-a îndepărtat. / Adam sapă pământu’
Sapă Eva cu dânsu’ / Satana la ei venea
Și către Adam zicea: / „- Du-te Adame nu săpa
Nu-i aici moșia ta. / Moșia ți-a fost în rai,
Dacă din pom nu mâncai!” / Adam începu a plânge
Și cu glas de jale-a zice: / „Amar Evo ce-mi făcuși
Unde vom merge acuși? / Că mă tem de Dumnezeu
Că ne-o pedepsi mai rău.” (inf. Clej Ioan, Ribicioara)

Versul de jale

Să tragem versul de jale / Pentru-a lui Adam greșale
Și pentru-a lui izgonire / Jalnica din rai ieșire.
Până nu greși Adam / Noi în păcat nu eram
Dar Adam dac-a greșit / Domnul din rai l-a gonit.
L-a gonit la lume-afară / Să trăiască cu sudoare
Cu sudoare și cu chine / Dacă-n rai nu i-a fost bine.
Unde bunul împărat / De toate cele i-au dat
I-au dat hrană de hrănit / Si-o poruncă de ținut
Din toți pomii raiului / Au fost slobozi de mâncat
Iar din pomul cel oprit / Nu v-atingeți nicidecât
Că din el de veți mânca / Voi din rai vi-ți depărta.
Satana la ei venea / Și către Eva zicea:
„- Mâncă Eva mere bune / Ca să trăiești mult pe lume!”
Iară Eva a mâncat / Și lui Adam măr i-a dat.
Dumnezeu la ei venea / Și către Adam zicea:
„-Adame zidirea mea / Adame facerea mea
De ce-ai cazut în păcat? / „-Doamne, Eva m-a-nșelat!
Două mere ea a luat / Și mie nu mi-a dat.”
„- Du-te Adame de la mine / Dacă-n rai nu ți-a fost bine!”
Și-a plecat Adam plângând / Și către Eva zicând:
„O, vai, Evo ce făcuși? / Unde vom merge acuși?”
„- Șarpele înveninat / Acela m-a înșelat.
Două mere a luat / Și mie unul mi-a dat

Și eu ție ți l-am dat.” / Și-a plecat Adam plângând
Cu sapa-n pământ săpând / Satana la ei venea
Și către Adam zicea: / „- Du-te Adame nu săpa
Nu-i aici moșia ta / Du-te-Adame sapă-n rai
C-acolo moșie ai / Cât în lume îi umbla
Tu de mine nu-i scăpa / Tot ce se naște din tine
Tot să îmi dăruiești mie.” / Iar Adam cel amăgit
I-a răspuns acest cuvânt: / „- Faceți voia cum vă place
Numai mie să-mi dați pace / Așa Iuda cel viclean
Încelui pe Adam. (inf. Josan Ioan, Dumbrava de Sus)

Versul lui Adam

Să cântăm versul de jale / Pentru a lui Adam greșale
Și pentru-a lui izgonire / Jalnica din rai ieșire
Până nu greșise-Adam / Noi în păcat nu eram
Dar Adam dac-a greșit / Din rai afară-am ieșit
Am ieșit din rai afară / Ca să trăim cu sudoare
Cu sudoare și cu chine / Dacă-n rai nu ne-a fost bine.
Unde bunul împărat / Nouă de toate ne-a dat
Ne-a dat hrană de hrănit / Și viață de viețuit
Și-o poruncă de ținut. / Din toți pomii raiului
Care Dumnezeu i-a dat / Suntem slobozi de mâncat
Iar din pomul cel oprit / Nu ne-atingem nicidecât
Ca din el de vom mânca / Noi din rai ne-om depărta.
Noi porunca am călcat / Și din rai ne-am depărtat.
Adam sapă pământu' / Sapă Eva cu dânsu'
Satana la ei venea / Și din grai așa grăia:
„-Du-te Adame nu săpa / Nu-i aici moșia ta!
Du-te Adame sapă-n rai / C- acolo moșie ai.
Că aici nu vei săpa / Nici de mine nu-i scăpa
Până ce mie mi-i da / Câți fii s-or naște din tine
Toți să mi-i dăruiești mie.” / Iar Adam cel amăgit
I-a răspuns acest cuvânt: / „- la fă-ți voia cum îți place
Numai mie să-mi dai pace” / Atunci Iuda cel viclean
Încelui pe Adam: / O cărămidă a adus
Și-a dat mâna spre apus / Ca și cu pana a scris.
Iară Iuda cel viclean / Cărămida a luat
Și-n Iordan a aruncat / În fundu Iordanului
Pe fața nisipului / Iară Domnul cel Preânalt
Cărămida a aflat / În fundu Iordanului
Pe fața nisipului / Și din grai așa grăia
Către Adam cel amăgit / „- Adame zidirea mea
Adame facerea mea / De ce-ai căzut în păcat?”
„- Doamne, Eva m-a înșelat / Și mă tem de Dumnezeu
Că m-a pedepsi mai rău.” / Eva începu a plânge
Și cu glas de jale-a zice: / „- Șarpele înveninat
El pe mine m-a-nșelat / El la mine a venit
La ureche mi-a șoptit: / „- Mâncă Evo mere bune
Ca să trăiești mult pe lume” / Eu din măr mere-am mâncat

Și-apoi și ție ți-am dat / Pentru-un măr ce am mâncat
Am rămas goi dezbrăcați / Și mă tem de Dumnezeu
Că ne-o pedepsi mai rău.” / Adam începu a plânge
Și cu glas de jale-a zice: / „- Amar Evo ce făcuși
Unde vom merge acuși? / Tu mă făcuși de greșii
Și pe Dumnezeu scârbii.” / Iară Domnul cel Preasfânt
Văzu pe Adam plângând: / „Taci Adame nu mai plânge
Nu vărsa lacrimi cu sânge / Că vezi frunza codrilor
Și florile câmpului / Cum primăvara-nverzesc
Si toamna se veștejesc / Așa și viața ta
Pe pământ, se va schimba / La rai te vei înturna
Unde-a fost moșia ta.” / „- Raiule grădină dulce
De la tine nu m-aș duce / De mirosul florilor
De comoara sfinților / De mărirea îngerească
Toți dreptii s-o dobândească / Și de-aceea Doamne Sfinte
Adă-ți și de noi aminte / În rai ne sălășluiește
Cu dreptii ne dobândește. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Versul de jale

Să cântăm versul de jale / Pentru-a lui Adam greșale
Și dintr-a lui izgonire / Jalnica din rai ieșire.
Până nu greși Adam / Noi în păcat nu eram
Iar Adam dac-a greșit / Noi de la rai am ieșit
Și-am ieșit din rai afară / Ca să trăim cu sudoare
Cu sudoare și cu chine / Dacă-n rai nu ne-a fost bine
Unde bunul Împărat / Nouă de toate ne-a dat
Ne-a dat mană de trăit / Și viață de viețuit
Și-o poruncă de ținut: / Din toți pomii raiului
Care Dumnezeu i-a dat / Suntem slobozi de mâncat
Dar din pomul cel oprit / Nu ne-atingem nicidecât
Căci din el de vom mânca / Noi din rai ne-om depărta.
Noi porunca am călcat / Și din rai ne-am depărtat
Adam sapă pământu' / Sapă Eva cu dânsu'
Satana la ei venea / Și către Eva zicea:
„- Du-te Adame nu săpa / Nu-i aici moșia ta
Du-te Adame sapă-n rai / C-acolo moșie ai.
Tu de nu vei asculta / Nici de mine nu-i scăpa
Pân' ce nu mi-i dăruie / Câți fii s-or naște din tine
Toți să mi-i dăruiești mie.” / Și de-acum până-n vecie
Mila Domnului să fie. (inf.Roman Ioan, Uibărești)

În grădina raiului

În grădina raiului / Sta Adam cu Eva lui
Și-și plânge greșeala lui / Greșeala care-a făcut-o
C-a mancat din pom oprit. / Dumnezeu când a aflat
Din gură i-a cuvântat: / „- Dar tu Adame ce-ai făcut?”
„- Doamne, Eva m-a-ndemnat” / „- Și tu Evo ce-ai facut?”
„- Șarpele m-a îndemnat” / „- Fire-ai șarpe veninat

Să nu iei un pai de jos / Și când te-o durea capu'
leși în drum, cată-ți leacu' / Iar tu Adame mergi în jos
Și-i lucra ca un păcătos / Și tu Eva încă-i mere
Și-i naște prunci cu durere" / Raiu-i rai, grădina-i dulce
Eu din tine nu m-aș duce / De mirosul florilor
De dulceața poamelor / De cântecul păsărilor. (inf. Roman Ioan, Uibărești)

Maica Sfântă

Maica Sfântă purcedea / Printre brazii, printre smochini
Pri pometul raiului / Se lăsa de se-odihnea
La umbra plopului / Și din grai așa-i grăia:
„- Stai tu plop de vojăit / Cu frunza de flichicit
Să mi-l nasc pe-un Fiuț Sfânt / Fiul Sfânt pe-acest pământ
Mai vartos de Tatăl Sfânt. / Plopu-n seamă nu-și băga
Și mai tare vojăia / Cu frunza de flichicea
Maica Sfântă-l blestema / Și din grai așa grăia:
„- Firea-i tu plop blestemat / De mine de-un Fiuț Sfânt
Fiul Sfânt pe-acest pământ / Mai vartos de tatăl Sfânt”
Maica Sfântă purcedea / Printre brazii printre smochini
Se lăsa de se-odihnea / La iescluța cailor
Și din grai așa grăia: / „- Stați voi cai de rompănit
Cu picioare de zvârlit / Să mi-l nasc pe-un Fiuț Sfânt
Fiul Sfânt pe-acest pământ” / Căii-n seamă nu-și băgau
Și mai tare rompăneau / Cu picioarele zvârleau
Maica Sfântă-i blestema / Și din grai așa-i grăia:
„- Firea-ți voi cai blestemați / De mine de-un Fiuț Sfânt
Fiul Sfânt pe-acest pământ / Mai vartos de Tatăl Sfânt
Că voi saț, că nu-ți avea / În lunguțul anului
Și-n lunguțu câmpului / Numai vara la Ispas
Și atunci num-un ceas.” / Maica Sfântă purcedea
Printre brazii printre smochini / Prin pometul raiului
Se lăsa de se-odihnea / La iescluța boilor
Și din grai așa grăia: / „- Stați voi boi de rumegat
Cu picioare de schimbă / Să mi-l nasc pe-un Fiuț Sfânt
Fiul Sfânt pe-acest pământ.” / Boii-n seamă că-și băgau
Și mai tare d'abureau / Din picioare nu schimbau
Maica Sfântă-și ușura / Și din grai așa grăia:
„- Firea-ți voi boi alduiți / De mine de-un Fiuț Sfânt
Fiul Sfânt pe-acest pământ / Mai vartos de Tatăl Sfânt
Că voi saț că îți avea / În lunguțul anului
Și-n lunguțu câmpului / Pe brăzduța plugului
Când plugarii or prânzi / Voi îți sta și-ți odihni
Domnul-ai domn. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Maria se preumbla

*Maria se preumbla / Sus în sus, și iar în jos
Și bătea vânt friguros / Și are veșmânt de-argint
Vrea să nască Fiul Sfânt / Dumnezeu pe-acest pământ.
Zice Maria celui bun: / „- Bună seara Moș Crăciun!
Lasă-mă în patul tău / C-am să-ți nasc un Dumnezeu”
Moș Crăciun astfel grăia: / „- Patul meu nu ți-l pot da
Căci aștept colindători / Și-or să-mi cânte până-n zori
De zgomotul ce l-or face / Nu-i ca să poți naște-n pace.
Du-te-n grajdul cailor / Sau în ieslea boilor.”
Maria atunci plecă / Intră-n grajdul cailor
Caii-ncep a tropoti / Și ipele-a râncheza
Maria le cuvânta: / „- Fire-ați voi cai blestemați
De mine, de Dumnezeu, / Mai tare de Fiul meu
Să n-aveți îndestulare / Orișicucâtă mâncare
Numa-n ziua de Ispas / Și atuncea numa-un ceas”
Maria atunci plecă / Intră-n grajdul boilor
Boii blânzi la ea priveau / Și frumos o abureau
Maria le cuvânta: / „- Fire-ați voi boi alduți
Și de oameni mult iubiți / Voi ca un ceas să mâncați
Și-apoi să vă săturați / Voi la pas sa-aveți pas lin
La mâncare saț deplin.” / Pe la cântători târziu
Preaslăvita naște-un fiu / Și cum naște Maica Sfântă
Îngerii din cer îi cântă / Mărire-ntru cei de sus
Și pace pan’ la apus. / Nici colinda nu-i mai multă
Să trăiască cine-ascultă. (inf. Josan Ioan, Dumbrava de Sus)*

Doamne, lisuse Hristoase

*Doamne, lisuse Hristoase / Tu ești nouă zori frumoase
Și raze prealuminoase / Ce din cer te-ai pogorât
De la Tatăl ai venit / Cu oameni ți-ai petrecut
Pentru-a noastră mântuire / Răbdași Doamne răstignire
Ca să ne scapi din pierire / Din greșeala lui Adam
La care părtași eram / Știe bunul Împărat
Grele chinuri a răbdat / Fiere i-au dat de-a mâncat
Cu oțet l-au adăpat / Și cu mană din pustie
Precum și la carte scrie / Amin Doamne, slavă Ție
La mulți ani cu bucurie / La mulți ani s-aveți folos
De Nașterea lui Hristos. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Când cina Hristos la masă

*Când cina Hristos la masă / Domnul-ai Doamne ref.
Jidovii pe după casă / Când găta Hristos cu cina
leși afară-n grădină / Iuda după el s-a dus(u)
Jidovii pe din ascuns(u) / Când Iuda l-a sărutat(u)
Jidovii l-au și legat(u) / Pe la Pilat l-au purtat(u)
Pe la Casa cea de sfat(u) / Sfatu’ era hotărât(u)*

Ca să fie răstignit(u) / Pe cruce de brad l-au pus(u)
Cu sulța l-au împuns(u) / Apă și sânge a curs(u)
Iar mulțimea a strigat(u) / Sângele nevinovat(u)
Pe jos nu trâmbă vărsat(u) / Soarele s-a –ntunecat(u)
Luna-n sânge s-a-mbrăcat(u) / Apele s-au tulburat(u)
Munții s-au cutremurat(u) / Oamenii s-au spăimântat(u)
Și botezului s-au dat(u) / Mirului, botezului(u)
Și creștinătăților(u) / Domnul-ai, Doamne. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Când cina Hristos la masă

Când cina Hristos la masă / Stau jidovii după casă
Când găță Hristos cu cina / Merse sub pom în grădină
Iuda după el s-a dus(u) / Jidovii pe din ascuns(u)
Când Iuda îl sărutase / Jidovii îl și legase
Și l-au dus pe la Pilat(u) / Pe la casa cea de sfat(u)
Sfatu era hotărât(u) / Ca să fie răstignit(u)
Pe cruce de brad l-au pus(u) / Cu sulța l-au împuns(u)
Sângele-ncepu a curge / Îngerii-ncepură-a plânge
Iar mulțimea a strigat(u) / Sângele nevinovat(u)
Nu trâmbă pe jos vărsat(u) / Munții se cutremurară
Apele se-ntulburară
Soarele se-ntunecă
Luna-n sânge se-mbrăcă. (inf. Clej Ioan, Popa Ioan, Ribicioara)

Lino-i lin

Lino-i lin, lin molin / Sus în deal la (le) Rusalim
În vârșuț dealului / Este-un brăduț rămurat(u)
Cu crengile dărămat(u) / Și-un pătuț(u) de bumbac(u)
Da-n pătuț cine-i culcat(u)? / Maica Sfântă Precista
C-un fiuț micuț în brațe / Fiul plânge stare n-are
Maica Sfântă-l mângâia(re) / Și din grai așa-i grăia(re):
„- Taci Fiule, taci dragule / Căci eu ție îți voi da(re)
Două mere două pere / De s-or jiuca singurele.”
Fiul plânge stare n-are / Maica Sfântă-l mângâia(re)
Și din grai așa-i grăia(re): / „- Taci Fiule, taci dragule
Ca eu ție îți voi da(re) / Chiar cheița raiului(u)
De tu vei fi mai mare-n rai(u)” / Fiul plânge stare n-are
Maica Sfântă-l mângâia(re) / Și din grai așa-i grăia(re)
„- Taci Fiule, taci dragule / Ca eu ție îți voi da(re)
O măjâie de tămâie / Și-o mătură de aură
Cu mătura-i mătura(re) / Tot drumul de pulberele
Și cerul de negurele / De neguri de nouă ori
Iar tămâia s-o aprinzi / În sfintele duminici
Pe la dalbe biserică / Să mi-s iasă fum în ceruri
Fum în cer printre ingeri.”/Fiutu din grai grăiare
„- Eu nu plâng maică de-aceea / Ia te uită maică uită
Pe sub poala cerului / De vezi maică ce-i vedea
Maistorii cum maistoresc / Fac la cruciță de brad

*Faurii cum făuresc / Fac la cuie de oțel
Pe Fiuț să-l răstignească / Pe crucița cea de brad
Cu cuiță prin pălmiță / Și piroane prin picioare”
Lino-i lin, lin molin / Sus în deal la Rusalim. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Sus în deal la Ierusalim

*Sus în deal la Ierusalim / Lino, lino, lin molin (ref.)
Este-un brăduț rămurat(u) / Cu crengile dărâmat(u)
Dar sub brăduț ce era? / Era Maica Precista
C-un Fiuț ce tot plângea / Fiuț plânge, stare n-are
Maica Sfântă-l mângâie: / „- Taci fiule, taci dragule
Că eu Ție că Ți-oi da / Noua mere aurele
Să te joci Fiuț cu ele / Și-o mătură-nvlogorată
Și pulberea măturată.” / „- Eu nu plâng Maică de-aceia
Ci te uită Maică uită / Pe sub poala cerului
De vezi Maică ce-i vedea / Pe iudei cruce făcând
Și pe Fiuț răstignind / Răstignind pe lemn de brad
Cu cuițe prin pălmițe / Cu piroane prin picioare.”
Lino, lino, lin molin. (inf. Clej Ioan, Ribicioara)*

Sus în deal la Rusalim(u)

*Sus în deal la Rusalim(u) / Lino, lino, lin molino
Ieste-un brăduț rămurat(u) / Sub brăduț cine-i culcat(u)
Maica Sfântă c-un fiuț / Iară Fiul tot plângea
Și maică-sa-l mângâia: / „- Taci Fiule, taci dragule
Că Maica Ție Ți-o da / Două mere, două pere
Două țâțe-mbujorele / Să te joci Fiuț cu ele
Și cheile raiului / Cheile să le păzești
Și raiul să-l stăpânești / Lino lin, lin molin (inf. Giurgiu Marius, Uibărești)*

???????

*Noi dac-am văzut(u) / Tare de-am plesnit(u)
Jos ne-am coborât(u) / La lină fântână
Noi să prânzâm(u) / Și să hodinim(u)
Noi dac-am prânzât(u) / Și am hodenit(u)
Tare-am d'adurmit(u) / Și am dupicit(u)
Și pre noi ne-au prins(u) / Căinii de jidovi
Și pre noi ne-au dus(u) / Curtea lui Pilat(u)
Să ne răstignească / Pe cruce de brad(u)
Bine pironiare / Tare de-n bătiare
Cu maiuri de fier / Palme și prin talpe
Sudori năvălia(re) / Josu de-n pcica(re)
Jidovi sprijinia(re) / În pahar de-amărăciune
Domnul miluiare (viluiare ?) / Bun vin se făcea(re)
Bine de-ncingea(re) / Sudori năvălia(re)
Josu de-n pcica(re) / Jidovi sprijinia(re)*

În pahar de-amărăciune / Amar de-amărăciune
Domnul miluiare / Bun vin se făceare
Capu' de-n pune(re) / Cununa de spin(u)
Spin de-amărăciune / Amar de-amărăciune
Domnul miluia(re) / Bun vin se făcea(re) (inf. Niță Virgil, Ribîța, însemnări)

Face-și Domnul ce-și mai face

Face-și Domnul ce-și mai face / Face-și Domnul mănăstire
Mănăstirea-i jos pe mare / Nouă uși, nouă altare
Cu altaru-i către soare / Cu ușile-i jos pe mare
Sfânta slujbă cine-o face? / Nouă popi, nouă dieci
Sfânta slujbă cine-o ascultă? / O ascultă Maica Sfântă
C-un Fiuț micuț în brațe / Fiul joacă și săltează
Maica Sfântă lăcrimează / Fiuțul din grai grăia(re):
„- Ce-i aceasta Maica mea(re) / De io joc și tot săltez(u)
Și tu Maică lăcrimez(u)?” / „- Cum Fiuț n-oi lăcrima(re)?
Că pe puntea raiului(u) / Ca firuțul părului(u)
Veneau suflete să treacă / Cum treceau așa cădeau
În funduțu raiului(u) / În văpaia focului(u)
În mișcarea viermilor(u) / În crișcarea dracilor(u)
Florile dalbe de măr. (inf. Niță Ilie, Ribîța)

Colo sus la răsărit

Colo sus la răsărit / Este-un măr mare-nflorit
Și cu mere de argint / Dar sub măr ce mai era?
Era masă de mătasă / La masă cine ședea?
Ședea bunul Dumnezeu / La-al doilea colț de masă
Ședea Doamna Împărăteasă / La-al treilea colț de masă
Ședea Ion, Sfânt Ion / La-al patrulea colț de masă
Ședea Petru, Sfântul Petru / Iar n-apoia domnilor
Șede-un călugăr bătrân / Călugărul tot plângea
Lacrimi cu sânge vărsa / Dumnezeu din grai grăia:
„-Taci călugăre, nu plânge! / Nu vărsa lacrimi cu sânge!
Coadă veacului va fi / Și pământul s-a sfârși
Când va da fecioru-n tată / Și fata va da în mamă
Când s-or pârî frați cu frați / Și finii cu-a lor nănași
Când s-o pârî domn cu domn
N-o mai crede om la om.” (inf. Niță Ilie, Ribîța; inf. Trifa Doru, Dumbrava de Jos)

Pogorât-a

Pogorât-au pogorât(u) / Pogorât-au Dumnezeu
Dumnezeu cu soțul său / Cu soțul său cu Sân' Petru
Ca să vadă și să creadă / Ce fac tarii cu netarii
Și bogații cu săracii / Iară ei dacă văzură
Luară se duseră / Prin oraș prin Viflaim
Tot acolo-și nimereau / În mijlocul satului

La casa bogatului / Găsi pe bogat prânzind.
 „- Bun prânzu' bogatule?” / „- Mulțam vouă mari mișăi!”
 „- Gata-i prânzu' să ni-l dai?” / „- Prânzu-i bun da' nu-i de voi
 Că-i de mai mari domni ca voi” / „- N-am venit ca să prânzim
 Nici ca să ne hodinim / Am venit ca să vedem
 Ce fac tarii cu netarii / Și bogații cu săracii
 Iară ei dacă văzură / Luară se duseră
 Prin oraș prin ViŃlaim / Tot acolo nimereau
 La marginea satului / La casa săracului.
 Găsi pe sărac prânzind: / „- Bun prânzu' săracule?”
 „- Prânzu-i bun da-i puținel! / Poftim Doamne, de prânzești
 De prânzești, de te-odihnești.” / „- N-am venit ca să prânzim
 Nici ca să ne odihnim / Am venit ca să vedem
 Ce fac tarii cu netarii / Și bogații cu săracii.”
 Iară ei dacă văzură / Luară se duseră
 Prin oraș prin ViŃlaim / Tot acolo nimereau
 În mijlocul satului / La porțile iadului.
 Dumnezeu din grai grăia: / „- Ia prinde-te Petre prinde
 De-un picior cel stâng al meu.” / „- Da' io Doamne prinsu-m-am
 Da' io Doamne ce văzui? / Din tânăr îmbătrânind
 Văd casa bogatului / În mijlocul iadului
 În văpaia focului / În crișcarea dracilor”
 Iară ei dacă văzură / Luară se duseră
 Prin oraș prin ViŃlaim / Tot acolo nimereau
 La marginea satului / La porțile raiului
 Dumnezeu din grai grăia: „- Ia prinde-te Petre prinde
 De-un picior cel drept al meu” / „- Da' io Doamne, prinsu-m-am
 Da io Doamne ce văzui? / Din bătrân întinerind
 Văd casa săracului / În mijlocul raiului
 Și-n mărirea îngerească / Toți dreptii s-o dobândească.”
 Și de-aceia Doamne Sfinte / Adă-ți și de noi aminte
 În rai ne sălășluiește / Cu dreptii ne dobândește
 Ia Domnul-ai Domn. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Pogorât-a

Într-o dalbă zi de mai / Pogorât-au de la rai
 Pogorât-au pe pământ / Dumnezeu cu Petru Sfânt,
 Vrând să-ncerce pe creștini / Sunt miloși sau sunt haini
 Iată-mi-i de-amiazi în sat / La o casă de bogat
 „- Bună ziua, gazdelor!” / „- Mulțumim, drumeților!”
 „- Gata-i prânzul, ne primiți / Și pe noi doi moși albeți?”
 „- Prânzu-i gata pentru noi / Nu-i pentru golani ca voi!”
 „- Vai, oftară cei doi moși / Rămâneți dar sănătoși!”
 Iată-i mai la deal sub tei / La un sărăcuț bordei.
 „- Bună ziua, gazdelor!” / „-Mulțumim, drumeților!”
 „- Gata-i prânzul, ne primiți / Și pe noi doi moși trudiți?”
 „- Prânzu-i gata, puțintel / Dați cu toți pe lângă el.
 De-o mai trebui ne-om duce / Prin vecini și-om mai aduce.”
 După ani, trecând o punte / Domnu-și pleacă dalba frunte :

„- Ce vezi Petre colo jos / În adâncu-ntunecos?”
„- Pe bogat îl văd cu-ai lui / În văpaia focului
Lanțuri tari îl țin pe loc / Mii balauri suflă-n foc.”
„- Colo sus în slăvi cerești / Spune Petre ce zărești?”
„- Pe sărac îl văd cu-ai lui / În mijlocul raiului
Ospătând la mese-ntinse / Între mii făclii aprinse.” (inf. Roman Ioan, Uibărești)

Într-o dalbă zi de mai

Într-o dalbă zi de mai / Colindăm Doamne colinzi (ref.)
Coborât-au de la rai / Coborât-au pe pământ
Dumnezeu cu Petru Sfânt / Ca să-ncerce pe creștini
Sunt miloși sau sunt păgâni / Dumnezeu cu Petru Sfânt
Se luară se duseră / În mijlocul satului
La casa bogatului. / „- Bună ziua, gazdelor!”
„- Mulțumesc drumeților” / „- Gata-i prânzul să-l prânzim
Prânzu-i gata nu-i de voi / Că-i de domni mai mari ca voi.”
„- Dumnezeu cu Petru Sfânt / Luară se duseră
La marginea satului / La casa săracului
„- Bună seara, gazdelor!” / „- Mulțumesc, drumeților!”
„- Gata-i cina s-o cinăm?” / „- Cina-i gata puținea
Nu ne-om ajunge cu ea.” (inf. Trifa Doru, Dumbrava de Jos)

Într-o dalbă zi de mai

Într-o dalbă zi de mai / Coborât-au de la rai
Și venit-a Domnul Sfânt / Cu Sîn' Petru pe pământ
Vrând să-ncerce pe creștini / Sunt miloși ori sunt păgâni.
Iată-i de amiază în sat / La o casă de bogat
„- Bună ziua gazdelor!” / „- Mulțumim, drumeților!”
„- Ne primiți la voi în casă / Și pe noi să stăm la masă?
„- Ah, mâncarea-i pentru noi, / Nu-i pentru golani ca voi!”
„- Of, oftează cei doi moși / Rămâneți dar sănătoși!”
Iată-i mai în deal sub tei / La un sărăcuț bordei
„- Bună seara muncitor!” / „- Mulțumim vouă, călători!”
„- Ne primiți la voi în casă / Și pe noi să stăm la masă?”
„- Cum nu, bucuros, intrați, / Din ce avem, cu noi mâncați
Și de nu ne-om sătura / Domnu-i bun și ne-o mai da.”
Și pe scaune se-așează / Veseli moșii ospăteaza.
Mulțumind pornesc apoi / Mai departe amândoi.
Dup-un an trecând o punte / Domnul pleacă a sa frunte:
„- Petre, ce vezi colo jos / În adâncu-ntunecos?”
„- Vai, de ceia ce zăresc / Sfinte Doamne mă-ngrozesc!
Pe bogat îl văd cu-ai lui / În văpaia focului
Lanțuri tari îl țin în loc / Mii balauri suflă-n foc.”
„- Iar acum în zări cerești / Spune-mi Petre ce zărești?
„- Ah, la ceia ce zăresc / Tot aș sta să mai privesc!
Pe sărac îl văd cu-ai lui / În grădina raiului
Ospătând la mese-ntinse
Între mii făclii aprinse / Colindăm Doamne colinzi. (Clej Ioan, Ribicioara)

Sus în poarta raiului

Sus în poarta raiului / Doamne, Doamne (ref)
Şade Maica Domnului / Şi tot plânge şi suspină
Şi vin îngerii şi întreabă: / „- De ce plângi tu maică dragă?”
„- Dar cum să nu plâng eu / Că oamenii când se scoală
Nici pe faţă nu se spală / Numai merg la făgădău
Şi sudur pe Dumnezeu. / Iar dacă se-mbată bine
Mă mai sudur şi pe mine / Milă mi-i de pruncii mici/
Că rămân prea mititci / C-aş tuna şi-aş fulgera
Nici pe unul n-aş lăsa” / Doamne, Doamne. (inf.Giurgiu Marius, Uibăreşti)

Sus în poartă

Sus în poarta ceriului / Şade-s Maica Domnului
C-un Fiuţ micuţ în braţe / Cu cosiţa despletită
Pe Fiuţ mi-i slobozită. / Tot aşa umblă să-l boteze
Cu ţăpăi galbini de grâu / Cu cupe de vin roşiu.
Fiu dacă se boteza / El din braţe că zbura
Păstă mare, păstă zare / La cea naltă mănăstire
Mănăstirea nu-i aşă mare / Nouă uşi nouă altare
Cu altaru-i către soare / Cu uşile-i jos pe mare
Fiu acolo se-ncuiare / Şi de-acolo-şi trimiteare
Tot în cărţi la maică-sa: / „-Maică de-aici n-oi ieşire
Până Maică tu te-i duce / La târguţ la (le)Rusalim
Şi de-acolo să-mi aduci / O măjie de tămâie
Şi-o mătură de aur / Cu mătura-i măturare
Tot drumu' de pulberele / Şi ceriul de negurele
De neguri de nouă ori / Şi tămâia s-o aprinzi
În sfintele duminici / Pe la dalbe bisericici
Să mi-s iasă fum în ceri / Fum în ceri printre îngerii. (inf. Niţă Virgil, Ribîţa, însemnări)

Sus îi roşu

Sus îi roşu curcubeu / Alei runda-i leri-i Doamne (ref.)
Când prânza şi Dumnezeu / Când prânza Domnul mai bine
O rea veste le mai vine / C-a intrat şi luda-n raiu
luda-n rai dac-o intrat(u) / Ce-o fost bun / Tăt o luat(u)
Ce-o fost rău tăt o prădat(u) / Luat-o cheia raiului(u)
Şi lumina soarelui(u) / Atunci rai s-o-ntunecat(u)
Şi iadu s-o luminat(u) / Dumnezeu când auzea(re)
După slugi îşi poruncia(re) / „- D'ale lei, slugile mele!
Care din voi s-o afla(re) / Să se bată cu luda(re)?”
Nime-n lume nu s-afla(re) / Să se bată cu luda(re)
Numa' Ilie, Sfânt Ilie.!” / „-Eu Doamne că m-oi afla(re)
Să mă bat io cu luda(re) / Dă-mi Doamne puterea Tale
Tune tu si fulgera(re) / Să mă bat io cu luda(re)”
„- Io Ilie ți le-oi da(re) / Numa' să le ştii purta(re)”
Atunci Ilie să lua(re) / Pă deasupra raiului(u)
Tot tunând şi fulgerând / Pe luda din rai scotând.

*Atunci rai s-o luminat(u) / Și iadu s-o-ntunecat(u)
Și o-nchinăm cu sănătate / Pe la gazde pe la toate
Și pe la voi pe la toți. (inf. Lupea Ioan, Crișan)*

Sus îi ceru'

*Sus îi ceru' plin de stele / Jos, pământu' plin de rele
Sus străluce soarele / Jos, pământu-s relele
Numa-n cer este dreptate / Pă pământ e strâmbătate
Nu-ncape frate cu frate / Numa dracu' cu crâșmaru'
Ei poartă banii cu caru / Și împart și la domnie
Să le deie slobozie / Să vândă-n praznic rachie.
Satana la vaduri zboară / Multe suflete omoară
Cu cuțite cu plăsele / Ca să se jundă cu ele
Haideți frați să-ntindem brațu' / Să rupem Satanei lanțu'
Și să ne prindem frumos
Ca să-i urmăm lui Hristos. (inf. Josan Ioan, Dumbrava de Sus)*

La nunta din Cana

*La nunta ce s-a-ntâmpat / În Cana Galilei (ref.)
Fost-a și Iisus chemat / Și șezând la masă, bând,
Beutura n-ajungând / Toți cei de la masă stau
În tăcere se uitau / Necutezând a-ntreba
De mai este vin ori ba / Atunci Maica lui Iisus
Văzând că nu-i vin de-ajuns / Zise: „- Fiul meu iubit
Vinul ni s-a ispravit!” / Atunci Iisus s-a sculat
Și slugile le-a chemat / În cinci vase apă-au pus
Și le-au umplut până sus. / Iisus le-a binecuvântat
Apa-n vin s-a preschibat / Și-a zis să dea-ntâi la nun
Să guste vinul de-i bun / Iar nunul dac-a gustat
Cu glas mare a strigat: / „-Cei ce fac ospețe mari
Dau întâi vinuri mai tari! / Iar dacă se veselesc
Și de cel rău mai primesc. / Noi pe cel rău l-am beut
Și pe cel bun l-am ținut” / Atunci toți au cunoscut
Că Hristos(u) s-a născut. (inf. Clej Ioan, Ribicioara)*

La nunta din Cana Galilei

*La nunta ce s-a'ntâmpat / În Cana Galilei (ref.)
Fost-a și Iisus chemat / În Cana Galilei
Și șezând la masă bând / Băutura n-ajungând
Zis-a mama lui Iisus / Că nu este vin de-ajuns
Atunci Iisus s-a sculat / Și slugile a chemat
Șapte vase apă-au pus / Și le-au umplut până sus
Iisus a binecuvântat / Apa-n vin s-a preschibat.
Atunci toți au cunoscut / Că Mesia s-a născut. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Sfânta Vinere

*Sus la slava cerului / La poalele raiului
La scaun de judecată / Unde merge lumea toată
Genuncheat-a Sfânta Vinere / Genunchea și tot plângea
Și către Domnul zicea: / „- Știi Doamne când m-ai trimes
Pământul ca să-l botez? / Toți s-au dat botezului
Mirului, botezului / Și creștinătăților
Și pe mine prinsu-m-au / Prinsu-m-au, legatu-m-au
C-un cuțit tăiatu-m-au / Și-n cazan băgatu-m-au
Și tri zile fiertu-m-au / Din cazan ei scosu-m-au
Numai ceară și rășină / La gard aruncatu-m-au
Și-n față scuipatu-m-au / Și-am făcut cum am putut
Pe la tine de-am venit / Să-mi dai sfinții-ntr-ajutor
Pe Irod ca să-l omor / Sfinte Petre, Sfinte Petre,
Să mi-l trăznești mai cu sete / Sfinte Ilie, Sfinte Ilie,
Să mi-l trăznești cu mânie!” / Ilie când auzea
Lua fulgerul de-a stânga / Și trăznetul de-a dreapta
Și trăznea și fulgera / Dracii se cutremurau
Oamenii se-nspăimântau / Și botezului se dau
Mirului, Botezului
Și creștinătăților. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

Sus în slava cerului

*Sus în slava cerului / La scaunul Domnului
La scaun de judecată / Unde merge lumea toată
Genunchia Sfânta Vinere / Genunchia și tot plângea
Și Domnului se ruga / „-Știu Doamne că m-ai trimes
Pământul ca să-l botez / Toți s-au dat botezului
Și s-au închinat Domnului / Numai una nu s-a dat
Nu s-a dat, nu s-a-nchinat / Nu s-a dat botezului
Nu s-a-nchinat Domnului / Cetatea Irodului/
Și scaunul Domnului / Iar pe mine prinsu-m-au
Prinsu-m-au, legatu-m-au, / În cuțit tăiatu-m-au
În cazan băgatu-m-au / Și tri zile fiertu-m-au
Numa-n smoală și rășină / M-au ținut o săptămână
La gard aruncatu-m-au / Și-am făcut cum am putut
La tine Doamne-am venit / Să-mi dai sfinții-ntr-ajutor
Pe Irod ca să-l omor.” / Dumnezeu sfinții i-a dat
Pe Ilie, Sfânt Ilie / Ilie-i un proroc mare
Ce nu are-asemănare / El fulgeră și trăznește
Pe Irod îl nimicește. (inf. Trifa Doru, Dumbrava de Jos)*

Sfânta-i dragă duminică

*Sfânta-i dragă duminică, (ref.)
Dimineața se scula(re) / Față dalbă ce-și spăla(re)
La slujbă ca-și mergea(re) / Sfânta slujbă că-și făcea(re)
Prânzul bun ce-și gătiare / Prânzul bun de mielușel*

Mielușel de nouă luni / De nouă primăveri
Prânzul bun pe cini' așteaptă? / Douăsprezece luni așteaptă
Pe domni buni din ceri / Dacă veștile venia(re)
Mai bine se gătia(re) / Cu căruțe ferecate
Cu cătane în dolmane / Cu doi cai buni și domnești
Și-ntr-acolo-și' apropia(re) / Către Sfânta-i Duminică
Sfânta-i, draga-i Duminică / Peste ce codrii treceau
Codrii mai tare-nfrunzeau / Peste ce holde treceau
Holdele mai bini rodeau / Peste ce câmpii treceau
Câmpii mai bine-nverzeau / Și-ntr-acolo se-apropiau
Către Sfânta-i Duminică / La cea lină de fântână.
Deasupra fântânii / Sunt trei flori de cele sfinte
Și cu brațul că le rupse / Și în casă că le-aduse
Și pe masă că le puse / Înaintea domnilor.
Domnii dacă le văzură / Toți în talpe se sculară
Și rupse o dalbă floare / Toată casa și masa
Mai bine se gătau / Trec zilele și nopțile
Dacă zilele treceau / Toți afară se cereau
Se cereau și ei afară / Domnului domn de-a nostru domn. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Doi șazu-ț

Doi șazu-ț, mai șazu-ț - Doamne (ref)
Un'pe altul se-ntreabă - Doamne
Care ești mai mare? - Doamne
Sfântul Petru grăiare
- Eu sunt cel mai mare
- Dacă ești mai mare - Petre
Ție îți voi dare
Tulnicăș de aur
De vei tulnicare
De s-or aduna(re)
Toate sufletele
Care ce-o făcut(u)
Suflete greșite
Noi le-am dat pierdute
Suflete drepte
Noi le-am direpta(re)
Pân' la moartea sa(re)
Florile dalbe de măr. (inf. Niță Ilie, Ribița)

Doi șazu-ț

Doi șazu-ț, mai șazu-ț - Doamne
Doi domni mari din ceri - Doamne
La masă galbănă - Doamne
Ei de se întreabă
Unu' pă d'altul se-ntreabă
- Care ești mai mare?
Sânt Petru graia(re) :

- Din domnie ești mare
 Ești Doamne mai mare
 Din zile bătrâne
 Sunt eu mai mare
 - Dacă ești mai mare Petre
 Ție îți voi da(re)
 Tulnicăș d'aur
 De vei tulnica(re)
 De s-or aduna(re)
 Toate sufletele
 Suflete greșite
 Noi le-am dat pierdute
 Suflete drepte
 Noi le-am dreptare
 Pe calea dreaptă
 La porti deschisa
 La masa de-ntinsa
 La faclii aprinsa
 Suflete gresite
 Noi le-om da pierdute
 Si noi le-om tinia(re)
 Pan' la judeca(re)
 Toate sufletele
 Care ce-or facut(u)
 De la nasterea sale
 Pan la moartea sale (inf. Nita Virgil, Ribita, însemnari)

La marginea râului

La marginea râului / În apa Iordanului
 Vedeți lucruri minunate / De toți sfinții laudate
 Viflaimul să-l lăsăm / La Iordan să alergăm
 La Iordan, la râu frumos / C-acolo vine Hristos
 Apele să le sfințească / Pe noi să ne curățească
 De greșeala lui Adam / Prin Satana cel viclean
 Astăzi Hristos în Iordan / Se botează de Ioan
 Astăzi și Sfântul Ioan / S-apropie de Iordan
 Și dacă s-apropia / Domnul Hristos îi grăia:
 „- Lasă Ioane și cutează / Și vină de mă botează
 Ca Fiul al lui Dumnezeu / Pe care-l doresc și eu
 Mie-mi trâmbă botez / Prin care să mă luminez
 „- Dar eu nici cum nu cutesc / Să-ndrăznesc să te botez
 Cum aș putea să-ndrăznesc / Fiind eu om pământesc?
 Cum să m-apropii de foc / Că nu pot să stau în loc
 Nici să privesc fața Ta / De cum a Te boteza?
 Ca iarba uscată sunt / Și voi arde pe pământ
 De-al Tău creștet m-aș atinge / Dar m-oi arde și m-oi frige”
 Domnul Hristos au grăit / Către Ioan cel iubit:
 „-Lasă Ioane și cutează / Și vină de mă botează!”
 Vină și nu te mira / C-așa este voia mea

Și-atunci Ioan a cutezat și mâna și-a ridicat
Și muntele fumega / Cuprins de puterea Sa
„- Hai Ioane și cutează / Grăbește și mă botează!”
Atunci Ioan au cutezat / Pe Hristos L-au botezat
Duhul Sfânt din ceruri zboară / Ca un porumb se coboară
Apele să le sfințească / Pe noi să ne mântuiască
Lui Hristos să-i mulțumim / Cu apă să ne stropim
Sus în cer mărire Ție / Pe pământ pace să fie
Mila Domnului să fie / La mulți ani cu bucurie! (inf. Josan Ioan, Dumbrava de Sus)

1.3.7. Alte colinde

Merg țigani a colinda

Merg țigani a colinda
Hai drușca midrușca-i cioc
Stai voi vogina, midrogina, prihogina ref.
Midrușca-i cioc.
Pă 'n pădurea mâne-sa / Să vâneze căprioare
Căprioare n-or vânat / Ș-or vânat un iepuraș
Și-l beliră și-l hăpliră / Și din pielea lui făcură
Ștergătorele la gură. / Hărăpcina lu' găzdaș
Să ne fac-un copilaș / Cu copcilu' ce să facă?
Să dăm cu el de păreți / Să ne cânte la urechi
Bulibașa cel bătrân, / Pusă să ne-aducă fân
Și cu fânul ce să facem? / Să îl facem și să-l toarcem
Să-l sucim, să-l învartim / Așa după cum noi știm.
Lăutarășii-or cânta / Hărăpcinele-or jiuca
Le-om jiuca le-om învarti / Tâganii s-or veseli
Apoi mai ca pă la gata / Bulibașa-adusă fata
De frumoasă nici că e / Parc-ar fi o pacoste
Un ochi sus și unul jos / Parcă-i taur fioros
Nasu mare, gura mică / Parcă acuma pcică
Când să-ntorce și când jioacă / Parcă-i scroafa în băltoacă
Când vorbește și descântă / Parcă îi o oală spartă
Bulibașa îi fălos / Și îi tare bucuros
Că-n mijloc la șătrărie / O fost mare veselie
Că colindători or fost / Să colinde-așa frumos
De Nașterea lui Hristos. (inf. Cazan Adriana, Ribîța, n. Țebea)

Graiul animalelor

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă
Duce-mi-se, duce / Merg(u), merg la târg(u)
Să-mi cumpăr un pui(u)-bis
Ref. Puiu face pi, pi, pi / Și găina, tărănti
Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă
Duce-mi-se, duce / Merg(u), merg la târg
Să-mi cumpăr cocoș(u)-bis
Ref. Cocoș face: cucurigu / Puiu face: pi, pi, pi,

Și găina, tărănti

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se, duce / Merg(u), merg la târg

Să-mi cumpăr o rață-bis

Ref. Rața face: rugu, rugu / Cocos cântă cucurigu

Puiu face pi, pi, pi, / Și găina tărănti

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se, duce / Merg(u) merg la târg

Să-mi cumpăr o găscă-bis

Ref. Gâsca face hozo, hozo / Rața face rugu, rugu

Cocos face cucurigu, / Puiu face pi, pi, pi,

Și găina tărănti.

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se duce / Merg(u) merg la târg

Să-mi cumpăr o capră-bis

Ref. Capra face: me-che-che / Gâsca face: hozo, hozo

Rata face rugu, rugu / Cocos face cucurigu

Puiu face pi, pi, pi / Și găina, tărănti

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se duce / Merg(u) merg la târg

Să-mi cumpăr o oaie-bis

Ref. Oaia zice: Tunde-mă / Capra face: me-che-che

Gâsca face: hozo, hozo / Rața face: rugu, rugu

Cocos face cucurigu / Puiu face: pi, pi, pi

Și găina: tărănti!

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se duce / Mergu, merg la târg

Să-mi cumpăr un porc(u) –bis

Ref. Porcu' face: groho, groho / Oaia zice: Tunde-mă!

Capra face: me-che-che / Gâsca face: hozo, hozo

Rața face: rugu, rugu / Cocos face cucurigu

Puiu face: pi, pi, pi / Și găina: tărănti!

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se duce / Merg(u), merg la târg

Să cumpăr un cal(u)-bis

Ref. Calul zice: Înhamă-mă / Porcul face: groho, groho,

Oaia zice: Tunde-mă! / Capra face: me-che-che

Gâsca face: hozo, hozo / Rața face: rugu, rugu

Cocos face: cucurigu / Puiu face: pi, pi, pi

Și găina: tărănti!

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se, duce / Merg(u) merg la târg

Să-mi cumpăr o vacă-bis

Ref. Vaca zice: Mulge-mă! / Calul zice: Înhamă-mă!

Porcul face: groho, groho / Oaia zice: Tunde-mă!

Capra face: me-che-che / Gâsca face: hozo, hozo,

Rața face: rugu, rugu / Cocos face: cucurigu

Puiu face: pi, pi, pi / Și găina: tărănti!

Cine gode-ntreabă / Puiculiță dragă

Duce-mi-se, duce / Mergu, merg la târg

Să-mi cumpăr un bou-bis
Ref. Boul zice: Înjugă-mă! / Vaca zice: Mulge-mă!
Calul zice: Înhamă-mă! / Porcul face: groho, groho!
Oaia zice: Tunde-mă / Capra face: me-che-che
Gâsca face: hozo, hozo / Rața face: rugu, rugu
Cocoș face: cucurigu / Puiul face pi, pi, pi
Și găina: tărănti! (inf. Vlad Ioan, Ribița)

Sculați muncitori!

Hai sculați frați muncitori / Că s-a revărsat de zori
Cu glas dârz sirenele / Munca și troienele
Și ne-așteaptă minele / Munca și uzinele
Haide scoală, frate bun / Munca noastră-i Moș Crăciun
Moș Crăciun cel din poveste / Ce apare la ferestre
Și-aduce daruri bogate / Aduce bogatului
Sarcina săracului / Haide, scoală frate bun
Asta-i munca ta acum / Noi aducem zi cu zi,
Cu prilej de bucurii / Și revarsă din uzine
Rodul noilor uzine. (inf. Niță Virgil, Ribița - Însemnări; Exemplu de „creație” a ideologiei comuniste din anii 1950)

1.3.8. Urări

La finalul colindei, atunci când gazda „cinstește”, colindătorii cu daruri compuse din cozonac, cârnați, țuică și bani, aceștia din urmă trebuie să-i mulțumească gazdei, urându-i totodată sănătate și belșug. Aceste urări se numesc la Ribița, „zvorniceli”. Ele sunt poezii descriptive, fiind de altfel formele cele mai vechi de poezie, având o anumită amploare și complexitate. Se presupune că încă din timpul culturilor primitive a existat o *poezie descriptivă*. (Ruxăndoiu, Pop; 1990, p. 111)

Poezia descriptivă înglobează în cazul de față și *poezia de urare*, încadrând astfel urarea în structuri simbolice sau alegorice.

Astfel, în aceste „zvorniceli” se vorbește despre truda țăranului (gazdei), pentru a obține colacul care este dat colindătorilor: „De-aici și pân’ la moară? / Cu sacu de-a subsuoară(...) / Câte ceite, câte hăițite / Toate peste capete la boi lovite.” Însă truda, efortul continuu al țăranului nu este zadarnic. Casa îi este îmbelșugată, încât are ce să dăruiască și colindătorilor. Colindele și urările cetelor de colindători au menirea tocmai de a perpetua acest belșug. Pentru urările lor, ei își iau o mică porție din agoniseala gazdei.

Se mai observă în versurile acestei urări, valoarea sacră pe care țăranul român i-o acorda pâinii, nelipsită din hrana zilnică (atunci când ea putea fi pusă pe masă!). Efortul său era enorm pentru a putea să asigure întregii familii pâinea „cea de toate zilele”. De aceea ea era privită ca un produs încărcat de sacralitate: „Un colac de grâu frumos / Din pielîța lui Hristos”.

Bineînțeles, versurile respective fac o trimitere simbolică la transformarea pe care o suferă pâinea și vinul în timpul liturghiei, în *trupul și sângele Domnului Iisus Hristos*. De aceea și cozonacul primit de colindători are o anumită valoare sacră, fiind făcut

„din pielița lui Hristos”. Astfel, poezia respectivă, de urare, are valențe magice dar și creștin-religioase.

*Jupânul gazdă / Și jupâneasa găzdăriță
Ca bine s-o gândit / Că bine s-o socotit
De-aseară de-alaltăseară / Mai vârtos ca-n altă seară
C-un colac de grâu frumos / Din pielița lui Hristos.
Dar colacu-acesta / Nu-i cum nouă, vouă, ni se pare
De-aici și pân' la moară / Cu sacu de-a subsuoară
Când am trecut dealul Ierusalimului
Câte ceite, câte hăițite / Toate peste capete la boi lovite.
Și ne-o mai dat jupân gazdă / Și jupâneasa găzdăriță
Un șord de porc dulce / De-o fi dulce, ne-o mai aduce
De-o fi amar / L-o pune-n cămară / Să râncezască până mâine sară
Și ne-o mai adus jupânul gazdă / Și jupâneasa găzdăriță
O glajă de beutură / Cu 12 cercuri pe la gură
Dar noi nu-i spunem glajă de beutură / Noi îi spunem butie crăiască
Pe gazdă și pe găzdăriță / Dumnezeu să-i trăiască.
Și ne-o mai adus un ban doi / Să ne cumpărăm cioareci noi
Că cioarecii i-am rupt pe pulpe / Fugând iarna după vulpe.
Că vulpea-i jovină vicleană
Pe noi ne-o luat de cătană.
Amin, amin, amin.*

*Hei, feciorii mei și-ai lui Crăciun
Și-ai lui doi tovarăși buni / Sculați-vă toți în talpele picioarelor
Și-ncepeți a mulțumi / Stăpânului gazdă / Și jupâniței găzdărițe
Că bine s-o pregătit / Și bine s-o mai gătit
C-un colac de grâu frumos / Din pielița lui Hristos
Si cu-o sticlă de vinars / Dintr-un butoi cu șapte cercuri
Ca să tot bem până miercuri / Și cu o sută de lei
Să cumpărăm cioareci pe ei. / Amin, amin, amin.*

*Această zi preasfințită / Și sărbătoare preamărită
Vă poftim ca să vă fie / Praznicu' cu bucurie
La mulți ani, s-aveți folos / De Nașterea lui Hristos. (inf. Niță Ilie, Ribița)*

1.4. Teatrul popular

O creație care aparține „teatrului popular”, la Ribița, este sceneta religioasă „Craii”, scenetă care prezintă Nașterea lui Iisus. Ea începe cu prezentarea ciobanilor care dorm în apropierea oilor. Ei sunt treziți de un înger care le anunță nașterea lui Mesia, cel anunțat de proroci. În continuare ne sunt prezentați magii: Gașpar, Valtezar (Baltazar) și Melchior care până la Ierusalim călătoriseră după stea, pentru a se închina nou născutului, Iisus. Însă ajunși la Ierusalim ei sunt derutați de dispariția stelei nemaștiind încotro să o apuce. De aceea ei se hotărăsc să meargă la palatul domnesc, la Irod, pentru a întreba dacă nu știu unde s-a născut un „fiu de viță cerească”. Irod este ofensat de această întrebare. Nu crede că ar putea fi cineva mai sus de persoana sa, de viță mai nobilă, cu drepturi mai mari. Între cei patru se iscă o ceartă puternică pe această temă, săbiile fiind scoase din teacă de mai multe ori. Intervine însă preotul pentru a aplana cearta.

Cea mai mare parte a dialogului se realizează între cei trei magi și Irod. Acesta se arată plin de sine, de o mândrie ce nu-l mai încapă, neconcepând că ar putea fi cineva mai presus de el. Irod se mândrește cu puterea pe care o deține, cu oștile sale, de cele cerești păsându-i prea puțin. Pe cei trei magi știutori de carte îi disprețuiește de asemenea. În final Irod simțindu-se totuși amenințat de acel copil de „viță cerească”, care pe viitor putea să-i uzurpe tronul, ordonă ca toți pruncii sub doi ani să fie omorâți, sperând ca printre aceștia să fie Iisus.

De asemenea, poruncește ca cei trei magi să fie bătuți și batjocoriți, iar mai apoi să fie puși în lanțuri. Dacă luăm în considerare acest final, concluzia nu poate fi prea optimistă, deoarece vedem că triumfă **răul**, spre deosebire de alte creații populare în care întotdeauna triumfă **binele**. În această piesă triumfă Irod, simbol al maleficului, simbol totodată al celor ahtiați de putere, de bogăție, de cele materiale, al celor care disprețuiesc învățătura creștină și nici că le pasă de cele spirituale. „Cerul” le pare atât de departe, încât nici nu merită luat în calcul. Tot ceea ce este legat de spiritualitate le pare pierdere de vreme, povești fantastice. Doar prezentul, concretul, materialul, pot avea valoare în viziunea lor.

Cu toate acestea, peste finalul piesei se suprapune un alt final, care ne demonstrează contrariul: adică ne demonstrează că **Binele** a învins **Răul**. După ce dialogul piesei este terminat, cei trei magi, în câteva versuri cântate, își prezintă darurile aduse lui Iisus, închinându-i-se. Se observă astfel că demersul lui Irod de a-i opri pe magi să se închine lui Iisus a eșuat, așa cum a eșuat și planul de a-l ucide pe acesta.

În linii mari, sceneta urmărește firul epic al Evangheliei în care este relatată Nașterea lui Iisus.

Sceneta respectivă era jucată în trecut cu ocazia Crăciunului, în fiecare casă din satele comunei. Astăzi acest lucru se mai realizează doar în satele Ribița, Crișan, uneori Uibărești.

Sceneta pe care o voi prezenta în continuare este culeasă de la Ribița, însă deosebirile între sate nu sunt majore.

Copiii intra în curtea gazdei cântând troparul Nașterii:

*„Azi, Nașterea Ta Hristoase, Dumnezeule / Răsărit-a lumii, lumii, la cunoștință
Pentru dânsa ceea ce slujeau stelele / De la stea s-au învățat
Să se-nchine Ție soarelui dreptății / Și să Te cunoască pe Tine
Răsăritul cel de sus / Doamne, mărire Ție.”*

Odată intrați în casă, copiii se așează în semicerc și încep să-și declame rolurile:

Îngerul: (poartă o stea mare confecționată din carton, pe care o răsuțește în aer)

*- Sculați frați, nu mai dormiți
Si degraba sa pornim/ Spre orașul jidovesc
Ce Viflaim îl numesc / Și veți afla pe Mesia
Precum scrie prorocia / Și semnul acesta este (rotește steaua și o arată tuturor)
Afla-veți un prunc în iesle! / Ce doarme pe fân uscat / De îngeri înconjurat.*

(Până acum, îngerul s-a adresat întregului auditoriu. În continuare el se adresează ciobanilor)

- Măi somnore, Antiore! / Ia trezește-te din somn!

Auzi versuri luminate / Și făclii nenumărate!

Ciobanul: (este culcat jos, învelit în sarică, cu bâta aproape)

- *la dă-mi mie bună pace / Ca să dorm precum îmi place
Că și tu dormeai cu tihneală / Când erai cu oile-n porneală*

Îngerul: (insistă, zgâlțâindu-l pe ciobanul care nu vrea să se scoale)

- *Scoală, scoală, nu dormi! / Că nu e de dormit
Că e de călătorit / Uită-te spre răsărit
De vezi ceru-nflăcărit.*

Ciobanul:

- *la nu fă atâta larmă (spaimă?)
Să mă scol să-ți trag o palmă.
Că-ți umblă gura fără de treabă
Ca ciocul pupezei vara prin iarbă*

Îngerul:

- *O, de-ai fi mai cuviincios / N-ai fi așa somnoros
Scoală-te și te încrede / Că cerul deschis se vede
Îngerii din cer coboară / Și-ntr-un glas cu toții zboară*

Ciobanul: (se scoală cu greu, se freacă la ochi)

- *Si-acum văd cu-adevărat
Că s-a născut un Domn, nou împărat*

Toți: (cântă)

*Și noi știm că s-a născut / Un crai mare de demult
Că ni s-a născut Hristos / Mesia chip luminos*

Gașpar: (Nedumerit, către Melchior)

- *Ce ne facem, crai preanalte? / Că nu știm în care parte
Că-n oraș dac-am ajuns / Steaua noastră s-a ascuns
Ce urma către Hristos / Către Ierusalim în jos.*

Melchior:

- *O, frate nu te-ntrista / Că steaua iar ni se va arăta
Iar așa de nu va fi / Altminteri ne vom gândi
Vom merge și vom întreba / Pe Irod, sau pe împăratul Norod.*

Valtezar:

*O, frate, rău gândești / Ca din el să ispitești
Tu nu vezi că el vrea răul lui Dumnezeu?*

Melchior:

*Ce cuvinte mie-mi spui?
Ce gândești, aceea nu-i!*

Valtezar:

*Și zău frate, nu mă crezi?
Hai cu mine dar, să vezi!*

Melchior:

*Mergem de o fi acasă / Caci de el nimic nu-mi pasă!
Să mergem să întrebăm / Pe Irod să-l întrebăm*

Valtezar:

*Dar să intri tu-nainte / Să-l întreb pe-nalt părinte
Unde în acest oraș / Și-a aflat Iisus sălaș?*

Gașpar:

*Dar eu astfel mă gândesc
Mai bine să ispitesc*

Melchior:

*Nu te mai gândi măi frate? / Să mergem cale departe
Să mergem să întrebăm: / -O, Iroade împărate,
Vin la a tale palate / La a ta împărăție
Cu o mare bucurie!*

Irod:

*Ce bucurie așa mare / De dai la mine-ntrebare?
Spune una după alta / N-aștepta vorbă rugată*

Melchior:

*Astă noapte, un vis minunat / Pe noi ne-a încredințat
Că un fiu din cer dorit / Aici a sălășluit*

Irod: (mânios, revoltat)

*Ce vorbești, doar nu ești beat, / Așa către-un împărat?
Ce ființă dumnezeiască / Poate-aicea să se nască?*

Melchior:

*Te rog să ai puțin har / Că te mâinii în zadar
Aici, în acest ținut / Domnul Iisus s-a născut*

Irod: (mai mânios)

*O, crai fără de minte / Pleacă-acuma dinainte-mi!
Că de iau sabia-n mână / Te fac praf și țărână.*

(pune mâna pe mânerul sabiei, amenințător)

Valtezar: (către Melchior)

*Vezi omule, ce ți-am spus? / Ce-ai aflat despre Iisus?
Că acest mare-mpărat / Lui Iisus mare dușman.*

Gașpar: (revoltat, către Melchior)

*O, da' tu te amăgești / De așa cu teamă-i vorbești
Dar tu te temi de el / De un om slab și mișel
Lasă-mă eu să-i vorbesc / Eu să-i spun, să-i povestesc
Că tu ai inima slabă / Ești fricos ca și o babă
Dar pentru un crai ceresc / Și viața mi-o jertfesc.*

Către Irod:

- O, Iroade împărate / Te cinstesc ca pe-un împărat
Dar și tu cinste să-mi dai / Ca unui înalt crai.
Și tot ce cer de la tine / Să îmi spui aprig și bine.

Irod: (ieșindu-i amenințător înainte)

Tu cu-acest cuvânt grăbit / Pe mine tare m-ai jignit
Spune ce ai de spus iute / Și dinaintea mea du-te!
Spune tot ce vrei să ceri / Și dinaintea mea sa pieri!

Gașpar:

Pentru Iisus Domnul cel mare
Facem la tine-ntrebare / Ca să ne faci cunoscut
Unde în acest ținut / Domnul Iisus s-a născut.

Irod:

Ce tot de Iisus vorbești? / Ce mie mi te lingușești?
Ce om mare a-ndrăznit / Aici la mine-a venit
Să spună că-n acest ținut / Domnul Iisus s-a născut
Nu știu, nu s-a pomenit / Nu știu, nu s-a auzit
Ca aicea să se nască / Un crai de viță cerească.

Gașpar:

De n-a fost, acum este!
Și-și vestim această veste!

Irod: (către preot)

Ozia, știi tu unde scrie
Despre această proorocie?

Ozia (încet, rar, nesigur, căutând într-o carte)

Parcă-mi aduc aminte / De niște proorocești cuvinte
Să-mi găsesc foaia și locul / Despre Haralamb proorocul

Irod: (nervos și nerăbdător îi trântea cartea jos cu o lovitură)

O, că n-am atâta răbdare / Să-ți dau ție ascultare!
Nu mă tot necăji / Și pe la mine veni !

Ozia: (necăjit, recuperându-și cartea de jos)

O, ticălosule și mișelule!

Gașpar:

Și zici Iroade, viclean mare
Că nu ne vei da ascultare / Dar dacă tu așa vorbești
De ce mi te rasfățești / De ce te arăți mânios
Când vorbim despre Hristos?

Irod: (cu mândrie)

M-arăt așa cum se cuvine / Celui ce armată ține
Ține lung și cârmuiește / Astfel, vorbind viclenește
Ca să știe orișicine / Că sunt domn și peste tine

Valtezar:

*Auzi numai cum vorbește / Acuma ne viclenește!
Mergi vorbește cu iuțime / Viclenește cu asprime
Dar pentru ce vorbești / Și mi te fățărnicești?*

Melchior:

*O, Iroade ce vorbești / Despre cele Dumnezeiești?
Că noi știm destul de bine / Că tu ești la mațe câine.*

Irod: (luând martori întregul univers, scoate sabia din teacă)

*O, vai, lună, soare, / Fiți-mi mie ajutătoare
Uită-te soare și vezi / Până capul i-l retez!
Te rog sabie oleacă / Să ieși puțintel din teacă
Ca pentru această pricină / Să tai capul acestui cerbice
Fierul acesta ascuțit / Îți va da ție sfârșit
Cu vorba cea blestemată / În obraz mie aruncată
Hai un pas mai lângă mine / Să-ți arăt eu cine-i câine
Tăiere, tăiere, groaznică tăiere.*

(Irod și Melchior își încrucișează săbiile)

Ozia:

Nu-i tăiere, numai părere

Valtezar:

*Ce-a zis mă, dacă i-ai spus
Lui Irod, despre Iisus?*

Melchior:

*O, frate-am înlemnit / Ce tiranic mi-a vorbit!
Era gata, gata, să mă taie / Pe-aici, pe-aici capu' să-mi sară!*

Valtezar:

*Să mergem la acea fiară / Cu mai mare îndrăzneală:
Dar tu, Împărate, Tu te lauzi că ne-i bate?*

Irod: (scoțând sabia din teacă)

*Ba, să te ferească Dumnezeu / Să nu scot sabia eu
Zău, sângele ți-l vărs / De ce cu ceilalți doi n-ai mers?
De ce nu te-ai dus din lume / Să nu-ți mai aud de nume?!*

Valtezar: (încrucișează sabia cu Irod)

*Atâta tu să mai fii / Pe pământ să te mai ții
Atâta tu să mai trăiești / Iroade viclean ce ești
Tu, câine și om rău / Dușmanul lui Dumnezeu!
Dar acumă nu mi-e frică / Deși am o armă mică
Iară eu, și-aceștia doi, / Suntem gata de război.
Numai ceva de vei face, / Ceia ce nu ne place
Cu-n cuvânt, te vom șterge de pe pământ
Și locul sub tine va plânge / Vom vedea cine va-nvinge!*

(toți patru își încrucișează săbiile)

Ozia: (binecuvântând cu crucea peste cei patru)

Nu e tăiere, numai părere!

Irod:

*Dar în ce te sprijinești / Crai amărât ce ești?
Că sabia din teacă-oi scoate / Și ți le-oi ciunti pe toate
Ți-oi ciunti al tău grai / Amărătule de crai!*

Valtezar:

*Hei, cu bine de-ai venit / Te-ai jucat cum ai poftit
Ce tot pe Iisus hulești / Și pe el batjocorești?
Dar acuma tu știi bine / Că e domn și peste tine.*

Irod:

*Acum știi eu ce-oi lucra / De și norii-or lăcrima
Porunci-oi la ostași / Spre moarte să facă pași
Să taie pruncii peste o mie / Ca și Iisus să se taie
În această grea bătaie.*

Melchior:

*Oho, că nu merge-așa / După socoteala ta
Ce vrei tu tirane câine? / Calicule, vai de tine!
Pe Hristos ca să-l omori? / Mai bine-ar fi tu să mori!*

Valtezar:

*Vai mie, ce mi-ai grăit! / Iroade viclean, cumplit
Din cer piatră pucioasă / Cu foc peste a tale oase
Vânturile să te-apuce / În văzduh să te arunce
Tu, câine și om rău / Dușmanul lui Dumnezeu.*

Irod:

*Veniți oameni buni / Din oarecare părți
Pe acești trei nebuni / Luați-i și în lanțuri legați-i
Scoateți-i de-aici afară / Bătându-i cu mare ocară.*

Craii ies în față pe rând, cântân și închinându-se:

*Eu **Melchior** mă numesc / Cu aur Îl dăruiesc*

*Numele meu e **Gașpar** / Smirnă Îi aduc în dar*

*Eu **Valtezar** mă numesc / Cu tămâie-L dăruiesc. (inf. Pavel Mihai și Marian, Ribîța)*

2. Colindele de la Ribița. Clasificarea tipologică a colindelor, după profilul melodic general realizată de doamna profesoară Cornelia Circo

Doamna profesoară Cornelia Circo s-a născut în Petroșani în data de 29 noiembrie 1957. În prezent locuiește la Brad, având funcția de profesor titular la Școala Gen. „Mircea Sântimbreanu” din Brad. Doamna Circo predă educația muzicală atât la școala amintită cât și la Clubul Copiilor din Brad.

A absolvit Conservatorul de Muzică „George Dima”, Facultatea de Muzică, Compoziție Muzicală Muzicologie, în iunie 1980, cu specializarea muzică vocală și instrumentală. A obținut definitivarea în învățământ în septembrie 1983 și gr. II, în septembrie 1991. Din anul 2006, doamna Circo a obținut gr. I.

Între timp a participat la numeroase programe de formare, cum ar fi: „Educația prin și pentru comunicare”, „Permanențe și noutăți în metodologia didactică. Aspecte ale educației în Uniunea Europeană.”

De asemenea, doamna profesoară Circo a organizat în instituțiile școlare la care activează, programe artistice cu prilejul zilelor de: 1 decembrie, 24 ianuarie, 1-8 martie, Ziua Școlii, Zilele Municipiului, 1 iunie.

În anul 2006, a participat la Festivalul Obiceiurilor de Iarnă de la Aninoasa „Zori de zi”, cu trei grupuri de colindători: „Dubașii”, „Craii” și „Capra”. Cu grupul „Dubașii” a obținut premiul pentru *Autenticitate al repertoriului*.

În anul 2002 și 2003 a participat la Festivalul de Muzică Sacră de la Orăștie, cu formația corală *Anghelos*, a Școlii Generale „Mircea Sântimbreanu” Brad, formație cu care a obținut în primul an mențiune, iar în al doilea an, premiul al III-lea.

În anul 2007 a participat la Festivalul Interjudețean de Colinde „Raza soarelui” de la Ceanu Mare, jud. Cluj, cu formația „Dubașii”, formație cu care a obținut *Premiul Festivalului*.

După cum se poate observa din cele enumerate mai sus, doamna profesoară Circo are o activitate bogată, activitate ale carei rezultate s-au concretizat în premii în cursul anilor amintiți. A reușit să promoveze pe scenele festivalurilor amintite câteva din obiceiurile valoroase ale Zarandului, și în mod special ale zonei Bradului. A insuflat copiilor pregătiți de dânsa, dragostea pentru folclor local, pentru valorile autentice ale spiritualității românești.

Am cunoscut-o pe doamna profesoară în urmă cu vreo 4 ani, când a venit la Ribița, într-o documentare pe teren cu privire la obiceiurile de Crăciun și colindele de aici. Documentația respectivă îi era necesară pentru lucrarea de grad. Colindele culese atunci la Ribița, doamna Circo le-a pus bineînțeles pe note, spre șansa noastră, a comunității. Munca dânsa nu s-a limitat însă la comuna Ribița, ci ea s-a întins pe o rază mare în jurul Bradului, în limitele cuprinse între satele: Vața - București - Blăjeni - Buceș - Vălișoara.

Vom prezenta în continuare concluziile doamnei profesoare Circo cu privire la *melodica* colindelor studiate de dânsa, interesându-ne în mod special, cele din comuna Ribița.

Metoda de clasificare tipologică a fost experimentată prima dată pe un vast material de cântece propriu-zise (Szenic, 1985; Szenik-Istoc, 1987). Criteriul de prim ordin al acestei clasificări este profilul melodic general, urmându-i criterii treptat subordonate, conform diverselor modele de profil.

Anumite particularități ale tipurilor de colindă au impus introducerea unor modificări în aplicarea criteriilor, fără a fi atinsă concepția în esență.

Partea centrală, determinantă a clasificării o constituie definirea categoriilor de profil general și în cadrul acestora a modelelor de profil conjugate și cu relațiile succesive ale rândurilor (concretizate în structura arhitectonică).

Profilul general rezultă din raporturile de înălțime ale rândurilor (zona pe care o parcurge fiecare rând în cadrul ambitusului și registrul în care se situează cadențele): grav, mediu, acut. La rândurile cu profil descendent sau boltit / semiboltit, înălțimea cadenței reprezintă și registrul; la cele cu profil concav sau ascendent, unde zona de desfășurare este mai gravă decât înălțimea cadenței, cadența definește registrul.

Categoriile de profil general:

- uniliniar = toate rândurile cadențează grav
- boltit (simplu) = toate rândurile cadențează grav;
- boltit complex (sau combinat) posibil la strofe cu cel puțin patru rânduri = boltit precedat sau urmat de raport uniliniar (*grav-grav-mediu-grav* sau *grav-mediu-grav-grav*) respectiv boltit precedat de raport descendent (*mediu-grav-mediu-grav*)
- concav (reversal boltitului) = laterale în registru mediu, mediane în grav; profil concav rezultat și din succesiunea rândurilor cu linii opuse; rând descendent sau boltit cadențând în mediu sau în grav, urmat de ascendent sau concav, ce se desfășoară în grav și mediu;
- descendent = raporturi de registru în sens coborât: primele rânduri în mediu, ultimele în grav;
- ascendant (reversal descendentului) = raporturi de registru în sens ascendant (grav-mediu).

Modele de profil. În cadrul fiecărei categorii de profil general sunt prevăzute raporturile de registru posibile în strofele formate din două, trei sau patru rânduri; este luat în considerare și aportul pe care-l au liniile ascendente concave în particularizarea conturului melodic al strofei.

În cadrul fiecărei grupe, constituite pe baza modelului de profil, pot să existe mai multe tipuri, dar sunt și grupe care conțin un singur tip. Tipurile se diferențiază pe baza conținutului melodic particular; acesta se concretizează în sistemul de cadențare și / sau în componenta lexicală (nuanțele de contur melodic ale rândurilor, întorsături specifice) sau în principiul de organizare succesivă (reflectat în structura arhitectonică). Variantele care aduc o schimbare mai evidentă într-una din trăsăturile ce definesc un oarecare tip, sunt considerate subtipuri.

Grupele constituite pe baza modelului de profil au fost repartizate în supragrupe ce reunesc melodiile cu profil general identic sau în cazuri specifice, reunesc tipurile cu suprafețe de contact ce rezultă din modul de organizare succesivă a rândurilor, conjugat cu profilul general. În ordonarea supragrupelor s-a avut în vedere o succesiune de la structurile mai simple spre cele mai complexe. (conf. univ. dr. Ioan Bocșa - *Colinde românești*, Ed. Media Muzica a Academiei de Muzica „Gheorghe Dima”, Cluj-Napoca, 2003, p. 41).

Supragrupa I. Profil general uniliniar (toate rândurile cadențează în grav, adică *mi* sau *re*; uneori amândouă cadențele sunt prezente în sistemul de cadențare al strofei); principiul arhitectonic: repetare / înlănțuire.

Supragrupa II. Profil concav, rezultând din succesiunea liniilor opuse: după rând cu sens descendent sau boltit urmează linie ascendentă sau concavă. Aceste tipuri fac parte din cele mai vechi straturi melodice, motiv pentru care au fost plasate imediat după cele mai simple structuri - uniliniar.

Supragrupa III. Laterale identice sau sinonime în registrul grav. Criteriul de prim ordin al acestei supragrupe a fost principiul arhitectonic al revenirii, structura ABA, conjugat cu poziția pe registru a rândurilor laterale, care cadențează în grav.

Supragrupa IV. Profilul general boltit, complex, se poate realiza doar în strofele de patru rânduri; în tipurile melodice de colindă sunt prezente două categorii de profil, fiecare fiind în legătură cu principiul arhitectonic al reluării. (Conf. Univ. dr. Ioan Bocșa, *op.cit.* p. 54)

Supragrupa V. Însurează melodii cu structura amplificată în urma intercalării silabelor supranumerare și / sau refrene ample. Prin unele elemente se înrudesc cu restul tipurilor.

Supragrupa VI. Așa-numitele „cântece de stea” și de Viflaim, constituie o categorie vag definite; din punct de vedere muzical nu pot fi delimitate, căci textele cu tematică religioasă sunt cântate în aceeași măsură pe melodii tipice de colindă cât și pe melodii cânturărești. În această supragrupă au fost repartizate melodiile de origine cultă sau străină, după cum și câteva melodii înrudite cu tipuri de cântec propriu-zis.

Melodica

Evoluând odată cu dezvoltarea capacităților spirituale ale omenirii, melodia a trecut de la forme mai simple la altele din ce în ce mai complexe.

Melodia este o entitate bine determinată, în care sunetele sunt înlănțuite după anumite legi acustice obiective (vibratorii) și subiective (psihofiziologice) provenite în urma procesului de creație complex ca origine și multiform ca aspecte. Sunetele componente ale melodiei sunt sunete organizate care fac parte dintr-un oarecare sistem sonor. (Ileana Szenik, *Folclor - suport de curs pentru studio de scurtă durată*, Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, 2001, p. 41)

Ca producție ce se execută în grup, colindele trebuie să îndeplinească niște cerințe care să le facă accesibile vocal unui număr cât mai mare de persoane. Acest lucru ar viza în primul rând ambitusul.

Întinderea sonoră a colindelor culese se centrează pe segmente de cvartă, cvintă, sextă, septimă, octavă și mai puțin decimal și undecima. În materialul muzical cules au fost depistate colinde cu ambitus de secundă și terță.

- ambitus de cvartă perfectă: *Țărmuraș de mare* (Crișan-Ribița)
- ambitus de cvintă perfectă: *Torcu-mi-se-ntorc* (Dealul Mare)
- ambitus de sextă mică: *Feciorită d'oceșăță* (Crișan-Ribița)
- ambitus de sextă mare; *Plecat-or, plecat-or* (Dealul Mare)
- ambitus de septimă mică: *Junelul* (Vața de Jos)

- ambitus de octavă: *Tatie Tătioară* (Vața de Jos)
- ambitus de nonă mică: *Iosif cu Maria-ntra* (Ribița)
- ambitus de undecimă: *Colo sus și mai sus* (Vața de Jos)

Fără a întocmi o evidență numerică a colindelor cu un anumit ambitus, putem spune că cele mai multe par a fi cuprinse în grupa ambitusului mediu: mai puține în ambitus de cvartă și foarte puține în cel de nonă și undecimă.

Structuri sonore din grupul cordiilor

Sistemele oligocordice pot fi considerate fazele de pregătire a viitoarelor sisteme de patru-cinci, apoi șase - șapte sunete, care constituie deja sisteme sonore în accepțiunea propriu-zisă a cuvântului. Melodiile oligocordice sunt relicve vii ale unei culturi muzicale preistorice care coexistă astăzi alături de producții mai evoluat; ele caracterizează muzica popoarelor nedezvoltate, iar la popoarele cu o cultură de înaltă dezvoltare au fost păstrate mai cu seamă în folclorul copiilor și în câteva producții de mare vechime.

Monocordul - melodia ce se desfășoară pe o singură înălțime - evolutiv nu se poate considera ca fiind o fază incipientă, căci în textele recitate aparent monocordic se disting mai multe înălțimi, unele nedefinibile, deci aparțin fazei de trecere între vorbire și cântare. În cântarea propriu-zisă, monocordul se întâlnește în fragmente de recitative-recto-tono în balade, doine, bocete. (Ileana Szenik, *op.cit.*, p. 44)

A. Scări oligocordice

În colindele culese nu au fost întâlnite bicordii și tricordii.

Tetracordia este mai des întâlnită.

- tetracord ionic: *Țărmuraș de mare* (Crișan)

Tonica la bază și dominantă la vârf, de stare majoră:

- tetracord doric: *Fecioriță bălășăț* (Ribița)
-

B. Policordii

1.a. pentacordie de tip ionic mixolidic (major)

- *Torcu-mi-se-ntorcu* (Vălișoara)

1.b. pentacordie de tip doric-eolic (minor)

- *Josu-I mai josu* (Vața de Jos)

2. hexacordie:

2.a. De tip ionic-mixolidic (major)

- *Sus la poarta Raiului* (Dealul Mare)

2.b. de tip eolic

- *Iosif cu Maria-ntra* (Ribița)

2.c. de tip doric

- *Sculați gazde, fetele* (Crișan)
- 2.d. de tip mixolidic
  - *Pe masă-n căntelarie* (Ribița)
- 3. heptacordie
  - 3.a. de tip doric
    - *Colo-n vale măi loane* (Buceș)
  - 3.b. de tip mixolidic
    - *Răsărit-o sfântul Soare*
  - 3.c. de tip eolic
    - *Florile-s dalbe* (Ribița)

În colindele culese nu am întâlnit scări heptacordice de tipul locricului, frigicului, lidicului și ionicului.

- 4. Scările de opt sunete sunt numite de regulă, moduri sau game.
  - 4.a. scara de tip ionic
    - *Colo jos, Doamne mai jos.*
  - 4.b. scara de tip mixolidic
    - *Junelul* (Vața de Jos)

Pentru celelalte moduri nu am găsit exemple.

Structuri sonore din grupul toniilor

Tetratonie:

- *Ce seară-i această seară* (Ribița)
- *Corcogina cea bătrână* (Vața de Jos)

Nu au fost depistate în colindele culese pentatonii hemitonice sau anhemitonice.

În practica folclorică, cromatismul are următoarele particularități generale:

- cromatica poate să fie constantă, dar poate să apară alternativ cu mersul diatonic sau numai în anumite părți ale melodiei; în cazurile din urmă vorbim de inflexiuni cromatice;
- treapta cromatizată este intonată deseori cu înălțime netemperată;
- în majoritatea modurilor cromatice este o singură secundă mărită; numai câteva moduri din stratul nou aduc două secunde mărite.
- mersurile cromatice, fie alternant, fie constant sunt prezente și în melodiile penta-hexacordice, ori în cele cu un mod plagal; cromatizarea apare uneori și în melodiile cu substrat tetra - sau pentatonic, afectând pienenii sau o treaptă constantă a scării;
- alterația accidentală - cea de inflexiune cromatică - poate să se producă și în două sensuri afectând două trepte (inflexiune cromatică frigică pe treapta a

doua a mixolidicului; inflexiune cromatică istică în melodie cu paralelism major-minor. (Ileana Szenik, op. cit., p. 60)

Exemplu de inflexiune cromatică cu paralelism major-minor întâlnit în:

- *Iară șede Pătru-n rai, Junelul* (Vața de Jos)

Alte aspecte cromatice, ca apariția în construcția scării a secunde mărite, nu au fost sesizate în colindele culese.

Încipitul, privit ca formulă de început a discursului melodic, a fost atins ca problemă, dar numai la modul enunțiativ, de Emilia Comișel.

Se consideră drept incipit primele sunete muzicale fără a lua în calcul raportul duratelor. (Emilia Comisel - *Folclor musical*, p.106)

Astfel, trei sunete pot fi dispuse: *ascendant, descendent, curb ascendent, curb descendent*.

Profilul melodic

Desfășurarea melodiei descrie un desen imaginativ, desenul este imaginar deoarece este transferarea în percepție vizuală a ceea ce în realitate se percepe auditiv, ca succesiune temporară de relații sonore.

Prin profil melodic înțelegem o imagine generalizată a desenului, neluând în considerare detaliile, ci numai sensul desfășurării, marcat de câteva puncte esențiale. Pentru determinarea profilului melodic se fixează trei puncte esențiale: începutul, culminația și încheierea.

Punctul culminant este pasajul în care se concretizează tensiunea melodică, deseori fiind subliniată și metric și ritmic. El determină sensul desfășurării în continuare, până la punctul de destindere. În melodiile populare, culminația coincide, cel mai adesea, cu sunetul cel mai acut, după care linia va fi descendentă. Sunt mai rare culminațiile negative, în care punctul culminant este în registru mai grav decât punctul de destindere. În unele circumstanțe de ambitus și de structură arhitectonică, poate să lipsească punctul culminant, ori poate să se repete, devenind relative.

Poziția tonică a punctului culminant și raportul de înălțime față de celelalte două puncte esențiale (începutul și cadența finală) vor determina caracterul general al profilului melodic: descendent, boltit, concave, ascendent și uniliniar.

În realizarea profilului melodic general al întregii melodii, rândurile melodice contribuie în primul rând prin poziția de înălțime în care se desfășoară -registru- și în al doilea rând prin profilul melodic propriu. La definirea registrului, ne orientăm după înălțimea caracterelor: *grav = re-mi, mediu = fa-si, acut = do-mi*, în cazurile rare, melodia putând cadența și în registru hipergrav sau hiperacut.

În melodiile cu profil general uniliniar, toate rândurile melodice cadentează în registrul grav. În funcție de ambitusul rândurilor la nivel superior, se pot contura nuanțe de desen diferit. Exemplu: *În oraș în Viflaim* (Vața de Jos)

Modelul profilului general descendent se realizează dacă în fața rândului final, cel puțin unul din rânduri cadentează în registru mediu sau acut. Exemplu: *Iară șade Pătru-n rai* (Vața de Jos)

Condiția esențială a realizării modelului boltit e prezentă cel puțin a unei cadențe în registrul mediu sau acut între două grave. Profilul boltit se combină cu cel descendent. Exemplu: *Junelul* (Lunca Brad)

Ritmica

Cel mai des întâlnit sistem ritmic pentru colinde este giusto-silabic; el a fost denumit și descris de Constantin Brăiloiu. Este un sistem ritmic ce are ca trăsături un ritm măsurat, precis, fiecărei silabe îi corespunde o valoare indivizibilă, în același timp se referă și la caracterul predominant vocal al ritmului. În formulele ritmice se combină în mod variat două valori: scurtă = optime, lungă, pătrime, adică sistemul este bicorn; raportul de durată dintre scurt și lung este de 1:2 (Ileana Szenik, op. cit. p. 31)

Se constată existența în colindele din zona Brad a unor celule metrice ce se mențin pe tot parcursul. Formulele ritmice pot fi generate de același picior metric - izoritmie:

- pircul în *Ce seară-i această seară* (Ribița)
- iambul în *Doamne lisuse Hristoase* (Ribița)
- troheu în *Maica Sfântă* (Ribița)
- spondeu în *Sus la răsăritu* (Ribița)

Pentru sistemul ritmic giusto - silabic, un exemplu de ritm pe care Emilia Comișel l-a numit „ritmul colindelor”, se regăsește în colinda *Lino-i lin*.

Ritmul giusto-silabic al melodiilor de colindă în execuție individuală, poate fi rubatizat (quasi giusto). Rubatizarea constă în alungirea nedefinită a timpilor de pătrime, astfel raportul de durată dintre scurt și lung nu va mai fi de 1:2 ci de 1:3. Din structura celulară și poziția alungirilor se desprinde cu ușurință ritmul original. Exemplu: *Pe munții cei mari* (Baia de Criș)

În ceea ce privește metrica, majoritatea colindelor au ca unitate de măsură optimea; combinația dintre măsurile - pulsațiile de 2 / 8, 3 / 8 dă naștere la măsuri mixte de 5 / 8, proprii colindelor, deși nu notează ca măsura.

Pornind de la formule ritmice simple, se poate întâlni o diversitate de ritmuri:

- dipodie pircă troheu sponden
- amfibrah sponden
- dipodie pircă iamb sponden
- dipodie pircă troheu pirc

Forma arhitectonică

În demersul de analiză a formei muzicale, primul pas este delimitarea corectă a entităților, adică a părților care au individualitate conturată pe plan melodic și / sau ritmic cum ar fi: rândul melodic a cărui particularitate se conturează prin profil melodic și cadență, motivul, celula, cezura, locul cezurilor, precum și dimensiunea versului, numărul și modul de grupare a rândurilor melodic și alte elemente melodice. (Ileana Szenik, op. cit. p. 77-78).

Dintre toate acestea, ne vom limita la a prezenta doar câteva aspecte legate de structura strofei muzicale.

În melodiile colindelor culese am sesizat două categorii de forme arhitectonice: strofică propriu-zisă și forma liberă.

Forma liberă nu este proprie colindelor, dar o întâlnim în colindele de „Crai” care provin din cântecul religios de ritual: *Nașterea Ta, Cristoase (Crișan) și Mărire-ntru cei de sus* (Vața de Jos). În cadrul formei libere, rândurile melodice se succed aleator, în momente muzicale inegale ca extensie pe orizontală, apar rânduri melodice cu un număr variabil de silabe.

Forma strofică este alcătuită din elemente închegate, rânduri melodice de regulă apar ca unități bine reliefate. Si refrenul se constituie din articulații, dar de o factură specifică. În prezentarea formei strofice, nu vom ține seama de faptul că unele rânduri melodice poartă același text, doar când acest lucru e necesar a fi menționat pentru că sunt cazuri când trei rânduri melodice au același architect ca în colinda *Doi trecuți, mai merguți Doamne* (Vața de Jos) sau *Fericat ferice* (Vața de Jos).

Deci, rezumându-ne doar la forma muzicală în sine, dată în principal de gruparea rândurilor melodice, incluzând refrenul ca rând melodic de alt tip, am sesizat în colindele culese, forme arhitectonice diferite:

1. Forma constituită dintr-un singur rând melodic:
  - fără refren: *Ce seară-i această seară* (Ribîța)
  - cu refren: *Dalba-i fecioriță* (Ribîța)
2. Forma alcătuită din două rânduri melodice:
  - fără refren: *Păcurar d'oceșel* (Crișan)
  - cu refren: *Lino-lin* (Ribîța); *Ce-i sturcuț îi sturculeț* (Ribîța)
3. Forma articulată din trei rânduri melodice:
  - a) cu refren:
    - *Dăliana-i fată dalbă* (Ribîța)
    - *Pe masă-n căntălărie* (Ribîța)
    - *Junel ai bunu* (Ribîța)
    - *Face-și Domnul ce-și mai face* (Ribîța)
  - b) fără refren:
    - *În orașul Viflaim* (Vața de Jos)
4. Forma în componența căreia intră patru rânduri melodice cunoaște o serie de structuri de la patru rânduri melodice diferite, fără refren, până la rândul reluat în variații, combinat cu unul sau două refrene:
  - a) fără refren:
    - *Colo sus la răsărit* (Ribîța)
  - b) cu refren: două exemple: *Doi trecuți mergui, Fericat ferice* (Vața de Jos) cu forma A B R C și respectiv A B R B și două exemple cu două refrene diferite: *Cana Galilei* și *Sus la dalbul răsărit*.

Uneori colindele au forma de cântec propriu-zis. Exemplu: *Fă gazdă lumină-n casă și larna pe la noi prin sat* (Vălișoara, colinde de dubă).

Modalități de interpretare

Actul susținerii vocale autentice a colindei tradiționale are un specific aparte. Modalitatea principală de interpretare a colindei, în general este cântarea în grup, la unison, facilitate de faptul că marea majoritate a colindelor sunt măsurate tirmic. În satele Vața de Jos, Ribița, Vălișoara, Dealu Mare, se colindă pe grupe echilibrate numeric, antifonic.

Cea mai simplă și des întâlnită formă de colindă antifonică este cea în care o grupa cântă un vers corespunzător rîndului melodic I. (A), cealaltă grupă aducând vers nou corespunzător rîndului melodic II. (B). Exemplu: *Sculați gazde* (Crișan)

În alte situații, grupa a doua nu mai așteaptă finalul rîndului melodic I. (A), ci intra sau pe ultima pulsație a acestuia, sau chiar mai devreme, momentul suprapunerii diferind de la sat la sat și de la colindă la colindă și de simțul ritmic al interpreților.

Aceste procedee de cântare antifonică au fost cu mulți ani în urmă „curente”, astăzi se întâlnesc, dar mai puține numeric și pentru că nu sunt bine stăpânite de colindători, așa încât atunci când se încearcă aplicarea lor, se creează impresia că se greșește, și pentru că numeric, ceata de colindători a scăzut ca număr de membri.

Din cele arătate până aici, rezultă că interpretarea colindelor era exclusiv vocală. Colindele din satele Vălișoara și Dealu Mare sunt însoțite de bătăi în „dubă”. Duba este bătută în ritmul melodiei, acest fel de interpretare dând vigoare și prospețime, dubele fiind bătute de personae cu simț ritmic.

Uneori, colindele au și formă de cântec propriu-zis. Exemple: *Fă gazdă lumină-n casă și Iarna pe la noi prin sat* (Vălișoara).

În ceea ce privește ornamentele, am întâlnit puține de tipul apogiaturilor simple inferioare (exemplu: *Fericaț ferice* - Vața de Jos).

Tempo-ul, mișcarea în care se execută colindele, depinde de caracterul lor, tempo-ul fiind acomodat pașilor în mers ceremonios, de la o casă la alta: aproximația mișcării este generată și de dispoziția informatorului. O persoană -informator mai vârstnică, preferă un tempo mai liniștit pentru colindat chiar dacă caracterul piesei cere altceva.

Un alt factor important în imprimarea unei anumite iuțeli, este cântarea lor în grup. Execuția în grup nu permite un tempo rapid, ea cere o pulsație convenabilă tuturor celor din ceată; de multe ori piese ce reclama o desfășurare lentă sunt uneori executate în tempo mai rapid, iar cele cu o desfășurare rapidă sunt executate în tempo mai lent.

Îi mulțumim pe această cale doamnei Cornelia Circo dorindu-i în continuare multă putere de muncă și multe succese în activitatea de promovare a folclorului autentic.

3. Folclorul copiilor

Folclorul copiilor este strâns legat de jocurile copilăriei și de natura înconjurătoare, natură în care aceste jocuri se desfășurau de cele mai multe ori. Astfel, la aceste jocuri, pe post de jucării, erau folosite chiar animalele mici care populau habitatul din apropierea gospodăriilor. Dintre aceste animale, prezente în versurile de față sunt musca, oaia, melcul, mămăruța.

Următoarele versuri sunt psalmodiate de către copii în timpul unui joc. Participanții își așează palmele una peste cealaltă. Unul dintre copii prinde între două degete pielea mâinii de deasupra. Măinile sunt mișcate pe verticală, în ritmul versurilor:

„- *Pîțigaie-gaie / Ce duci în copaie?*”

„- *Un picior de oaie!*” / „- *Cine ți l-a dat?*”

„- *Moașă-ta din sat*”.

În momentul în care încheie cu acest vers, cel care a ținut între degete pielea mâinii se aruncă peste unul dintre participanți și îl gădilă, spre hazul celorlalți și în chicotelile celui gădilat. Jocul se repetă, schimbând conducătorul jocului.

În aceste versuri se observă utilizarea cuvântului **gaie**. Gaia este o pasăre răpitoare, dar aici s-ar putea să fie moștenit cuvântul respectiv (Gaia) din timpuri foarte vechi, de la culturile preistorice, culturi la care zeița Gaia (Geea) întruchipa divinitatea supremă, personificare a Pământului, zeița a fertilității, belșugului, etc. Se poate astfel presupune că respectivele versuri au o vechime considerabilă și în trecut se poate să fi avut rolul de invocare a divinității respective, pentru anumite nevoi, în anumite ritualuri ceremoniale, bineînțeles poate utilizându-se alte formulări, acestea fiind alterate sau modificate în timp.

Alte versuri:

*Engle-mengle, piți-na / Prinde musca n-o lăsa
De e vie dă-mi-o mie / De e moartă mânc-o coaptă.*

Aceste versuri erau utilizate la numărarea persoanelor, la începutul altor jocuri.

*Colo jos la poartă / Este-o mătă moartă
Cine-o râde și-o vorbi / S-o mănânce coaptă.*

Aceste versuri sunt ale unui joc în care copiii trebuie să se abțină să râdă. Participanții fac tot felul de mutre pentru a provoca râsul celorlalți. Cel care râde primul dintre copii va primi o pedeapsă care-i va înveseli din nou pe toți participanții.

Versurile următoare: „- Mămăruță-ruță / Suie-mă-n căruță / Și mă du la vale / Pe mătă călare / Și-ncotro vei zbura / Acolo mă voi mărita!” sunt versuri se utilizau atunci când era descoperită în iarbă o mămăruță (buburuză). Ea era luată de către copil în mână, era lăsată să se urce pe unul din degete și era urmarită încotro își va lua zborul. Din direcția respectivă trebuia să vină ursitul (ursita). După cum se observă, jocul respectiv avea rolul de ghicire a viitorului, mămăruța fiind agentul prin intermediul căruia viitorul se releva celui interesat, celui care practica „jocul”.

După ploaie, adesea în peregrinările lor, copiii găseau melci în iarbă. Însă, apropiindu-se de aceste animale, ei rămăneau uimiți de faptul că acestea se ascundeau în căsuța lor. Pentru a scoate vietatea respectivă din adăpostul său, pentru a-i putea privi fascinați fragilitatea, copiii au inventat un descântec. Descântecul trebuia să-l ademenească pe melc prin promisiunile care i se făceau, să iasă din cochilia lui.

*Melc, melc, codobelc / Scoate coarne bourești
Și te du la baltă / Și bea apă caldă
Și te du la Dunăre / Și bea apă tulbure
Și te urcă pe buștean / Și mănâncă leuștean.*

Este posibil ca aceste versuri să fi avut cândva și rolul de invocare a ploii? Acest lucru pare posibil prin promisiunile care se fac melcului. El este ademenit să iasă din cochilie, știut fiind, că ei, melcii, ies la plimbare întotdeauna după ploaie. De aceea, ademenirea melcului poate fi o indirectă invocare a ploii.

Versuri ca acestea, extrem de simple la o privire grăbită, au existat probabil în trecut în număr mare. Astăzi însă ele nu se mai cunosc. Copiii, copilăria s-a îndepărtat extrem de mult de natură, de jocurile simple desfășurate în mijlocul ei, utilizând componente ale acesteia. Copiii s-au rupt astăzi de macrouivers, construindu-și între cei patru pereți ai camerei, un microuivers, care din păcate are asupra lor influențe alienante.

Aceste versuri simple au o încărcătură simbolică deosebită, venind din timpuri străvechi. Pierzându-li-se adevăratul înțeles, ele ne par astăzi lipsite de sens.

4. Folclor coregrafic

Din păcate, despre folclorul coregrafic al zonei nu am multe date și nici cunoștințele mele nu sunt în măsură să facă o descriere a acestuia. Totuși voi enumera măcar dansurile care în trecutul nu prea îndepărtat se jucau în comună.

Astfel, la mare cinste erau la fiecare horă a satului **țarinile**. Appreciate erau **Țarina de la Abrud, Țarina de la Bulzești, Țarina de la Găina și Țarina de la Buciumani**. Dansul de țarină este un dans lent care se joacă în perechi de câte doi (fată-băiat)

Intrarea în dans se face pe câte 4 pași, din care în al patrulea pas, dansatorii se așează față în față, iar în cursul celorlalți 3 pași, dansatorii sunt alături, în poziție umăr la umăr. Mâna fetei rămasă liberă este așezată în șold, iar mâna băiatului este ridicată în sus, pentru a pocni din degete. Pe a doua parte muzicală se execută o plimbare formată din 4 pași înainte și 4 pași înapoi, în care dansatorii se țin de ambele mâini. În continuarea dansului se execută figuri de schimbare de loc între parteneri, de piruete și învărtite.

În cuprinsul dansurilor de țarină se întâlnesc melodii de „sărită”. Acest dans se joacă sărit pe un picior, în perechi de câte 2, dar și în cerc de câte 4, 6, etc.

Alte dansuri specifice sunt: **Sălcioara** (un brâu), **A lui 42** (un dans din timpul războiului), **Ardeleana și Alunelul**. În perioada Crăciunului se juca și **Călușarul**. (inf. Niță Ilie, Ribița; Lupea Ioan și Bârna Tănase, Crișan; Fodor Livia, Brad)

Bibliografie

Blaga, Lucian - *Trilogia culturii*, București, EPLU, 1969

Bocșa, Ioan - *Colinde românești*, Fundația Culturală TerrArmonia, Cluj Napoca, 2003

Ciornei, Maria - *Misteriosul cuvânt Ler în colindele românești*, „Dacia magazin”, nr. 24, 2005, Orăștie.

Clemente, Constandin - *Lada de zestre - Obiceiuri și tradiții din județul Hunedoara*, Ed. Destin, Deva, 1998

Densușianu, Nicolae - *Dacia preistorică*, Ed. Obiectiv, Craiova

Fochi, Adrian - *Miorița-tipologie, circulație, geneză, texte*, Ed. Academiei Populare Române, București, 1964.

Gheorghită, Florin - *Comunicări cu cealaltă lume*, Ed. Fides, Iași, 1996, Ed. III

Kligman, Gail - *Nunta mortului - Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Ed. Polirom, București, 2005, Ed. II

Pop, Mihai; Ruxăndoiu, Pavel - *Folclor literar românesc*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991

Dr.Popescu-Bălcești, Aurel - *Spirit și suflet. Reîncarnarea*, Ed. Triumf, 2002

Rose, Seraphim - *Sufletul după moarte*, Ed. Anastasia, București, 2002

Informatori:

1. Ancheș Ioan, Dumbrava de Sus, com. Ribița
2. Avram Ana, Ribița
3. Avram Ioan, Crișan, com. Ribița
4. Bârna Tănase, Crișan, com. Ribița
5. Cazan Adriana, Ribița, n. Țebea, com. Baia de Criș
6. Circo Andreea, Dumbrava de Sus, com. Ribița
7. Clej Atanasie, Ribicioara, com. Ribița
8. Clej Ioan, Ribicioara, com. Ribița
9. Cleșiu Aurel, Ribița
10. Cleșiu Elena, Ribița
11. Cleșiu Pelagia, Ribița
12. Danciu Loghin, Ribicioara, com. Ribița
13. David Gheorghe, Dumbrava de Jos, com. Ribița
14. Dușan Mărioara, Ribița
15. Fodor Livia, Brad
16. Giurgiu Marius, Uibărești, com. Ribița
17. Golda Ana, Crișan, com. Ribița
18. Huțan Ioan, Ribița
19. Iezan Roxana, Ribița
20. Iusco Ileana, Ribița
21. Iusco Grigore, Ribița, n. com. Ieud, Maramureș
22. Josan Ioan, Dumbrava de Sus, com. Ribița
23. Lupea Ioan, Crișan, com. Ribița
24. Lupea Ileana, Crișan, com. Ribița
25. Mateș Petru, Dumbrava de Sus, com. Ribița
26. Meșter Vasile, Ticera, com. Bulzeștii de Sus
27. Mateș Moise, Dumbrava de Sus, com. Ribița
28. Mihăiesc Șara, Ribița
29. Mihăiesc Fevronia, Ribița
30. Manațe Letiția, Ribița
31. Niță Ilie, Ribița
32. Niță Ileana, Crișan, com. Ribița
33. Niță Sabin, Ribița
34. Niță Virgil, Ribița

35. Pavel Anica, Ribița
36. Pavel Marian, Ribița
37. Pavel Mihai, Ribița
38. Pârva Maria, Crișan, com. Ribița
39. Popa Ioan, Ribicioara
40. Roman Ioan, Uibărești, com. Ribița
41. Ronta Ioan, Dumbrava de Jos, com. Ribița
42. Raț Avram, Dumbrava de Sus, com. Ribița
43. Sârba Romica, Ribița
44. Stanciu Lucreția, Ribița
45. Trifa Doru, Dumbrava de Jos, com. Ribița
46. Trifa Sabina, Ribița
47. Toma Vasile, Ribița, n. Tomnatec, com. Bulzeștii de Sus
48. Toma Maria, Crișan, com. Ribița
49. Uibar Romica, Uibărești, com. Ribița
50. Uibar Rozalia, Uibărești, com. Ribița
51. Vlad Ioan, Ribița

Bibliografie

1. Blaga, Lucian - „Trilogia culturii”, București, EPLU, 1969
2. Bocșa, Ioan - „Colinde românești”, Fundația culturală TerrArmonia, Cluj-Napoca, 2003
3. Bogariu, Cornel - „Colindatul și alte practici folclorice de iarnă”, Caietul 3, Ed. Media Musica, 2004.
4. Bucă, Marin - „Dicționar de arhaisme și regionalisme”, Ed. Vox Cart, București, 2004
5. Bucurescu, Adrian - „Dacia secretă”, Ed. Arhetip, București, 1998
6. Bucurescu, Adrian - „Atlantii din Carpați”, Ed. Obiectiv, Craiova
7. Caraman, P. - „Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi”, Iași, 1931
8. Călușța-Alecu, Mioara - „Înțelepciune străbună”, Ed. Miracol, București, 2002
9. Cincheza-Buculei, E. - „Ipoteze și certitudini în frescele descoperite la Ribîța”
10. Ciomac, I. L.; Popa-Neacșa, V.- „Munții Apuseni - Cercetări asupra stărilor economice din Munții Apuseni”, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1936
11. Ciorănescu, Alexandru - „Dicționar etimologic al limbii române”, Ed. Seculum, București, 2001
12. Cioară, Ioan - „Comuna Ciuruleasa - Studiu monografic”, Editura Pro Transilvania, Ed. Polirom, Iași, 2005
13. Ciornei, Maria - „Misteriosul cuvânt LER în colindele românești”, Revista Dacia Magazin, nr. 24, 2005, Orăștie
14. Clemente, Constandin - „Lada de zestre - Obiceiuri și tradiții în județul Hunedoara”, Ed. Destin, Deva, 1998
15. Coman, G. - „Dicționar român-german”, B.P.T., Librăria Universitară ALCALAY
16. Constantinescu, N; Dobre, A. - „Etnografie și folclor românesc-familia științelor etnologice”, Ed. Fundației „România de mâine”, București, 2001
17. Crainici, Nineta - „Bioenergoterapia în tradiția milenară a poporului român”, Ed. Miracol, București, 1997
18. Densușianu, Nicolae - „Dacia preistorică”, Ed. Obiectiv, Craiova
19. Dragomir, Silviu - „Vechile biserici din Zarand și ctitorii lor în sec. XIV și XVI” tiparul „Cartea românească”, Cluj, 1930.
20. Eliade, Mircea - „Tratat de istorie a religiilor”, Ed. Humanitas, Ediția a -IV-a, București, 2005
21. Fochi, Adrian - „Miorița - tipologie, circulație, geneză, texte”, Ed. Academiei Populare Române, București, 1964
22. Frazer, J. G. - „Creanga de aur”, Ed. Minerva, București, 1980, vol.I, II
23. Florescu, I. Al. - „Civilizația lemnului”, Ed. Ceres, București, 1976
24. Gănescu, Cristian - „Tainele inițiațiilor vechiului Egipt”, Ed. Alaya, București, 2001

25. Gheorghită, Florin - „Comunicări cu celaltă lume”, Ed. Fides, Iași, 1996,
26. Ghinoiu, Ion - „Sărbători și obiceiuri românești”, Ed. Elion, București, 2004
27. Golban, Vasile - „Creștinismul și impactul acestuia asupra unor sărbători”, Miorița, Nr. 2, Anul I, 1994
28. Graur, Alexandru - „Lingvistica pe înțelesul tuturor”, Ed. Enciclopedică Română, București, 1972
29. Kelemen Bella - „Dicționar român-maghiar”, Ed. Științifică, București, 1971
30. Kligman, Gail - „Nunta mortului - Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania Ed. Polirom, București, 2005, Ed. II
31. Lapteș, Marcel - „Eseuri de etnografie și folclor”, Ed. Corvin, Deva, 2004
32. Livescu, Jean; Savin, Emilia - „Dicționar german-român”, Ed. Științifică, București, 1971
33. Leconte, Eric - „Uimitoarea civilizație aztecă”, Ed. Prietenii Cărții, București, 2001
34. Marian, Simion Fl. - „Sărbătorile la români - Studiu etnografic”, Ed. Grai și Suflet, Cultura Națională, București, 2001, vol. II și III
35. Nour, A. - „Cultul lui Zalmoxis”, Ed. Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2004
36. Pârva, Ioan - „Drumuri în Țara Zarandului”, Ed. Sport Turism, București, 1983
37. Popescu-Bălcești, Aurel - „Spirit și suflet. Reîncarnarea”, Ed. Triumf, 2002.
38. Pop, Dumitru - „Obiceiuri agrare în tradiția populară românească”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989
39. Pop, M.; Ruxăndoiu, P. - „Folclor literar românesc”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991.
40. Rose, Seraphim - „Sufletul după moarte”, Ed. Anastasia, București, 2002
41. Ruffini, Mario - „Istoria românilor din Transilvania”, Ed. Protheus, București, 1993
42. Rusu, Adrian Andrei - „Studii și cercetări-Biserica românească de la Ribîța”, Revista monumentelor istorice, LX, nr. 1, 1991
43. Stahl, H. H. - „Contribuții la studiul satelor devălmașe românești”, I, III, București, 1958-1959
44. Stahl, Paul H. - „Meșterii țărani români și creațiile lor de artă”, Ed. Enciclopedică Română, București, 1976
45. Stăncescu, Ioan; Baliff, S. - „Meteorologie... fără formule”, Ed. Albatros, Iași
46. Ulea, Sorin - „Arhanghelul de la Ribîța”, Ed. Cerna, București, 2001
47. Voicescu, Dumitru - „Casa Europeană și farmacia dacică”, Revista Dacia Magazin, Orăștie, Nr. 33, iunie, 2006, p.43
48. * * * - „Cântecele cununii”, Ed. Minerva, București, 1989
49. * * * - „Cartea morților Tibetana”, Ed. Moldova, Iași, 1992
50. * * * - „Nunta la români”, Ed. Minerva, București, 1989